

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA TARİHİ YAPILARIYLA İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Mahmut AK
Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU
Fatih SARIMEŞE

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA TARİHİ YAPILARIYLA İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Mahmut AK
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih SARIMEŞE
İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Yayıncı
İstanbul Üniversitesi Yayınevi
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü,
34452 Beyazıt, Fatih / İstanbul - Türkiye

www.iupress.istanbul.edu.tr

Cumhuriyet'in 100. Yılında Tarihi Yapılarıyla İstanbul Üniversitesi
Mahmut Ak, Ahmet Vefa Çobanoğlu, Fatih Sarımeşe

ISBN: 978-605-07-1436-4
E-ISBN: 978-605-07-1411-1

DOI: 10.26650/B/AA09.2023.007

İstanbul Üniversitesi Yayın No: 5320

Online Yayın Tarihi: Temmuz, 2023

Bu çalışmaya atıfta bulunurken, referansa DOI numarasının dahil edilmesi önerilir.

Bu çalışma Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı altında online olarak yayındadır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

Kitabın telif hakkı bulunmaktadır. Online olarak yayınlanan Creative Commons versiyonu haricinde, yasal istisnalar ve geçerli lisans sözleşmelerinin koşulları dikkate alınmalıdır.

Bu kitap İstanbul Üniversitesi Yayınevi'nin, Cumhuriyet'in 100. Yılı kitap projesi kapsamında yayınlanmıştır.

Baskı
Matsis Matbaa Hizmetleri Sanayi Ticaret Limited Şirketi
Tevfikbey mah., Dr. Ali Demircan Cad., No: 51, Sefaköy / Küçükçekmece, İstanbul – Türkiye
www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 40421

İlk Baskı, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BEYAZIT MEYDANI 1
1.1. İstanbul Üniversitesi'nin Tarihsel Gelişimi 1
1.2. Tarih İçinde Beyazıt Meydanı 14

2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN MERKEZ KAMPÜSÜ VE REKTÖRLÜK BİNASI 25
2.1. Rektörlük Binası (Harbiye Nezâreti) 25
2.2. Köşkler 58
2.2.1. Uluslararası Akademik İlişkiler Koordinatörlüğü (Biniş Dairesi) 58
2.2.2. Profesörler Evi-Sosyal Tesis (Şehzadeler Dairesi) 70
2.3. Kapılar 76
2.3.1. Merkez Kapı (Bâb-ı Seraskerî) 76
2.3.2. Süleymaniye Kapısı 85
2.3.3. Mercan Kapısı 88
2.3.4. Vezneciler Kapısı 91
2.4. Çevre Duvarı ve Devşirme Malzemeler 93
2.5. Anıtlar 109
2.5.1. Fethin 500. Yıldönümü Anıtı 109
2.5.2. Atatürk ve Gençlik Anıtı 110
2.5.3. Almanların Şükran Anıtı 112

3. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ FAKÜLTE BİNALARI 115
3.1. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ek Binası (Sivil Mimarlık Örneği) 115
3.2. İstanbul (Çapa) Tıp Fakültesi Yerleşkesi (Yukarı Gureba Hastanesi/Evkaf Hastanesi) 118
3.3. Diş Hekimliği Fakültesi (Okul) 129
3.4. Eczacılık Fakültesi (Keçecizade Fuad Paşa Konağı/Maliye Nezâreti) 132
3.5. Edebiyat Fakültesi (Zeynep Hanım Konağı) 142
3.6. Hemşirelik Fakültesi (Beyazıt Merkez Rüşdiyesi) 163
3.7. Hukuk ve İktisat Fakülteleri 165
3.7.1. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi 170
3.7.2. İktisat Fakültesi Kütüphanesi 174
3.8. İlahiyat Fakültesi Dekanlık Binası (Abdüllatif Suphi Paşa Konağı) 177
3.9. Mimarlık Fakültesi Dekanlık Binası (Beşinci Mektep Binası) 203
3.10. Mimarlık Fakültesi ve Diş Hekimliği Fakültesi Ek Binası (Kupon Dairesi) 206
3.11. Siyasal Bilgiler Fakültesi (Kışlay-ı Hümâyun/Bekir Ağa Bölüğü) 210

4. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ ENSTİTÜ BİNALARI 223
4.1. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Sivil Mimarlık Örneği) 223
4.2. İslam Tetkikleri Enstitüsü (Kuyucu Murad Paşa Medresesi) 227
4.3. Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Sivil Mimarlık Örneği) 233
4.4. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Evrak Hazinesi) 236
4.5. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Seyyid Hasan Paşa Medresesi) 242
4.5.1. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ek Bina (Sivil Mimarlık Örneği) 256
4.6. Uluslararası Soykırım ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Enstitüsü (Sivil Mimarlık Örneği) 258

İÇİNDEKİLER

5. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ MESLEK YÜKSEKOKUL VE BÖLÜM BİNALARI 263
5.1. Adalet Meslek Yüksekokulu 263
5.1.1. A Blok (Sivil Mimarlık Örneği) 263
5.1.2. B Blok (Sivil Mimarlık Örneği) 266
5.2. Enformatik Bölümü (Sivil Mimarlık Örneği 267
5.3. Güzel Sanatlar Bölümü (Sivil Mimarlık Örneği) 272

6. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ MERKEZ VE ARAŞTIRMA MERKEZİ BİNALARI 277
6.1. Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (Vezneciler Kapısı Kolluk Kuvveti Birimi) 277
6.2. Gözlemevi Uygulama Araştırma Merkezi 278
6.3. Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi Anabilim Dalı (Sivil Mimarlık Örneği) 282
6.4. Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi (Mirgün Köşkü) 285
6.5. Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi 293
6.5.1. Müdürlük Binası (Sivil Mimarlık Örneği) 293
6.5.2. Ek Bina 1 (Sivil Mimarlık Örneği) 296
6.5.3. Ek Bina 2 (Sivil Mimarlık Örneği) 299
6.6. Uluslararası Öğrenci Merkezi (Süleymaniye Taş Odaları) 301
6.7. Uygulama ve Araştırma Merkezi Türk Bezeme Sanatları Atölyesi (Sivil Mimarlık Örneği) 304

7. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NE BAĞLI MÜZELER, SANAT EVLERİ VE TARİHİ KOLEKSİYON BİNALARI 307
7.1. Beyazıt Kulesi Anıt Müzesi (Beyazıt Yangın Kulesi) 307
7.2. Feyhaman Duran Kültür ve Sanat Evi (Sivil Mimarlık Örneği) 314
7.3. II. Bayezid Türk Hamam Kültürü Müzesi (Sultan II. Bayezid Hamamı) 318
7.4. Nadir Eserler Kütüphanesi (Medresetü'l Kuzat) 327
7.5. Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi 334

8. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN DİĞER TARİHİ BİNALARI VE GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN SÜLEYMANİYE KIŞLASI 337
8.1. İktisat Fakültesi Ek Binası (Bizans Kalıntıları ve Osmanlı Taş Odaları) 337
8.2. Kreş ve Gündüz Bakımevi (Sivil Mimarlık Örneği) 340
8.3. Süleymaniye Kışlası (Sarı Kışla/Bekir Ağa Bölüğü) 341
8.4. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı (İbrahim Efendi Konağı) 350

SONUÇ 357

KAYNAKÇA 359

ÖN SÖZ

Dünyanın önde gelen tarihi kentlerinden olan İstanbul'un kalbindeki İstanbul Üniversitesi ülkemizin en köklü eğitim kurumlarından biri olmasının yanında, tarihsel zenginliğiyle de ön plana çıkmaktadır.

Kuruluşu İstanbul'un fethine dayanan İstanbul Üniversitesi'nin tarihi, bir süreliğine medrese olarak hizmet veren Zeyrek Camii (Pantokrator Manastırı Kilisesi) ve Fatih Külliyesi'ne ait medreselerde verilen eğitime dayanmaktadır. Osmanlı dünyasında 19. yüzyılda başlayan reformlar eğitim sistemini de etkilemiş ve daha batılı bir üniversite anlayışı içeren Dârülfünun denemelerine girişilmiştir. 20. yüzyıl başında devam eden bu süreçte istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Cumhuriyet'in ilanından bir süre sonra İsviçreli Profesör Albert Malche'nin raporları esas alınarak hazırlanan ve 31 Mayıs 1933 yılında çıkarılan kanunla birlikte Dârülfünun kapatılmış ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Üniversite reformu olarak da bilinen bu dönüşüm, literatürde çağdaş yüksek öğretimin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

İstanbul Üniversitesi'nde sunulan eğitimin her unsurunun arkasında asırlık bilgi ve birikim bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi Türkiye'nin yükseköğretim geleneğini kuran, başlatan, kurallarını koyan, nitelikli hale gelmesi için, geliştirilmesi için özgür fikirler üreten bir üniversitedir.

İstanbul Üniversitesi bünyesinde bulunan çok sayıda yapı da yine yüzyıllara uzanan tarihinden izler taşımaktadır. Bunların bir kısmı tarihsel gelişim içinde üniversite için inşa edilmiş birçok diğeri ise başka amaçlarla yapılmışken İstanbul Üniversitesi'nin kullanım ve muhafazası altına girmiştir. Birçoğu tescilli kültür varlığı niteliği taşıyan bu eserler son dönem Osmanlı dünyası ile erken Cumhuriyet dönemi içinde önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyetimizin 100. yılı anısına hazırlanan bu çalışmada İstanbul Üniversitesi'ne ait tescilli yapıtların geçmişleri ve mimari özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışma kapsamında bildiklerini bizlerle paylaşan Tarihçi Yazar Sayın Necdet Sakaoğlu'na, İstanbul Üniversitesi'ne ait eski fotoğrafların temini için arşivlerini açan Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı ve Sanat Tarihçi Sayın Hayri Fehmi Yılmaz'a, çalışmada kullanılan güncel fotoğrafların çekimi sırasında yardımlarını esirgemeyen İç Mimar Sayın Rumeysa Töl'e, çalışmamız için kıymetli fikirlerini bizlerle paylaşan Tarihçi Sayın Zafer Bilgi'ye ve Sanat Tarihçi Sayın Sedat Bornovalı'ya teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca çalışmanın eksiksiz bitirilmesi için yoğun çaba harcayan İstanbul Üniversitesi Genel Sekreter Yardımcısı Sayın Figen Cihan'a minnettarız.

Çalışmamızın İstanbul Üniversitesi ve yakın çevresini merak eden herkese kılavuz olmasını diliyoruz. Fetihten günümüze İstanbul Üniversitesi'nin gelişimi için çalışan kişilerin aziz hatırasına…

Prof. Dr. Mahmut AK

1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BEYAZIT MEYDANI

1.1. İstanbul Üniversitesi'nin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti'nin yedinci padişahı Fatih Sultan Mehmed'in Anadolu ve Balkanlar arasındaki siyasi birliği sağlamak, merkezi yönetimi güçlendirmek ve surlarla çevrili şehir içinde Osmanlı'nın iç işlerine karışan Bizans'ı yok etmek için başlattığı kuşatma 29 Mayıs 1453 yılında başarıya ulaşmıştır. Söz konusu tarihten itibaren İstanbul'da Türk ve İslam dönemi başlamıştır.[1]

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a Girişi[2]

1 Kuşatma ve fetih hakkında bilgi için bkz: Dukas, **İstanbul'un Fethi Dukas Kroniği 1341-1462**, (Çev. V. Mirmiroğlu), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2013; Tursun Bey, **Tarih-i Ebü'l-Feth**, (Çev. Mertol Tulum), Ketebe Yayınevi, İstanbul 2020; Mahmut Ak, Fahameddin Başar, **İstanbul'un Fetih Günlüğü**, Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2015; Ferudun Emecen, **Fetih ve Kıyamet 1453**, Timaş Yayınları, İstanbul 2018.

2 Fausto Zonaro'ya ait bu tablo hakkında bilgi için bkz: Osman Öndeş, Erol Makzume, **Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 255.

Osmanlı padişahları içinde eğitime önem veren ve bu önemi yaptığı işlerle gösteren Fatih Sultan Mehmed fetih sırasında hırpalanan ve başta surlar olmak üzere pek çok bölgesinde yıkıntıların olduğu İstanbul'un fethinden bir gün sonra Pantokrator Manastır Kilisesi'nde eğitime başlanmasını istemiştir. Bu doğrultuda yapı, medrese ve camiye çevrilmiştir. Muhtemelen yapının manastır keşiş hücreleri medrese hücrelerine dönüştürülmüş, kilise bölümü hem mescit-dershane hem de cami olarak kullanılmıştır. Fetihten sonra yapıdaki bu dönüşüm Zeyrek lakaplı Molla Mehmed Efendi'nin girişimleriyle gerçekleşmiştir. Medresenin müderrislerinden olan Molla Zeyrek Mehmed Efendi yapının Osmanlı dönemindeki isminin kaynağıdır. Fatih Külliyesi'nin inşa edilmesiyle birlikte Zeyrek Camii zaviye fonksiyonuyla faaliyetlerine devam etmiştir.[3]

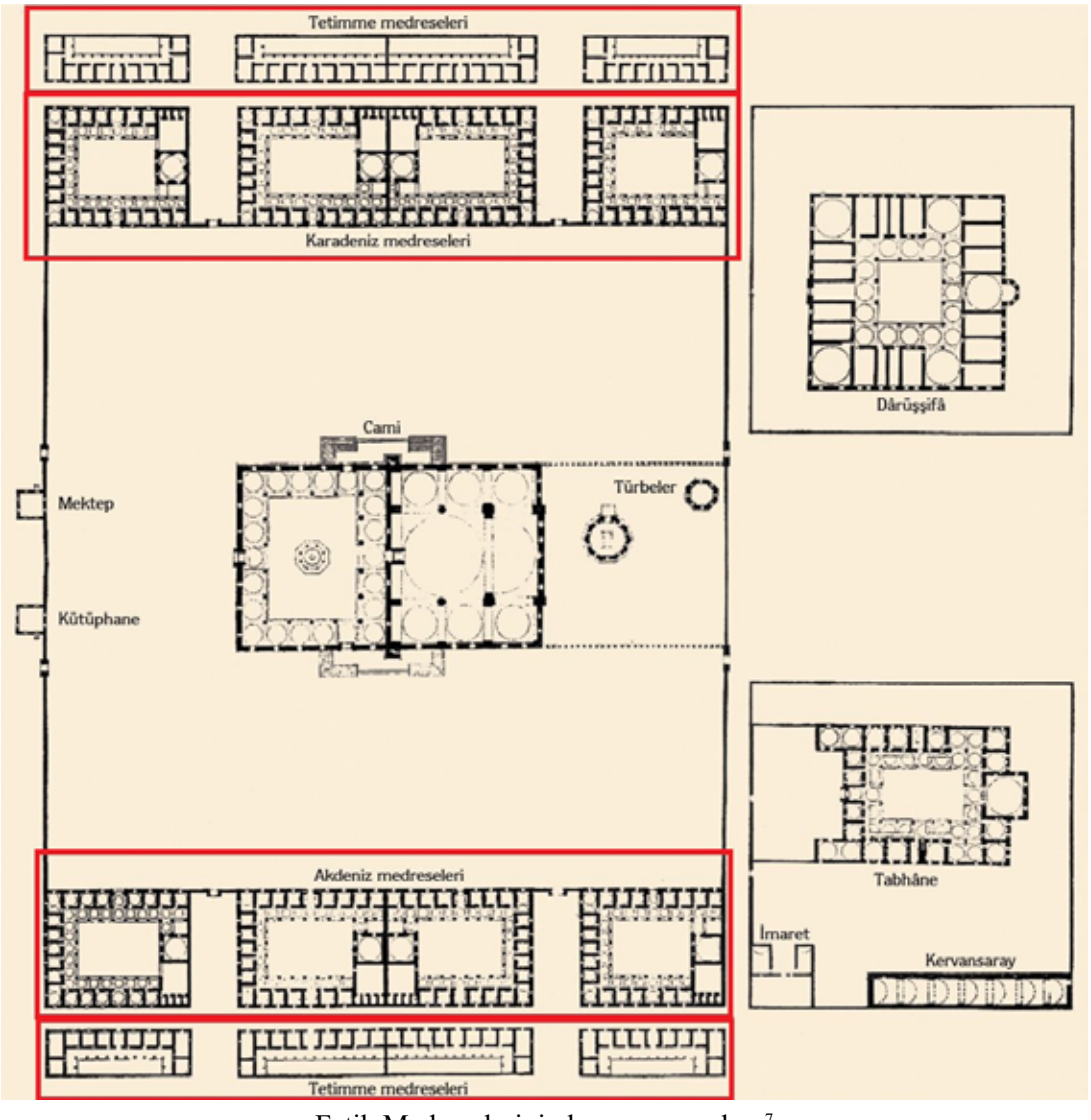

Önde Şebsafâ Kadın Camii arkada Zeyrek Camii (Pantokrator Manastırı Kilisesi)[4]

3 Semavi Eyice, "Zeyrek Kilise Camii", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortan Yayınları, İstanbul 1994, s. 555.

4 Hayri Fehmi Yılmaz Fotoğraf Arşivi.

Bizans devrinde yapılan Havariler Kilisesi'nin üzerine 1462-1469 yılları arasında inşa edilen Fatih Külliyesi'nin mimarı Atik Sinan olarak da bilinen Sinanüddin Yusuf bin Abdullah'tır. Tamamen Türk mimari geleneklerine uygun ve kendisinden sonraki mimari gelişmeye katkı sağlayacak şekilde inşa edilen Fatih Külliyesi'nin merkezinde cami ve türbeler bulunmaktadır.[5] Fatih Medreselerinin inşa edilmesiyle birlikte 1470 yılında dersler bu yapılarda okutulmaya başlanmıştır. Eğitim açısından Osmanlı Devleti'nin en önemli yapılarından olan Fatih Medreselerinin İstanbul Üniversitesi'nin başlangıcını teşkil ettiği söylenebilir.[6]

Fatih Medreselerinin konumu ve planı[7]

5 Doğan Kuban, **Osmanlı Mimarisi**, YEM Yayınları, İstanbul 2021, s. 170.

6 İstanbul Üniversitesi'nin başlangıcı hakkında eski rektör Kâzım İsmail Gürkan'ın önemli bir eseri bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Kâzım İsmail Gürkan, **İstanbul Üniversitesi'nin Başlangıcı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1953.

7 Semavi Eyice, "Fatih Camii ve Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 245.

Caminin iki yanında yer alan büyük medreselere Sahn-ı Seman denilmiştir. Sahn-ı Seman dışında Tetimme adıyla bilinen hazırlık medreseleri de inşa edilmiştir. Bu medreselerden Marmara tarafında olanlar cadde genişletilmesi sırasında yıktırılmıştır. Haliç yönünde olanların yerine ise ilkokul inşa edilmiştir. Büyük medreselerden Haliç yönünde olanlara Karadeniz (Bahr-i Siyah) Medreseleri, Marmara tarafındakilere Akdeniz (Bahr-i Sefîd) Medreseleri denilmektedir. Medreselerin her birinde on dokuz talebe hücresi ile kubbeyle örtülü birer dershane-mescit bölümü yer almaktadır.[8]

Fatih Camii'nin minaresinden Akdeniz Medresesi[9]

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ilk yarısında başlayan siyasal ve sosyal hayattaki reformlar eğitim sistemini de etkilemiştir. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte medrese dışında yeni bir yükseköğretim müessesesi kurulması için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 1845 yılında Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye tarafından yeni bir eğitim modeli hazırlamak için ulema, asker ve bürokratlar olmak üzere yedi kişiden oluşan Meclis-i Muvakkat adlı bir komisyon kurulmuştur.[10] Komisyonun çalışmalarıyla eğitim seviyesi ilk, orta ve yüksek eğitim olmak üzere üçe ayrılmıştır. Yüksek eğitim bölümü için medreseden ayrı bir kurum olarak "Fenler Evi" manasına gelen "Dârülfünun"un kurulması kararlaştırılmıştır. Dârülfünun, eğitim görecek talebelerin tüm masraflarının devlet tarafından karşılanacağı ve talebelerin gece gündüz barınabilecekleri ve çalışabilecekleri bir yer olarak düşünülmüştür. 21 Temmuz 1846 yılında

8 Mübahat Kütükoğlu, **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 176.
9 Kaynağı gösterilmeyen fotoğraflar yazarlara aittir.
10 Cemil Bilsel, **İstanbul Üniversitesi Tarihi**, Kenan Matbaası, İstanbul 1943, s. 10.

Dârülfünun "*mâlûmat ve hüsn-i ahlakça mükemmel olmayan isteyen ve bütün ilim ve fenleri okumaya hevesli veya devlet dairelerinde çalışmak isteyen herkese gerekli bilgileri sağlayacak bir kurum*" olarak tarif edilmiştir. 1846 yılının Kasım ayında Ayasofya'ya yakın Marmara'ya hâkim bölgede, "Atik Cebehane" adıyla bilinen[11] alanda Dârülfünun için Avrupa'da bulunan üniversitelere benzeyen bir bina yapılması istenmiştir. Plan ve tasarım açısından Avrupai tarzda yapılmasının sebebinin öğrenim gören talebeleri yabancı ülkelere gitme ihtiyacından kurtarmak ve bilgi ararken zararlı fikirlere kapılmalarını önlemek olduğu ifade edilmektedir.[12] Mimar Gaspare Fossati tarafından 1865[13] yılında inşa edilen ilk Dârülfünun binası 3 katlı, 125 odalı ihtişamlı bir yapıdır.[14] Cemil Bilsel yapının yabancı bir mimar tarafından inşa edilmesini şu şekilde yorumlamaktadır: "*Süleymaniye'yi yapan milletin üniversitesini yaptıracak mimarı Avrupa'dan getirtmesi hazindir.*"[15] Mimar Fossati Dârülfünun binasını inşa ettiği için devletten hayatı boyunca yüz altın maaş almıştır.[16] Yapı inşa edilirken Kırım Harbi esnasında İstanbul'a gelen Fransız askerler için hastane olarak kullanılmıştır.[17]

Paris'teki "Mekteb-i Osmani" hocalarından Hoca Tahsin Efendi Dârülfünun'a müdür seçilmiş, fakat yaptığı bir fizik deneyi dinsizlik sayılarak kendisi görevinden uzaklaştırılmıştır. İlk Dârülfünun'da Derviş Paşa fizik, Hekimbaşı Salih Efendi "Mevalîd-Biyoloji", Ahmed Vefik Efendi (sonradan paşa) tarih, daha sonra tabii coğrafya, astronomi ve tecrübi fizik okutmuştur.[18] İlk dersi Derviş Paşa fizikten yaklaşık 300 dinleyiciye vermiştir. Konferans mahiyetinde gelişen derste dinleyiciler yapılan elektrik tecrübelerini hayretle karşılamıştır.[19] İnşası uzun yıllar süren Dârülfünun'un sadece bazı odaları kullanılabilmiştir. Gerekçesi ilginçtir. Yapı Dârülfünun'un kullanımı için fazla geniş bulunmuş ve eğitim yapısı olarak kullanılmamıştır.[20]

11 Göksun Akyürek, **Bilgiyi Yeniden İnşa Etmek Tanzimat Dönemi Osmanlı Mimarlığı**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 91.

12 Abdurrahman Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünun (1863-1933)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1992, s. 22.

13 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 22. Afife Batur yapının 1854 yılında tamamlandığını, 1862-1863 yıllarında konferans şeklinde serbest dersler verildiğini ifade etmektedir. Bkz: Afife Batur, "Darülfünun Binası", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 562.

14 Ayşe Nasır, **Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1991, s. 329.

15 Cemil Bilsel, **a.g.e.**, s. 12.

16 Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi 1-4**, Eser Matbaası, 1977, s. 546.

17 Nilay Özlü, **"Fossati Biraderler", Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler" III**, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 68.

18 Oktay Aslanapa, **İstanbul Üniversitesi: Kuruluş, Tarihçe, Teşkilat ve Öğretim Üyeleri 1453-1981**, C. 1, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983, s. 13.

19 Cemil Bilsel, **a.g.e.**, s. 13.

20 Ekmeleddin İhsanoğlu, "Darülfünun", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 559.

Dârülfünun binası ve Ayasofya[21]

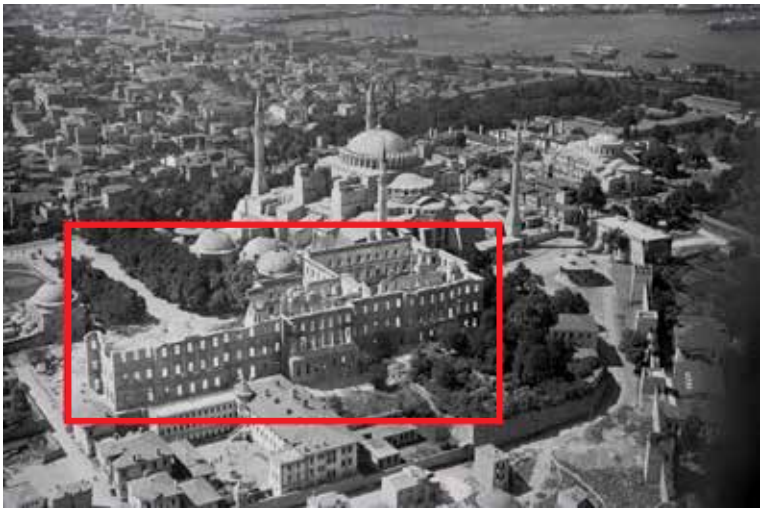
Dârülfünun binası[22]

Dârülfünun binası ilk Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın toplandığı yer olmuştur. Sultan II. Abdülhamid'in Meclisi dağıtması sonrası bir süre Evkaf binası olarak hizmet vermiştir. Evkaf'ın yanı sıra bir dönem Adliye Nezâreti olarak da kullanılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra adı İstanbul Adliye Sarayı olarak ismi değişse de 1933 yılında çıkan yangın sonucu harap hale gelmiş ve yıktırılmıştır.[23]

Gaspare Fossati'nin Dârülfünun çizimi[24]

21 Salt Araştırma, Ülgen Ailesi Fotoğraf Arşivi TASUH5661.
22 Atilla Oral, **İşgalden Kurtuluşa İstanbul/İşgal İstanbul'u, 1918-1923**, Demkar Yayınları, İstanbul 2013, s. 29.
23 Afife Batur, **a.g.m.**, s. 562.
24 Gaspare Fossati, **Aya Sofia Constantinople**, Londra 1852, Levha 20.

Dârülfünun binasının yangından sonra görünümü[25]

Günümüze ulaşmayan Dârülfünun binası eski fotoğraflardan ve çizimlerden takip edilebilir. Kâgir yapı üçgen alınlık cephe tasarımıyla neoklasik üslubun temsilcilerinden biriydi.[26] Yapının Dârülfü'nundan alınması sonrası dersler bir süre halka açık, serbest konferans şeklinde sürdürülmüştür. Çemberlitaş'a yakın yerde bulunan Nuri Paşa Konağı'nda dersler devam etmiştir. Hocapaşa yangınında konağın zarar görmesi sonucu derslere ara verilmiştir. Yangın sırasında Nuri Paşa Konağı'ndaki 4.000 cilt kitap ve çeşitli malzemeler yanmıştır.[27]

İkinci Dârülfünun "Dârülfünun-ı Osmânî" adıyla açılmıştır. Safvet Paşa'nın Maârif Nâzırlığı sırasında çıkarılan "Maârif-i Umûmiye Nizamnamesi"nde esasları, teşkilat ve programı belirtilen Dârülfünun-ı Osmânî, 20 Şubat 1870 tarihinde Çemberlitaş'ta Sultan II. Mahmud Türbesi yanındaki mirî fırın yıkılarak yanındaki arsanın dâhil edilmesiyle inşa edilen yeni binasında Maârif Nâzırı Safvet Paşa'nın nutkuyla açılmıştır. Safvet Paşa'nın nutkunda şu ifadelerdikkat çekmektedir:

"*... ve Avrupa'nın milel-i mütemeddinesiyle dahi ihtilât ve münâsebet hâsıl edilerek anlarla birlikte terakki yoluna gidilmiş olsa idi bugünkü gün memalik-i Devlet-i Aliyye dahi daha bir başka halde bulunarak memalik-i sâirenin terakkiyât-ı ilmiye ve sınâiyesi bizde dahi kemale ermiş olur idi. Her nasıl ise birtakım mevâni' ve müşkülâtın haylûleti cihetiyle ulûm ve fünûn bir daire-i mahdûde dâhilinde deverân ve ihtiyacât-ı zamaniyeyi ta'kib edememesiyle henüz derece-i matlûbeye vâsıl olamamışdır...*"[28]

Müdürlüğüne Hoca Tahsin Efendi'nin tayin edildiği yeni Dârülfünun'da üç şube vardı. Bunlar Hikmet ve Edebiyat, Hukuk, Ulûm-ı tabiîye ve[29] riyaziye şubeleriydi. Her şubede öğretim süresi üç, müderris olacaklar için dört yıldı. Son sınıf öğrenciler hem sınıflarının hem de okudukları şubelerin bütün derslerinden imtihan vermek ve bir çeşit mezuniyet tezi hazırlamak zorundaydılar.[30]

25 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
26 Nilay Özlü, **a.g.m.**, s. 68-69.
27 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 26
28 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 35.
29 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 13.
30 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 14.

Dârülfünun-ı Osmânî'ye 16 yaşını doldurmuş idâdî mezunu ya da o dereceye eş değer olan talebelerin alınması kararlaştırılmıştır.[31] Dersler genellikle Türkçe okutulmakla beraber Fransızca da eğitim verilmiştir. Nizamnameye göre Dârülfünunun idaresi Padişahın iradesiyle tayin edilen bir nâzıra, şubelerin idaresi müderrislerce bir müderrise ve kâtipliği yine bir müderrise aitti. 450 öğrencisi vardı ve çoğu medrese talebesi olan öğrencilerin yurt ve yiyecek işleri medreseler ve imaretlerce karşılanıyordu. Dârülfünun-ı Osmânî bütün iyi niyetli kuruluşuna rağmen hepsini okutacak hocalardan ve kitaplardan mahrumdu. Kuruluş gerekçesinde de belirtildiği üzere memlekette modern ilim anlayışını ve seviyesini yerleştireceği umulan Dârülfünun-ı Osmânî ancak iki yıl devam edebilmiştir.[32] Afganlı Şeyh Cemaleddin'in bir konferansında "*nübüvvet sanattır*" ifadesinden kendisi Türkiye'den uzaklaştırıldığı gibi Hoca Tahsin Efendi de müdürlükten azledilmiştir.[33] Yeterli sayıda nitelikli öğrencinin bulunmaması nedeniyle Mahmud Nedim Paşa'nın sadareti sırasında (1872 Ocak veya Şubat) Dârülfünun-ı Osmânî kapatılmıştır.[34]

İkinci Dârülfünun binası Yıldız Albümleri'nde yer alan fotoğrafta takip edilebilir. Zemin katı fugalı tasarıma sahip olan yapının cephesinde görülen pencereler yuvarlak kemerlidir. Katlar arası geçişler silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Caddeye bakan cephenin ortasına yerleştirilen girişin üzerinde günümüze ulaşmayan kitabe ve Osmanlı Devleti arması görülmektedir.

İkinci Dârülfünun binası[35]

31 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 30.
32 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 14.
33 Şeyh Cemaleddin'in konferans içeriği hakkında detaylı bilgi için Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 38.
34 Cemil Bilsel, **a.g.e.**, s. 53-54.
35 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.

İkinci Dârülfünun binası (Basın Müzesi)

1873 yılında Maârif Nâzırı Safvet Paşa'nın girişimleriyle Mekteb-i Sultani'nin (günümüz Galatasaray Lisesi) Müdürü Sava Paşa hazineye yük olmamak koşuluyla yeni bir Dârülfünun kurmak için görevlendirilmiştir. Yeni Dârülfünun Mekteb-i Sultani'nin temelleri üzerine oturtulmaya çalışılmıştır.[36] Öyle ki bu durum isim değişikliğine sebep olmuş ve Dârülfünun-ı Sultani adıyla kurulmuştur.[37] 1874-1875 yıllarında eğitime başlayan Dârülfünun-ı Sultani Edebiyat, Hukuk ve Turuk u Meabir (Fen) şubelerinde eğitim vermeye başlamıştır.[38] Dârülfünun-ı Sultani'de dört yıllık bir öğretim süresi belirlenmiş ve bu sürenin sonunda bir tez hazırlayıp başarıyla savunan talebeler doktor unvanıyla mezun olmuştur. Bu dönemde devletin ihtiyacına yönelik alanlarda eğitim verilmeye dikkat edilmiştir. Dersler Türkçe ve Fransızca okutulmuştur. Oktay Aslanapa'nın eserinde; İnkılap Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan 1881 tarihli Fransızca hukuk tezinden Dârülfünun-ı Sultani'de tezlerin Türkçe ve Fransızca savunulduğu belirtilmiştir.[39] Cemil Bilsel Dârülfünun-ı Sultani'nin eğitim tarihimizde özel bir yeri olmadığını ifade etmektedir.[40] Sadece Mekteb-i Sultani mezunlarının girebileceği Dârülfünun-ı Sultani için Mekteb-i Sultani'nin yüksek sınıfları olarak anılmıştır.[41] Sava Paşa Dârülfünun-ı Sultani'yi "Mekâtib-i Aliye-i Sultaniye" olarak adlandırması dönemin bakış açısını göstermesi açısından önemlidir.[42] Dârülfünun-ı Sultani'ye ait giderlerin Mekteb-i Sultani tarafından karşılanması bir süre sonra tepkiye neden olmuştur. Zira Mekteb-i Sultani'de eğitim gören talebelerin çoğunluğu burslu okuyan gayri müslimlerdir. 1877 yılında mektebin müdürü olan Ali Suavi burslu öğrencilerden dolayı mektebin gelirlerinin azaldığını ve devletten yardım aldıklarını açıklamıştır. Zamanla Dârülfünun-ı Sultani de devlete bağımlı olmuştur.[43] Dârülfünun-ı Sultani'de verilen derslerin İslam kültürüne yabancı olması, öğrencilerin Hıristiyan Rum olması ve Fransız ekolünün ağır basması gibi çeşitli sebeplerden dolayı 1881 yılında tamamen kapatılmıştır.[44]

36 Osman Ergin, **a.g.e.**, s. 697-698.
37 Ekmeleddin İhsanoğlu, **a.g.m.**, s. 560.
38 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 14.
39 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 15.
40 Cemil Bilsel, **a.g.e.**, s. 54.
41 Osman Ergin, **a.g.e.**, s. 700.
42 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 56.
43 Ekmeleddin İhsanoğlu, **a.g.m.**, s. 560.
44 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 57.

Sultan II. Abdülhamid döneminde yükseköğretim müesseseleri yaygınlaşmaya başlamış; ancak 1900 yılına kadar yeni bir Dârülfünun kurulması için teşebbüste bulunulmamıştır. Devletin ihtiyaçlarını karşılayacak mülkiye, tıp, hukuk, ticaret, sanayi, mühendislik ve mimarlık alanlarında eğitim görecek talebeler için okullar açılmıştır.[45]

1895 yılında Sadrazam Küçük Said Paşa mesleki eğitimin yanı sıra ilim adamı yetiştirmeye yönelik bir okul açılması için Sultan II. Abdülhamid'e yeni bir Dârülfünun kurulmasının gerekliliğini arz etmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümü dolayısıyla 1 Eylül 1900 yılında modern Türkiye üniversitelerinin temeli olarak kabul edilen Dârülfünun-ı Şahane açılmıştır.[46] Dârülfünun-ı Şahane; Edebiyat ve Hikmet (Felsefe) şubesi, Ulûm-i Riyâzziye ve Tabîiyye (Fünun) şubesi ve Ulûm-i Âliye-i Dîniyye (İlahiyat) şubesi olmak üzere üç fakülteli olarak planlanmıştır. Hukuk ve Tıp alanları resmi olarak Dârülfünun-ı Şahane'ye bağlanmasa da tabii kolları sayılmış ve dolayısıyla beş fakülteli Osmanlı üniversitesi kurulmuştur. Önceki Dârülfünun denemelerinin başarısız olma sebepleri iyi analiz edilmiş ve yeni Dârülfünun'da bu eksiklikler kapatılmıştır. Dârülfünun-ı Şahane'de okuyabilmek için 18 yaşını bitirmiş olmak ve güzel bir ahlaka sahip olmak gerekiyordu. Ayrıca Mekteb-i Sultani, Darüşşafaka, Ticaret ve İdadi Mektebi mezunu olmak ya da bu okul mezunları seviyesinde bilgili olduğunu sınavla ispatlamak olunmalıydı.[47] Dârülfünun-ı Şahane 21 Ağustos 1909 yılında Vezneciler'de bulunan Zeynep Hanım Konağı'nda eğitim vermeye başlamıştır.[48]

Zeynep Hanım Konağı[49]

Maârif Nâzırı Emrullah Efendi zamanında, Dârülfünun-ı Şahane'nin her şubesinden özenle seçilen hocaların bir araya getirildiği heyetin çalışmalarıyla oluşturulan 20 Nisan 1912 tarihli nizamnameyle

45 Bayram Kodaman, "II. Abdülhamid Devrinde Eğitim ve Öğretim", **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, C. 12, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 489-490.
46 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 15.
47 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 71.
48 Osman Ergin, **a.g.e.**, s. 1224.
49 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

Dârülfünun-ı Şahane'nin adı İstanbul Dârülfünunu olarak değiştirilmiştir.[50] Yeni ismiyle birlikte gerek kadro gerek teşkilat bakımından İstanbul Üniversitesi'nin çekirdeğini oluşturan İstanbul Dârülfünunu; Ulûm-ı Şer'iyye, Ulûm-ı Hukukîye, Ulûm-ı Aklîye, Fünun ve Edebiyat olmak üzere beş şubeden oluşmuştur. Eczacılık Mekteb-i Âlisi ile Dişçilik Mekteb-i Âlisi Ulûm-ı Tıbbîye şubesine bağlanmıştır.[51]

I. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'dan gelen yabancı hocaların destekleriyle Dârülfünun'da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Dârülfünun bünyesinde Dârülmesâi ismiyle araştırma enstitüleri kurulmuştur. Ayrıca kütüphaneler ve laboratuvarlar hazırlanmıştır. Hızlıca büyüyen Dârülfünun artık Zeynep Hanım Konağı'na sığmaz olmuş ve yeni binalar kiralanmıştır. 1914 yılında kız talebeler için İnâs Dârülfünunu kurulmuştur.[52]

İstanbul Dârülfünunu'nun idaresi Dârülfünun müdür-i umumisi tarafından ve her medrese bir müdür tarafından yönetilmiştir. 1919'a kadar Dârülfünun müdür-i umumileri Hacı Rakım, Süleyman Paşazade Sami, Salih Zeki ve Naim Beylerdir.[53]

1919 yılında İstanbul Dârülfünunu'nun nizamnamesi yeniden düzenlenerek ilmi özerklik verilmiştir. İstanbul Dârülfünunu'nun adı Dârülfünun-ı Osmânî olarak değiştirilmiş ve tekrardan canlandırılmaya çalışılmıştır. Yeni düzenlemeye göre Dârülfünun bütün müderrislerce seçilen ve Maârif Nezâretince tayin edilen Dârülfünun emirleri tarafından yönetilecekti. Medreseler için de durum farklı değildi. Medreselerin yönetimi de müderrisler meclisince seçilen ve yine Maârif Nezâretince tayin olunan medrese reisleri tarafından idare edilecekti.[54]

Lozan Antlaşması'ndan sonra Harbiye Nezâreti işgal güçleri tarafından boşaltılmış ve Dârülfünuna teslim edilmiştir. Türkiye'nin modernleşmesi için bir üniversiteye ihtiyacı olduğunu bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 21 Nisan 1924 tarihinde 493 sayılı Kanunla İstanbul Dârülfünunu'nun hükmi şahsiyetini tanımıştır. 7 Ekim 1925 tarihli İstanbul Dârülfünunu talimatnamesiyle de ilmi ve idari muhtariyetini kabul etmiştir. İstanbul Dârülfünunu'nda 1912 yılından itibaren çeşitli kanun ve talimatnamelerle zaman zaman idari değişiklikler yapılmışsa da bunlar yeterli olmamıştır.[55]

Mustafa Kemal Atatürk Dârülfünun'a ayrı bir önem vermiştir. Millî Mücadele'den sonra Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi, Yahya Kemal'in teklifiyle Mustafa Kemal Paşa'ya "fahri müderrislik" unvanı vermiştir. Mustafa Kemal Paşa Mart 1923 ve Mart 1924'de yaptığı konuşmalarda Dârülfünun'a verdiği önemi dile getirmiştir. 15 Aralık 1930 günü Dârülfünun Emaneti'ni (Rektörlük) ziyaret eden Mustafa Kemal Paşa bazı dersleri bizzat takip etmiş, müderris ve öğrencilerle sohbet etmiştir.[56]

50 Ekmeleddin İhsanoğlu, **a.g.m.**, s. 561. Bu değişimin sebebi "Şahane" ifadesinin Sultan II. Abdülhamid'i çağrıştırmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bkz: Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 88.

51 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 15.

52 Ekmeleddin İhsanoğlu, **a.g.m.**, s. 561. Detaylı bilgi için bkz: Mustafa Ergün, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1978, s. 441.

53 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 15.

54 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 162.

55 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 195-197.

56 Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul Üniversitesi'ni ziyareti hakkında geniş bilgi için Bkz: Nurhan Atasoy, **540. Yılında İstanbul Üniversitesi Atatürk ve İstanbul Üniversitesi**, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, İstanbul 1993.

Bu müesseseyi köklü bir reformla tam bir Avrupa üniversitesi tarzında kurmaya karar veren Cumhuriyet Hükümeti, İsviçreli Profesör Albert Malche'ye Dârülfünun'un kalkınması için hazırlattığı raporu esas alarak 31 Mayıs 1933 tarihli ve 2252 sayılı Kanunu çıkarmıştır. Bu kanunun 1. Maddesinde "*İstanbul Dârülfünununu ve ona bağlı bütün müesseseler kadro ve teşkilatlarıyla beraber 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır*" ifadeleriyle İstanbul Dârülfünun lağvedilmiştir. 2. Maddesiyle de "*Maârif Vekilliği 1 Ağustos 1933 tarihinden itibaren İstanbul'da (İstanbul Üniversitesi) adı le yeni bir müessese kurmağa memur…*" ifadeleriyle İstanbul Üniversitesi resmî olarak kurulmuştur.[57]

1Ağustos 1933 sabahı Rektörlük binasında İstanbul Dârülfünun yazısında "Dârülfünun" ifadesi indirilip yerine "Üniversitesi" yazısı yerleştiriliyor.[58]

Albert Malche'nin raporu basında tartışma çıkarmıştır. Tıp Fakültesi'nde görevli Dr. Şevket Aziz (Kansu), Dârülfününu ıslah ihtisası diye bir bilim dalı bulunmadığı için böyle bir alanda uzmanın var olamayacağını, milli gururun ve izzet-i nefsin göz önünde bulundurulmasının gerektiğini, Türk aydının orijinal memleketinin tetkikinden doğan Türk ilmini yaratamayacak kadar aciz bir mahluk olmadığını söyleyerek tepki göstermiştir.[59]

Üniversitenin kadrosuyla dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşid Galib ilgilenmiştir. Dârülfünun kadrosundan 61 öğretim elemanı İstanbul Üniversitesi kadrosuna alınırken 82 öğretim elemanı açıkta bırakılmıştır.[60] Açıkta kalan öğretim elemanları arasında M. Fuad Köprülü, Ahmed Refik Altınay, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ahmet Ağaoğlu ve Şekip Tunç gibi isimler bulunmaktadır.[61] Prof. Philipp Schwarz 5 Temmuz 1933 ve 25 Temmuz 1933'te iki defa Türkiye'ye gelmiş ve Almanya'da açığa alınan veya yeni nasyonal sosyalist iktidarca istenmeyen 30 profesörün yeni kurulan İstanbul Üniversitesi'ne gelmesini sağlamıştır. Kendisi de İstanbul Universitesi'nde görev almayı kabul etmiştir.[62]

57 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 17.
58 Emre Dölen, Nuran Yıldırım, **Darülfünun'dan Günümüze Üniversite Yayıncılığı ve Yaşamı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2003.
59 Abdurrahman Siler, **a.g.t.**, s. 293.
60 Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s. 142.
61 Ekmeleddin İhsanoğlu, "Dârülfünun", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 8, İstanbul 1993, s. 525.
62 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 17.

1948 yılında Orman Fakültesi İstanbul Üniversitesi'ne bağlanmıştır. 1962 yılında Eczacılık, 1964 yılında Diş Hekimliği okulları fakülteye dönüştürülmüştür. İstanbul Tıp Fakültesi (Çapa) dışında 1966 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ikinci bir tıp fakültesi olarak açılmıştır. Cumhuriyet'in 50. yıl dönümü olan 1973 yılında Avcılar Kampüsü çalışmalarına başlanmıştır. 1983 yılında çıkan 2809 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu gereği İstanbul Üniversitesi de Yüksek Öğretim Kurulu'na (YÖK) bağlanmıştır. 20. yüzyılın sonlarına doğru açılan yeni fakülteler, öğrenci sayısı ve hem idari hem akademik personel sayısıyla birlikte İstanbul Üniversitesi çok geniş bir yapıya dönüşmüştür.[63]

İstanbul Üniversitesi 2018 yılında 23 fakülte, 17 enstitü, 2 yüksekokul, 7 meslek yüksekokulu, 44 araştırma merkezi, 12 yerleşke ve 170.000'i aşan lisans öğrencisine kavuşmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 09.05.2018 tarihinde kabul edilen ve 18.05.2018 tarih ve 30425 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 7141 Sayılı "*Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*"un Ek 182. Maddesi uyarınca "*İstanbul'da, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa adıyla yeni bir üniversite kurulur*" hükmü gereğince İstanbul Üniversitesi içinden "İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa" kurulmuştur.[64]

İstanbul Üniversitesi'nin hikâyesi İstanbul'un fethiyle önce Zeyrek sonra Fatih Medreseleri'yle başlamıştır. 19. yüzyılda eğitim alanında gerçekleştirilen reformlar sonucu şekillenen Dârülfünun ile devam eden süreç 1933 yılında Üniversite Reformu'yla son halini almıştır. Ülkemizin en köklü geçmişe sahip üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi üzerine düşen tarihsel sorumluluğun bilinciyle 1453 yılından günümüze eğitim ve öğretim hayatına devam etmektedir. "**Tarihten Geleceğe Bilim Köprüsü**" sloganıyla akademik dünyada sorumluluğunun bilincinde olan İstanbul Üniversitesi ülkemize değer katmaya devam etmektedir.

İstanbul Üniversitesi'nin logusu[65]

63 Necdet Sakaoğlu, "İstanbul Üniversitesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortan Yayınları, İstanbul 1994, s. 248-249.

64 İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa'nın bünyesinde bulunan tarihi yapılar başka bir çalışma konusu olup bu çalışmada işlenmemiştir.

65 İstanbul Üniversitesi'nin logoları hakkında bilgi için bkz: Mehmet Ö. Alkan, "En Doğru Bildiğimizden Kuşkulanmak – 7 İstanbul Üniversitesi'nin İlk Logoları", **Toplumsal Tarih**, S. 212, Ağustos 2011, s. 60-65.

1.2. Tarih İçinde Beyazıt Meydanı

İstanbul'un en önemli meydanlarından biri olan Beyazıt Meydanı'nın geçmişi oldukça eskidir. Meydan, Byzantion döneminde nekropolün uzandığı bir bölgedir. Roma İmparatoru Septimus Severus'un oğlu Caracalla'nın girişimleriyle şehir genişletilirken nekropol alanı Beyazıt'a kadar genişletilmiştir.[66] Forum Tauri ya da Forum Theodosius olarak da bilinen meydan, bu adını Bizans İmparatoru Theodosius adına dikilen bir sütun ve zafer takından almaktadır. Takın ve meydanda yer alan Bizans devrine ait diğer yapıların bir kısmı, fetihten sonra inşa edilen ve şehrin ilk Türk sarayı olan Eski Saray ve 16. yüzyıl başında yapılan II. Bayezid Külliyesi'nden dolayı yıktırılmıştır. Geriye kalan parçalar ise 1509 senesinde gerçekleşen ve literatürde küçük kıyamet olarak da anılan deprem sırasında zarar görmüştür. [67]

İmparator Theodosius adına dikilen anıt 386-396 yılları arasında inşa edilmiştir. Roma'daki Traianus ve Marcus Airelius anıtlarıyla benzerlik gösteren Theodosius Anıtı'nın tepesinde İmparator I. Theodosius'un gümüş malzemeyle kaplanmış bir heykeli olduğu ve bu heykelin 480 yılında meydana gelen bir deprem sırasında devrildiği bilinmektedir. 6. yüzyılın başında İmparator I. Anastasius anıtın tepesine kendi heykelini koydurmuş; ancak bir süre sonra çıkan halk ayaklanmasında heykelin zarar gördüğü düşünülmektedir. Anıt 1204 yılında gerçekleşen Latin işgali sırasında Bizans tarihi için acı bir olaya tanıklık etmiştir. İşgal sırasındaki kargaşada imparatorluğunu ilan eden V. Aleksios anıtın üzerinden atılarak öldürülmüştür. Fetih sırasında ve sonrasında anıtın durumu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Anıtın gövdesine ait olduğu düşünülen bazı parçalar II. Bayezid Külliyesine bağlı olan hamamın temelinde takip edilebilir.[68] Anıtın bulunduğu yer hakkında fikir birliği olmamakla birlikte Beyazıt Yangın Kulesi'nin bulunduğu bölgede olduğu düşünülmektedir.[69]

İmparator Septimus Severus döneminde meydana saray, tapınak ve üzeri tonozla örtülmüş dört farklı birim inşa edilmiştir. İmparator Constantinus döneminde şehrin sınırları yeniden çizilmiş ve meydan yeni çizilen şehrin neredeyse ortasında kalmıştır. Bu dönemde imparatorun bu alana yeni saraylar ve üst düzey devlet görevlileri için evler inşa ettirdiği bilinmektedir.[70] Doğan Kuban bu esnada meydanda Alonitsion adını taşıyan alanda 324-337 yıllarında bir heykelin inşa edildiğini ifade etmektedir.[71] İstanbul'un günümüze ulaşan su kemerlerini inşa ettiren İmparator Valens, şehre gelen suların meydanda toplanması için Nimfeum Maksimus olarak bilinen şehrin en büyük çeşmesini inşa ettirmiştir. Meydan, İmparator Theodosius dönemine çeşmeler, saraylar ve çeşitli anıtlarla dolu bir meydan haline gelmiştir. İmparator kendi adına inşa tarihi kesin bilinmeyen bir bazilika inşa ettirmiştir.

66 Semavi Eyice, "İlk Kuruluştan Türk Devrinin Başlarına İstanbul", **İstanbul Armağanı**, Fetih ve Fatih, 1, İstanbul 1995, s. 14.

67 Semavi Eyice, "Tauri Forumu", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 225-227.

68 Semavi Eyice, "Theodosius I Anıtı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 262-263.

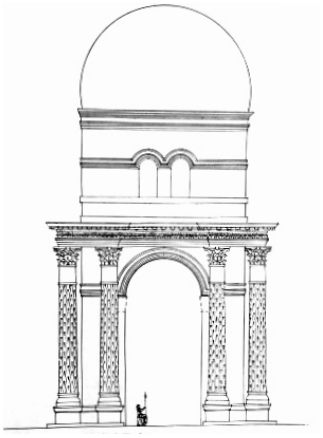
69 Cahit Kayra, **İstanbul Mekanlar ve Zamanlar**, Ak Yayınları, 1990, s. 48.

70 Özlem Ersin, **İstanbul Beyazıt'taki Theodosius Forumu Geç Antik Dönemden Osmanlı Dönemi'ne Kadar Forum ve Yapılarının Değişimi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 16-17.

71 Doğan Kuban, "Beyazıt", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 180.

386 yılında İskitlere karşı elde edilen zafer sonucu bir zafer takı inşa edilmiş ve 393 yılında meydan kutsanarak yeniden açılmıştır. Meydanda hayvan pazarı da kurulduğu için zamanla boğa anlamına gelen Tauri ifadesi kullanılmış ve Tauri Forumu (Meydanı) olarak da anılmıştır.[72]

Theodosius Anıtı hakkında araştırmacıların çeşitli restitüsyon ve değerlendirmeleri bulunmaktadır.[73] Bunlardan biri de Verzone'nin restitüsyon çalışmasıdır.

Verzone'nin Theodosius Zafer Takı Restitüsyonu[74]

29 Mayıs 1453 yılında İstanbul'un Türk ve İslam dönemi başlamıştır. 1458 yılında İstanbul'daki ilk Osmanlı sarayı meydanın köşesine yapılmıştır.[75] Sarây-ı Cedîd'in (Yeni Saray-Topkapı Sarayı) yapılmasıyla Sarây-ı Atîk (Eski Saray) olarak anılmaya başlanan ilk saray vefat eden ya da tahttan indirilen padişahların haremine tahsis edilmiştir.[76] Fethe tanıklık eden tarihçi Tursun Bey sarayın iki denize ve iki karaya bakan bir yerde inşa edildiğini ifade etmiştir. Sarayın bir kısmı hareme bir kısmı Fatih Sultan Mehmed'in istirahatına tahsis edilmiş köşkler ve kasırlardan meydana geldiği, divan toplantıları ve taht için ayrı alanların bulunduğu, bahçenin bir kısmının av hayvanlarına ayrıldığı ve bu alana çeşitli hayvanların getirildiği bilinmektedir.[77] Vavassore'ye ait 1480 tarihli gravürde[78] ve Matrakçı Nasuh tarafından 1543 yılında hazırlanan minyatürde[79] Eski Saray'ın iç ve dış surlarla kuşatıldığı ve asıl yapıların iç surların içinde yer aldığı görülmektedir.

72 Mustafa Cezar, **Osmanlı Başkenti İstanbul**, EKAV Yayınları, İstanbul 2002, s. 96.

73 Restitüsyon denemeleri hakkında bilgi için bkz: Özlem Ersin, **a.g.t.**, s. 77-80.

74 Paolo Verzone, **IL Tetrapilo Aureo Contributo Alla Topografia Dell'antica Constatinopoli**, Accademia Nazionale Dei Lincei, Roma 1956, s. 174.

75 Tülay Artan, "Eski Saray", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 204-205.

76 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 13.

77 Ayşe Denknalbant Çobanoğlu, Ü. Melda Ermiş, vd., "İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nde Bulunan Taş Eserler", **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 25, 2016, s. 7-8.

78 Çiğdem Kafescioğlu, **Constantinopolis/Istanbul: Cultural Encounter Imperial Vision and the Construction of the Ottoman Capital**, Pennsylvania State University Press, 2010, s. 154.

79 Matrakçı Nasuh'un eseri 1976 yılında tıpkıbasım şeklinde Prof. Dr. Hüseyin G. Yurdaydın tarafından hazırlanmış olup Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Nasûhü's-Silâhi (Matrakçı), **Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i 'Irakeyn-i Sultân Süleymân Hân**, (Yay. Haz. Hüseyin G. Yurdaydın), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976. Konu hakkında ayrıca bkz: Nurhan Atasoy, **Silahşör Tarihçi Matematikçi Nakkaş Hattat Matrakçı Nasuh ve Menazilnamesi**, Masa Yayınları, İstanbul 2014.

Vavassore'ye ait gravürde Eski Saray[80]

Matrakçı Nasuh Menazilnamesi'nde Eski Saray[81]

80 Çiğdem Kafesçioğlu, **a.g.e.**, s. 154.
81 Nasûhü's-Silâhi (Matrakçı), **a.g.e.**, s. 8b.

Meydanın ortasına Fatih Sultan Mehmed'in oğlu II. Bayezid kendi adına külliyesini inşa ettirmiştir. 1500-1505 yıllarında inşa edilen[82] külliyeyle birlikte meydanın hatları keskinleşmeye başlamıştır. Meydanın ana hatları Eski Saray ve karşısında yer alan Bayezid Külliyesi'nden oluşmuştur. Meydan 19. yüzyıla kadar yangınlarla şekillenmiştir. 1540 yılında Eski Saray'da çıkan ilk yangında alanda bulunan yapıların çoğu zarar görmüştür. 1550 yılında Kanuni Sultan Süleyman sarayın Haliç'e doğru bakan bölümüne kendi adına bir külliye inşa ettirmek istemiştir. Eski Saray'ın bir kısmı külliyenin inşaatı için ayrılmış ve saray küçülmüştür. Sultan II. Mahmud'un çabalarıyla 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kaldırılmış ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye kurulmuştur. Yeni kurulan orduya Eski Saray'ın bulunduğu alan tahsis edilmiş ve bu alan Bâb-ı Seraskerî olarak anılmaya başlanmıştır.[83]

Sultan II. Abdülhamid döneminde Beyazıt Meydanı'nın Avrupai tarzda yeniden işlenmesi için Paris elçisi Salih Münir görevlendirilmiştir. Salih Münir meydanda yeni düzenlemeler yapılması için Beaux-Arts'ta eğitim alan Joseph Antoine Bouvard ile görüşmüştür. Bouvard yoğunluğundan dolayı İstanbul'a gelememiş, kendisine verilen Beyazıt Meydanı'nı gösteren fotoğraflardan ve planlardan faydalanarak projelerini hazırlamış ve İstanbul'a göndermiştir. Bouvard tarafından hazırlanan projelerde büyük sorunlar tespit edilmiştir. Meydanı gezmediği için yapılar arasındaki kot farklarına dikkat etmemiş ve hatta projeler herhangi bir ana plana dayanmadan yapılmıştır. Bouvard'ın projelerine göre Bayezid Külliyesi'ne ait medresenin yıkılması ve meydanın dört adaya bölünmesi planlanmıştır.

Antoine Bouvard'ın Beyazıt Meydanı Projesi[84]

Yeni bölümün güney alanına Harbiye Nezâreti ile Belediye Sarayı'nın inşa edilmesi düşünülmüştür. Batıda ise Sanayi ve Ziraat Müzesi ile Devlet Kütüphanesi olarak planlanan birbirinin aynısı iki bina

82 Rıfkı Melül Meriç, "Beyazıt Câmii Mimârı, II Sultan Bâyezıd Devri Mimarları ile Bazı Binaları, Beyazıt Câmii ile Alâkalı Hususlar, Sanatkârlar ve Eserleri", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi**, S. 2, Ankara 1957, s. 4-76.

83 Abdülkadir Özcan, "Bâb-ı Seraskerî", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 364.

84 Fatma Cânâ Bilsel, "Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e Çağdaş Şehir Düşüncesi ve İstanbul Planlaması", **Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi**, C. 8, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş Yayınları, İstanbul 2015, s. 504.

tasarlanmıştır. Bayezid Camii'nin haziresi ve Sultan II. Bayezid Türbesi'nin yıkılması planlanmıştır. Bouvard'ın bu projesi Osmanlı bürokrasisi tarafından onaylansa da ortaya çıkan masrafı karşılayacak devlet bütçesinin olmaması nedeniyle gerçekleşmemiştir.[85]

Antoine Bouvard'ın Beyazıt Meydanı Projesi[86]

Cumhuriyet'in ilanından sonra, 12 Mart 1923 yılında İstanbul Valisi olan Ali Haydar Bey döneminde Beyazıt Meydanı'nda önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Avrupa şehirlerinde yer alan meydanların ortasında yer alan havuzlardan etkilenen ve yaz aylarında sıcaktan bunalan İstanbulluları ferahlatmak isteyen Ali Haydar Bey, Beyazıt Meydanı'nın ortasına büyük bir havuz yaptırmaya başlamıştır. İstanbul'da ahşap konutların sıklığından çok sayıda yangın çıktığı için havuzun altına tulumbacılar için su deposu planlanmıştır. Ali Haydar Bey 1924 yılında Ankara'ya tayin edilse de havuzun yapılmasına devam edilmiş ve 28 Mart 1926 yılında tamamlanmıştır.

Ali Haydar Bey'in yaptırdığı Beyazıt Meydanı havuzu[87]

85 Zeynep Çelik, **19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul**, (Çev. Selim Deringil), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s.150-156; Doğan Hasol, "Kent Meydanlar Beyazıt Meydanı Bugünkü Haline Nasıl Geldi? **İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Dergisi**, S.63, 2014, s. 9-36; Rüya Ardıçoğlu, Aysel Uslu, "Meydanların Morfolojik Değişimi: Beyazıt Meydanı Örneği", **"Değişkent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu 31 Ekim – 2 Kasım 2018 Bildiriler Kitabı**, 2018, s. 589-609.

86 Fatma Cânâ Bilsel, **a.g.m.**, s. 507.

87 Salt Araştırma Fotoğraf Arşivi AHISTBEYA223.

Beyazıt ve çevresinde olası bir yangın çıkması durumunda hızlı bir şekilde müdahale edebilmek için düşünülen havuzun altındaki su deposu sayesinde 1926 yılında civarda meydana gelen bir yangın hızlı bir şekilde söndürülmüştür. Havuzlu Beyazıt Meydanı İstanbulluların en uğrak noktalarından biri olmuştur. Zamanla havuzun etrafında şekillenen trafikle birlikte bölgede yoğunluk artmıştır. Bayram gecelerinde havuzda çeşitli ışıklandırmalarla meydana gelenlere gösteriler yapılmaya başlanmıştır.

Beyazıt Meydanı havuzu[88]

Havuzun görüldüğü eski hava fotoğraflarından Bayezid Camii'nin güneybatısında yer alan bitişik nizamda inşa edilmiş 2-3 katlı evlerin varlığı da takip edilebilir.

Beyazıt Meydanı havuzu ve evler[89]

88 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
89 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

1927 yılında yapılan Ordu Caddesi'nin genişletilmesi çalışmaları sırasında meydanda yer alan; ancak 1517 yılında yıkılan Theodosius Anıtı'nın bazı kalıntıları bulunmuştur. 1928 yılında devam eden çalışmalarda Simkeşhane'nin temel kazılarında zafer takının üst kısmı ortaya çıkarılmıştır.[90] Bu kalıntılar İstanbul'un fetih öncesi tarihi hakkında önemli arkeolojik buluntulardır. Theodosius Anıtı'nın geçmişteki görkemi hakkında önemli bilgiler veren buluntuların bir kısmı günümüzde Laleli-Beyazıt tramvay güzergahı hizasında yer alan kaldırım seviyesinde teşhir edilmektedir.

Simkeşhane temel kazılarında zafer takı parçaları[91]

Simkeşhane temel kazılarında zafer takı parçaları[92]

1957 yılında Beyazıt Meydanı'nın merkezinde bulunan Ali Haydar Bey'in yaptırdığı havuzun içi doldurulmuş ve havuz ortadan kaldırılmıştır.[93]

90 Wolfgang Müller-Wiener, **İstanbul'un Tarihsel Topografyası**, (Çev. Ülker Sayın), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 265.
91 Paolo Verzone, **a.g.e.**, s. 129.
92 Paolo Verzone, **a.g.e.**, s. 131.
93 Işıl Tuna, "1950-1960 Yılları Arasında İstanbul'da Kentleşme ve İmar Faaliyetlerine Genel Bakış", **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 20, 2009, s. 403.

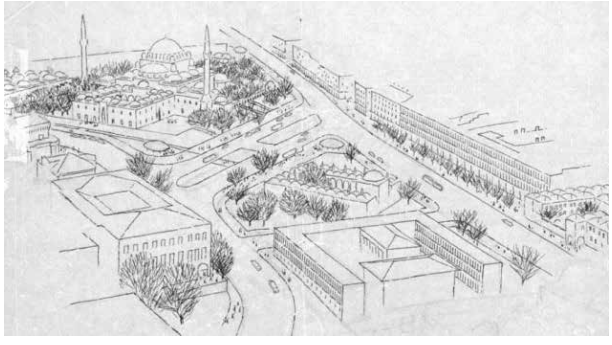

Beyazıt Meydanı'nda 1958 yılında gerçekleşen çalışmalar[94]

Trafiği hafifletmek ve meydanda yer alan eski eserlerin daha görünür hale gelmesi için kaldırılan havuz sonrası Beyaz Meydanı gösteri alanı olmaya başlamıştır.[95]

1957-1958 yıllarında Simkeşhane'nin kuzey kanadı yıkılırken ve Ordu Caddesi'nin seviyesi indirilirken başka yapı öğeleri gün yüzüne çıkarılmıştır. Çıkarılan parçaların bir kısmı buldozerlerle yok edilmiştir.[96] Ortaya çıkarılan eserlerin bir kısmı günümüzde Laleli'den Beyazıt'a doğru uzanan tramvay yolunun her iki yanında teşhir edilmektedir.

Beyazıt Meydanı'nda havuzun yıkılmasından sonra meydanın tekrardan düzenlenmesi için Mimar Sedad Hakkı Eldem'e yeni bir proje yaptırılmıştır. Eldem, meydanı merdivenlerle Ordu Caddesi kotuna bağlamayı ve caddeye yakın yeni ama eskisinden küçük bir havuz yapmayı planlamıştır.[97] Ayrıca Beyazıt Meydanı'nı Simkeşhane'nin olduğu bölge ile bağlamayı düşünmüştür. Sedad Hakkı Eldem'in bu projesi tamamlanamadan, 27 Mayıs 1960 darbesiyle çalışmalar durdurulmuştur.

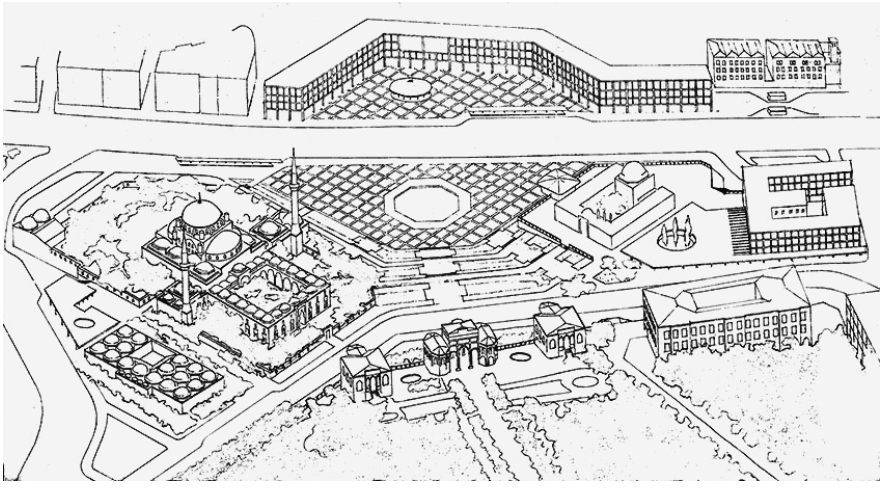

Sedad Hakkı Eldem'in Beyazıt Meydanı için ilk önerisi[98]

94 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
95 Önder Kaya, **Cumhuriyet'in Vitrin Şehri İstanbul**, Küre Yayınları, İstanbul 2010, s. 21-23.
96 Wolfgang Müller-Wiener, **a.g.e.**, s. 265.
97 Sedad Hakkı Eldem'in Beyazıt Meydanı Projesi için hazırlamış olduğu çizimler için Salt Araştırma Arşivi'ne bakılabilir.
98 Sevince Bayrak Göktaş, **Meydan**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 92.

Sedad Hakkı Eldem'in Beyazıt Meydanı için ilk önerisi uygulanırken[99]

Sedad Hakkı Eldem'in ikinci öneriye ait perspektifi[100]

Darbe sonrası Beyazıt Meydanı'nın adı Hürriyet Meydanı olarak değiştirilmiş ve Hürriyet Anıtı yapılması düşünülmüştür.[101] Aslında bu isim değişikliği Cumhuriyet döneminde meydana verilen ikinci isimdir. Zira Cumhuriyet'in 10. yılı kutlamaları sırasında meydana "Cumhuriyet" ismi verilmiştir. 10. yıl kutmalarından bir sure sonra bu isim unutulmuştur. Meydanın "Hürriyet" ismi ise darbe yönetimi sonrası sivil yönetimle beraber geride bırakılmıştır.[102]

99 Sevince Bayrak Göktaş, **a.g.t.**, s. 92.
100 Sevince Bayrak Göktaş, **a.g.t.**, s. 121
101 Turgut Cansever, **İstanbul'u Anlamak**, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, s. 298.
102 Sevince Bayrak Göktaş, **a.g.t.**, s. 27.

Darbe sonrası meydanın yeni bir projeyle düzenlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Meydanda uygulanacak yeni proje Mimar Turgut Cansever tarafından hazırlanmıştır. Cansever projesiyle meydanın yayalaştırılmasını amaçlamış; ancak proje tam olarak uygulanamamıştır.[103]

Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı maketi[104]

1987 yılında Vedia Dökmeci ile Yaprak Karlıdağ tarafından hazırlanan ve yarışmada birinci olan projeler de uygulanamamıştır.[105] İBB tarafından 2017 yılında meydanın düzenlenmesi için yeni bir çalışma başlatılmıştır. Ali Kural ve Deniz Çalış tarafından hazırlanan kentsel tasarım uygulama projesi 2021 yılında bitirilmiştir. İstanbul'un işgalden kurtuluşunun 99. yıldönümü olan 6 Ekim 2022 yılında meydan yeniden açılmıştır.

103 Turgut Cansever, **İslam'da Şehir ve Mimari**, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 161. Sevince Bayrak Göktaş, **a.g.t.**, s. 31-33; Rabia Rana Kırkbaş, **Bir Şehir, Bir Meydan, Bir Mimar: Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022.

104 Sevince Bayrak Göktaş, **a.g.t.**, s. 134.

105 Yaprak Karlıdağ, Vedia Dökmeci, "Meydanlar: Beyazıt Meydanı ve Çevre Düzenlemesi Kentsel Tasarım Proje Yarışması", **Mimarlık ve Dekorasyon**, No: 101, Ağustos 2001, s. 58-68.

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
1453

2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN MERKEZ KAMPÜSÜ VE REKTÖRLÜK BİNASI

2.1. Rektörlük Binası (Harbiye Nezâreti)

Sultan II. Mahmud Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdığında yerine Osmanlı kara kuvvetlerinin en büyük kumandanı olan Seraskerlik makamını kurdurmuştur. Sadrazamlar Serdar-ı Ekrem unvanıyla askerleri kumanda etmeyi bırakmış ve yerlerine hem barış hem savaş zamanlarında askeri işleri yürüten ordu kumandanı serasker atanmaya başlamıştır. Serasker, 1835 yılından sonra rütbe olarak şeyhülislamlık, hatta zaman zaman da sadrazamlık ile aynı seviyede olmuştur. Tanzimat'ın ilanından sonra seraskerlik makamının önemi daha da artmış ve sadaretten sonra ikinci sırayı almıştır.[107] Seraskerlik makamı için ilk önce Ağa Kapısı düşünülmüş; ancak buranın şeyhülislam için ayrılması kararlaştırılınca Eski Saray tahsis edilmiştir. O sırada sarayda bulunan cariyeler ve görevliler Topkapı Sarayı'na taşınmıştır. Eski Saray'a ait binaların yıkılıp yerine Serasker Hüseyin Paşa'nın ailesi için harem ve diğer görevli subaylar için idari binalar ile kışla ve yangın kulesinin inşasını gerçekleştirmek üzere dönemin baş mimarı Seyyid Abdülhalim Efendi görevlendirilmiştir.[108]

Seyyid Abdülhalim Efendi şu binaları inşa etmiştir:

"*Üzeri kurşun örtülü "Daire-i Hümâyun" ile Serasker Paşa hazretlerine ait kiremit örtülü daire ve Asâkir-i Mansûre Nâzırı ve kethüdasına ait daireler. Mercankapısı tarafında mermer kahve ocaklı elvan boyalı dört bölmeli "Harem Dairesi". Kule-i Harim (Yangın Kulesi) ve askeri birlikler için tuğla duvarlı, iki katlı kışla ve kâgir hamam inşası. Eski Saray'a ait çeşmelerin asker için yetersiz olacağı düşünüldüğünden Bayezid Külliyesi'ne ait su yollarından seraskerliğe su bağlantısı yapılması düşünülür. Bunun için yeni su yolları ve hazine-i âb (su hazinesi)*"[109]

Serasker Konağı, yangın kulesi, Süleymaniye Kışlası (Sarı Kışla), Bekirağa Bölüğü, hastane, kitabet dairesi, cephanelik, hamam, depolar, mutfaklar, ahırlar ve nöbet kulübelerinden oluşan yapılar topluluğunun çoğunluğu ahşaptan inşa edilmiştir.[110]

Gözde Çelik, arşiv vesikalarından faydalanarak yapmış olduğu çalışmasında Seraskerlik birimlerinin onarımları hakkında bilgi vermektedir.[111]

---

107 Abdülkadir Özcan, **a.g.m.**, s. 364.

108 Selman Can, **Bilinmeyen Aktörleri ve Olayları ile Son Dönem Osmanlı Mimarlığı**, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2010, s. 100.

109 Selman Can, **Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002, s. 65.

110 Cengiz Can, "Harbiye Nezareti Binası", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 550. Seraskerlik yapıları hakkında detaylı bilgi için bkz: Gülberk Bilecik, "Ayverdi Haritası'nın Işığında Dâire-i Umûr-ı Askeriye ve Bağlı Yapıları", **Turkish Studies=Türkoloji Araştırmaları: International Periodical fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 13, S. 3, 2018, s. 137-161.

111 Gözde Çelik, **İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, s. 100-101.

Eski fotoğraflardan takip edilebildiği kadarıyla Yangın Kulesi'nin yanında yer alan yapılar topluluğu geleneksel Türk ev mimarisini yansıtan cephe tasarımlarıyla dikkat çekmektedir. Yapılar iki ya da üç katlı inşa edilmiştir. Cephede konsollarla taşınan çıkmaların olduğu yapıların geleneksel Türk ev mimarisi plan tiplerinden olan ve yaygın bir şekilde kullanılan orta sofalı plan tipinde inşa edildiği söylenebilir. Yapıların giyotin pencereleri dikdörtgen çerçevelidir. Eğimli çatılar kiremitle kaplanmıştır. Fotoğrafın solunda yer alan ve muhtemelen ana girişlerden biri olan bölümün çıkması kaide üzerinde yükselen dört sütun tarafından taşınmaktadır. Sütun başlıkları bezemelerle süslenmiş olmalıdır. Bu yapıların Asâkir-i Mansûre Nâzırı ve kethüdasına ait daireler olduğu düşünülmektedir.

Seraskerlik yapıları ve Yangın Kulesi[112]

Bir başka eski fotoğrafta Yangın Kulesi'nin arkasında yer alan büyük bina Serasker Paşa tarafından kullanılmış olmalıdır. Üç katlı gözüken yapının cephesinde yer alan pencereler taş söveli dikdörtgen formludur. Zemin kat ve ikinci kat belirgin silmelerle ayrılmıştır. Cephede yer alan üçgen alınlıklar dikkat çekicidir. Alınlıklarda ışınsal düzenlemeler görülmektedir. İkinci kattan çatıya kadar yükselen yivli sütunlar zemin kat ile ikinci katı ayıran silmeye oturtulmuştur. Üçgen alınlık ve sütun kullanımıyla yapının cephesinde hareketlilik sağlanmıştır. Yapının üstü eğimli kiremit çatıyla örtülüdür. Ayrıca tuğladan bacası olduğu görülmektedir.

112 Selman Can, **a.g.e.**, s. 100.

1853 yılında Seraskerlik yapıları ve Yangın Kulesi[113]

Yangın Kulesi'nden çekilen eski fotoğrafta takip edilebildiği kadarıyla iki iç avlusu olan yapı Harbiye Nezâreti'nin inşası sırasında yıkılmış olmalıdır. İki katlı olan yapının doğuya bakan cephesinin ortasında üç adet zarif sütunla taşınan bir çıkma bulunmaktadır. Cephede görülen pencerelerin hepsi dikdörtgen çerçeveli olup ahşap pervazlara sahiptir. Kiremit kaplı eğimli bir çatıyla örtülmüştür. İç avlulu tasarımıyla kışla binası olarak kullanıldığı söylenebilir.

113 İsmail Büyükseçgin, **İstanbul Tarihi Yarımada'da Osmanlı Dönemi Topoğrafya-Yerleşim İlişkisi ve Büyük Konutların Gelişim Süreci Üzerine Bir Değerlendirme (1453-1920)**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019, s. 65.

Seraskerlik yapıları (solda)[114]

Seraskerlik binalarının yanması sonucu Sultan Abdülaziz'in[115] ihsanı ve Müşir Namık Paşa'nın girişimleriyle 1864-1866 yıllarında günümüze ulaşan Harbiye Nezâreti binası inşa edilmiştir.[116] Yapının mimarı hakkında araştırmacıların fikir birliği yoktur. Cengiz Can yapının mimarı olarak Bourgeois'in adını vermektedir.[117] Osman Nuri Ergin, yapıyı mühendishanede mimar olarak yetişen Osmanlı mimarlarından Ali Paşa'nın inşa ettiğini ifade etmiştir.[118] Ara Altun da yapının mimarı olarak Ali Paşa'yı gösterir ve bina eminliğini Altunîzâde İsmâil Zühdü Paşa'nın yürüttüğünü söyler.[119] Gülberk Bilecik çalışmasında Ali Paşa'nın gözetiminde Mimar Bourgeois tarafından inşa edildiğini ifade etmiştir.[120] Pars Tuğlacı ise mimar olarak Sarkis Balyan'ın adını vermiştir.[121]

114 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
115 Gülberk Bilecik, **a.g.m.**, s. 150.
116 Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi-2 Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünun'u (1922-1933)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 52.
117 Cengiz Can, **a.g.m.**, s. 550.
118 Osman Nuri Ergin, **Mecelle-i Umûr-ı Belediye**, C. 2, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1995, s. 880; Selman Can, **a.g.e.**, s. 102.
119 Ara Altun, "Bâb-ı Seraskerî", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 364.
120 Gülberk Bilecik, **a.g.m.**, s. 142.
121 Pars Tuğlacı, **Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesinin Rolü**, Yeni Çığır Kitabevi, 1993, s. 507.

Harbiye Nezâreti'nin ön cephesi[122]

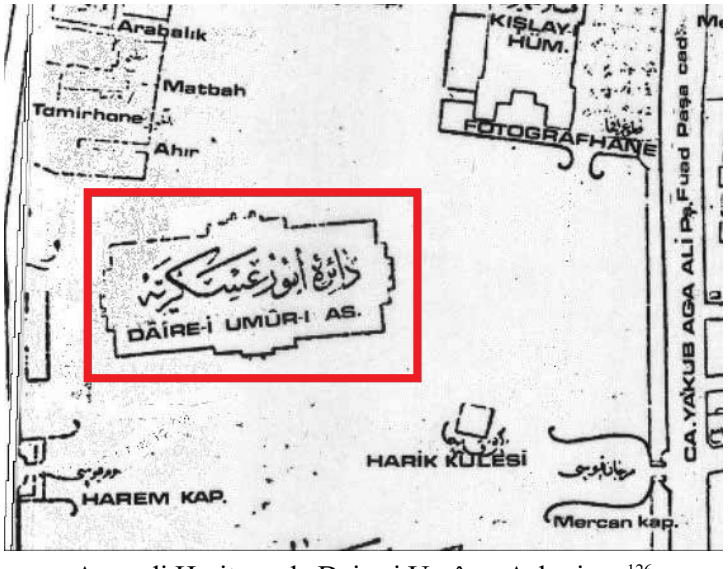
Harbiye Nezâreti'nin ön cephesi[123]

122 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
123 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.

Harbiye Nezâreti'nin Süleymaniye Camii'ne bakan cephesi[124]

Ayverdi Haritası'nda Daire-i Umûr-u Askeriye olarak kayıtlı olan yapının adı 1879 yılında Harbiye Nezâreti'ne çevrilmiştir.[125]

Ayverdi Haritasında Daire-i Umûr-u Askeriyye[126]

124 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
125 Gülberk Bilecik, **a.g.m.**, s. 142.
126 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.

Harbiye Nezâreti Alman Mavileri Haritası'nda "Savaş Bakanlığı" olarak işlenmiştir.

Alman Mavileri Haritası'nda Harbiye Nezâreti[127]

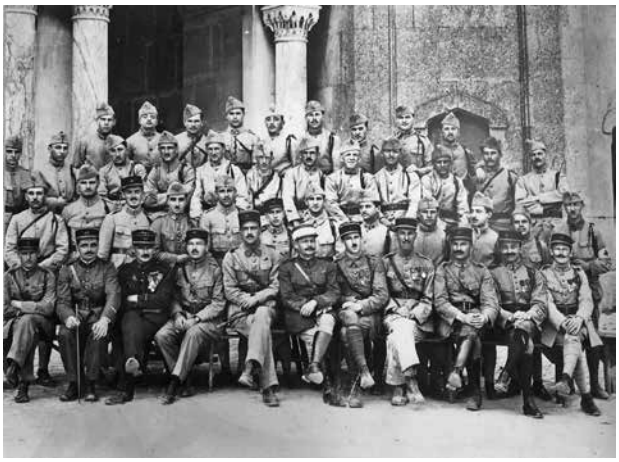
Harbiye Nezâreti tarihinde iki padişahın cülus törenine ev sahipliği yapmıştır. Bu padişahlardan biri Osmanlı tahtında en az süre kalan (93 gün) Sultan V. Murad[128] ile Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi sonrası İttihat ve Terakkî'nin desteğiyle tahta çıkan Sultan V. Mehmed Reşad'tır.[129] Sultan V. Mehmed Reşad'ın Harbiye Nezareti Meydanı'nda yapılan cülus töreni eski fotoğraflardan takip edilebilir.

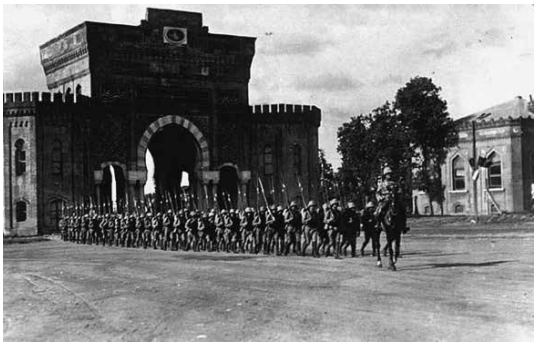
Harbiye Nezâreti Meydanı'nda Sultan V. Mehmed Reşad'ın cülus töreni[130]

İşgal yıllarında düşman kuvvetleri tarafından ele geçirilen Harbiye Nezâreti'nin kullanımı İngilizler ve Fransızlar arasında çekişmelere sebep olmuştur.[131]

127 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.
128 Detaylı bilgi için bkz: Cevdet Küçük, "Murad V", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, s. 183-185.
129 Detaylı bilgi için bkz: Cevdet Küçük, "Mehmed V", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 418-423.
130 Anonim, **Şehbâl Dergisi**, S. 5, Rumi 15 Mayıs 1325 (Miladi 28 Mayıs 1909), s. 83
131 Nur Bilge Criss, "Müttefik İşgali Altındaki İstanbul'dan Bir Kesit: 1918-1920 Yıllarında İngiliz-Fransız Rekabeti ve İdari Sorunlar", **OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C. 1, S. 1, Ankara 1990, s. 79-88.

Bâb-ı Seraskerî önünde Fransız işgal ordusu subayları ve erleri[132]

İşgal yıllarında Bâb-ı Seraskerî'den içeri giren Fransız ordusu[133]

İşgal yıllarına ait fotoğraflardan Harbiye Nezâreti önünde düşman kuvvetleri takip edilebilir.

İngiliz işgal kuvvetleri Harbiye Nezâreti önünde[134]

132 Atilla Oral, **a.g.e.**, s. 330.

133 Atilla Oral, **a.g.e.**, s. 330.

134 Atilla Oral, **a.g.e.,** s. 153. Fotoğraf tarihi 16 Mart 1920. Söz konusu tarihte İngilizler sabah 06.00 sularında Şehzadebaşı Direklerarası'nda 10. Kafkas Tümen Karargâhı'na saldırıda bulunmuş ve 5 askerin şehit olmasına, 10 askerin yaralanmasına sebebiyet vermiştir. Bu olayla birlikte İstanbul'un işgali resmî hüviyet kazanmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Gürkan Fırat Saylan, "İstanbul'un Resmen İşgali (16 Mart 1920)", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 11, S. 41, 2014, s. 17-40.

Fransız işgal kuvvetleri Harbiye Nezâreti önünde[135]

İstanbul'da meydana gelen 1894 depreminde zarar gören yapıyı İtalyan Mimar Raimondo D'Aranco onarmıştır.[136] Lozan Antlaşması'ndan sonra düşman kuvvetlerinin terk ettiği yapı bir süre işlevsiz kalmıştır. 1924 yılında Darülfünûn Eminliği Harbiye Nezâreti'ne taşınmıştır.[137]

Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi 1933 ve 1950 yıllarında yapının onarımını gerçekleştirmiştir.[138] Bu onarım sırasında yapının tavanları askıya alınarak muhafaza edilmiş ve ahşap döşemeler betonarme olarak değiştirilmiştir.[139]

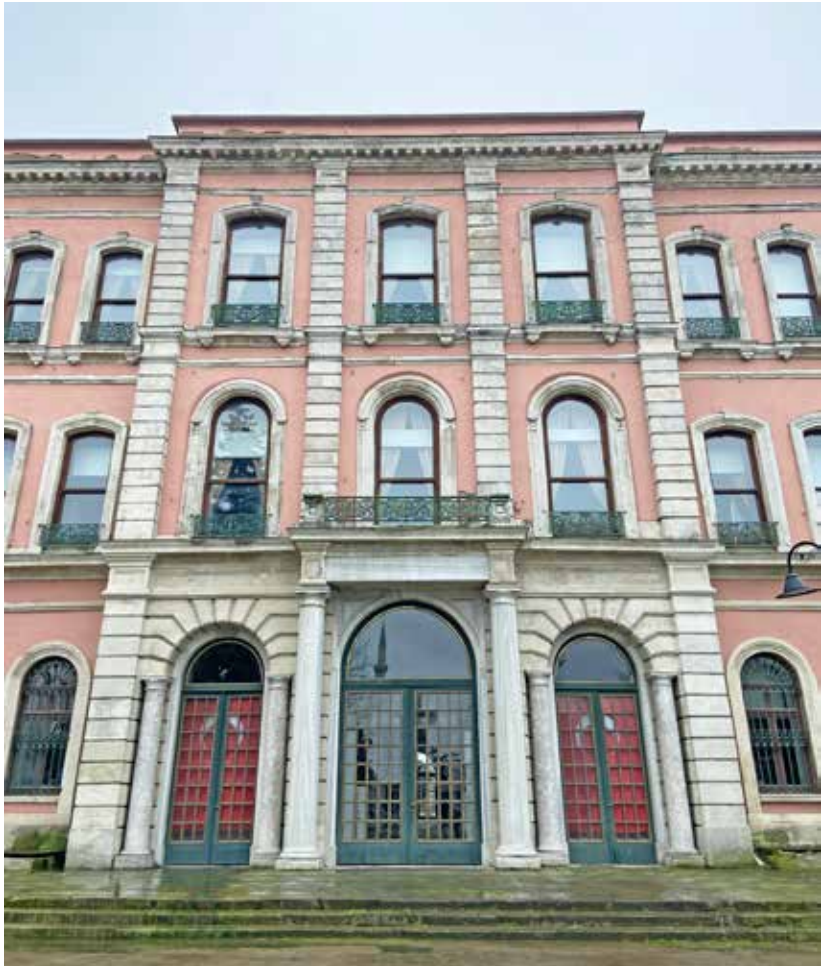
Doğu batı ekseninde dikdörtgen planlı olan Harbiye Nezâreti üç katlıdır. Yapının ön cephesi ve arka cephesi aynı tasarıma sahiptir. Cephede katlar arası geçiş silmelerle belirginleştirilmiştir. Giriş aksı kademeli bir şekilde tasarlanmıştır. İlk kat yuvarlak kemerli pencereler madeni şebekelere sahiptir. İkinci katın kemerli pencerelerinde kilit taşları dışa taşkın yapılmıştır. Pencere önlerinde yer alan madeni korkuluklarda bitkisel süslemeler görülmektedir. Bu durum üçüncü kat pencerelerinde tekrar edilmiştir. Cephede dışta taşkın kademe yapan ilk bölümün kenarları fugalı pilastırlarla sınırlandırılmıştır. Giriş aksının vurgulandığı bölümde ise pilastırlar ve ilk iki kat açıklıkların araları fugalı tasarıma sahiptir. Üçüncü katın üzerinde dişlerden oluşan saçak bölümü yer almaktadır.

Rektörlük Binası'nın genel görünümü

135 Atilla Oral, **a.g.e.**, s. 335.
136 Cengiz Can, **a.g.m.**, s. 551.
137 Emre Dölen, **a.g.e.**, s. 52-55.
138 İ. Aydın Yüksel, "Türk Mimarî Tarihi Araştırmacılığı ve Ekrem Hakkı Ayverdi", **Vakıflar Dergisi**, S. 20, Ankara 1988, s. 483.
139 Gözde Çelik, **a.g.t.**, s. 106.

Yapının girişi üç kemerli bir tasarıma sahiptir. Ortadaki kemer yan kemerlere göre daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Yandaki kemerler iki yandan kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli sütunlarla sınırlandırılmıştır. Ortadaki kemerin önünde iki yanda yer alan sütunlar ve üzerindeki arşitrav ikinci kattaki balkonu taşımaktadır.

Rektörlük Binası'nın kapısı

Yapının içi kuzey-güney doğrultulu bir avlu ve avluyu doğu-batı ekseninde kesen paralel iki koridordan oluşmaktadır. Üst kata çıkışı sağlayan merdivenler avlunun doğu ve batısı ile yapının doğu ve batı uçlarına yerleştirilmiştir.[140]

Zemin kattaki sütunlar çokgen kaide üzerindeki yükselen silindirik gövdeli, toskana başlıklı biçimde yapılmıştır.

140 Akın Tuncer, Osmanlı **Seraskeri Binası ve Seraskeri Köşkleri Dekorasyonu Üzerine Bir Araştırma**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 49.

Rektörlük Binası'nın iç avlusu

Gün ışığından faydalanılan iç avlu kare bir alanı kaplamaktadır. Avlunun üzerini örten cam sistemin merkezinde İstanbul Üniversitesi'nin logosu bulunmaktadır.

Rektörlük Binası iç avlu galeri sistemi

Rektörlük Binası'nın iç avlu üst örtü sistemi

Avlunun doğusunda ve batısında yer alan ve mermer basamaklardan oluşan merdivenlerle üst katlara ulaşılmaktadır. Tek kollu başlayan merdiven çift kollu şekilde devam etmektedir. Merdivenin ahşap korkulukları dönem özelliğini yansıtmaktadır. Merdiven sahanlığında beden duvarına yapılan çıtalardan iç içe geçmiş çokgenler ve çerçevelerle hareketlilik sağlanmıştır.

Rektörlük Binası merdiven sistemi

Rektörlük Binası merdiven korkuluğundan detay

İkinci katta bulunan mermer sütunların başlıkları yumurta dizisi ve kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Sütunların arasında bulunan mermer korkuluk iç içe geçmiş geometrik motiflerle şekillenmiştir. Sütunların beden duvarları hizasına geldiği alanlara pilastırlar yerleştirilmiştir. Pilastırların başlıkları altın yaldızla zenginleştirilmiştir.

Rektörlük Binası ikinci kat galeri sistemi

Üçüncü kat sütun başlıkları ise birbirine girdland motifleriyle bağlanan iyon sarmallarından oluşmaktadır. Sütunların arasında yer alan mermer korkuluklarda iç içe geçmiş geometrik desenler yer almaktadır. Desenlerin ortasında dairesel formda sekiz dilimli motifler yerleştirilmiştir. İkinci katta olduğu gibi üçüncü katta da sütunların beden duvarları hizasına geldiği alanlara pilastırlar konumlandırılmıştır. Pilastırların başlıkları girdland motifinden oluşmaktadır.

Rektörlük Binası üçüncü kat galeri sistemi

Üçüncü kat galeri tavanları ahşap çıtalarla geometrik formlu alanlara bölünmüş kalem işi uygulamalarıyla zenginleştirilmiştir. Kompozisyonun merkezinde iç içe geçmiş daire etrafında şekillenen bitkisel motifler görülmektedir. Etrafında yer alan yıldız motifleri ve köşebentlerde bulunan palmet, kıvrık dal ve akantus yapraklarıyla tamamlanmıştır. Merkez kompozisyonun etrafında yer alan ve simetrik bir biçimde işlenen farklı formlara sahip kartuşlar içinde çiçek motifleri etrafında şekillenen girift akantus yaprakları görülmektedir.

Rektörlük Binası galeri tavanında kalem işi uygulamaları

Yapının salonları ve makam odaları ahşap kapı süslemeleri, iç mekân beden duvarları ile tavanlarında görülen kalem işi uygulamalarıyla bezenmiştir. Üçüncü katta bulunan Doktora Salonu'nun ahşap kapısı iki yandan gövdesi yivli sütunlarla sınırlandırılmıştır. Sütunların başlıkları birbirine girland motifleriyle bağlı iyon tarzda yapılmıştır. Gövde ve başlıkta yaldız kullanılmıştır. Kapının çerçevesi yaldızlı kare içinde dairesel motiflerle zenginleştirilmiştir. Kapının üst bölümü yaldızlı yivli pilastır ve aralarında yer alan daire motiflerinden meydana gelmektedir.

Rektörlük Binası Doktora Salonu kapısı

Doktora Salonu'nun beden duvarları ve tavanı dönem özelliğini yansıtan girift kompozisyonlardan meydana gelen kalem işi uygulamalarıyla bezenmiştir.

Rektörlük Binası Doktora Salonu

Tavanın merkezinde iç içe geçmiş geometrik motifler genişleyerek oniki kollu yıldız motifi meydana getirmiştir. Yıldızın kolları ahşap çıtalardan yapılmıştır. Yıldızın kolları içinde palmet, rumi, kıvrık dal gibi motiflerin yer aldığı bitkisel kompozisyonlar görülmektedir. Tavanın geri kalan bölümü kıvrımlı baklava desenleri içinde yer alan bitkisel motiflerle bezenmiştir. İlk bordürün içinde yürek motifini hatırlatan bir desenin içinde palmet ve rumi motiflerin yer aldığı kompozisyon sırası görülmektedir. İkinci bordürde ise salbekli şemse motifleri ile etrafında şekillenen rumi kıvrık dal motifleri vardır.

Rektörlük Binası Doktora Salonu tavanında kalem işi uygulamaları

Tavanın orta alanı gerisinde bulunan bölümler ahşap çıtalardan yapılmış iç içe geçmiş geometrik motiflerden oluşmaktadır. Motiflerin kollarında ve etrafında çiçek açmış bitkisel motifler işlenmiştir.

Rektörlük Binası Doktora Salonu tavanında kalem işi uygulamaları detayı

Kartuş ve baklava deseni formunda yapılan çerçevelerin içine perspektifli manzara resimleri işlenmiştir.

Rektörlük Binası Doktora Salonu tavanında manzara resmi

Rektörlük Binası Doktora Salonu tavanında manzara resmi

Salonun beden duvarları yüzeyi bitkisel kalem işi uygulamalarıyla bezenmiş olup çift pilastırlarla çerçevelere ayrılmıştır. Çerçevelerde aynı biçime sahip kompozisyonlar işlenmiştir. Kompozisyonun merkezinde, ortada çiçek motifi ile palmet, rumi ve kıvrık dal gibi bitkisel desenlerden oluşan şemse motifi bulunmaktadır. Şemsenin etrafında zeminde mavi tonların hâkim olduğu bitkisel motifler tekrar edilmiştir. Çerçevenin köşebentlerinde merkezdeki kompozisyona doğru uzanan pamet, rumi ve kıvrık dal motifleri görülmektedir.

Rektörlük Binası Doktora Salonu beden duvarında kalem işi uygulamaları

Rektörlük Binası Doktora Salonu beden duvarında kalem işi uygulamaları detayı

Kalem işi uygulamalarıyla göz dolduran bir diğer bölüm Mavi Salon'dur. Adını bezemelerdeki mavi tonlarının fazlalığından aldığı düşünülebilir. Mavi Salon tavan ve beden duvarları Doktora Salonu tavanıyla benzer bir tasarıma sahiptir.

Rektörlük Binası Mavi Salon

Tavan göbeğinde merkezden başlayarak genişleyen iç iç geçmiş oniki kollu yıldız motifi yer almaktadır. Yıldızların kollarında çeşitli bitkisel motifler işlenmiştir. Tavanın geri kalan bölümü mavi tonlarının etkili olduğu bitkisel motiflerle zenginleştirilmiştir. Köşebentlerde uçları göbekteki yıldıza doğru bakan bitkisel motifler görülmektedir. İlk bordürde içi palmet ve kıvrık dallardan meydana gelen yürek motifini hatırlatan düzenlemeler yer almaktadır.. İkinci bordürde kıvrık dallarla birbirine bağlanmış salbekli şemse motifleri işlenmiştir.

Rektörlük Binası Mavi Salon tavanında kalem işi uygulamaları

Tavanın orta alanı gerisinde bulunan bölümler ahşap çıtalardan yapılmış iç içe geçmiş geometrik motiflerden oluşmaktadır. Motiflerin merkezi ve kolları bitkisel motiflerle zenginleştirilmiştir. Kartuş ve çokgen deseni formunda yapılan çerçevelerin içine perspektifli manzara resimleri işlenmiştir.

Rektörlük Binası Mavi Salon tavanında manzara resmi

Rektörlük Binası Mavi Salon tavanında manzara resminden detay

Rektörlük Binası Mavi Salon tavanında manzara resmi

Salonun beden duvarları bitkisel kalem işi uygulamalarıyla bezenmiş çift pilastırlarla çerçevelere ayrılmıştır. Çerçevelerde yer alan kompozisyonlar simetrik olarak tasarlanmıştır. Merkezde içi bitkisel motiflerle şekillenen salbekli şemse motifi yer almaktadır. Şemse motifinin etrafında mavi tonlarının hâkim olduğu bitkisel desenler işlenmiştir. Çerçevenin alt bölümünde içi bitkisel motiflerden şekillenen kartuşlar yer almaktadır.

Rektörlük Binası Mavi Salon beden duvarında kalem işi uygulamaları

Rektörlük Binası Mavi Salon beden duvarında kalem işi uygulamaları detayı

Kılıçlık Salonu Harbiye Nezâreti döneminde subayların kılıç kuşanma törenlerinin gerçekleştirildiği bölümdür. Beden duvarları ve tavanları kalem işi uygulamalarıyla bezenmiştir.

Rektörlük Binası'nın Kılıçlık Salonu

Tavanın merkezi kare bir alanla sınırlandırılmıştır. Bu alanın merkezinde genişleyerek büyüyen çok kollu yıldız bulunmaktadır. Kolların içinde ve aralarında girift bitkisel kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Yıldızın etrafında rumi, kıvrık dal ve palmet motiflerinden oluşan bezemeler görülmektedir. Karenin köşebentlerinde uçları merkezdeki yıldıza bakan bitkisel motifler yerleştirilmiştir.

Rektörlük Binası Kılıçlık Salonu tavanında kalem işi uygulamaları

Merkezdeki kare alanın etrafı birbiriyle bağlantılı içi çiçek ve bitkisel motiflerle şekillenen kartuşlar bulunmaktadır. Tavanın yan bölümleri altın yaldızlı ahşap çerçeveler içinde denizde savaş gemilerinin bulunduğu resimlerle tamamlanmıştır.

Rektörlük Binası Kılıçlık Salonu tavanında manzara resmi

Rektörlük Binası Kılıçlık Salonu tavanında manzara resmi

Beden duvarları ahşap çıtalarla dikdörtgen panolara bölünmüştür. Her bir panoda simetrik olarak yerleştirilmiş girift rumi, palmet ve kıvrık dal motiflerinden oluşan bitkisel kompozisyonlar görülmektedir. Panoların üzerinde yer alan yatay dikdörtgen çıtalı panoların merkezinde salbekli şemse motifi ve etrafında çiçek ile yaprak motifleri yer almaktadır. Köşebentlerde bitkisel motifler tekrar edilmiştir.

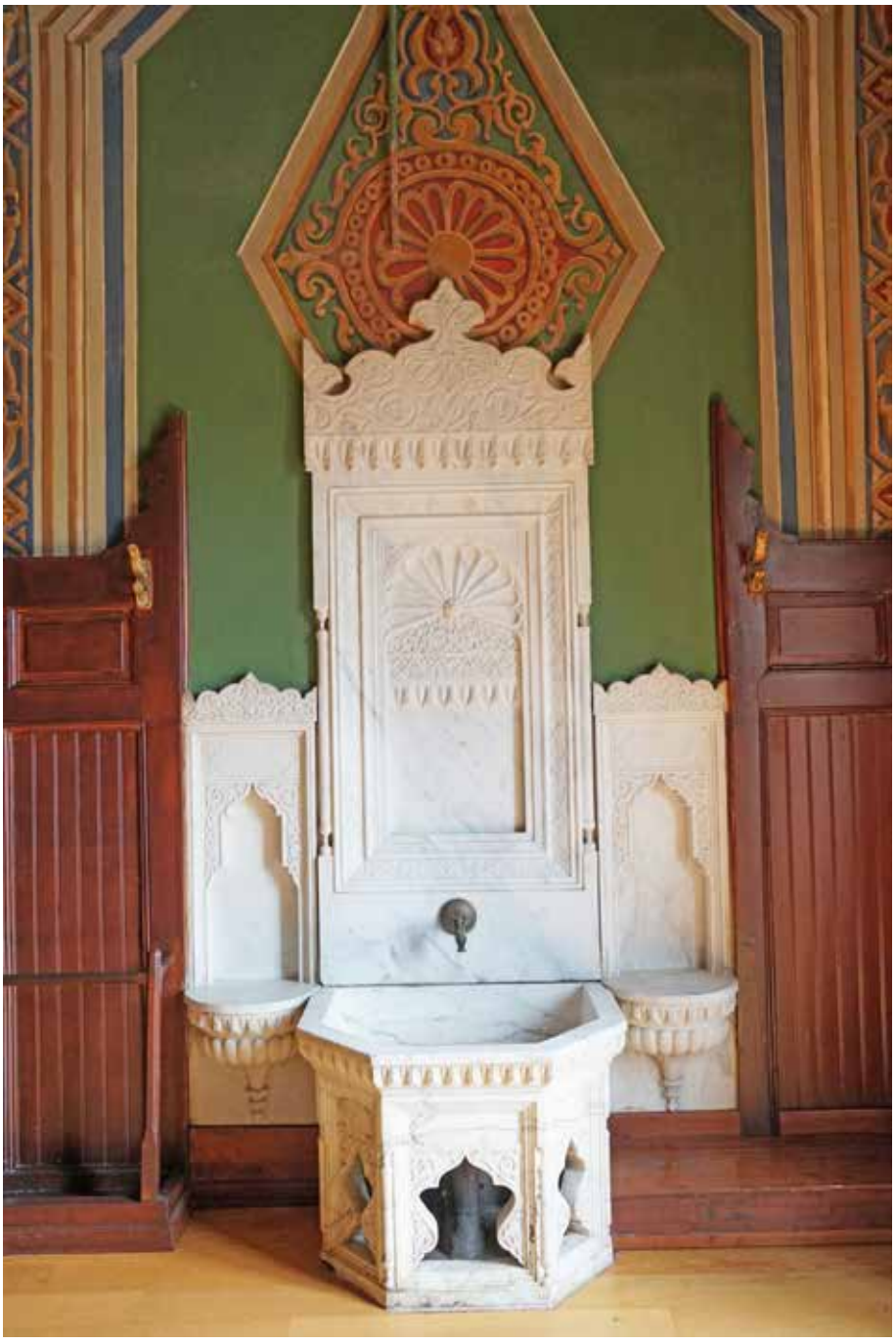
Rektörlük Binası Kılıçlık Salonu beden duvarında kalem işi uygulamaları detayı

Salonun sağ tarafında yer alan ahşap kapıdan kılıçlık bölümüne ulaşılmaktadır. Dikdörtgen bir alanı kaplayan bu bölümün beden duvarlarında kılıçların muhafaza edildiği askılıklar bulunmaktadır. Askılıkların arasında bulunan sivri kemerli aynaların tepelikleri bitkisel motiflerden oluşmaktadır.

Rektörlük Binası Kılıçlık Bölümü

Pencerenin yanında mermerden yapılmış bir çeşme bulunmaktadır. Çeşmenin ayna taşı iç içe geçmiş çerçevelerden oluşmaktadır. Merkezdeki çerçeve istiridye kabuğu ve altında yer alan girift bitkisel motiflerden meydana gelmiştir. Ayna taşı her iki yandan zarif burmalı sütunçelerle sınırlandırılmıştır. Çokgen formlu su haznesi zarif kemerli açıklıklara sahiptir. Kemerler birbirinden yivli sütunçeyle ayrılmıştır. Ayna taşının her iki yanında bulunan ve simetrik bir tasarıma sahip olan sivri kemerli nişler tepelikleriyle birlikte çeşmenin ihtişamına katkı sağlamıştır.

Rektörlük Binası Kılıçlık Bölümü'nde duvar çeşmesi

Beden duvarları simetrik bir tasarımla işlenmiş kalem işi uygulamalarıyla zenginleştirilmiştir. Çerçeveyle sınırlandırılan kompozisyonun merkezinde baklava deseni içinde yer alan dilimli bir motif ve etrafında şekillenen dairesel düzenlemeler bulunmaktadır. Dairesel alanın çevresi rumi, kıvrık dal ve palmet motifleriyle zenginleştirilmiştir. Çerçevenin köşebentlerinde bitkisel motifler vardır. Çerçeveleri ayıran bordürlerde birbiriyle bağlantılı kartuş motifleri takip edilmektedir.

Rektörlük Binası Kılıçlık Bölümü beden duvarında kalem işi uygulamaları

Tavanda yatay dikdörtgen çerçeveyle sınırlandırılan bölüm merkez kompozisyonu oluşturmaktadır. Bu bölümün içinde ortadaki dairenin içi bitkisel motiflerle, yanlardaki dairelerin içi altı kollu yıldız motifiyle şekillenmiştir. Dairelerin etrafı girift bitkisel motiflerle zenginleştirilmiştir. Dikdörtgen çerçevenin etrafında yer alan çerçevelerde rumi ve kıvrık dal motiflerinden oluşan bitkisel kompozisyonlar tekrar edilmiştir. Tavanda çerçevelerin dışında kalan bölümler ise içi süslü kartuş motifleriyle tamamlanmıştır.

Rektörlük Binası Kılıçlık Bölümü tavanında kalem işi uygulamaları

Harbiye Nâzırı tarafından kullanılan büyük oda günümüzde Rektör Makam Odası olarak kullanılmaktadır. Balkan Savaşları'nın ve I. Dünya Savaşı'nın önemli kararları bu odada alınmıştır.

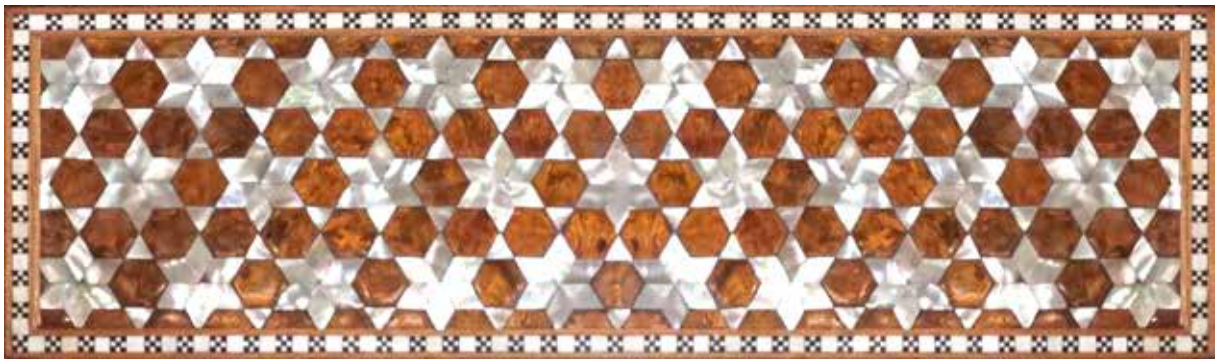

Rektörlük Binası Rektör Makam Odası

Rektör Makam Odasında bulunan ahşaptan yapılmış giyinme dolabının gövdesi kemerli bir tasarıma sahiptir. Kemerin köşebentleri bitkisel motiflerle zenginleştirilmiştir. Alt bölümde yüzeyi bezemeli kabara motifleri bezemeli çerçeve içine alınmıştır. Kemerin üzerinde yer alan yatay dikdörtgen alanda sedeften yapılmış altı kollu yıldız motifleri dikkat çekicidir. Dolabın üst bölümü mukarnas friz ve palmet tepeliklerle sona ermiştir.

Rektörlük Binası Rektör Makam Odasında giyinme dolabı

Rektörlük Binası Rektör Makam Odasında bulunan giyinme dolabı sedef ve bağa detayı

Yaldızlı C-S kıvrımlı hatların ve akantus yapraklarının takip edilebildiği soba Avrupai tarzda yapılmıştır.

Rektörluk Binası Rektör Makam Odasında yer alan çini soba

Odanın tavanı ve beden duvarları kalem işi uygulamalarıyla zenginleştirilmiştir. Tavanın göbeğinde ahşap çıtalardan yapılmış merkezden başlayarak genişleyen iç içe geçmiş onaltı kollu yıldız motifi yer almaktadır. Yıldızın kolları kıvrımlı akantus yapraklarıyla bezenmiştir. Tavanın köşebentlerinde geometrik form içinde çiçek buketleri işlenmiştir. Geometrik formun etrafı rumi, kıvrık dal, akantus ve palmet motiflerinden oluşan bitkisel kompozisyonla süslenmiştir. Köşebentlerin arasına bahar açmış çiçekler ve yapraklar yerleştirilmiştir. Tavandaki bu kompozisyon dışarıdan sekiz kollu yıldızlardan gelişen geometrik formların oluşturduğu ahşap çıtalarla kuşatılmıştır. Geometrik formların içi bitkisel motiflerle zenginleştirilmiştir.

Rektörlük Binası Rektör Makam Odası tavanında kalem işi uygulamaları

Rektörlük Binası Rektör Makam Odası tavanında kalem işi uygulamalarından detay

Odanın beden duvarları kalem işi uygulamalarıyla simetrik bir tasarımda çerçevelere ayrılmıştır. Geniş çerçevelere merkezinde içi bitkisel motiflerle bezenmiş şemse motifi yerleştirilmiştir. Köşebentlerde ise uçları şemse motifine bakan palmetlerle sona eren bitkisel kompozisyonlar görülmektedir. Dar çerçevelerde ise ortada bulunan geniş kartuş motifinin kısa kenarları kıvrımlı hatlara sahip akantus yapraklarından meydana gelen bitkisel kompozisyonla tamamlanmıştır.

Rektörlük Binası Rektör odası beden duvarında kalem işi uygulamaları

Rektör Odasının karşısındaki duvarda İstanbul Üniversitesi'nde rektörlük yapan öğretim üyelerinin çerçeve içine alınmış portreleri asılmıştır.

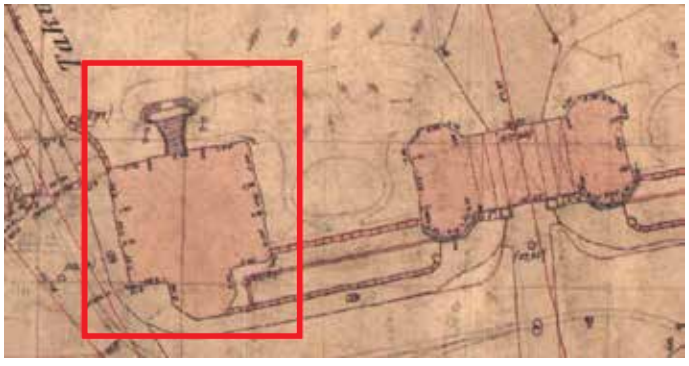
Rektörlük Binası ikinci kat koridorunda İstanbul Ünivesitesi eski Rektörlerinin portreleri

2.2. Köşkler

Ana kapının her iki yanında eşit mesafede birer köşk bulunmaktadır. Bu köşkler dış cephe tasarımları, planları ve mimari detaylarıyla birbirinin aynısıdır. Bâb-ı Seraskerî ile birlikte inşa edilen bu köşkler Fransız Mimar Bourgeois tarafından 1866 yılında inşa edilmiştir.[141] Oryantalist üslupta inşa edilen bu köşkler plan bakımından Türk mimarisinde sık bir şekilde görülen geleneksel dört eyvanlı bir tasarıma sahiptir.[142] 15. yüzyıla ait Çinili Köşk'te görülen dört eyvanlı tasarım biçiminin 19. yüzyıl mimarisinde Oryantalist üslupta tekrardan uygulanması dikkat çekicidir. Turgut Saner, köşklerin Osmanlı mimarlığının Oryantalist üslup kullanılarak geçmiş biçim diliyle yenilenmeye çalışıldığını ifade etmiştir.[143]

2.2.1. Uluslararası Akademik İlişkiler Koordinatörlüğü (Biniş Dairesi)

Köşklerden Eczacılık Fakültesi tarafındaki, cephesinde "Rektörlük" yazan köşk Harbiye Nezâreti döneminde "Biniş Dairesi" olarak kullanılmıştır.[144] İstanbul Üniversitesi'ne devredildiğinde Rektörlük ve Senato Binası olarak işlevlendirilmiştir. Daha sonra Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü olarak hizmet vermiştir. Günümüzde ise Uluslararası Akademik İlişkiler Koordinatörlüğü işlevinde kullanılmaktadır.

Alman Mavileri Haritası'nda Biniş Dairesi[145]

141 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 44.
142 Akın Tuncer, **a.g.t.**, s. 33-40.
143 Turgut Saner, **19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında Oryantalizm**, Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1998, s. 79.
144 Gülberk Bilecik, **Ayverdi Haritası'nın Işığında XIX. Yüzyılda İstanbul'un Tarihi Yarımadası'nda İnşaat Faaliyetleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004, s. 140.
145 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Biniş Kasrı'nın ön cephesi

Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen formlu yapının Beyazıt Meydanı'na doğru köşeli çıkma yapmaktadır. Yapının doğu ve batı cephelerine üniversiteyi Beyazıt Meydanı'ndan ayıran çevre duvarı kesişmektedir. Bodrum kat ve zemin kat olmak üzere iki katlı olan kâgir köşk geleneksel Türk ev plan tipinde inşa edilmiştir. Köşkün girişi üniversiteye bakan cephesinin merkezinde yer almaktadır. Köşkün önünde mermerden biniş basamağı bulunmaktadır. Biniş basamağına bitişik şekilde inşa edilen üç basamaklı merdivenden köşk kapısına ulaştıran korkuluklu merdivenlere geçilmektedir. Köşkün simetrik cephesi üç bölüme ayrılmıştır. Ortada yer alan giriş bölümünün üstü, uçları palmet motifleriyle sona eren üçgen alınlığa sahiptir.

Biniş Kasrı'nda Sultan Abdülaziz tuğrası

Silmelerle belirgin hale getirilen alınlığın merkezinde elips içinde altın yaldızla Hicri 1282 (Miladi 1865-66) tarihli, Hattat Abdülfettah imzalı Sultan Abdülaziz'in tuğrası yer almaktadır. Aşağıda kademeli mukarnas frizden oluşan kuşak hareketlilik sağlamıştır. Mukarnasların altında kademeli silmelerle belirgin hale getirilen yatay dikdörtgen çerçeve içinde "Rektörlük" yazılmıştır.

Biniş Kasrı'nda Sultan Abdülaziz tuğrası ve Rektörlük yazısı

Cephenin her iki yanında sivri kemerli pencerelerin önünde yer alan korkuluklu balkon bulunmaktadır. Konsollar tarafından taşınan korkuluklar geometrik motiflerden oluşan bir düzenlemeye sahiptir. Korkulukların altında bodrum katına ait küçük sivri kemerli pencereler görülmektedir. Üstte yer alan sivri kemerli pencere geniş dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Çerçevenin üst köşebentlerine daire motifleri yerleştirilmiştir. Pencerenin üstünde kademeli mukarnas korniş dizisi takip edilmektedir. Kornişi üst bölümü palmet dizisiyle sona ermiştir.

Biniş Kasrı'nda pencere ve balkon detayı

Pencere sistemi ve cephedeki taş işçiliği köşkün sol cephesinde de tekrar edilmiştir.

Biniş Dairesi sol cephesi

Köşkün Eczacılık Fakültesi'ne bakan cephesindeki pencere tasarım biçimi ve taş işçiliği aynıdır. Ortada yer alan pencerenin altında ahşap kanatlara sahip kapı açıklığı bulunmaktadır.

Biniş Dairesi sağ cephesi

Köşkün Beyazıt Meydanı'na doğru çıkıntı yapan köşeli bölümünde yer alan pencereler dikdörtgen çerçeve içinde at nalı biçimli yuvarlak kemerli düzenlemelerden oluşmaktadır. At nalı yuvarlak kemerin içindeki dilimli iç kemerle derinlik hissiyatı verilmiştir. At nalı yuvarlak kemeri taşıyan silindirik gövdeli zarif sütuncelerin başlıkları revak bölümünde yer alan sütun başlıklarıyla aynıdır. Pencerelerin üzerinde mukarnas dizisinden oluşan korniş ve en tepede palmet dizisi tüm yapıyı kuşatmaktadır. Geride kalan bölümlerde yer alan pencereler ise dikdörtgen çerçeve içine yerleştirilmiş sivri kemer içinde ikiz

kemerli pencerelere sahiptir. Bodrum kat pencereleri ise sivri kemerli olup baklava dilimlerinden oluşan şebekelerle kapatılmıştır.

Biniş Dairesi meydana bakan cephesi

Köşkün giriş revak sistemini oluşturan at nalı sivri kemerlerin aralarında baklava desenlerinden kompozisyonlar görülmektedir. Revak bölümündeki at nalı sivri kemerleri taşıyan sütun başlıklarında küçük nişler ve bitkisel motifler takip edilebilir.

Biniş Dairesi revak bölümünden sütun başlığı detayı

Revak bölümünün yan duvarları dikdörtgen çerçeveyle sınırlandırılmış, yuvarlak at nalı kemer içinde kademeli mukarnas dizisine sahip kavsaralı nişlerle hareketlendirilmiştir. Bu nişler mihrabiye nişlerini hatırlatmaktadır. Duvarların boş kalmaması ve hareketlilik sağlanması için yapıldığı söylenebilir.

Biniş Dairesi revak bölümünde yan duvar nişi

Köşke girişi sağlayan dilimli sivri kemer içine alınmış yuvarlak at nalı kemer biçimli açıklık ahşap kanatlarla kapatılmıştır. Kemer üzengi taşı hizasına denk gelen ahşap kapının bini üzerinde palmet motifi yer almaktadır. Kapının her iki yanında aynı tasarıma sahip pencereler bulunmaktadır.

Biniş Dairesi giriş açıklığı

Revak bölümünü örten kubbeler dönemin girift kalem işi uygulamalarıyla bezenmiştir. Kubbe göbeğinde geometrik motiflerden başlayan ve kubbe eteğine doğru bitkisel motiflerle devam eden kompozisyonda rumi ve kıvrık dal gibi motifler ön plana çıkmaktadır.

Biniş Dairesi revaklarında kalem işi uygulamaları

Yapıya girince sofaya ulaşılmaktadır. Bu bölümün beden duvarları mermer taklidi kalem işi uygulamalarıyla bezenmiştir.

Biniş Dairesi sofası

Üst örtü sistemini oluşturan tonozda Oryantalist üslubu yansıtan girift bitkisel bezemeler görülmektedir. Tonozun merkezinde kırmızı, yeşil, sarı gibi renklerin yoğunlukta kullanıldığı iç içe geçmiş rumi, palmet, kıvrık dal gibi çeşitli bitkisel motifler işlenmiştir. Kompozisyonun köşelerinde yürek motifini hatırlatan düzenlemeler içinde simetrik olarak yerleştirilmiş benzer bitkisel motifler tekrar edilmiştir. Tonozun eteğinde çerçevelerle sınırlandırılmış manzara resimleri yerleştirilmiştir. Resimlerin arasında girift bitkisel kompozisyon devamlılık göstermektedir. Aralarda kalan bölümlerde açık mavi zemin üzerine yapılan vazo içindeki çiçek buketleri dikkat çekicidir.

Biniş Dairesi sofa tonozunda kalem işi uygulamaları

Biniş Dairesi sofa tonozunda manzara resmi

Günümüzde toplantı salonu olarak kullanılan dışa taşkın ana salonda alçıdan yapılmış şömineler bulunmaktadır. Bu bölümün beden duvarları ve üst örtü sisteminde Oryantalist üslubun etkisinde yapılmış zengin kalem işi uygulamaları görülmektedir.

Biniş Dairesi Ana Salonu

Beden duvarlarında birbirini takip eden düzenlemeye sahip kıvrık dal ve rumi motiflerden oluşan bordürler takip edilmektedir. Asıl kompozisyonda ise dilimli kemer içine yerleştirilmiş vazodan çıkan çiçek buketi yer almaktadır. Bu kompozisyonun etrafında bitkisel motiflerden oluşan girift kompozisyonla çerçeve oluşturulmuştur. Çerçevenin yukarıya doğru uzayan bölümünde yatay ve dikey eksenli hatlarla kompozisyonun çeşitliliği arttırılmıştır. Üstte yer alan üç dilimli kemer biçimi dikkat çekicidir. Bu kemerin üst bölümleri girift bitkisel kompozisyonlarla şekillenmiştir. Kapının her iki yanında yer alan başlıklı sütunlarla birlikte kompozisyon bütününde kalem işinden yapılmış mimari detay zenginliği görülmektedir.

Biniş Dairesi Ana Salonu'nda kalem işi uygulamaları

Üst örtü sisteminin merkezinde küçük dairesel alandan genişleyerek büyüyen iç içe geçmiş geometrik kompozisyon yer almaktadır. Geometrik kolların içi bitkisel motiflerle zenginleştirilmiştir. En dışta yer alan sekiz kollu kompozisyonun her kolunda simetrik bir düzende yapılmış daire içinde çiçek buketleri ve daire içinde rozet motifini hatırlatan bitkisel düzenlemeler görülmektedir. Tavanın geri kalan bölümleri de girift şekilde yapılmış rumi, kıvrık dal gibi motiflerden meydana gelen kompozisyonlarla tamamlanmıştır.

Biniş Dairesi Ana Salonu tavanında kalem işi uygulamaları

Tavanın Beyazıt Meydanı'na doğru uzayan bölümünde farklı kompozisyonlar görülmektedir. Merkezde yer alan elipsin içinde Osmanlı Devleti armasını hatırlatan sancakların, top, tüfek süngüsü, mızrak, kalkan, askeri bando, kılıç kabzası ve sadak yer almaktadır. Bu kompozisyonun etrafında iç içe geçmiş bitkisel motifler bulunmaktadır.

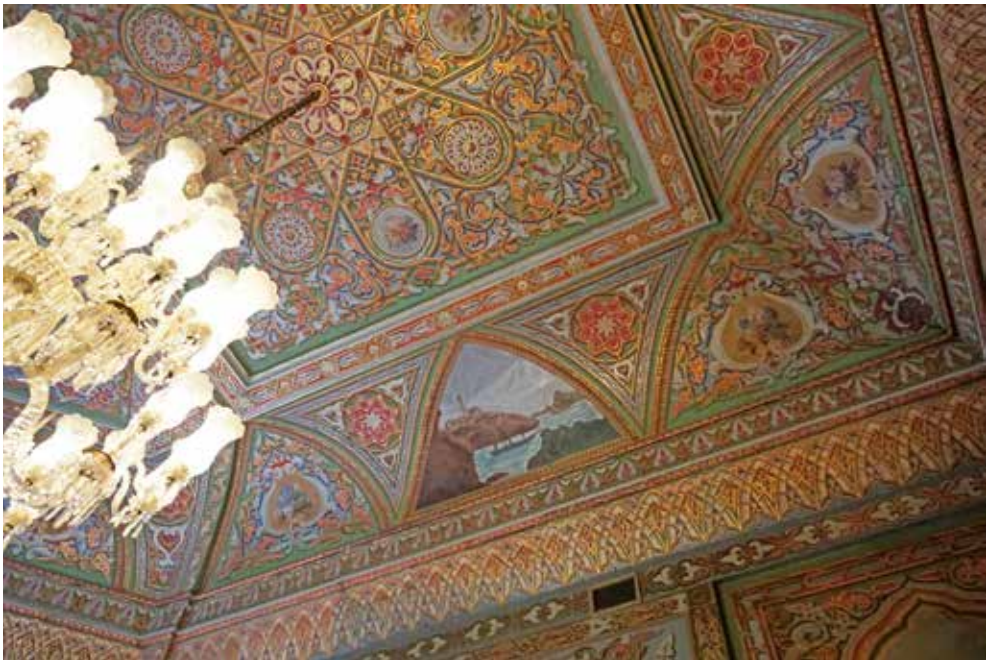

Biniş Dairesi Ana Salonu tavanında kalem işi uygulamaları

Biniş Dairesi Ana Salonu tavanında kalem işi uygulamalarından detay

Tavan eteğinde ters ve düz üçgen alanlardan oluşan simetrik bölümlerin işlenişi dikkat çekicidir. Bazı üçgenlerin içinde manzara resimleri görülmektedir. Manzara resmi olmayan üçgenlerde ise merkezde çiçek buketleri ve etrafında girift bitkisel kompozisyonlar vardır. Ters üçgenlerin içinde ise daha küçük bir üçgen ve dairesel alan bulunmaktadır. Dairenin içinde iç içe geçmiş sekiz kollu yıldız motifleri yer almaktadır.

Biniş Dairesi Ana Salonu tavanında kalem işi uygulamalarından detay

Biniş Dairesi Ana Salonu tavanında kalem işi uygulamalarından manzara detayı

Salon içinde yer alan kapının üzerinde de kalem işinden iç iç geçmiş dilimli kemerin içinde manzara resmi işlenmiştir. Kompozisyonun köşebentlerinde girift bitkisel kompozisyonlar görülmektedir. Çevresinde ise geometrik motiflerden oluşan ve çerçeve niteliği taşıyan bordür bulunmaktadır.

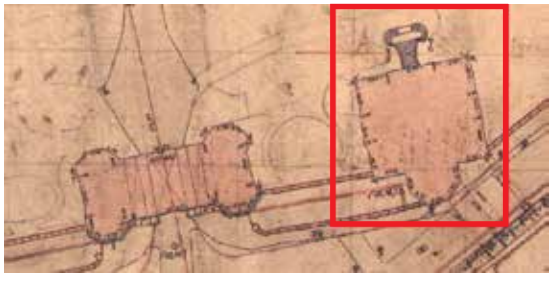
Biniş Dairesi Ana Salonu beden duvarında kalem işi uygulamaları

Biniş Dairesi Ana Salonu beden duvarında kalem işi uygulamalarından manzara detayı

2.2.2. Profesörler Evi-Sosyal Tesis (Şehzadeler Dairesi)

Ana kapının doğusunda yer alan ve Harbiye Nezâreti döneminde Şehzadeler Dairesi olarak kullanılan köşk 1924-1948 yılları arasında Türkiyat Enstitüsü olarak kullanılmıştır. Günümüzde Profesörler Evi adıyla Sosyal Tesis olarak hizmet vermektedir.[146] Oryantalist köşk, mimarisi, cephe özellikleri, plan ve tasarım biçimiyle Biniş Dairesi'yle aynı olup kalem işi uygulamalarında farklılıklar söz konusudur.

Alman Mavileri Haritası'nda Şehzadeler Dairesi[147]

146 Gülberk Gizem Küçükosmanoğlu, **İstanbul Üniversitesi Profesörler Evi Restorasyon Projesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s. 56.

147 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Şahzadeler Dairesi ön cephesi

Köşkün girişinde bulunan revak bölümünün üst örtü sistemini tamamlayan kubbelerin kalem işi uygulamaları girift bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Ortadaki kubbenin bezemeleri rumi, kıvrık dal ve palmet gibi motiflerden oluşan bitkisel kompozisyondan meydana gelmektedir. Yanlarda bulunan kubbelerde ise kubbe göbeğine doğru uzanan hatlardan oluşan geometrik motifler ve aralarda bitkisel motifler görülmektedir.

Şahzadeler Dairesi revak sisteminde kalem işi uygulamaları

Köşkün sofa bölümü beden duvarları mermer taklidi kalem işi uygulamalarıyla bezenmiştir. Zeminin merkezinde yıldız motiften genişleyerek büyüyen ve dikdörtgenle sınırlandırılan geometrik kompozisyondan meydana gelen mozaik süsleme dikkat çekicidir.

Şahzadeler Dairesi sofası

Şahzadeler Dairesi sofa zemini

Üst örtü sistemini oluşturan tonozda Oryantalist üslubu yansıtan girift bitkisel bezemeler görülmektedir. Merkezde yer alan avize göbeğinden büyüyerek genişleyen geometrik kompozisyonun içinde ve aralarında birbirleriyle bağlantılı bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Kompozisyon dıştan kartuşlardan meydana gelen bir bordürle sınırlandırılmıştır. Tonozun eteğinde çerçevelerle sınırlandırılmış manzara

resimleri yerleştirilmiştir. Resimlerin arasında girift bitkisel kompozisyon devamlılık göstermektedir. Aralarda kalan bölümlerde altın yaldız zemin üzerine yapılan çiçek buketleri dikkat çekicidir.

Şahzadeler Dairesi sofa tavanında kalem işi uygulamaları

Çerçeveyle sınırlandırılan betimlerden biri İstanbul'un fethi için Sultan II. Mehmed (Fatih) tarafından inşa ettirilen Rumeli Hisarı'dır. Resimde dikkat çeken unsurlardan biri Rumeli Hisarı'nın içindeki mahalle dokusu ve merkezde yer alan Fatih Camii'dir.

Şahzadeler Dairesi sofa tavanında Rumeli Hisarı

Bir başka resimde ise Kız Kulesi ve arka tarafta Suriçi'nin Sarayburnu bölgesi silüetini oluşturan Ayasofya ve Sultan Ahmed Camii takip edilmektedir.

Şahzadeler Dairesi sofa tavanında Kız Kulesi ve arkada Sarayburnu

Günümüzde restoran olarak kullanılan dışa taşkın ana salon bölümünde beden duvarları ve üst örtü sisteminde zengin kalem işi uygulamaları bulunmaktadır. Kompozisyonlar genel olarak Biniş Dairesi'nin toplantı salonuyla aynıdır.

Şahzadeler Dairesi Ana Salon

Şahzadeler Dairesi Ana Salon beden duvarlarında kalem işi uygulamaları

Üst örtü sisteminin merkezinde yer alan içi bitkisel motiflerle bezenmiş olan dairesel alanın etrafında dört yöne doğru uzayan geometrik motifin aralarında çerçeveyle sınırlandırılmış çiçek buketleri yerleştirilmiştir. Bu kompozisyonun tamamı dışarıdan dairesel bir alan içine alınmıştır. Dairenin dışında girift bitkisel motifler tekrar edilmiştir. Tavanın Beyazıt Meydanı'na doğru uzayan bölümünde Biniş Dairesi'nde olduğu gibi Osmanlı Devleti armasını hatırlatan tasarım tekrar edilmiştir. Tavan eteğinde içinde manzara resimleri olan çerçeveler bulunmaktadır. Çerçeveler iki yandan düğümlü kollarla çiçek buketlerinin yer aldığı kompozisyonlara bağlanmaktadır. Arada kalan bölümler girift bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Şahzadeler Dairesi Ana Salon tavanında kalem işi uygulamaları

Şahzadeler Dairesi Ana Salon tavanında kalem işi uygulamaları

2.3. Kapılar

2.3.1. Merkez Kapı (Bâb-ı Seraskerî)

İstanbul Üniversitesi'nin sembol yapılarından olan merkez kampüs kapısı sanat ve mimarlık tarihi açısından oldukça önemlidir. Üniversitenin Beyazıt Kampüsü İstanbul'un ilk Osmanlı sarayı olarak da bilinen Eski Saray alanıydı.[148] Bu alan Sultan II. Mahmud döneminde Seraskerlik makamı için tahsis edilmiş ve günümüzde ancak eski görsellerden takip edilebilen kapı inşa edilmiştir. Kapının bulunduğu alanda muhtemelen Eski Saray'ın meydana ve dolayısıyla Bayezid Camii'ne açılan kapısı bulunmaktaydı.

Sultan II. Mahmud döneminde inşa edilen ilk Bâb-ı Seraskerî yanlardan Batılı tarzda başlıklara sahip pilastırlarla sınırlandırılmıştır. Giriş açıklığı yuvarlak kemerli olup kilit taşı akantus yaprağı motifinden çıkıntıya sahiptir. Kemerin her iki yanında hilal ve çok kollu yıldız motifleri görülmektedir. Üst bölümde birbiriyle bağlantılı girlandlı bir kompozisyon bulunmaktadır. Bu kompozisyonun üzerinde kapının kitabesi yerleştirilmiştir. Kitabenin üzerinde ise elips düzen içinde Sultan II. Mahmud'un tuğrası vardır. Tuğranın her iki yanında yer alan motifler kapıdaki kitaplarla benzerlik göstermektedir. Kapının üstü dalgalı kasnağa sahip, dilimli bir kubbeyle örtülmüştür. Ampir üslup özelliği gösteren kapının üst örtü sistemi ve mimari detayları Bâbıâli'nin Soğukçeşme Kapısı'nı hatırlatmaktadır.[149] Bâbıâli'nin Soğukçeşme Kapısı'nın da Sultan II. Mahmud döneminde inşa edilmiş olması iki kapı arasındaki benzerliği olağan kılmaktadır. Kapının üzerini örten kubbenin tepesinde yükselen alemin hilal ve altı kollu yıldızı elips içine alınmıştır. Elipsin dışındaki ışınsal tasarımla alem güneşe benzetilmeye çalışıldığı söylenebilir. Alemin bu tarzı günümüz Sultan II. Mahmud Türbesi'nin kubbe tepesinde yükselen alemi hatırlatmaktadır.[150]

148 Bkz: Tarih İçinde Beyazıt Meydanı bölümü.

149 Süleyman Berk, "Bâb-ı Seraskerî Üzerindeki Kitâbelerin Serencâmı", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 31, 2014, s. 106.

150 Fatih Sarımeşe, "Suriçi'nde Bulunan 19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinden Alem Örnekleri", **Art-Sanat**, S. 19, 2023, s. 500.

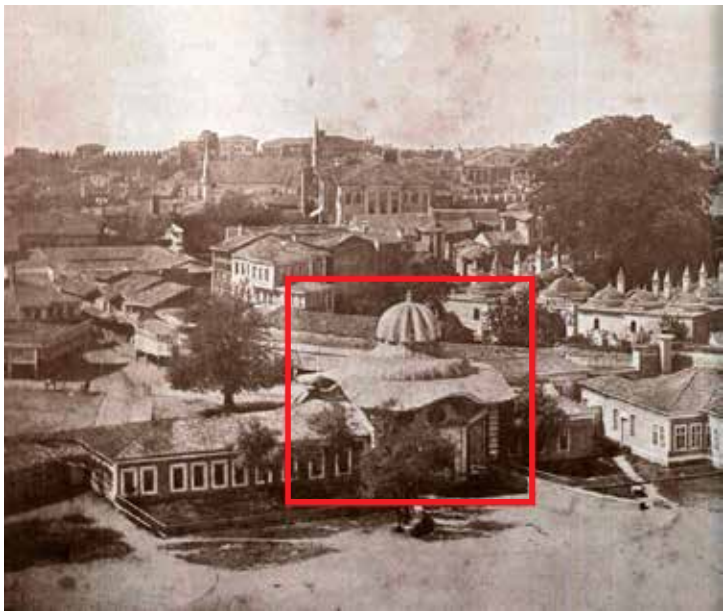

Eski Bâb-ı Seraskerî[151]

Bâbıâli'nin Soğukçeşme Kapısı[152]

151 İsmail Büyükseçgin, İstanbul Tarihi Yarımada'da Osmanlı Dönemi Yerleşim", **Art-Sanat**, S. 15, 2021, s. 75.
152 Hayri Fehmi Yılmaz Fotoğraf Arşivi.

Eski Bâb-ı Seraskerî[153]

1864-1865 yıllarında Fransız Mimar Bourgeois günümüze ulaşan kapıyı inşa etmiştir.[154] İhtişamlı görünümüyle dönemin mimari üsluplarından oryantalizmin etkisiyle inşa edilen kapı zafer takını hatırlatmaktadır.[155] Her iki yandan dendanlı çokgen kulelerle[156] sınırlandırılan kapı ortada büyük, yanlarda küçük olan üçlü açıklı olarak düzenlenmiştir.

19. yüzyıl sonlarında Bâb-ı Seraskerî[157]

153 İsmail Büyükseçgin, **a.g.t.**, s. 62.
154 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 44.
155 Zafer Takları hakkında geniş bilgi için bkz: Hüseyin Murat Özgen, **Anadolu'da Roma Dönemi Takları ve Tak Biçimli Kent Kapıları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009.
156 Kulelere saatlerin takılması hakkında detaylı bilgi için bkz: Turgut Akbaş, **Osmanlı İstanbul'unda Bâyezid Meydanı ve Tarihi Çevresi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s. 43-44.
157 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.

Günümüzde Bâb-ı Seraskerî (İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüs kapısı)

Kapının orta biriminde de bulunan kemeri at nalı biçiminde olup her iki yanda bulunan kemerlere göre daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Meydana bakan cephede kemerlerin oturduğu taşıyıcıların önlerinde mısır pudingi olarak isimlendirilen yeşil renkli silindirik gövdeli, mukarnas başlıklı sütunlar görülmektedir.

Günümüzde Bâb-ı Seraskerî

Ortadaki kemerin köşebentlerinde kıvrık dallı rumilerden oluşan bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. Kompozisyonlar ortasında sekiz kollu yıldız motifleri bulunmaktadır.

Bâb-ı Seraskerî'nin taş işçiliğinden detaylar

Her iki yanda yer alan kemerlerin üst bölümünde ise içi dilimlere ayrılmış baklava desenleri bulunmaktadır. Kemerlerin üzerinde yer alan bu kompozisyonlar kademeli silmelerle çerçeve içine alınmıştır. Kompozisyonlar üzerinde kemerlerin hizasına gelecek şekilde celî sülüs altın varak hatla yazılmış üç kitabe panosu bulunmaktadır. En sağdaki yatay dikdörtgen kitabede Fetih Sûresi'nin birinci ayeti "*İnnâ fetahnâ leke fethan mubînâ*"[158], en soldaki yatay dikdörtgen kitabede ise aynı sûrenin üçüncü ayeti "*Ve yansurakallâhu nasran azîzâ*"[159] yazılmıştır. Üçüncü ayetin altında Hattat Mehmed Şefik Bey'in imzası ile Hicri 1282 (Miladi 1864-1865) tarihi bulunmaktadır. Ortada bulunan geniş yatay dikdörtgen kitabede "*Dâire-i Umûr-ı Askeriyye*" ifadeleri okunmaktadır. Kapının üst bölümü kademeli bir biçimde mukarnaslı frizlerle ayrılmıştır. "T.C İstanbul Üniversitesi" ifadesinin sağında üniversitenin logosu yerleştirilmiştir. En üstte ise merkezde yer alan ve palmet motifleriyle tepelik gibi düzenlenmiş bölümün içindeki elips alanda Hattat Abdülfettah tarafından çekilen Sultan Abdülaziz'in altın varaklı tuğrası görülmektedir.[160]

158 Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.
159 Ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin.
160 Beşir Ayvazoğlu, **Dersaadet'in Kalbi Beyazıt**, Heyamola Yayınları, İstanbul 2009, s. 117-119.

Bâb-ı Seraskerî'nin meydana bakan cephesinde kitabeleri

Kapının kampüs içine bakan cephesi tasarım biçimiyle meydana bakan cephesiyle aynıdır. Kemerlerin arasında bulunan sütunların gövdeleri farklı mermerlerden yapılmıştır. Orta kemerin üstünde yer alan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye[161] ait Hicri 1283 (Miladi 1866-1867) tarihli celî ta'lik hatla yazılmış kitabede şu ifadelere yer verilmiştir:

"*Matla'-ı envâr-ı şevket şems-i evc-i saltanat*

Âsümân durdukça olsun mazhar-ı nasr-ı azîz

Askere Nüzhet kulu tebşir ider târîhini

Lütf-ı Şâh Abdülaziz açdı der-i nasr-ı azîz

Mustafa İzzet 1282"[162]

Her iki yandaki kemerin üzerinde ise celî sülüs hatla yazılmış ayet kitabeleri bulunmaktadır. Kitabelerin üzerinde yer alan mukarnas frizden sonra Gazi Mustafa Kemal'e ait "*Ey Türk Gençliği! Birinci Vazifen Türk İstiklalini, Türk Cumhuriyetini, İlelebet Muhafaza ve Müdafaa Etmektir. Muhtaç Olduğun Kudret Damarlarındaki Asil Kanda Mevcuttur*" ifadelerine yer verilmiştir. En üstte yer alan tepelik bölümünde ise Hattat Abdülfettah tarafından çekilen[163] Sultan Abdülaziz'in tuğrası görülmektedir.

161 Nurcan Toprak, **Hattat Kazasker Mustafa İzzet Efendi ve Eserleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.

162 Mehmet Samsakçı, Murat Ali Karavelioğlu, **Kitabelerin Kitabı Fatih**, Fatih Belediyesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 675.

163 Süleyman Berk, **a.g.m.**, s. 107.

Bâb-ı Seraskerî'nin kampüse bakan cephesinde kitabeleri[164]

1927 yılında tuğraların kapatıldığı düşünülmektedir.[165] 1933 yılında gerçekleşen üniversite reformuyla Darülfünûn İstanbul Üniversitesi olduğunda Dâire-i Umûr-ı Askeriyye yazısı İstanbul Üniversitesi yazan mermer blokla kapatılmıştır.

1933 yılında Bâb-ı Seraskerî'nin kitabelerini kapatmak için hazırlanan iskele[166]

164 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.
165 Süleyman Berk, **a.g.m.**, s. 114.
166 Süleyman Berk, **a.g.m.**, s. 124.

Bâb-ı Seraskerî'nin kitabeleri kapandıktan sonraki görünümü[167]

Sultan Abdülaziz'in tuğrasını kapatan mermer levhaya sonradan T.C. rumuzu eklenmiştir. 1949 yılında Süheyl Ünver'in çabalarıyla dönemin Rektörü Sıddık Sami Onar onay vermiş ve yazının üzerindeki mermer blok kaldırılmış; ancak tuğranın tuğranın uzerındeki mermer blok kaldırılmamıştır.[168] Üniversite öğrencileri ve Ulusal Öğrenci Konseyi'nin başlattığı "Tarihimi Geri Ver" sloganıyla kapı yüzeyinde yer alan tuğraların üzerindeki mermer bloğun kaldırılması için kampanya başlatılmıştır. 2014 yılında gerçekleştirilen restorasyon çalışmasıyla tuğraların üzerindeki mermer blok kaldırılmış ve Sultan Abdülaziz'in tuğraları gün yüzüne çıkarılmıştır.

Kapıda taş işçiliği ve hat sanatı dışında süsleme öğesi olarak kalem işi uygulamaları bulunmaktadır. Kapının orta birimi kubbe yan birimleri aynalı tonozlarla örtülmüştür. Aynalı tonozlarda ve birimleri ayıran kesme taştan yapılmış sivri kemerin alınlığında kahverengi zemin üzerine yapılmış kıvrık dal, palmet ve rumi gibi motiflerden oluşan kompozisyonlar görülmektedir.

Bâb-ı Seraskerî'nin tonozlarında kalem işi uygulamaları

167 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

168 Süheyl Ünver, "Bir Zamanın Reisül Uleması Ardından", **Onar Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 933-934.

Pandantiflerle geçişi sağlanan kubbenin merkezinde iç içe geçmiş geometrik motifler işlenmiştir. Kubbe eteğine doğru simetrik bir düzende tasarlanmış, rumi, kıvrık dal ve palmet gibi bitkisel motifler, akantus yaprakları, kozalak ve hilal ile beş kollu yıldız motifleri görülmektedir. Kubbe kasnağında bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Pandantiflerde ise bitkisel motifler tekrar edilmiştir.

Bâb-ı Seraskerî'nin tonozlarında kalem işi uygulamaları

Kapının üç kemeri ve yanlarda yer alan kulelerin açıklıkları dökme demirden yapılmış kanatlarla kapatılmıştır.

Bâb-ı Seraskerî'nin dökme demir kapısı

2.3.2. Süleymaniye Kapısı

Harbiye Nezâreti'nin Süleymaniye ve Bâb-ı Meşîhat'a açılan kapısı "Süleymaniye Kapısı" olarak bilinmektedir. AZira Ayverdi Haritası'nda Suleymaniye Kapısı olarak işlenmiştir. Ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte günümüze ulaşan formun Bâb-ı Seraskerî ile birlikte 1864-1865 yıllarında yapıldığı kabul edilebilir.

Ayverdi Haritası'nda Süleymaniye Kapısı[169]

Simetrik bir düzende inşa edilen kapının merkezinde yer alan yuvarlak kemer kaide üzerinde yükselen mermerden yapılmış silindirik gövdeli çift sütuna oturmuştur. Kemerin kilit taşı mermerden olup dışa taşkın bir şekilde yapılmıştır. Kapının her iki yanında kemeri taşıyan sütunlardan form olarak benzeyen ancak daha uzun olan çift sütunlar yerleştirilmiştir. Bu sütunların her iki yanında kolluk kuvvetleri için ayrılan bölümlerin yuvarlak kemerli birer penceresi bulunmaktadır. Pencerelerden çevre duvarına doğru uzanan bölümde pilastırlarara yer verilmiştir. Kapının üstünde yer alan tepeliğin merkezinde zarif küçük sütuncelerle sınırlandırılan kitabelik mermer pano yer almaktadır. Panonun üzerinde yarım daire içine alınmış elips formlu mermer pano ise padişah tuğrası için ayrılmış olup kitabelik pano ile birlikte günümüzde boştur.

169 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.

Süleymaniye Kapısı ve Süleymaniye Kışlası[170]

Günümüzde Süleymaniye Kapısı'nın genel görünümü

170 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.

Yarım yuvarlağın üzeri bitkisel motifle taçlandırılmıştır. Tepeliğin her iki yanında, mermer sütunların hizasında yükselen pilastırlar bulunmaktadır. Bu bölümdeki pilastırlar ile kapı hizasının sonunda yer alan pilastırlar arasında korkuluklara yer verilmiştir.

Süleymaniye Kapısı'nın tepelik bölümü

Üniversite içinden kapı açıklığının her iki yanında kolluk kuvvetleri için ayrılan birimlere geçişi sağlayan açıklıklar yer almaktadır.

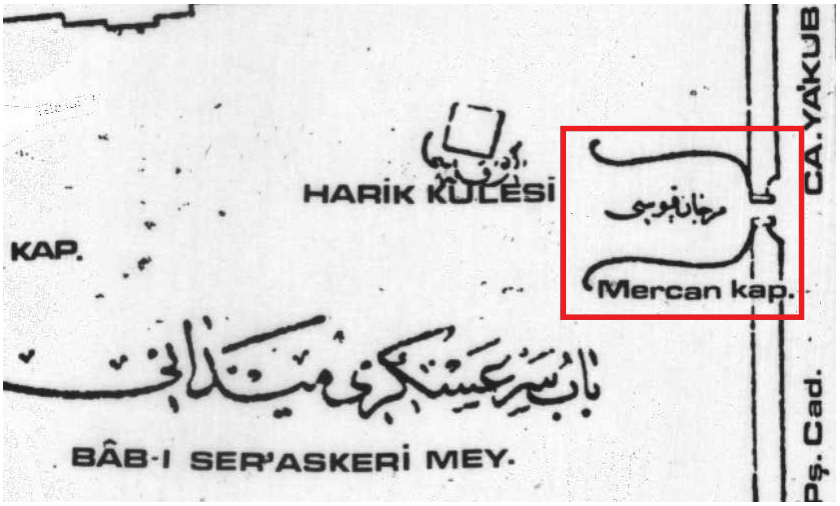
Kapı üzerinde yükselen Süleymaniye Kışlası'nın yıkılmasından sonra kapının üzeri teras olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Terasa ulaşımı sağlamak için kapı üzerine çıkan çift kollu, korkuluklara sınırlandırılan merdiven yapılmıştır.

Süleymaniye Kapısı'nın kampüs içinden görünümü

2.3.3. Mercan Kapısı

Harbiye Nezâreti'nin Mercan bölgesine açılan kapı açıklığı "Mercan Kapısı" olarak bilinmektedir. Ayverdi Haritası'nda bu isimle işlenmiştir. Ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte günümüze ulaşan formun Bâb-ı Seraskerî ile birlikte 1864-1865 yıllarında yapıldığı kabul edilebilir.

Ayverdi Haritası'nda Mercan Kapı[171]

Mercan Kapısı bölgede yer alan Bakırcı esnafından dolayı Bakırcılar Kapısı olarak da bilinmektedir. Açıklık iki yandan mermerden yapılmış taşıyıcılarla sınırlandırılmıştır. Söz konusu taşıyıcıların üstünde dendan görünümlü düzenlemeler görülmektedir. Dendanların altında görülen yüzeysel sivri kemerli tasarımlar ve aralardaki dişler bu bölümü hareketli hale getirmiştir.

Mercan Kapısı'nın genel görünümü

171 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.

Kapıyı sınırlandıran taşıyıcıların yanları yarım yuvarlak şekilde biçimlenmiştir. Bu bölümün merkezinde içi sonradan doldurulmuş yuvarlak kemer yer almaktadır.

Mercan Kapısı'nın yanında yarım yuvarlak bölüm

Üniversite içinden kapıyı sınırlandıran taşıyıcılar benzer tasarıma sahiptir. Kapının her iki yanından merkeze doğru kavis yapan duvarda yuvarlak kemer alınlığa sahip dikdörtgen çerçeveli kapıya sahip birimler yer almaktadır. Söz konusu birimler birbirlerinden pilastırlarla ayrılmıştır. Pilastırlar birbirlerine küçük üçlü kemerlerle bağlanmıştır.

Mercan Kapısı'nın kampüs içinden görünümü

Mercan Kapısı'nın kampüs içinden yan birimleri

Sağ duvarda haznesiyle birlikte günümüze ulaşabilmiş bir çeşme bulunmaktadır. Çeşmenin mermerden yapılmış ayna taşı kademeli kemerlerle sınırlandırılmıştır. Ayna taşı palmet dizisi ve altında yer alan üçgen tasarımlarla şekillenen tepelik olarak nitelendirebileceğimiz bölüme sahiptir. Ayna taşı merkezinde ise köşelerde ve ortada iri palmet motifleri bulunmaktadır.

Mercan Kapısı'ndaki çeşme

2.3.4. Vezneciler Kapısı

Harbiye Nezâreti'nin Vezneciler bölgesine açılan kapı açıklığı "Vezneciler Kapısı" olarak bilinmektedir. Günümüzde hem araç trafiğine hem de yaya girişine açık olan tek kapıdır. Ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Mercan Kapısı ile benzer özelliklere sahiptir. Bu nedenle Mercan Kapısı ile aynı dönemde yapıldığı ya da yenilendiği söylenebilir.

Vezneciler Kapısı Ayverdi Haritası'nda "Harem Kapısı" ismiyle işlenmiştir. Bu ifade Eski Saray'ın bu eksende harem halkı tarafından kullanılan kapı açıklığı olduğuna işaret etmektedir.

Ayverdi Haritası'nda Vezneciler Kapısı[172]

Vezneciler Kapısı, Mercan Kapısı'nda olduğu gibi iki yandan mermerden yapılmış taşıyıcılarla sınırlandırılmıştır. Söz konusu taşıyıcıların üstünde dendan görünümlü düzenlemeler görülmektedir.

Vezneciler Kapısı'nın genel görünümü

172 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.

Kapıyı sınırlandıran taşıyıcıların yanları yarım yuvarlak şekilde biçimlenmiştir. Bu bölümün merkezinde içi sonradan doldurulmuş yuvarlak kemer yer almaktadır.

Vezneciler Kapısı'nın yanında yarım yuvarlak bölüm

Üniversite içinden kapının sağ tarafında küfeki taşından yapılmış dikdörtgen planlı bir yapı bulunmaktadır. Harbiye Nezâreti döneminde kolluk kuvvetleri için yapılan bu birim günümüzde benzer işlevine "İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Özel Güvenlik ve Koruma Şube Müdürlüğü" olarak devam etmektedir.

Yapı simetrik bir cephe tasarımına sahiptir. Ortada pilastırlarla sınırlandırılan dikdörtgen çerçeveli kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapının üzerine sivri kemerli bir alınlık yerleştirilmiştir. Kapının her iki yanında kademeli sivri kemerli pencere açıklıkları vardır. Ahşap pervazlara sahip pencereler demirden parmaklıklara sahiptir.

Vezneciler Kapısı'nda kampüs içinden kolluk kuvvetlerine ayrılan bölüm

Kapının sol tarafında ise yine küfeki taşından yapılmış ve aynı tasarıma sahip olan birim günümüzde "İstanbul Üniversitesi Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi" olarak kullanılmaktadır.

2.4. Çevre Duvarı ve Devşirme Malzemeler

Üniversitenin merkez kampüsünü kuşatan çevre duvarının şehrin ilk sarayı olan Eski Saray'ın surları üzerine inşa edildiği düşünülebilir. Muhtemelen Sultan II. Mahmud döneminde Eski Saray'ın arazisi Serasker yapılarının inşasına kullanılınca surlar yıkılmış ve çevre duvarları inşa edilmiş olmalıdır. Günümüze ulaşan çevre duvarlarının bir kısmı Harbiye Nezâreti binasının inşasıyla şekillendiği düşünülebilir. Merkez kapının her iki yanında yer alan köşklerin çevre duvarıyla ilişkisi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Köşk hizasından başlayan çevre duvarı kademeli bir yükseltiyle Besim Ömer Paşa Caddesi boyunca ilerlemektedir. Duvarın üzerinde mermer babalar arasına yerleştirilen demir parmaklıklarla güvenlik önlemleri alınmıştır.

Besim Ömer Paşa Caddesi'nde başlayan çevre duvarı

Çevre duvarında iri büyük taşlar bir yere kadar kullanılmıştır. Bir süre sonra üzerinde çimento sıvalarının da görüldüğü taşlar duvarı devam ettirmektedir.

Besim Ömer Paşa Caddesi'nde üzeri sıvalı çevre duvarı

Kademeli yükseltiden sonra horasan harçlı kesme taş malzemelerin kullanıldığı duvar örgüsü başlamaktadır. Bu farklılık çevre duvarındaki dönemsel farklılığı göstermesi açısından önemlidir. İri büyük taşların kullanıldığı dönem geç; horasan harçlı kesme taş malzemenin kullanıldığı duvarlar erken dönem olmalıdır. Taşlar üzerinde yer alan ve mermer babalar ile demir parmaklıkların oturduğu taş blokları silmeli bir tasarıma sahiptir.

Besim Ömer Paşa Caddesi'nde taş örgülü çevre duvarı

Çevre duvarında çok sayıda devşirme malzeme bulunmaktadır. Devşirme malzemeler ihtiyaca binaen duvar örgülerinde kullanılan öğelerdir. Vezneciler Kapısı'na kadar devam eden çevre duvarında yer alan devşirme malzemelerin bazıları şu şekildedir:

Çevre duvarında silmeli mimari parça

Çevre duvarında profilli korkuluk babası

Çevre duvarında korkuluk babası

Çevre duvarında korkuluk babası

Vezneciler Kapısı'ndan sonra devam eden çevre duvarının yüksekliği artmıştır. Moloz taşlardan örülen duvarın üzerinde mermer babalar bulunmamaktadır.

Besim Ömer Paşa Caddesi'nde Süleymaniye yönünde çevre duvarı

Kapıdan duvar çeşmesine kadar olan çevre duvarı bölümünde yer alan devşirme malzemelerin bazıları şu şekildedir:

Çevre duvarında silmeli mimari parça

Çevre duvarında zıvana delikli mimari parça

Çevre duvarında zıvana delikli sütun gövdesi parçası

Çevre duvarında zıvana delikli mimari parça

Çevre duvarında yer alan mermer çeşme dikkat çekicidir. Her iki yandan ikişer silindirik gövdeli kaide üzerinde yükselen sütunla sınırlandırılmıştır. Sütun başlıkları mukarnas dolgulardan oluşmaktadır. Başlıkların tepesinde yer alan bölümde içi boş kartuş yer almaktadır. Bu bölümün üzerinde palmet motiflerinden oluşan tepelik bulunmaktadır. Çeşmenin yalak kısmı kaldırım seviyesinin altında

kalmıştır. Dikdörtgen çerçeveyle sınırlandırılan ayna taşı sivri kemer içinde yer almaktadır. Kurnaların etrafında boğumlu motiflerden oluşan bir kompozisyon vardır. Sivri kemerin üzerinde istiridye kabuğundan bir motif ve köşebentlerde üçgen motifler bulunmaktadır. Ayna taşının her iki yanında simetrik bir tasarıma sahip kemerli düzenlemeler vardır. Üstte dikdörtgen çerçeve içinde sivri kemerli yüzeysel bir niş görülmektedir. Ortada yatay dikdörtgen çerçeve içinde yüzeysel kartuş boşluğu işlenmiştir. Altta ise dikdörtgen çerçeve içinde dar sivri kemer dikkat çekicidir. Bu bölümün kurnası günümüze ulaşamamıştır. İki yanda yuvarlak kemerli niş bulunmaktadır. Nişlerin altında yer alan boş alan su bidonlarının ya da yüklerin konulduğu yer olarak düşünülebilir.

Süleymaniye yönünde çevre duvarı üzerindeki çeşme

Bu bölümden sonra devam eden çevre duvarları Süleymaniye Caddesi'ne bağlanıp kampüsü U biçiminde sarmaktadır. Süleymaniye Caddesi'nden Prof. Dr. Sıddık Sami Onar Caddesi ve devamında Fuatpaşa Caddesi'ne bağlanmaktadır.

Çeşmenin ilerisinde demir kapıya sahip açıklık sonradan kapıya çevrilmiş olmalıdır.

Sonradan kapıya çevrilen açıklık

Demir kapıdan üniversitenin Süleymaniye Kapısı'na kadar olan çevre duvarında yer alan devşirme malzemelerin bazıları şu şekildedir:

Çevre duvarında sütun gövdesi parçası

Çevre duvarında profilli mimari parça

Çevre duvarında zıvana delikli sütun gövdesi parçası

Çevre duvarında silmeli mimari parça

Çevre duvarında silmeli ve zıvana delikli mimari parça

Çevre duvarında silmeli mimari parça

Çevre duvarında silmeli mimari parça

Çevre duvarında silmeli ve zıvana delikli mimari parça

Çevre duvarında silmeli ve zıvana delikli mimari parça

Çevre duvarında korkuluk babası

Çevre duvarında korkuluk babası

Çevre duvarında bezemeli mimari parça

Çevre duvarında zıvana delikli mimari parça

Çevre duvarında zıvana delikli sütun gövdesi parçası

Çevre duvarında silmeli mimari parça

Çevre duvarında zıvana delikli mimari parçalar

Çevre duvarının Prof. Dr. Sıddık Sami Onar Caddesi'ne bakan bölümünde tuğladan yuvarlak kemerli bölümün sonradan doldurulduğu anlaşılmaktadır.

Çevre duvarında sonradan içi doldurulmuş tuğla kemer

Kemerin yanında kesme taş malzemeden yapılmış dışa taşkın cepheye sahip bir maksem bulunmaktadır. Cephenin ortasında dikdörtgen çerçeveli kapı açıklığı ile iki yanında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Maksemin günümüze ulaşmayan Süleymaniye Kışlası/Sarı Kışla olarak da bilinen Bekir Ağa Bölüğü ile ilgili olduğu düşünülebilir.

Süleymaniye Kapısı yanında yer alan mahzen

Süleymaniye Kapısı

Süleymaniye Kapısı'ndan devam eden çevre duvarı hattı arazinin eğimine göre şekillenmiştir.

Süleymaniye Kapısı solunda çevre duvarı

Çevre duvarının Prof. Dr. Sıddık Sami Onar Caddesi'nin Fuatpaşa Caddesi'ne bağlanan bölümü yarım yuvarlak şeklinde inşa edilmiştir. Duvarın devamı basık kemerli yüzeysel nişlerle şekillenmiştir.

Mercan yönünde cadde kesişiminde çevre duvarı

Duvarın devamında dışa taşkın kesme taş malzemeden yapılmış basık kemerli bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapı üzerinde alınlıkta kitabe yeri boş bırakılmıştır.

Fuat Paşa Caddesi üzerinde çevre duvarında yer alan kapı

Kapı açıklığının solunda biraz ileride duvarın üst seviyesinde kalan bir dikdörtgen açıklık yer almaktadır.

Fuat Paşa Caddesi çevre duvarında açıklık

Açıklığın solunda yine yüksek seviyede kalan taş lentoya sahip bir dikdörtgen açıklık daha vardır. Vaktiyle müdahale görmüş ve iki yanı harman tuğlalarla takviye edilmiştir.

Fuat Paşa Caddesi çevre duvarında açıklık

Çevre duvarının devamı Bakırcılar Caddesi'ne bağlanmaktadır. Duvarın bu bölümünde dükkanlar yer almaktadır.

Fuat Paşa Caddesi çevre duvarında dükkanlar

2.5. Anıtlar

2.5.1. Fethin 500. Yıldönümü Anıtı

1953 yılında Fetih Cemiyeti tarafından fethin 500. yıldönümünün birer hatırası olarak İstanbul'un 12 farklı yerine mermer kitabe ve sütun hazırlanmıştır.[173] Bu yerlerden biri de fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı ilk sarayın yeri olan günümüz İstanbul Üniversitesi merkez kampüsüdür. Merkez kapıdan kampüse girince sağ tarafta yer alan mermer anıt sütunun üst bölümü boğumlu bir düzenlemeyle sona ermiştir. Sütunun merkez kapıdan girenleri karşılayan yüzeyine altın yaldızlı çerçeve içinde:

"*Fatih Sultan Mehmed İlk Sarayını Bu sahada Yaptırmışdır. İstanbul Fetih Derneği, 1953*" ifadeleri yazılmıştır.

Çerçevenin alt bölümü kıvrımlı hatlara sahip klasik palmet motifi şeklinde sona ermektedir.

173 Detaylı bilgi için bkz: Ferudun Ata, Ömer Çalık, "Geçmişten Günümüze Fetih Kutlamaları ve İstanbul Fetih Cemiyeti", **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 23, 2020, s. 55-98.

Fethin 500. yıldönümünde kampüse dikilen anıt sütun

2.5.2. Atatürk ve Gençlik Anıtı

Rektörlük binası önünde yer alan Atatürk ve Gençlik Anıtı Heykeltraş Yavuz Görey ve Hakkı Atamulu'nun ortak tasarımıdır. Bronzda yapılan anıt 19 Mayıs 1955 tarihinde tamamlanmıştır.

Atatürk ve Gençlik Anıtı

Atatürk ve Gençlik Anıtı

Üç basamaklı bir kaide üzerinde yer alan anıtın merkezinde Atatürk, sağ yanında genç bir kız, sol yanında genç bir erkek bulunmaktadır. Atatürk bilgeliği ve eğitimi temsil eden bir kıyafetle betimlenmiştir. Genç kızın elinde aydınlığı simgeleyen meşale, genç erkeğin elinde ise ulusal devleti simgeleyen bayrak bulunmaktadır. Her iki karakter Atatürk'ün bir adım önünde betimlenmiştir. Atatürk sol eliyle gençlere geleceği işaret etmektedir. Küfeki taşı kaidenin arka yönünde vaktiyle bronz harflerle iki satır halinde bir yazı yer almaktaydı. 2000'li yılların başında bu yönde kirlenmiş olan taşlara müdahale etmek için kaldırılan yazı, temizlik çalışmasından sonra yerine konmamıştır.[174]

Genç kızın modelliğini 1952 yılında Türkiye ve Avrupa Güzeli olan Günseli Başar, erkek heykelin modelliğini ise 1952 yılı ağır sıklet Türkiye Grekoromen Güreş Şampiyonu Murat Hersekli yapmıştır.[175]

Heykelin kaidesinde Heykeltraş Yavuz Görey ve Hakkı Atamulu'nun imzası ile bronz döküm işini yapan Yusuf Akpınar'ın imzaları bulunmaktadır.

174 Güler Özyıldıran, "Anıt Heykel ve Mimarlık: Yavuz Görey'in Burdur Anıtları", **Akdeniz Sanat Dergisi**, C. 15, S. 27, 2021, s. 48.
175 Güler Özyıldıran, **a.g.m.**, s. 48.

Atatürk ve Gençlik Anıtı'nda Heykeltraş Yavuz Görey ve Hakkı Atamalu'nun imzası[176]

Atatürk ve Gençlik Anıtı bronz dökümünü yapan Yusuf Akpınar'ın imzası[177]

2.5.3. Almanların Şükran Anıtı

Merkez kapıdan kampüse girildiğinde sol tarafta çimenlerin üzerinde yer alan taş anıt, 1933-1945 yılları arasında İstanbul Üniversitesi'nde görev yapmış Alman öğretim üyeleri anısına Alman Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Richard von Weizsäcker'in girişimleriyle 29 Mayıs 1986 yılında dikilmiştir.

176 Elif Kurumehmet Fotoğraf Arşivi.
177 Elif Kurumehmet Fotoğraf Arşivi.

Söz konusun anıtın kapıya bakan cephesinde Türkçe ve Almanca şu ifadelere yer verilmiştir:

"*Devlet Başkanı Atatürk'ün öncülüğünde Alman öğretim üyelerine 1933-1945 yılları arasında kucak açan Türk milleti ve onun akademik kuruluşlarına Alman Milleti adına şükranlarımla.*

Richard von Weizsäcker

Alman Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, 29 Mayıs 1986

In Dankbarkeit dem Türkischen Volk, das von 1933-1945 unter der Führung von Staatspräsident Atatürk an seinen akademischen institutionen deutschen Hochschullehrern zuflucht Gewährte im Namen des deutschen Volkes.

Richard von Weizsäcker

Präsident der Bundesrepublik Deutschland, 29 Mai 1986"

Almanların Şükran Anıtı

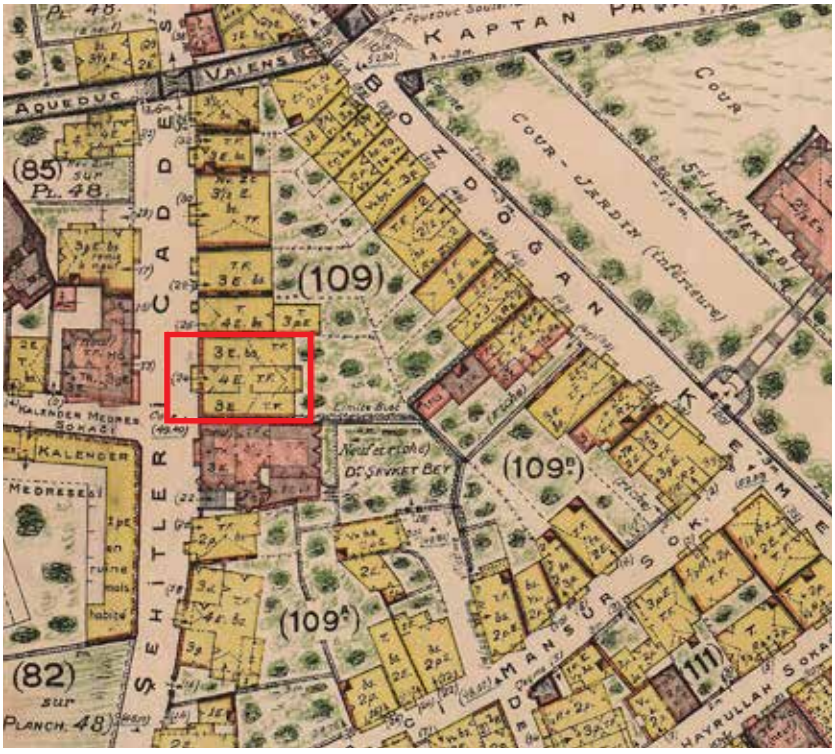
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü[107]

107 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.

3. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ FAKÜLTE BİNALARI

3.1. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ek Binası (Sivil Mimarlık Örneği)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ek Binası olarak kullanılan bina kâgir temel üzerinde yükselen ahşap bir yapıdır. Bulunduğu bölgede yeniden inşa edilen rekonstrüksiyon yapılardan biridir. İlk inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[174]

Bodrum kat üzerinde yükselen yapı dört katlıdır. Yapının günümüzde aktif olarak kullanılan giriş açıklığı arka cephede yer almaktadır. Kot seviyesinden dolayı bir miktar aşağıda olan giriş, cephenin ortasında yer alan ve zeminden çatı katına kadar yükselen çıkma bölümünde bulunmaktadır. Giriş açıklığı ahşap kapı kanatlarına sahiptir. Açıklığın her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş dikdörtgen çerçeveli demir parmaklıklara sahip giyotin pencere bulunmaktadır. Yapının üst kat pencereleri de ahşaptan dikdörtgen çerçeveli olup giyotindir. Binanın üstü eğimli çatıyla örtülmüştür.

174 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının günümüzde kullanılan giriş cephesi

Geleneksel Türk ev mimarisinde sıkça kullanılan orta sofalı plan tipinde inşa edilen yapının içinde üst katlara geçiş korkuluklarına sahip ahşap basamaklardan oluşan iki kollu merdivenle sağlanmaktadır. Yapıdaki birimlerin kapıları ahşap kanatlardan oluşmaktadır. Katlar pasalı ahşap tavanla örtülmüştür.

Yapının sofası

Yapının cadde cephesinin eski görünümü[175]

Yapının caddeye bakan cephesi, caddede yer alan yapılar arasında ihtişamıyla ön plana çıkmaktadır. Cephenin merkezinde basamaklarla ulaşılan giriş açıklığı ahşap kanatlarla örtülmüştür. Kapı açıklığının her iki yanında dar ve uzun giyotin pencere açıklıkları yerleştirilmiştir. Kapı üzerinde yer alan ikinci kat ahşap pencere cephede görülen diğer pencerelere göre daha geniş tutulmuştur. Bu pencerenin her iki yanında kapı açıklığının yanında olduğu gibi dar giyotin pencereler yerleştirilmiştir. Bu tasarım biçimi cephedeki simetri algısını güçlendirmiştir. Katlarda görülen diğer pencereler dikdörtgen çerçeveli ahşaptan giyotin penceredir. İkinci kat ve üçüncü kat silmeyle ayrılmıştır. İkinci pencere hizasının üzerinde başlayan cephenin ortasındaki çıkma çatı katına kadar ulaşmaktadır. Çıkmayı taşıyan konsollar dar pencerelerin yanına oturtulmuştur.

175 Reha Günay, **İstanbul'un Kaybolan Ahşap Konutları**, YEM Yayınları, İstanbul 2014, s. 252.

Yapının cadde yönünden cephesi

3.2. İstanbul (Çapa) Tıp Fakültesi Yerleşkesi (Yukarı Gureba Hastanesi/Evkaf Hastanesi)

Yaptığı çalışmalarla ülkemizin önde gelen tıp fakültelerinden olan İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin yerleşke tarihi 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir.

Tıp bilimi Rönesans'tan itibaren hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti 19. yüzyılda gerçekleştirdiği atılımlarla tıp alanında dünyayı yakalamaya çalışmıştır.

Geleneksel usta-çırak ilişkisi ve darüşşifalarda verilen eğitimin yetersizliği görülmüş ve modern tıp bilimine yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Özellikle İstanbul'da görülen başta kolera olmak üzere çeşitli salgın hastalıklar yeni bir hastane ve tıp eğitiminde yenilenmeyi gerektirmiştir. Bu doğrultuda bugünkü Çapa civarında, Nakkaş Paşa Sarayı arsasına 1843 yılında Bezm-i Alem Valide Sultan'ın ihsanıyla modern anlamda bir hastane, camisi, hamamı ve çeşmesiyle birlikte inşa edilmeye başlanmıştır.[176] Evkaf İnşaat Müdürü Abdülhalim Efendi tarafından idare edilen hastane[177] 1845 senesinde hizmete hazır hale gelmiştir.[178] Yapıdaki rutubetlenmeden dolayı açılış ertelenmiş ve 12 Mart 1847 yılında Sultan Abdülmecid'in katıldığı törenle resmi olarak açılmıştır.[179] Bezm-i Alem Gurebay-ı Müslimin Hastanesi adıyla açılan hastanenin iki sene sonra düzenlenen vakıfnamesinde adı "*Gurebay-ı Müslimin Hastanesi*" olarak işlenmiştir.[180] Osmanlı dünyasında hastane ismiyle düzenlenen ilk vakfiyedir.[181] Gureba ifadesi kimsesiz ve yardıma muhtaç kişilere hizmet vermek amacıyla inşa edildiğine işaret etmektedir. Gureba kelimesinin ilk kullanıldığı yapı 1836 yılında Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii'nin avlusuna açılan sağlık yapısıdır.[182]

Bezm-i Alem Gurebay-ı Müslimin Hastanesi plan tipolojisi bakımından geleneksel darüşşifa ve bimarhanelere benzese de işletim yönetimi tamamen değiştirilmiştir. 200 yatak kapasiteli hastane 19. yüzyılın sonuna kadar işlevini yerine getirmiştir. Yüzyılın sonundan itibaren hastane özellikle koridorlarla birbirlerine bağlanan üniteler nedeniyle bulaşıcı hastalıkların kolay bir şekilde yayılmasına neden olmuştur. Bu nedenle hastaların hastalıklarına göre muayene ve tedavi edildiği hastane modelleri üzerine çalışılmıştır. 11 Mayıs 1909 yılında Cemil Bey (Topuzlu) hastanenin yapım kurallarının sağlık kurallarına aykırı olduğunu, çukurda yer aldığı için havalandırma ve ısıtmaya uygun olmadığını dile getirmiş ve hastane yapımına elverişli yapımına elverişli bir konumda yeni bir hastanenin inşa edilmesi gerektiğini savunmuştur.[183] II. Meşrutiyet'in ilk Evkaf Nâzırı Halil Hamdi Hammade Paşa Bezm-i Alem Gurebay-ı Müslimin Hastanesi'nin yetersizliğini ortadan kaldırmak için uğramıştır. Sorunu derinlemesine çözmek için tıp çevrelerinin görüşlerine başvurmuş ancak görev süresi yetmemiştir. Yerine geçen Ürgüplü Hayri Efendi, Halil Hamdi Hammade Paşa'nın çalışmalarını devam ettirmiştir. Öncelikle sorunları çözmek için bir komisyon kurulmuştur.[184]

176 Pınar Şahin, **XIX. Yüzyıl İstanbul Şehir Dokusunda Saray Kadınlarının Etkisi**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2021, s. 23.

177 Nuran Karapilehvarian, "Bezmîâlem Valide Sultan'ın Gureba-i Müslimin Hastahaneleri", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III Tebliğler**, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 299.

178 Afife Batur, "Bezm-i Alem Gureba-i Müslimin Hastanesi Ek Yapıları Mimar Kemaleddin Bey Tasarımları", 2010 **Vakıf Medeniyeti İstanbul Yılı ve Vakıflar Haftası Etkinlikleri**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2011, s. 119.

179 Nuran Yıldırım, **İstanbul'un Sağlık Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 198-199.

180 Kazım İsmail Gürkan, **Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi Tarihçesi**, Özışık Matbaası, İstanbul 1967, s. 11.

181 Sadi Bayram, "Bezm-i Âlem Valide Sultan Gurebâ-i Müslimin Hastahanesi", **Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 2001, s. 80.

182 Nuran Karapilehvarian, **a.g.m.**, s. 299

183 Nuran Yıldırım, **a.g.m.**, s. 227.

184 Komisyonda görev alan isimler için bkz: Asaf Ataseven, "Bezm-i Alem Valide Sultan Gureba Hastahanesinde Son Yıllardaki Gelişmeler", **I. Türk Tıp Tarihi Kongresi 17-19 Şubat 1988 Kongreye Sunulan Bildiriler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 261

Alman Mavileri Haritası'nda Evkaf Hastanesi[185]

Evkaf Heyet-i İnşaiye Müdürü Mimar Kemaleddin Bey ile Doktor A. Adnan Bey'i Avrupa'daki son gelişmeleri takip etmesi için Berlin'e göndermiştir. Mimarlık Eğitimi için daha önceden Berlin'de bulunan Mimar Kemaleddin Bey burada Riksdorf Hastanesi'ni incelemiş ve model olarak seçmiştir. Hastanenin tasarımları, planları, keşif vb. ekleri İstanbul'a getirilmiştir. Hastanenin inşa edilecek yeni binaları Holzmann adında Alman Şirketine verilmiş ve çalışmalara başlanmıştır.[186] Gureba Hastanesinin üst tarafına günümüz İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi binalarını oluşturan ek binaların (Turgut Özal Millet Caddesi tarafındaki yapılar) inşasına başlanmıştır.[187] Balkan Savaşları nedeniyle bir süre yapımı duran hastanenin inşaatına 1913 yılında tekrar başlanmıştır. 1914 yılında poliklinik ve beş hasta pavyonunun kaba inşaatı tamamlanmıştır. I. Dünya Savaşı nedeniyle ikinci defa inşa çalışmalarına ara verilmiştir. 1918 yılına kadar boş duran binalar Fatih yangınında evsiz kalanlar tarafından bir süre konut olarak kullanılmıştır. Sonraları bir süre tütün deposu olarak görev yapan binaların tamamlanması 1933 yılında gerçekleşen üniversite reformu sonrası yapılan çalışmalarla gerçekleşmiştir.[188] Bu dönemde Gureba'da İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin II. Dahiliye, Kulak Burun Boğaz ve Cilt Hastalıkları Klinikleri bulunmaktaydı. Tıp Fakültesi binaları inşa edildikçe hastane yukarıya taşınmıştır. Bu dönemde halk arasında Vatan Caddesi yönünde kalan hastaneye Aşağı Gureba Hastanesi, Çapa'da kalan ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne tahsis edilen hastane binaları ise Yukarı Gureba Hastanesi olarak adlandırılmıştır.[189] Gureba 1956 yılında çıkan 6760 sayılı Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilat Kanunu ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1968 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi II. Dahiliye Kliniğinin yukarıya taşınmasıyla birlikte Gureba tekrardan bir vakıf hastanesi olmuştur. 1960'lı yıllarda Vakıflar tekrardan bir hastane inşa etmek istemiş ve 1969 yılında Vatan Caddesi tarafındaki arsa üzerine Yeni Gureba Hastanesi'nin temelleri atılmıştır. 1980'li yıllarda kurulan

185 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

186 Afife Batur, **a.g.m.**, 2011, s. 120. Binaların inşası için toplam 110.000 altın harcanmıştır. Bkz: Asaf Ataseven, "Bezm-i Alem Valide Sultan Gureba Hastahanesinde Son Yıllardaki Gelişmeler", **I. Türk Tıp Tarihi Kongresi 17-19 Şubat 1988 Kongreye Sunulan Bildiriler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 261.

187 Yıldırım Yavuz, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Sağlık Kuruluşları", **ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**, C. 8, No. 2, 1988, s. 137.

188 Afife Batur, **a.g.m.**, 2011, s. 121.

189 Nuran Yıldırım, "Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi", **Vakıf Kuran Kadınlar, Vakıflar Genel Müdürlüğü-Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi-Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi 11 Mayıs 2018 Bildiriler**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2019, s. 229.

Bezmialem Üniversitesi kısa bir süre sonra kapatılmıştır. 2010 yılında Bezmialem Vakıf Üniversitesi adında yeniden kurulan üniversite günümüzde sağlık alanında hizmete ve eğitime devam etmektedir.[190]

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi yerleşkesinde altı adet tescilli bina bulunmaktadır. Bu binalardan ilki Millet Caddesi'ne bakan İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı tarafından kullanılan yapıdır.

Yapı cephe tasarımı ve mimari detaylarıyla Ulusal Mimarlık Üslubu özelliklerini yansıtmaktadır. Bodrum kat üzerinde yükselen yapı giriş aksları ve köşe kuleleri üç katlı, geri kalan bölümleri iki katlıdır.

Dermatoloji Anabilim Dalı Binasının genel görünümü

Zemin kat pencereleri sivri kemerli, ikinci kat pencereleri dikdörtgen çerçevelidir. Giriş aksları ve köşe kulelerinde bulunan üçüncü kat pencereleri bitişik şekilde yapılmış küçük ölçekli sivri kemerli pencerelere sahiptir. Yapının giriş açıklığı geniş yuvarlak kemerle sağlanmıştır. Giriş açıklığı ve üst örtü sistemindeki ahşap saçaklar geniş tutulmuş olup dönem özelliğini yansıtmaktadır. İkinci katta pencere aralarına yerleştirilen pilastırlar ve katlar arasını belirgin hale getiren geniş silmelerle cephede hareketlilik sağlanmıştır.

190 Asaf Ataseven, **a.g.m.**, s. 265.

Dermatoloji Anabilim Dalı Binasının arka cephesi

Köşelere yerleştirilen kulelerin üçüncü katı çokgen formludur. Üst örtü ahşaptan geniş saçaklara sahip kaburgalı kubbeyle örtülüdür.

Dermatoloji Anabilim Dalı Binasının köşe kulesi

İç mekânda üst katlara çıkış mermer basamaklardan oluşan merdivenle sağlanmıştır. Koridor zeminleri günümüzde desenli karosimanlarla kaplıdır.

Dermatoloji Anabilim Dalı Binasının içinden mermer merdivenler

Dermatoloji Anabilim Dalı Binası içinden koridor ve karosiman döşeme

Yapının arka bahçesinde çeşitli dönemlere ait sütun başlıkları ve gövde parçaları yer almaktadır.

Bahçede yer alan sütun başlığı ve sütun gövdesi parçası

İkinci tescilli bina yapının arka tarafında bulunan ve günümüzde Mediko Sosyal Merkez binası olarak kullanılan yapıdır.

Mediko Sosyal Merkez Binası çok katlı olup üst örtü sistemi geniş saçaklarla tamamlanmıştır. Cephesi kademeli bir tasarıma sahiptir. Zemin kat pencereleri yuvarlak kemerli, üst kat pencereleri ise dikdörtgen çerçevelidir.

Mediko Sosyal Merkez Binası'nın genel görünümü

Yapının arka tarafında iki adet tescilli kuyu bulunmaktadır.

Mediko Sosyal Merkez Binası'nın arkasında tescilli kuyular

Üçüncü tescilli yapı Spor Hekimliği Binasıdır. İki katlı olan bu yapının katları cephede silmeyle ayrılmıştır. Dikdörtgen çerçeveli pencereler kıvrımlı silme hatlarıyla sınırlandırılmıştır.

Spor Hekimliği Binası'nın genel görünümü

Dördüncü tescilli yapı Spor Hekimliği Binasının karşısında bulunan Acil Cerrahi ve Travmatoloji Binasıdır. Plan tasarımı ve cephe özellikleriyle Mediko Sosyal Merkez Binasına benzemektedir.

Acil Cerrahi ve Travmatoloji Binası'nın genel görünümü

Bölgede yer alan beşinci tescilli bina ise günümüzde Göğüs Hastalıkları olarak kullanılan yapıdır.

Göğüs Hastalıkları Binası

Çok katlı olan binanın üst kat pencereleri dikdörtgen çerçeveli zemin kat pencereleri yuvarlak kemerlidir. Kademeli tasarıma sahip olan cephe köşelerden çıkma yapmıştır.

Göğüs Hastalıkları Binası'nın genel görünümü

Alanda bulunan son tescilli yapı ise Onkoloji Binası'dır. Çok katlı yapı cephe ve pencere sistemiyle önceki yapılarla benzerlik göstermektedir. Günümüzde onarıma ihtiyacı bulunmaktadır.

Onkoloji Binası

Onkoloji Binası'nın genel görünümü

Günümüzde kampüs içine Tıp Fakültesi'nin ihtiyaçlarını karşılayacak çelik konstrüksiyondan yeni binaların inşasına devam edilmektedir.

3.3. Diş Hekimliği Fakültesi (Okul)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi olarak kullanılan kâgir binanın varlığı Alman Mavileri Haritası ve Pervititch Haritası'ndan takip edilebilmektedir. Ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmeyen yapı 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Yapının arkasında bulunan Hemşirelik Fakültesi Binası ve Diş Hekimliği Fakültesi Ek Binası ile Mimarlık Fakültesi tarafından kullanılan binaya benzer bir formda inşa edilmiştir. Alman Mavileri Haritası'nda okul olarak işlenen yapının eski işlevi hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Alman Mavileri Haritası'nda yapının konumu[191]

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[192]

191 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.
192 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Bodrum kat üzerinde yükselen yapı dört katlıdır. Cephede katlar arası geçiş silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Cephenin merkezinde yer alan giriş açıklığı geriye alınmıştır. Kavisli merdivenle ulaşılan giriş açıklığı ahşap kanatlara sahiptir. Kapının üzerinde yuvarlak kemerli düzenleme ahşap bölmelerle dörde ayrılmıştır. Kapının her iki yanında birer tane dar formlu giyotin pencere bulunmaktadır. Kapı açıklığının üzerinde olduğu gibi pencerelerin üzerinde de yuvarlak kemerli alınlıklar vardır. Yapının cephesinde bulunan ahşaptan dikdörtgen formlu pencereler kemerli bir sistemle yapılmıştır. Zemin kat pencereleri demir parmaklıklara sahiptir. Yapının çatısı üçgen biçimli bir tasarıma sahiptir.

Yapının ön cephesinden görünüm

Çatının üçgen tasarım biçimi yapının yan ve arka cephelerinde de tekrar edilmiştir.

Yapının arka ve yan cephesinden görünüm

Yapının yan cephesinden görünüm

Yapının üst örtüsü ahşaptan pasalı tavandır. Yapıya girildiğinde ulaşılan sofa bölümündeki ahşap basamaklardan oluşan korkuluklu merdivenden üst katlara çıkılmaktadır. Üst katta merdiven sistemi çift kollu şekilde devam etmektedir.

Yapının sofası

Üçüncü katta bulunan ve günümüzde Dekan yardımcıları tarafından kullanılan odanın köşesinde silindirik gövdeli bir sütun yer almaktadır. Alt katlarda devamı olmayan bu taşıyıcının sadece bir odada bulunması dikkat çekicidir.

Yapının üst kat biriminde yer alan taşıyıcı

3.4. Eczacılık Fakültesi (Keçecizade Fuad Paşa Konağı/Maliye Nezâreti)

Günümüzde Eczacılık Fakültesi tarafından kullanılan yapı Keçecizade Fuad Paşa için inşa edilmiş kâgir bir konaktır. Fuad Paşa tarafından kullanılmayan yapı bir süre Maliye Nezâreti olarak kullanılmıştır. Maliye Nezâreti Cumhuriyet'in ilanıyla yeni başkent Ankara'ya taşınınca konak bir süre İstanbul Erkek Lisesi olarak kullanılmıştır. Lisenin Cağaloğlu'nda bulunan Düyûn-u Umûmiye binasına taşınmasından sonra konak 1933-1952 yıllarında Askeri Tıp Okulu olarak kullanılmıştır. Diş Hekimliği ve Eczacılık Fakültesine çevrilmek üzere 1947 yılında İstanbul Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Diş Hekimliği Fakültesi 1965-1969 yılları arasında C blokta hizmet vermiştir. 1970 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi yerleşkesine (Çapa) taşınmıştır. Günümüzde ise Vezneciler'de bulunan yeni binasında eğitime devam etmektedir. Eczacılık ise 1947 yılından günümüze konakta eğitim vermektedir.

Tanzimat Dönemi'nin üç önemli paşasından biri olan Mehmed Fuad 1815 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Keçecizade İzzet Mola, annesi Hibetullah Hanım'dır. Mekteb-i Tıbbiyye'de Fransızca tıp eğitimi almış ve doktor yüzbaşı olarak mezun olmuştur. Mustafa Reşid Paşa'nın etkisiyle kendi mesleğini yapmamış ve 1837 yılında Bâbıâli'de tercüme kaleminde işe başlamıştır. Kısa süre sonra mütercim-i evvelliğe yükseltilmiştir.[193] Londra'ya büyükelçi olarak atanan Mehmed Şekib Paşa ile

193 Orhan F. Köprülü, "Fuad Paşa, Keçecizade", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 202.

birlikte Londra'ya gitmiştir. İki yıl Mehmed Şekib Paşa, bir yıl da Âlî Paşa'yla Londra'da çalışmış ayrıca maslahatgüzarlık yapmıştır. Bir süre sonra yurda dönen Mehmed Fuad 1844 yılında Sultan Abdülmecid'in İspanya Kraliçesi Elizabeth'e yazmış olduğu cevap mektubu iletmek üzere Madrid'e gönderilmiştir. Madrid'den Portekiz'e geçmiş ve Osmanlı ile Portekiz arasındaki ilişkileri güçlendirmek adına Portekiz Kraliçesine Sultan Abdülmecid'in selamlarını bildirmiştir.[194]

Mehmed Fuad yurda döndüğünde pek çok farklı göreve atanmıştır. 1848 yılında Macarların Avusturya'ya karşı başlattıkları bağımsızlık harekâtının Eflak'a sıçraması üzerine bölgede kontrolü sağlamak için Bükreş'e gönderilmiştir.[195] Sultan Abdülmecid Avusturya'ya yardım eden Ruslara mektup yazmıştır. Mehmed Fuad 1849 yılında mektubu Rus Çarına iletmek üzere Petersburg'a gitmiştir.[196] İstanbul'a döndüğünde çeşitli devlet kademelerinde görev almıştır. 1852 yılında Sadrazam Reşid Paşa tarafından Tanzimat'ın uygulanması ve miras meselesi için Mısır'a gönderilmiştir. Mısır'da Osmanlı lehine önemli işler başaran[197] Mehmed Fuad İstanbul'a döndüğünde Hariciye Nâzırı olmuştur. Rusya ile Osmanlı arasında yaşanan gerilimlerden dolayı yedi ay sonra bu görevinden istifa etmiştir. Kırım Harbi Sırasında Yunanlıların taşkınlıkları nedeniyle bölgeye gönderilmiş ve durumu kontrol altına almıştır. İstanbul'a döndüğünde ikinci defa Hariciye Nâzırı olarak görevlendirilmiştir. Kırım Savaşı'nı bitiren Paris Antlaşması'ndan sonra Âlî Paşa azledilmiş, Mehmed Fuad Paşa ise istifa etmiştir. Ancak bu durum kısa sürmüş ve Âlî Paşa tekrardan sadrazam Mehmed Fuad Paşa ise üçüncü defa Hariciye Nâzırı olmuştur. Paris Kongresi'ne katılan Mehmed Fuad'a burada birinci dereceden Legion d'Honneur nişanı verilmiştir.[198]

Osmanlı Devleti'nin Batı ile ilişkilerinde önemli adımlar atan Mehmed Fuad Paşa Lübnan ve Şam bölgesinde yaşanan sıkıntıları 1860-1861 yıllarında gidermiştir.[199] Paşa Suriye'deyken Sultan Abdülmecid vefat etmiş, Sultan Abdülaziz tahta geçmiştir. Kısa bir süre sonra yeni padişah tarafından Sadrazam tayin edilen Mehmed Fuad paşa devletin kötü giden ekonomisini düzeltmek için raporlar hazırlayarak padişaha sunmuştur. Hazinenin kontrolünü sağlayan Paşa devletin yıllık gelirini kısmen arttırmış; ancak istediği şekilde düzeltememiştir. Hem ekonomik gelişmeler hem de Balkanlarda yayılan milliyetçilik fikirlerinden dolayı yaşanan olumsuzluklardan dolayı 1863 yılında istifa eden Mehmed Fuad Paşa[200] Sultan Abdülaziz'in ısrarıyla Meclis-i Vâlâ-yi Ahkâm-ı Adliyye reisliğine getirilmiştir.[201] Sultan Abdülaziz'in Mısır bölgesine yapacağı seyahate refakat etmiştir. Mısır dönüşü Padişaha İstanbul'da ayarladığı merasimden dolayı 1863 yılında Osmanlı tarihinde ilk defa Yaver-i

194 Emine Atılgan Gümüşsoy, **Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa (1815-1869)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006, s. 13-17.
195 Ahmed Lütfü, **Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, (Yay. Haz. Münir Aktepe), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 1240.
196 Emine Atılgan Gümüşsoy, **a.g.t.**, s. 19.
197 Bkz: Richard L. Chambers, "Ottoman-Egyptian Relations and Keçecizade Mehmed Fuad's Mission to Egypt 1852", **Les Provinces Arabes et Leurs Sources Documentaires a l'Epoque Ottomane: Partie Fraçaise et Anglaise = El-Vilayetü'l-Arabiyye ve Mesadır Vesaikaha fi'l-Ahdi'l-Osmani**, Tunus 1984, s. 135-140.
198 Orhan F. Köprülü, **a.g.m.**, s. 203.
199 İrfan C. Acar, **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
200 Emine Atılgan Gümüşsoy, **a.g.t.**, s. 57-70.
201 Orhan F. Köprülü, **a.g.m.**, s. 203.

Ekrem unvanını almış ve yeniden Sadrazam olmuştur.[202] Mehmed Fuad Paşa, Sultan Abdülaziz'in Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın kızıyla evlenmesine muhalefet olmuş ve bu durumdan dolayı 1866 yılında görevden alınmıştır.[203] Âlî Paşa'nın sadrazam olmasıyla Mehmed Fuad Paşa yeniden Hariciye Nâzırı olmuş ve Sultan Abdülaziz'in Fransa ve İngiltere'ye yaptığı seyahate refakat etmiştir.[204] İş yoğunluğundan dolayı sağlığını pek fazla dikkat edemeyen Paşa İstanbul'a döndüğünde istirahat etmek için bir süre devlet işlerinden uzaklaşmıştır. 1868 yılında Fransa Nice şehrine giden Mehmed Fuad Paşa gurbette vefat etmiştir.[205] Fransa Devleti'nin savaş gemisiyle cenazesi İstanbul'a getirilmiş ve Sultanahmet semtine inşa ettirdiği külliyesinin türbe için ayrılan bölümüne defnedilmiştir. Kabrinin üzerine sonradan türbe inşa edilmiştir.[206]

Keçecizade Fuad Paşa[207]

202 Sultan Abdülaziz'in Mısır seyahati için geniş bilgi için bkz: Sümeyra Durak, "Sultan Abdülaziz'in Mısır Seyahati'ne Dair Bir Kaynak Kitap: "Voyage du Sultan Abdulaziz de Stambul Au Caire", **Milli Saraylar: Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi**, S. 7, Ankara 2011, s. 175-187; Ali Kemali Aksüt, **Sultan Aziz'in Mısır ve Avrupa Seyahati**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1944.

203 Orhan F. Köprülü, **a.g.m.**, s. 203.

204 Bediî Şehsuvaroğlu, "Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 1, İstanbul 1967, s. 41-51.

205 Yılmaz Öztuna, **Keçecizade Fuat Paşa**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s. 1.

206 Semavi Eyice, "Tarihi Mezarlardan Notlar IV-Keçecizade Fuad Paşa'nın Mezarı", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, Ağustos 1973-1974, s. 306.

207 Orhan F. Köprülü, **a.g.m.**, s. 203.

Mehmed Fuad Paşa'nın asıl konağı Şehzadebaşı'nda, köşkü Çamlıca, sahilhanesi Kanlıca ile Çubuklu arasında bulunmaktaydı. 1864 yılında konağı yanınca Demirkapı civarında yeni bir konağa taşındı.[208] Ancak çok vakit geçmeden yeni konağı da yandı. Daha sonra Paşa için Beyazıt'ta yeni bir konak inşa edilmeye başlandı.[209]

Konağın inşaatıyla ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Sultan Abdülaziz Fuad Paşa için bir büyük konağın yaptırılmasını ve hediye edilmesini istediğinde Fuad Paşa bu teklifi hazinedeki sıkıntılardan dolayı reddetmiştir. Kısmen hazineden karşılanacak konak için Halil Kâmili Paşa'nın konağı ile birlikte birkaç büyük eski ahşap konak satın alınmış ve yıktırılmıştır. Elde edilen alana birkaç arsa daha ilave edilmiş ve Fuad Paşa Konağı'nın inşaatı başlamıştır. Konak tamamlandığında Fuad Paşa konağa taşınmak için hazırlık yapmaktaydı ki paşadan konağın masraf defterleri istenilmiş, konak müsadere edilmiş ve Sultan Abdülaziz'in isteğiyle Maliye Nâzırlığı Konağı olarak işlevlendirilmiştir. Konağın Fuad Paşa'dan hangi sebeple alındığı kesin olarak bilinmese de bazı iddialar bulunmaktadır. Ramazan ayında bir Cuma namazını Eminönü Yeni Cami'de kılan Sultan Abdülaziz iftar için Yusuf Kâmil Paşa'ya misafir olmak istemiş ve Vezneciler'de bulunan Zeynep Hanım Konağı'na gitmiştir. İçlerinde Fuad Paşa da olmak üzere tüm nâzırlar iftar için konağa davet edilmiştir. O sırada Süleymaniye'de ahşap bir konakta yaşayan Fuad Paşa hasta olup yıkanıyormuş. Kendisine haberi getiren yavere hemen geleceğini söylemiş; ancak gelmesi gecikmiştir. Bu durum Sultan Abdülaziz'i sinirlendirmiş ve paşanın gecikmesi kötüye yorulmuştur. Fuad Paşa'nın Yusuf Kâmil Paşa için mesleksiz adam demesi ve padişahın böyle bir adamın konağına iftar için gitmesini kıskandığı düşünülmüştür. Bir süre sonra Fuad Paşa'nın gelmesi için ikinci ulak gönderilmiştir. Nihayet iftara gelen paşaya Sultan Abdülaziz soğukça davranmış ve ertesi gün paşa için inşa edilen konağın geri alınmasını buyurmuştur. Bu duruma içerlenen Fuad Paşa "*sahibine sorulmadan bir mülkün alınması müsadere usulünün devamını göstermez mi?*" diyerek istifasını sunmuştur. Bunun üzerine konağı paşaya iade edilmiştir. Paşa istifasını geri çekmek zorunda kalmış; ancak konağı kabul etmemiştir. Bu durum üzerine masraf defterindeki para kendisine ödenmiş ve paşa sadece kendi cebinden ödediği ücreti almış, hazine yardımını almamıştır.[210] Konuya ilişkin arşiv vesikası Gözde Çelik'in çalışmasında yer almaktadır.[211]

Fransız Mimar Bourgeois tarafından inşasına başlanan konak 1868 yılında Barborini tarafından tamamlanmıştır.[212]

208 Turhan Baytop, **Eczacı Mektebi Tarafından Kullanılan Binalar**, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, C 3, S. 2, İstanbul 2002, s. 7.
209 Necdet Sakaoğlu, "Keçecizadeler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 515.
210 Abdurrahman Şeref, "Fuad Paşa'nın Konağı Nasıl Maliye Dairesi Oldu?", **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası**, I/3, İstanbul 1326, s. 129-136.
211 Gözde Çelik, **a.g.t.**, s. 145-146.
212 Gözde Çelik, **a.g.t.**, s. 148.

Alman Mavileri Haritası'nda Keçecizade Fuad Paşa Konağı[213]

Tanzimat Dönemi'nden inşa edilen en önemli idari merkezlerden biri olan ve Beyazıt Meydanı'na hâkim olan yapı meydanın köşesinde bulunmaktadır. İhtişamlı kâgir konak üç katlıdır. Katlar arası geçiş silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Zemin kat pencereleri iç içe geçmiş yuvarlak kemerli bir tasarıma sahiptir. İlk inşa esnasında Darülfunun Caddesi yönündeki cephede zemin kat bir sıra halinde kemerli açıklıklı olarak bırakılmış olup sonraki bir aşamada bu kemerler kapatılmıştır. İkinci kat pencereleri uzun ve dar tutulmuş basık kemerlidir. Üçüncü kat pencereleri ise ikinci kat pencerelerine göre daha geniş ve basık kemerlidir. Yapının cepheleri hafif çıkmalarla ve pencere aralarındaki silmelerle hareketli hale getirilmiştir.

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın genel görünümü

213 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın sonradan kapatılan kemeri

Yapının giriş cephesinin orta bölümü hafif dışa taşkın biçimde yapılmış olup giriş aksı kuvvetlendirilmiştir. Zemin katta üç yuvarlak kemerli açıklık bulunmaktadır. Orta bölüm günümüzde yapıya giriş olarak kullanılmaktadır.

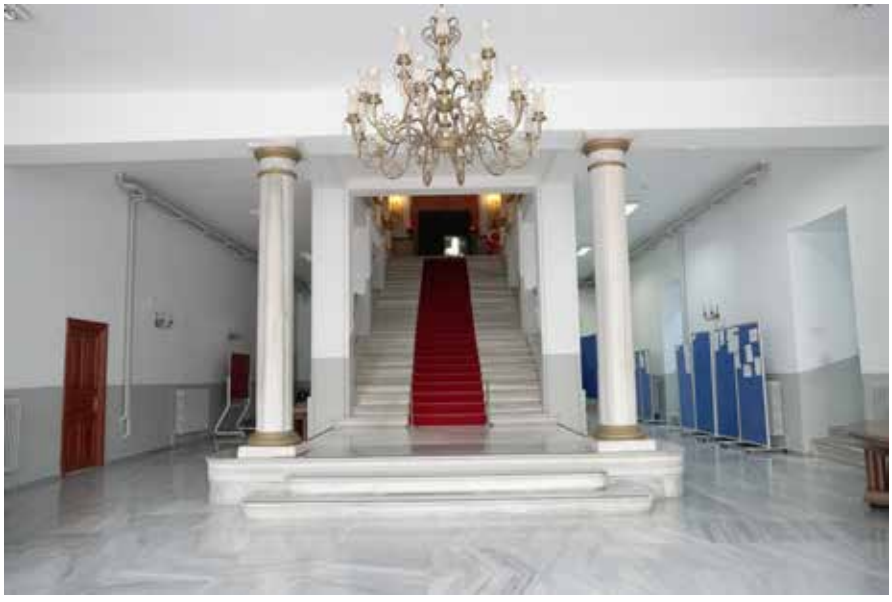
Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın giriş cephesi

Yuvarlak kemerli alınlık kısımlarında bulunan camlar boyalı desenlerle zenginleştirilmiştir.

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın kapısı ve renkli camları

Zemin kat mermer kaplıdır. Girişin karşısında mermer basamaklardan oluşan merdiven üst kata çıkışı sağlamaktadır. Merdiven her iki yandan madeni kıvrımlı hatlara sahip korkuluklarla sınırlandırılmıştır. Merdiven başlangıcında iki adet kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli sütun yer almaktadır.

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın üst kata çıkışı sağlayan merdiveni

Üst kata çıkıldığında merdivenin karşısındaki duvarda yuvarlak kemerli bir niş bulunmaktadır. İkinci katın merdiven boşluğuna madeni korkuluklar yerleştirilmiştir. Korkulukların arasında yüksek kaide üzerinde yükselen sütunlar yer almaktadır.

Keçecizade Fuad Paşa'nın galeri sistemi

Sütunların başlıkları iyon sarmalları ve korint yapraklarıyla kompozit tarzı yansıtmaktadır.

Keçecizade Fuad Paşa'nın galeri sisteminden sütun başlığı detayı

İkinci kat beden duvarları ve tavanı Oryantalist üslubu yansıtan kalem işi uygulamalarıyla bezenmiştir. Aynı tasarımların görüldüğü tavanda dikdörtgen formlar içinde karşılıklı yerleştirilmiş rumi, kıvrık dal ve palmet motiflerinden oluşan kompozisyonlar görülmektedir. Kompozisyonların arasında kısa kenarları kıvrımlı hatlarla şekillenen kartuşlar yer almaktadır.

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın ikinci kat tavanında kalem işi uygulamaları

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın ikinci kat tavanında kalem işi uygulamalarından detay

Beden duvarlarında kalem işinden çerçevelerin köşebentlerine simetrik bir biçimde bitkisel motiflerden meydana gelen kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Odaların kapı üzerlerinde benzer kompozisyonlar tekrar edilmiştir.

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın ikinci kat beden duvarında kalem işi uygulamaları

Yapının üçüncü katı sade tutulmuş olup herhangi bir bezeme unsuru bulunmamaktadır.

Keçecizade Fuad Paşa Konağı'nın üçüncü katı

Keçecizade Fuad Paşa Konağı (Eczacılık Fakültesi) Büyük Amfi

3.5. Edebiyat Fakültesi (Zeynep Hanım Konağı)

Günümüzde Edebiyat ve Fen Fakültesi tarafından kullanılan yapının bulunduğu alanda Zeynep Hanım Konağı ya da Yusuf Kâmil Paşa Konağı olarak bilinen yapı bulunmaktaydı. Bir süre Dârülfünun tarafından kullanılan konak yangın sonrası kullanılamaz hale gelmiş ve yerine günümüze ulaşan fakülte binası inşa edilmiştir.

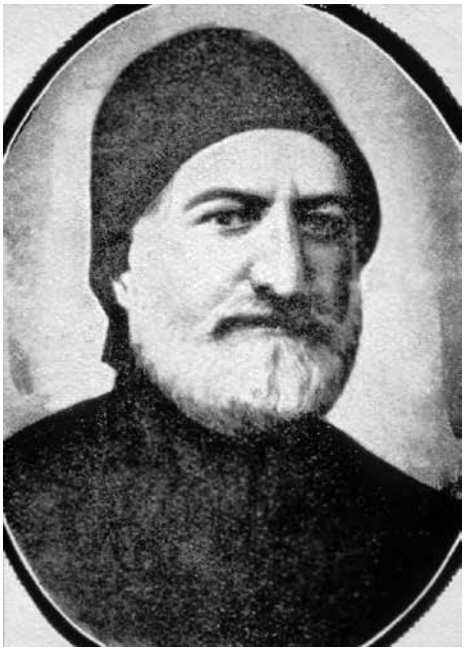
Konağın sahibi Zeynep Hanım Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın en küçük kızı olup 13 Ekim 1825 tarihinde Kahire'de dünyaya gelmiştir.[214] 18 yaşında Malatya-Arapgir doğumlu Yusuf Kâmil Bey ile evlenmiştir.[215] Mısır Valisi'nin emrinde çalışan Yusuf Kâmil Bey ile evlendirilmesi ilk zamanlar tepki toplamıştır. Zira Paşa kızının düşük rütbeli bir memur ile evlendirilmesi olağan dışıdır. Kaynaklarda Mehmed Ali Paşa'nın Yusuf Kâmil Bey'in ileride güçlü bir devlet adamı olabileceğini düşünmesinden dolayı bu evliliği onayladığı ifade edilmektedir. Zira Paşa'nın bu öngörüsü onu haklı çıkarmıştır. Mehmed Ali Paşa tarafından Sultan Abdülmecid'in kız kardeşi Adile Sultan'ın düğününe tebrik ve hediyeleri götürmesi için gönderilen Yusuf Kâmil Bey "Paşa" unvanıyla ödüllendirilmiştir. Yusuf Kâmil Paşa sırasıyla Ticaret Nâzırlığı, Meclis-i Vâlâ ve Şûrâ-yı Devlet Reisliği görevlerinde bulunmuştur. 1863 yılında ise sadrazam olmuştur. Yusuf Kâmil Paşa ile Zeynep Hanım'ın evliliği Mehmed Ali Paşa'nın torunları tarafından hoş karşılanmamıştır. Zira Mehmed Ali Paşa'nın torunlarından Abbas Paşa Mısır valisi olunca Yusuf Kâmil Paşa'yı bir süre hapis cezasına çarptırmıştır. Zeynep Hanım'a yaptığı baskılarla çifti boşanmaya mecbur bırakmıştır. Mustafa Reşid Paşa'nın ihsanı ve Sultan Abdülmecid'in fermanıyla Yusuf Kâmil Paşa İstanbul'a çağrılmıştır.[216] Bir müddet sonra Zeynep Hanım da İstanbul'a

214 Şeref Etker, Feza Günergun, Abdullah Köşe, "Kâmil Hastanesi'nin Kuruluşu ve Vakfiyesi", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, C. 5, S. 2, 2004, s. 1.

215 Anonim, "Yusuf Kâmil Paşa", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C. 2, Yapı Kredi Yayınları, s. 684.

216 Süleyman Beyoğlu, "Kâmil Paşa, Yûsuf", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 283-284.

gelmiş ve Yusuf Kâmil Paşa ile nikâhları yenilenmiştir.[217] Hayr ve hasenata düşkün olan Zeynep Hanım'ın[218] vefatı konusunda araştırmacıların fikir birliği yoktur. İbrahim Hakkı Konyalı 1881 yılında[219], İbnülemin Ahmet Tevfik ise 1884 yılında vefat ettiğini bildirmektedir.[220] Laleli'deki konağında vefat eden Zeynep Hanım araba vapuru ile Üsküdar'a geçirilmiş ve büyük bir kalabalık eşliğinde Üsküdar'da inşa ettirdiği Zeynep-Kâmil Hastanesi yakınında yer alan türbeye defnedilmiştir.[221]

Yusuf Kâmil Paşa[222]

Zeynep Hanım[223]

Zeynep Hanım Mısır'daki pamuk çiftliklerinin gelirleriyle Laleli'de bulunan ve inşası 17. yüzyılın sonlarına kadar inen, sonradan Mihrişah Valide Sultan'ın kethüdalarından Yusuf Ağa'ya geçen konağın yerine kendine bir konak inşa ettirmiştir. [224] 1864 yılında tamamlanan konağın yapımında doksan bin altın, mefruşatın hazırlanması için otuz beş bin lira harcanmıştır.[225] Konağın inşası tamamlandıktan sonra Hicri 1280 (Miladi 1864) tarihli Hattat Vahdeti imzalı elips formlu ayet kitabesi yerleştirilmiştir. Günümüzde Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde muhafaza edilen kitabede Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'a duası olarak bilinen ayet işlenmiştir.

217 Bahar Demirhan, **Zeynep Kâmil Hastahanesi Restorasyon Projesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 21-22.

218 Kadir Arslanboğa, "Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Kızı Prenses Zeynep Hanım'ın Bilinmeyen Para Vakfı", **İktisadi ve İdari Bilimlerde Güncel Araştırmalar**, Karadağ 2020, s. 89-99.

219 İbrahim Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, C. 1, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2021, s. 307.

220 İbnülemin Ahmet Tevfik," Zeyneb Hanım", **Yeni Tarih Dünyası**, C. 2, S. 12, 1954, s. 522-525.

221 La Turquie gazetesinden alıntı yapan makale için bkz: Şeref Etker, Feza Günergun, Abdullah Köşe, **a.g.m.**, s. 1.

222 Süleyman Beyoğlu, **a.g.m.**, s. 283

223 Turgay Anar, **Hafıza ve Miras Fatih'in Edebiyat Durakları**, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2022, s. 47.

224 M. Baha Tanman, "Zeyneb Hanım Konağı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 549.

225 Osman Nuri Ergin, **İstanbul'da İmar ve İskân Hareketleri**, Eminönü Halkevi, İstanbul 1938, s. 53.

Söz konusu ayet kitabesinde şu ifadelere yer verilmiştir:

"*Fallahu hayrun hâfizan ve huve erhamu'r-râhimîn*"[226]

Zeynep Hanım Konağı'nın ayet kitabesi[227]

Zeynep Hanım Konağı'nın ayet kitabesi[228]

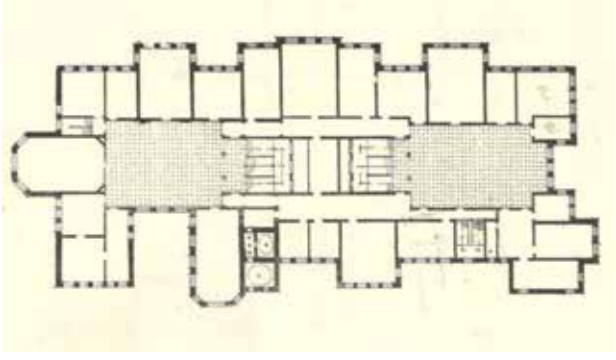
Zeynep Hanım Konağı'nın ayet kitabesinden detay[229]

226 Yusuf Sûresi 64. Ayet. Anlamı: En iyi koruyucu Allah'tır. O, acıyanların en merhametlisidir.
227 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 43.
228 Türk ve İslam Eserleri Müzesi Fotoğraf Arşivi.
229 Türk ve İslam Eserleri Müzesi Fotoğraf Arşivi.

Zeynep Hanım Konağı'nın ayet kitabesinden hattat imzası[230]

Halk arasında "Pamuk Sarayı" olarak da bilinmektedir.[231] Tanzimat döneminde inşa edilen ilk kâgir konaklardan biri olarak kabul edilmektedir.[232] Boğaziçi'nde yaşayan Mısırlı devlet adamları sert geçen kış aylarında Mısır'a gitmiştir. İstanbul kış mevsimini yaşarken Mısır'da hava şartları bahara yakın olduğu için İstanbul'a yaz gelene kadar Mısır'da kalmışlardır. Zeynep Hanım ise genellikle ilkbahar ve sonbahar mevsimlerini Yakacık'taki köşkünde, kış aylarını ise Laleli'deki konağında geçirmiştir. Yaz geldiğinde Bebek'teki yalısına dönmüştür.[233]

Zeynep Hanım Konağı'nın planı[234]

Üç katlı konak 7 salon, 79 oda ve 1 hamamdan oluşmaktaydı.[235] Üç katlı ve büyük boyutlu olan konak Ampir üslubu yansıtan tarzıyla İstanbul'un en ihtişamlı sivil yapılarından biriydi. Eski fotoğraflardan cephesi takip edilen konağın kat geçişleri silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Simetrik bir düzende tasarlanan cephedeki kademeli çıkmalar yapıyı hareketlendirmiştir. Alt kat pencereleri yuvarlak kemerli olup madeni şebekelere sahiptir. Cephe sınırları pilastırlarla sınırlandırılmıştır. İkinci kat pencereleri de yuvarlak kemerlidir. Alınlıklı çıkmaya sahip alanda yer alan ikinci kat pencereleri yüksek kaide üzerinde

230 Türk ve İslam Eserleri Müzesi Fotoğraf Arşivi.
231 M. Baha Tanman, **a.g.m.**, s. 549
232 Turgay Anar, **a.g.e.**, s. 47.
233 Süleyman Kızıltoprak, "Zeynep-Kâmil Hastanesi'nin Kurucusu Prenses Zeynep Hanım: Hayat ve Hayratı", **Üsküdar Sempozyumu II 12-13 Mart 2004 Bildiriler**, C. 2, İstanbul 2005, s. 624.
234 Sedad Hakkı Eldem, **Türk Evi Plan Tipleri**, Pulhan Matbaası, İstanbul 1954, s. 197.
235 Feza Günergun, Sevtap Kadıoğlu, "İstanbul Üniversitesi'nin Yerleşim Tarihçesi Üzerine Notlar", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, 8/1, 2006, s. 154.

yükselen volütlü sütun başlıklarıyla ayrılmıştır. Pencere kemerli kademeli bir tasarıma sahiptir. Cephe geçişlerinde görülen pilastırların başlıkları da volütlü tasarıma sahiptir. Konağın üçüncü kat pencere sisteminde de benzer tasarım biçimi uygulanmıştır. Bazı pencerelerin kemer alınlıklarında bitkisel motifli kompozisyonlar görülmektedir. Konağın ikinci ve üçüncü kat pencereleri giyotin penceredir. Konağa girişi sağlayan bölüm toskana tarzında yapılmış sütunlarla oluşturulmuştur.

19. yüzyıl başında Zeynep Hanım Konağı[236]

19. yüzyıl ortasında Zeynep Hanım Konağı[237]

236 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
237 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

Zeynep Hanım Konağı ve tramvay yolu[238]

Giriş sofasının tavanında yer alan kalem işi uygulamalarında merkezden büyüyerek gelişen geometrik kompozisyonlar ve dairesel motifler görülmektedir. Dairesel motiflerin içinde ve bordürlerde ise bitkisel motiflerden oluşan kompozisyonlar bulunmaktadır. Ahşap kapıların üzerinde yer alan tepelikler bitkisel motifli kalem işi uygulamalardan yapılmıştır. Üst kata çıkışı sağlayan merdiven bölümüne geçiş toskana biçimli sütun başlıklarının sınırlandırdığı kapıdan geçilerek sağlanmaktadır.

Zeynep Hanım Konağı sofası[239]

238 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
239 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Alb_000053.

Konak iki muntazam merkezi sofa etrafına dizilmiş gayri muntazam oda gruplarından oluşmaktadır. Konağın merdivenleri iç aydınlığa bakması için evin orta tarafına alınmıştır. İki bölümün arasındaki bağlantıyı bu merdivenler ve merdivenlerin iki yönündeki koridorlar sağlamaktadır.[240]

Konak eski fotoğraflardan takip edilebildiği kadarıyla beden duvarları ve tavan süslemeleriyle dikkat çekicidir. Kapıların tepelikleri C-S kıvrımlarından oluşan kompozisyonlarla zenginleştirilmiştir. Beden duvarları belirli bir seviyeden itibaren kalem işi uygulamalarla çerçevelere ayrılmış ve merkeze manzara resimleri yerleştirilmiştir. Duvarların alt bölümleri mermer taklidi kalem işi uygulamalarla bezenmiştir.

Zeynep Hanım Konağı'nın beden duvarında kalem işi uygulamaları[241]

Salonun ahşap tavanında ahşap çıtalarla ayrılan üçgen bölümlere etrafı C-S kıvrımları ve akantus yapraklarıyla şekillenen manzara resimleri işlenmiştir. Manzara resimlerinin nerelere ait olduğu net belli olmamakla birlikte muhtemelen İstanbul ve Boğaziçi temalı kompozisyonlardır.

240 Sedad Hakkı Eldem, **a.g.e.**, s. 197.
241 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Alb_000053.

Zeynep Hanım Konağı'nın tavanında kalem işi uygulamaları[242]

İhtişamı, mimari detayları ve mefruşat zenginliğiyle 19. yüzyılın debdebeli yaşantısıyla ün yapan konak 1903-1909 yılları arasında İstanbul'un ilk yetimhanesi ve sanat okulu olan Darülhayr-i Âli[243] olarak kullanılmıştır.

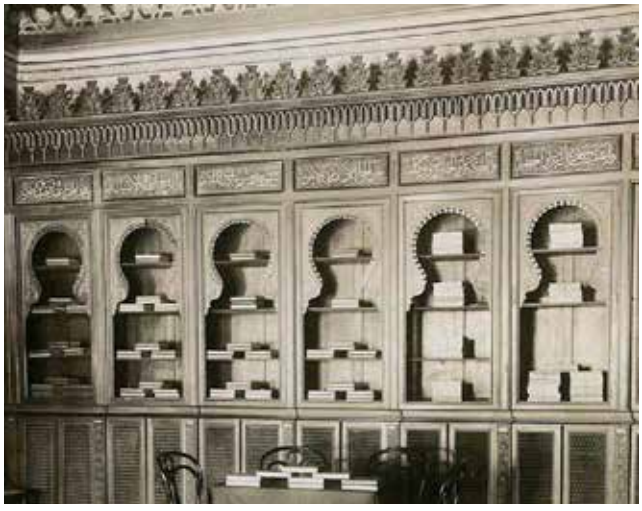
Zeynep Hanım Konağı Darülhayr-i Âli olarak kullanılırken[244]

242 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Alb_000053.
243 Darülhayr-i Âli için bkz: Hikmet Zeki Kapcı, **Darülhayr-i Âli**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2019.
244 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Alb_000053.

Zeynep Hanım Konağı Darülhayr-i Âli olarak kullanılırken [245]

Çalışma odasında yer alan kitaplık dikkat çekicidir. Yuvarlak at kemer formlu raflara ayrılan kitaplığın tepeleri bitkisel motiflerle şekillenmiştir.

Zeynep Hanım Konağı Kütüphanesi [246]

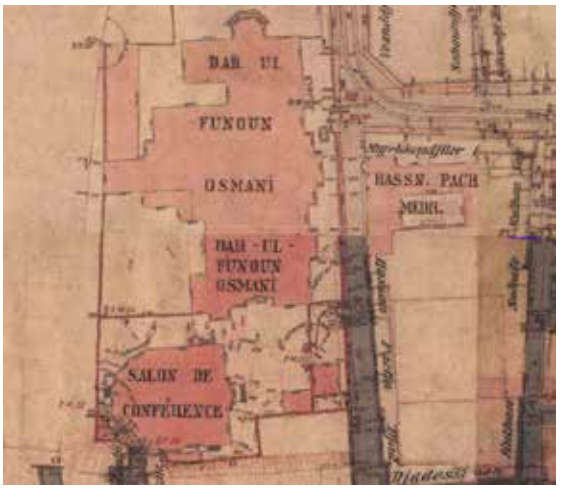
Konağın Darülhayr-i Âli olarak kullanıldığı döneme ait bir başka fotoğrafta "*Padişahım çok yaşa*" ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Sağ taraftaki beden duvarında Osmanlı Devleti arması ve Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası görülmektedir.

245 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Alb_000053.
246 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Alb_000053.

Zeynep Hanım Konağı iç mekân görünümü[247]

1909 yılında Dârülfünun'a tahsis edilen konağın alt katında Fen ve Edebiyat Fakülteleri, üst katlarda ise İlahiyat Fakültesi 1942 yılına kadar faaliyet göstermiştir.[248]

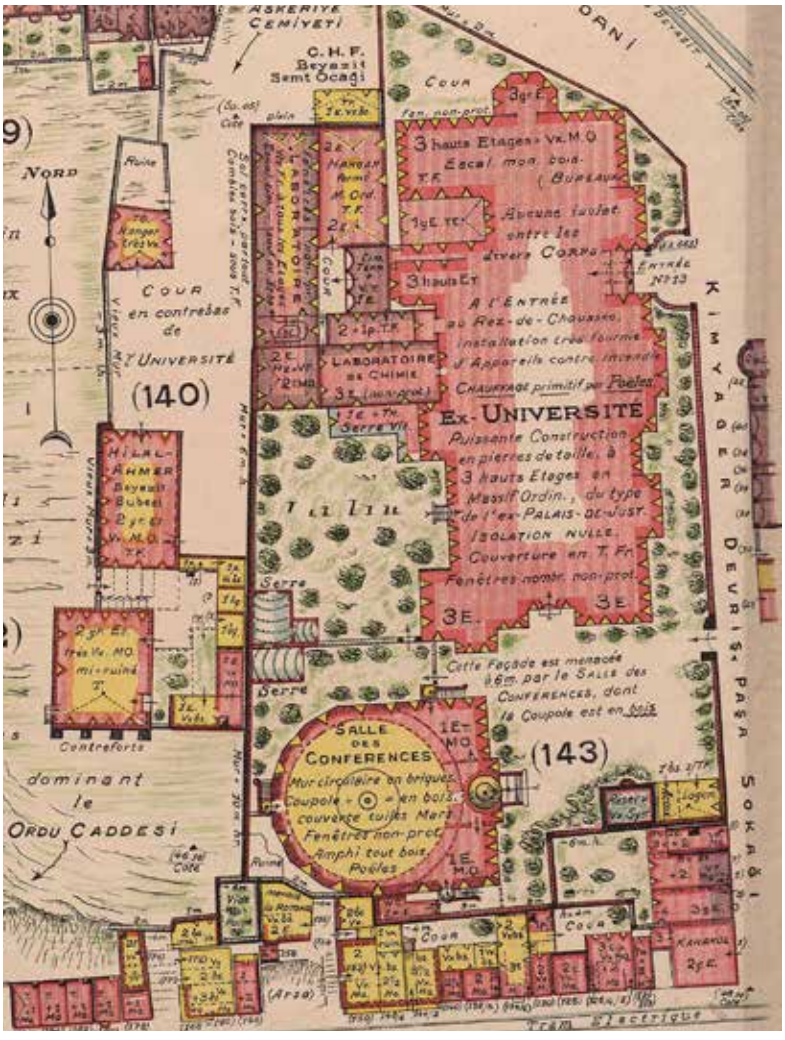

Alman Mavileri Haritası'nda Zeynep Hanım Konağı (Dârülfünun)[249]

247 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Alb_000053.

248 Bu bilgi Prof. Dr. Oktay Aslanapa ile yapılan röportajdan alınmıştır. Bkz: Mesut Aytekin, "Asırlık Çınar", **İstanbul Üniversitesi Bilim Kültür ve Sanat Dergisi**, S. 8, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 2012, s. 58-65.

249 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Pervititch Haritası'nda Zeynep Hanım Konağı (Dârülfünun)[250]

Zeynep Hanım Konağı'nda Dârülfünun'un Konferans Salonu[251]

250 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

251 Emre Dölen, Nuran Yıldırım, **a.g.e.** Necdet Sakaoğlu konferans salonunun seraskerliğin eski at ahırından çevrildiğini ifade etmektedir. Bkz: Necdet Sakaoğlu, **a.g.m.**, s. 248.

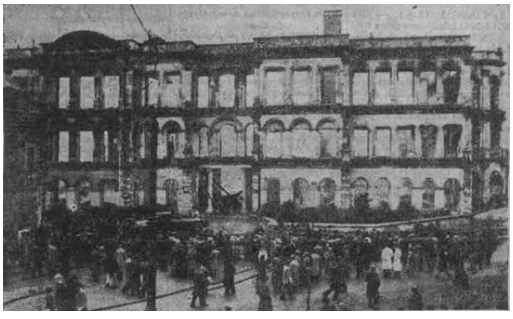

Zeynep Hanım Konağı'nda Dârülfünun'un Konferans Salonu[252]

Zeynep Hanım Konağı'nda Dârülfûnun öğretim üyeleri[253]

1922 yılında Ekrem Hakkı Ayverdi yönetiminde bir onarım geçiren konak 28 Şubat 1942'de çıkan yangın sonucu harap olmuştur.[254]

Yangın sonrası Zeynep Hanım Konağı[255]

252 Emre Dölen, Nuran Yıldırım, **a.g.e.**
253 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
254 M. Baha Tanman, **a.g.m.**, s. 549.
255 Vakit Gazetesi, 3 Mart 1942, s. 1.

Konağın kullanılamaz hale gelmesinden sonra derslere 1944 yılına kadar o dönemde Beşiktaş Resim ve Heykel Müzesi olarak kullanılan Dolmabahçe Sarayı Veliaht Dairesi'nde devam edilmiştir. 1944-1952 yılları arasında ise o dönem Atatürk Kız Lisesi olarak kullanılan Çifte Saraylardan Münire Sultan Sarayı kullanılmıştır.[256]

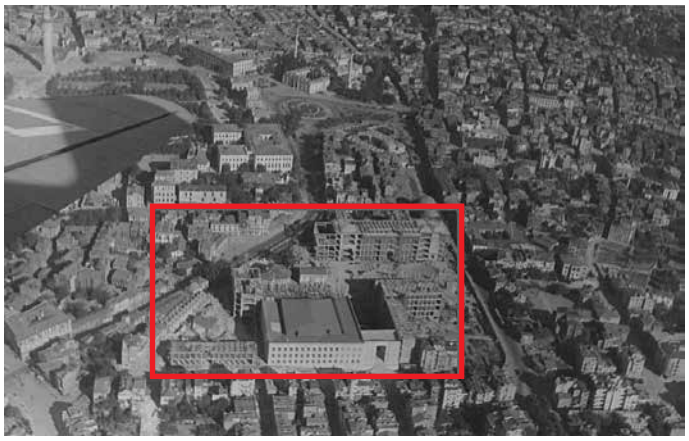
Dolmabahçe Sarayı Veliaht Dairesi

Çifte Saraylar (Soldaki Münire Sultan Sarayı)

Zeynep Hanım Konağı'nın yangın haberini dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bildirmiş, Cumhurbaşkanı İstanbul Üniversitesi'nin ihtiyacını karşılayacak yeni bir binanın tasarımına derhal başlanılmasını emretmiştir. Projeyi alan Mimar Sedad Hakkı Eldem ve Mimar Emin Onat hazırladıkları çizimleri ve planları Ankara'da İsmet İnönü'ye sunmuştur.[257]

256 Anonim, **Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul Üniversitesi 1973**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1973, s. 437.
257 Dilara Zeynep Özsomer, **II. Ulusal Mimarlık Dönemi Bağlamında İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi İnşa Süreci**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021, s. 48.

Edebiyat ve Fen Fakülteleri inşa edilirken[258]

Edebiyat ve Fen Fakülteleri inşa edilirken [259]

Edebiyat ve Fen Fakülteleri inşa edilirken[260]

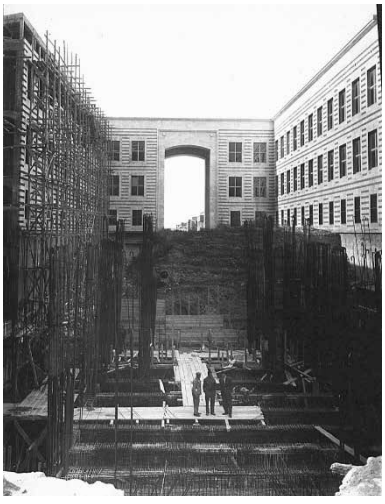
258 Salt Araştırma, Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi TSHEPA02608.
259 Salt Araştırma, Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi TSHEPA02608.
260 Salt Araştırma, Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi TSHEPA02608.

Edebiyat ve Fen Fakülteleri inşa edilirken[261]

Edebiyat ve Fen Fakülteleri inşa edilirken[262]

Edebiyat ve Fen Fakülteleri inşa edilirken[263]

261 Salt Araştırma, Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi TSHEPA02608.
262 Salt Araştırma, Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi TSHEPA02608.
263 Salt Araştırma, Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi TSHEPA02608.

1944 yılında tamamlanan yapı geleneksel Türk eğitim yapısı olan eyvanlı avlulu medreselerin plan tipinden yola çıkılarak inşa edilmiştir. Yapının avluları; (bahçeleri), geniş saçakları, pencere modülleri, oranları ve biçimiyle II. Ulusal Mimarlık Dönemi eseri olarak kabul edilmektedir.[264] Yığma yapı koyu renkli tuğlalar ve açık renkli taşın bir arada kullanılmasıyla inşa edilmiştir.

İnşasından sonra Edebiyat Fakültesi[265]

Edebiyat Fakültesi dört katlıdır. Betonarme üzerine ilk iki katı taş giydirmedir. Diğer katlar silmelerle ayrılmıştır. Üçüncü ve dördüncü katların dış cepheleri sıvalıdır. Bu bölümlerde görülen geniş saçaklar dikkat çekicidir. Cephede beyaz söveli pencereler görülmektedir. Pencere pervazları ahşaptır. Dış cephedeki tasarım biçimi Osmanlı mimarisinin sivil mimarlık örneklerinde de görülmektedir.[266]

Edebiyat Fakültesi giriş cephesi

264 Berna Üstün, **Sedat Hakkı Eldem'in Mimarlık Anlayışı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme**, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1993, s. 39.

265 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

266 Meltem Ergüler, **Sedad Hakkı Eldem Binalarının Analizi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s. 90.

Edebiyat Fakültesi'nin genel görünümü

Günümüzde Edebiyat Fakültesi'ne Ordu Caddesi'ne bakan cephenin ortasında yer alan mermer çerçeveli dikdörtgen kapıdan girilmektedir. Kapıdan girildiğinde yan taraflarda yer alan merdivenler fakülte içine açılan kapılara ulaşımı sağlamaktadır. Girişin üzerinde yer alan taşlığın zemini Marmara mermeri, taşıyıcılar ise taş kaplamadır. Yapının ortasında yer alan bahçenin merkezinde mermerden yapılmış selsebil bulunmaktadır. Selsebilin etrafında oturma bankları yerleştirilmiştir.

Edebiyat Fakültesi iç avlu

Bahçenin sağ ve sol kenarlarında fakülteye geçişi sağlayan tuğla kapılar bulunmaktadır. Cadde ekseninde bulunan kapı ise üç kat yüksekliğinde, yerleri mermer kaplı Şerefe Holüne açılmaktadır.

Günümüzde Hergele Meydanı olarak da bilinen bu alandaki taş kaplama kolonlar ve kemerler anıtsal bir etki oluşturmaktadır.

Edebiyat Fakültesi Şeref Holü (Hergele Meydanı)

Fakültenin Büyük Reşit Paşa Caddesi'ne bakan cephesinin ortasında yer alan dikdörtgen çerçeveli, basık kemerli kapı ihtişamlı bir görünüme sahiptir. Kademeli bir tasarıma sahip olan kapının her iki yanında simetrik bir düzende yerleştirilmiş dikdörtgen çerçeveli pencereler bulunmaktadır. Pencere açıklıklarının üzerinde yer alan boşaltma kemeri yukarıdan gelen ağırlığın bir kısmını pencere hizasından yanlara aktarmaktadır. Pencere şebekelerinde görülen geometrik kompozisyon dikkat çekicidir.

Edebiyat Fakültesi'nin Büyük Reşit Paşa Caddesi'ne açılan kapısı

Kapı sahanlığı ahşap tavanla örtülüdür. Çıtakari tavanın göbeğinde iç içe geçmiş kare kompozisyonlar yer almaktadır.

Edebiyat Fakültesi'nin Büyük Reşit Paşa Caddesi kapısı sahanlık tavanı

Kapı fakültenin iç bahçesine açılmaktadır. Orta bahçede olduğu gibi merkezde selsebil bulunmaktadır. Bahçenin devamında fakülteye geçişi sağlayan basık kemerli büyük bir kapı vardır. Kapının üzerinde taşıyıcılar tarafından ahşap tavanı taşınan geniş saçaklı seyirlik alanı yer almaktadır. Kapıdan girildiğinde Hergele Meydanı'na ulaşılmaktadır.

Edebiyat Fakültesi ve Fen Fakültesi arasında kalan iç avlu

Fakültenin kademeli olarak yükselen ahşap sıra ve masalardan oluşan amfilerinde zemin de ahşaptır. Günümüzde amfiler tarihi kişilerin isimleriyle anılmaktadır.

Edebiyat Fakültesi Kâtip Çelebi Amfisi girişi (A-5)

Edebiyat Fakültesi Kâtip Çelebi Amfisi (A-5)

Edebiyat Fakültesi ile Fen Fakültesi'ni birbirine bağlayan koridorda yer alan Ord. Prof. Dr. Cemil Bilsel Konferans Salonu İstanbul Üniversitesi'nin önemli anlarına şahitlik etmiş bir salondur. 14 Haziran 2001 yılında İstanbul Üniversitesi Senatosu tarafından salonun adı "Ord. Prof. Dr. Cemil Bilsel Konferans Salonu" olarak belirlenmiştir.

Edebiyat ve Fen Fakültesi Cemil Bilsel Konferans Salonu

Zeynep Hanım Konağı'nın Dârülfünun olarak kullanıldığı dönemde eski fotoğraflardan ve haritalardan takip edilebildiği kadarıyla ihtişamlı bir konferans salonu dikkat çekmektedir. Sedad Hakkı Eldem ve Emin Onat fakülte binasını inşa ederken eski konferans salonunu referans alarak oldukça büyük bir salon inşa etmişlerdir.

Edebiyat ve Fen Fakültesi Cemil Bilsel Konferans Salonu

İki katlı olan salonda konferans, uluslararası sempozyum, seminer, konser ve mezuniyet törenleri gibi çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Salonun alt katı 571 kişilik, üst katı ise 392 kişilik olmak üzere toplam 963 kişiliktir.

Edebiyat ve Fen Fakültesi Cemil Bilsel Konferans Salonu

3.6. Hemşirelik Fakültesi (Beyazıt Merkez Rüşdiyesi)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi olarak kullanılan kâgir binanın varlığı Alman Mavileri Haritası ve Pervititch Haritası'ndan takip edilebilmektedir. Ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmeyen yapı 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Yapının arkasında bulunan Diş Hekimliği Fakültesi ve yanında bulunan Diş Hekimliği Fakültesi Ek Binası ile Mimarlık Fakültesi tarafından kullanılan binaya benzer bir formda inşa edilmiştir. Alman Mavileri Haritası'nda Beyazıt Merkez Rüşdiyesi olarak kayıtlı olması sayesinde eski işlevi hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Alman Mavileri Haritası'nda yapının konumu[267]

267 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Pervititch Haritas'ında ise Sulh Mahkemesi olarak işlenmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[268]

Dört katlı olan yapının dikdörtgen çerçeveli giriş açıklığı cephenin ortasına yerleştirilmiştir. Açıklığın söveleri ve lentosu taştır. Üzerinde yuvarlak kemerli bir alınlık bulunmaktadır. Cephede katlar arası geçiş silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Zemin katta bulunan dikdörtgen çerçeveli, kemerli pencereler demir parmaklıklara sahiptir. İkinci kat cephe ortasında başlayan dışa taşkın tasarım çatı katına kadar yükselmektedir.

Yapının giriş cephesi

268 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

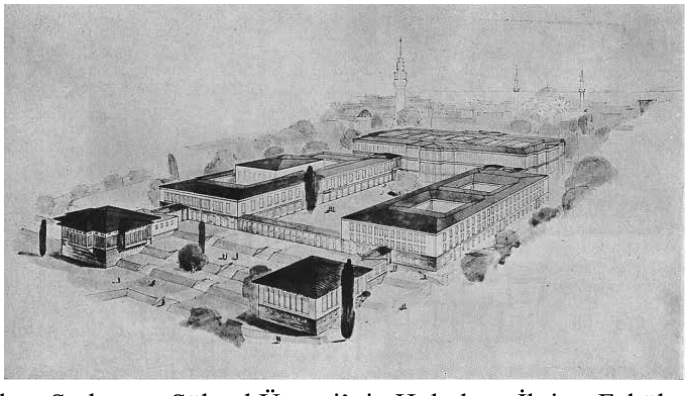
Yapıya girildiğinde girişin karşısında üst katlara çıkışı sağlayan taş basamaklardan oluşan korkuluklu merdiven görülmektedir. Yapının birimleri ahşap kapı kanatlarıyla örtülüdür.

Yapının iç mekânında üst kata çıkışı sağlayan merdiven

3.7. Hukuk ve İktisat Fakülteleri

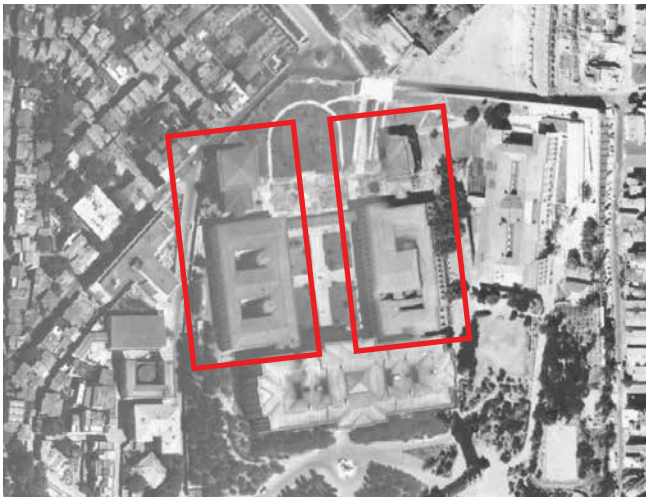
Harbiye Nezâreti'nin (Rektörlük) arkasında yapıya bitişik bir şekilde dikdörtgen planlı Hukuk Fakültesi ve İktisat Fakültesi inşa edilmiştir. Yapılar kanat şeklinde Süleymaniye aksına doğru uzanmaktadır.

Mimar Bülent Serbes ve Süheyl Üryani'nin Hukuk ve İktisat Fakültesi çizimi[269]

269 Anonim, "İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları Proje Müsabakası", **Arkitekt**, S. 191-192, s. 255

1946 yılında Hukuk ve İktisat Fakülteleri için Enstitü ve Oditoryumdan oluşan ek binaların inşa edilmesine karar verilmiştir. Projeler Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi'ye devredilmiştir. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hazırlamış olduğu projeler Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik ve Yapı İşleri Reisliği'nin itirazlarıyla devre dışı bırakılmış ve binalar için proje müsabakası açılmasına karar verilmiştir. 1947 yılının sonbahar aylarında projeler geliş sırasına göre incelenmiş ve Yüksek Mimar Bülent Serbes ile Süheyl Üryani'nin hazırladığı proje birinci olmuştur.[270]

1966 tarihli hava fotoğrafında yapıların görünümü[271]

2006 tarihli ortofotoda yapıların görünümü[272]

270 Proje müsabakası ve diğer projeler için bkz: Anonim, **a.g.m.**, s. 255-273. Konu hakkında P. Bonatz'ın ve Sedad Hakkı Eldem'in çalışması için ayrıca bkz: Bülent Tanju, "Sedad Hakkı Eldem: Bir Katalog Denemesi", **Sedad Hakkı Eldem II Retrospektif**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2009, s. 152.

271 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Haritası Fotoğraf Arşivi.

272 Fatih Belediyesi Kent Rehberi Fotoğraf Arşivi.

II. Ulusal Mimarlık Üslubuna göre inşa edilen[273] yapılar dikkat çekici mimari ve süsleme özelliklerine sahip kütüphane birimlerine sahiptir. Karşılıklı simetrik olarak yerleştirilen iç avlulu iki yapı da dikdörtgen planlıdır. Cephede katlar arası geçiş silmeyle belirgin hale getirilmiştir. Dikdörtgen çerçeveli kapı açıklığı ve pencereler kademeli silmelerle sınırlandırılmıştır. Zemin kat pencereleri demir parmaklıklara sahiptir. Üst kat pencere sistemi zemin kat pencerelerine göre daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Pencere pervazları ahşaptır.

Hukuk Fakültesi'nin genel görünümü

Yapının içinde birimler ahşap kapı kanatlarına sahiptir. Koridorlar geniş ve ferah yapılmıştır. Zeminde yer yer mermer ve taş malzeme kullanılmıştır.

273 Osman Ali Gencal, **Ulusal Mimari Proje Yarışmalarının İzinden Türkiye'de Mimarlık**, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s. 48.

Hukuk Fakültesi içinden koridorun görünümü

Bazı koridorlarda Ressam Feyhaman Duran tarafından yapılan tablolar yer almaktadır. Bu tablolardan biri de Feyhaman Duran'ın 1937 yılında yaptığı Atatürk tablosudur.

Hukuk Fakültesi koridorunda asılı Feyhaman Duran imzalı Atatürk tablosu

Üst kata çıkışı sağlayan mermer basamaklardan oluşan merdiven kıvrımlı hatlara sahiptir.

İktisat Fakültesi merdivenleri

Yapılar iç bahçeye taşıyıcılarla açılmaktadır. Bahçenin ortasında mermerden yapılmış, yukarıya doğru daralan kıvrımlı çanaklara sahip selsebil yer almaktadır.

Hukuk Fakültesi ve İktisat Fakültesi'nin bahçesinden görünüm

3.7.1. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi

Hukuk Fakültesi'yle birlikte inşa edilen kütüphane bodrum kat üzerine tek katlıdır. Kat geçişleri silmeyle belirginleştirilmiştir. Bodrum kat pencereleri kareye yakın dikdörtgen formludur. Zemin kat pencereleri silme çerçeve içine alınmış dikdörtgen biçimde yapılmıştır. Yapının üst örtüsünü tamamlayan saçaklar geniş tutulmuştur. Arka cephede yer alan ve konsollar üzerine oturan köşe çıkıntıları mermer korkulukla küçük birer balkonla çevrilmiştir.

Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'nin genel görünümü

Fakülte eksenine yerleştirilen ve taşıyıcıların sınırlandırdığı bir koridorla ulaşılan kütüphanenin girişi silmeli dikdörtgen çerçeveden oluşmaktadır.

Hukuk Fakültesi ile kütüphanenin bağlandığı bölüm

Hukuk Fakültesi Kütüphanesi girişi

Kütüphaneye girildiğinde asıl bölüme ulaşımı sağlayan koridorun köşelerinde yüksek kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli mukarnas başlıklı sütunlar bulunmaktadır. Tavan kartuş motiflerinden oluşan bordür ve dikdörtgen çerçeveden oluşan kalem işi uygulamalarıyla zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

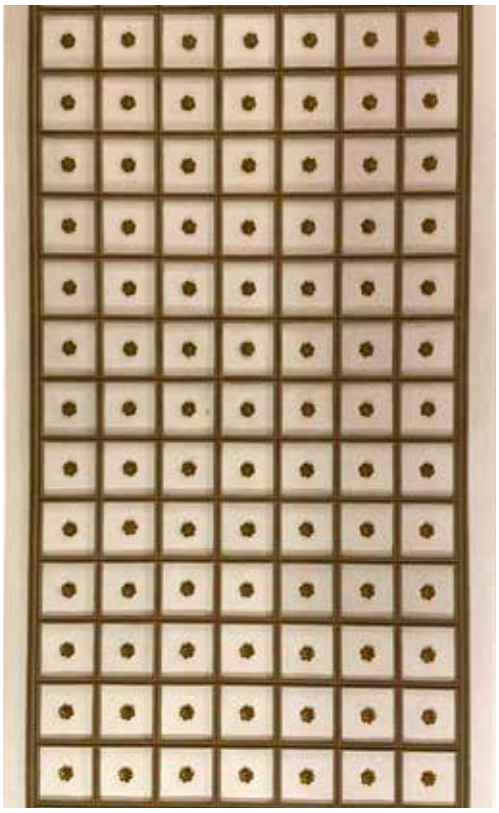
Hukuk Fakültesi Kütüphanesi ana salon kapısı

Kütüphane salonunda üst kat pencereleri iç içe geçmiş baklava desenlerinden oluşmaktadır. Pencereler renkli cam kullanımıyla zengin görünüm elde etmiştir. Üst örtü sistemini taşıyan taşıyıcılar belirli bir seviyeden sonra dikey hatların takip edildiği kalem işi uygulamalarla bezenmiştir. Salonun tavanı merkezde çok kollu yıldızdan başlayarak genişleyen ve iç içe geçmiş dikdörtgen formlardan oluşan kompozisyonu kademeli çokgen formla sınırlandırılmıştır. Köşelere atılan üçgen formlar ve aralarda kalan geometrik formlarla görülmektedir. Dış bordürde kıvrımlı hatlara sahip lale ve çiçek motifleri bulunmaktadır. Korniş bölümünde ise simetrik düzende birbirini takip eden çiçek desenleri yerleştirilmiştir.

Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'nin ana salonu

Salonun çevresindeki dolanma koridorlarının tavanı ise kalem işi uygulamalarla karelere bölünmüş ve her karenin içine yapraklı çiçek motifleri yerleştirilmiştir.

Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'nin üst örtü sisteminden detay

Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'nde yer alan resmî gazeteler arşivi

3.7.2. İktisat Fakültesi Kütüphanesi

Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'nde olduğu gibi İktisat Fakültesi'ne taşıyıcılarla sınırlandırılan bir koridorla bağlanan İktisat Fakültesi Kütüphanesi bodrum kat üzerinde yükselen tek katlı bir yapıdır. Bodrum kat pencereleri kareye yakın dikdörtgen formludur. Üst katın yan cepheleri ve arka cephesi merkezde konsollarla taşınan çıkma şeklinde dışa taşkın bir biçimde yapılmıştır. Dışa taşkın bölümde açılan pencereler dikdörtgen çerçevelidir. Çıkma bölümünün her iki yanında bulunan dikdörtgen pencereler demirden iç içe geçmiş baklava desenlerinden oluşan çerçeveden oluşmaktadır.

İktisat Fakültesi Kütüphanesi'nin genel görünümü

Kütüphane 2005 yılında Borusan Kocabıyık Vakfı ile İstanbul Üniversitesi arasında imzalanan protokol ile ihtiyaçlar doğrutulsunda temelinden çatısına kadar restore edilmeye başlanmıştır. 3 Ocak 2006 yılında kütüphanenin restorasyon çalışmaları tamamlanmış ve hizmete açılmıştır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu olan işadamı Asım Kocabıyık'ın kütüphanenin restorasyonu için gösterdiği çaba takdir toplamış ve kütüphanenin ana salonuna "Asım Kocabıyık Okuma Salonu" adı verilmiştir.

İktisat Fakültesi Kütüphanesi'nin ana salona giriş kapısı

Kütüphanenin üst örtü sistemindeki kalem işi uygulamalar dikkat çekicidir. Kompozisyonlar kısmen Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'ne benzemektedir. Üst örtünün merkezinde baklava deseni kollarından çıkan uzun hatların köşelerde birleşerek bir yıldız motifi oluşturduğu görülmektedir. Bordürde ise kıvrımlı dal üzerinde yer alan çiçek ve lale motifleri, kornişte ise bitkisel motifler yer almaktadır. Üst örtü sistemini tamamlayan yan bölümler simetrik olarak içinde yıldız motiflerinin yer aldığı karelere ayrılmıştır.

İktisat Fakültesi Kütüphanesi'nin ana salonu

Üst örtü köşelerde yer alan kubbelerle tamamlanmıştır. Kubbelerin merkezde yer alan ve ışınsal düzenlemeyi hatırlatan tasarım biçimi genişlemiş ve en dışta geometrik formlar ile aralarından çıkıp kubbe eteğine ulaşan dikey hatlar uygulanmıştır. Pandantif gibi gözüken bölümlerde ise içi bitkisel motiflerle şekillenen üçgen formlar görülmektedir.

İktisat Fakültesi Kütüphanesi'nin üst örtü sisteminden detay

İktisat Fakültesi Kütüphanesi ders çalışmak isteyenleri etkileyen bir manzaraya sahiptir. Kütüphanenin arka cephesine bakan pencereler pencereler merkezi kubbeyle örtülü Süleymaniye Camii'nin ihtişamlı bir şekilde görüldüğü manzaraya çerçeve oolmuştur.

İktisat Fakültesi Kütüphanesi'nden Süleymaniye Camii manzarası

3.8. İlahiyat Fakültesi Dekanlık Binası (Abdüllatif Suphi Paşa Konağı)

Günümüzde İlahiyat Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılan Horhor'daki kâgir konak Abdüllatif Suphi Paşa tarafından 19. yüzyılda inşa ettirilmiştir. Cumhuriyeti kuran kadronun içinde yer alan ve Türk Ocağı'nın da kurucusu olan Hamdullah Suphi Tanrıöver bu konakta dünyaya gelmiş ve 1966 yılında bu konakta vefat etmiştir. Konak Türk Ocağı toplantılarına ev sahipliği yapmış bir yapı olması nedeniyle ayrıca önemlidir.

Abdüllatif Suphi Paşa birçok devlet görevinde yer almıştır 19. yüzyıl Osmanlı dünyasının önemli isimlerinden biridir. İlk Maârif Nâzırı Moralı Abdurrahman Sami Paşa'nın büyük oğlu olarak 31 Aralık 1818 yılında Mora'da dünyaya gelmiştir. 5 yaşındayken babası ile birlikte Mısır'a göç etmiştir.[274] Mısır'da Mehmed Ali Paşa'nın yakınında yer almış ve mîrlivâ olmuştur. Mehmed Ali Paşa'nın vefatından sonra, 31 yaşındayken İstanbul'a gelmiş ve Maârif Meclisi azası olmuştur. Sultan Abdülaziz devrinde Evkâf-ı Hümâyun Nâzırı olmuştur. Görevi sırasında vakıf kütüphanelerinde yer alan eserlerin envanterinin çıkarılması için çalışmalar yapmıştır.[275] 57 yaşındayken İstînaf Mahkemesi birinci

274 Fethi Tevetoğlu, **Hamdullah Suphi Tanrıöver (Hayatı ve Eserleri)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 19.

275 Ali Akyıldız, "Subhi Paşa, Abdüllatif", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 450.

başkanlığına getirilmiş ve Namık Kemal'i yargılayan ve beraat kararı veren mahkemenin başkanlığını yapmıştır. 62 yaşındayken tekrardan Evkâf-ı Hümâyun Nâzırı olmuş ve onarıma muhtaç birçok eseri tamir ettirmiştir. 64 yaşındayken Ticaret ve Ziraat Nâzırı olmuştur.[276]

Abdüllatif Suphi Paşa[277]

Görevi sırasında Müze-i Hümâyun'un inşaatına katkıda bulunmuştur. Ayrıca günümüz Marmara Üniversitesi'nin çekirdeğini oluşturan Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlîsi'ni kurdurmuştur.[278] 67 yaşındayken tekrardan Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti'ne tayin edilmiş ve bu dönemde vakıflara ait başta cami, mescit, mektep olmak üzere yapıların denetlenmesiyle ilgili teftiş masası oluşturmuştur.[279] Sultan II. Abdülhamid ile bir görüşme sırasında çok heyecanlanan ve içtiği kahve midesini rahatsız eden Abdüllatif Suphi Paşa konağına geldikten kısa bir süre sonra 68 yaşındayken hayatını kaybetmiştir.[280] Naaşı Sultan II. Mahmud Külliyesi'nde yer alan hazireye defnedilmiştir. 23 çocuğu bulunan Suphi Paşa'nın en büyük oğlu Yeni Osmanlılar hareketinin kurucularından Ayetullah Bey'dir. Bir diğer çocuğu ise Cumhuriyeti kuran kadro içinde yer alan ve Türk Ocaklarının kurucusu olan Hamdullah Suphi Bey'dir.[281]

Abdullah Subhi Paşa'nın Ülfet Hanım'dan olan küçük oğlu Hamdullah Suphi 1885 yılında Horhor'daki konakta dünyaya gelmiştir. Nüfus cüzdanında annesinin adı "Havva" ismiyle kayıtlıdır.

276 Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul 1968, s. 27-28.
277 Ali Akyıldız, **a.g.m.**, s. 451
278 Murat Demir, **Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Eğitim ve Kültür Anlayışı**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 37.
279 Ali Akyıldız, **a.g.m.**, s. 451.
280 Fazıl Bülent Kocamemi, **Baba, Oğul, Torun: Devletin Zirvesinde Üç İsim: Abdurrahman Sami Paşa. Abdüllatif Suphi Paşa. Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ekinoks Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 68.
281 Ali Akyıldız, **a.g.m.**, s. 450-452.

Adet yerini bulsun diye yazılmış bir isim olarak kayıtlara geçmiştir.[282] Ülfet Hanım Hamdullah Suphi'yi doğurmak istemediğini bir gece sabaha karşı ilaç içip gebeliğini sonlandıracağı vakit ilacın yere düşüp kırıldığını ve bu durumun ilahi bir mesaj olduğunu dile getirip doğurmaya karar verdiğini aktarmaktadır.[283] Hamdullah Suphi henüz bir yaşındayken babası Abdüllatif Suphi Paşa vefat etmiştir.[284] Hamdullah Suphi ilkokul tahlisini Altunizade ve Numune-i Terakki idadilerinde tamamlamıştır.[285] Ortaokul ve lise tahsiline Mekteb-i Sultani'de başlamıştır. Mekteb-i Sultani'den mezun olabilmek için hem Türkçe hem de Fransızcadan mezuniyet sınavında başarılı olmak gerekmektedir. Hamdullah Suphi 1904 yılında sadece Türkçe sınavından başarılı olabilmiştir. Bu nedenle Mekteb-i Sultani mezunu olamamış; ancak Türkçeden "Ehliyetname" almıştır.[286]

Hamdullah Suphi 17 yaşında[287]

Okumaya önem veren ve ilmiyle etrafındaki insanları etkileyen Hamdullah Suphi Ayasofya Rüşdiyesi'nde, Dârülmuallimi'nde ve Dârülfünun'da dersler vermiştir.[288] II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Türk Yurdu, Türk Derneği, Türk Bilgi Derneği ve Türk Ocağı gibi kuruluşların faaliyetlerine katılmıştır. Kurucularından olduğu Türk Ocağı'nın uzun süre başkanı olmuştur. Horhor'daki konak Türk Ocağı'nın toplantılarına ev sahipliği yapmıştır.[289] Hamdullah Suphi İzmir'in işgalinden sonra İstanbul'da yapılan mitinglerde yaptığı konuşmalarla güçlü bir hatip olduğunu göstermiştir. İstanbul'un

282 Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul 1968, s. 37-38.
283 Halim Serarslan, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1995, s. 11.
284 Seniha Sami Moralı, "Hamdullah Suphi ve Türk Ocakları", **Hayat Tarih Mecmuası**, S. 2, Mart 1969, s. 1969, s. 71.
285 Mustafa Baydar, **a.g.e.**, s. 38.
286 Fethi Tevetoğlu, **a.g.e.**, s. 28-31.
287 Mustafa Baydar, **a.g.e.**
288 Abdullah Uçman, "Tanrıöver, Hamdullah Suphi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 575.
289 Türk Ocakları hakkında geniş bilgi için bkz: Yusuf Sarınay, **Türk Ocaklarının Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994; Yücel Hacaloğlu, **Türk Ocakları'na Dair Bazı Vesikalar (1912-1995)**, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1995; Yücel Hacaloğlu, **Türk Ocakları Yeniden Kuruluyor (1949-1993)**, Türk Yurdu Yayınları, İstanbul 1993.

işgaliyle Türk Ocağı'nın kapatılması sonrası İngilizler Malta'ya sürgüne göndermek için Hamdullah Suphi'yi aramaya başlamıştır. Hamdullah Suphi 16 Mart 1919 tarihinde desteklediği Millî Mücadele için Ankara'ya gitmiş ve mücadeleye fiilen katılmıştır.[290]

Hamdullah Suphi 25 yaşında[291]

1920 yılında Antalya'dan vekil olarak seçilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir. Maârif vekili olarak görevlendirilmiştir. Mehmet Akif tarafından yazılan İstiklal Marşı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmesi için gayret etmiş ve milli marşımızı kürsüde okuyan ilk kişi olmuştur.[292] 1923 yılında İstanbul vekili olarak ikinci meclise girmiştir. Bu dönemde yeniden Türk Ocakları açılmıştır. Bükreş'e büyükelçi olarak atanmış ve bir süre Avrupa'da yaşamıştır. 1943 yılında İçel'den 1946 yılında İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir. 1944 yılında konferans vermek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir. Dönüşte Cumhuriyet Halk Partisi'nin 7. Büyük Kurultayı'na katılmış ve delegelerle yaşadığı sorunlar neticesinde partiden istifa etmiştir.[293]

1950 seçimlerinde bağımsız Manisa, 1954 seçimlerinde ise Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili olmuştur. 1957 yılında Hürriyet Partisi'nden aday olarak girmiş; ancak seçimi kaybedince Horhor'daki konağına çekilmiş ve siyaseti bırakmış[294] ve 1966 yılında vefat etmiştir. Türk milliyetçiliğinde önemli bir yere sahip olan Hamdullah Suphi'ye "Tanrıöver" soyadını 1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu'nda Atatürk vermiştir. Bu durumu Hamdullah Suphi şu şekilde anlatmaktadır:

290 Burhanettin Develioğlu, "Hamdullah Suphi ile 55 Sene", **Türk Yurdu Dergisi Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı**, C. 6, S. 2, Şubat 1967, s. 13.

291 Mustafa Baydar, **a.g.e.**

292 Fazıl Bülent Kocamemi, **a.g.e.**, s. 99-100.

293 Murat Demir, **Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Eğitim ve Kültür Anlayışı**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 43.

294 Erdoğan Başar, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 74.

"Sofrada idik Atatürk bana sordu: "Hangi soyadı aldın?" Cevap verdim. "Eski bir aile ismimiz vardır. Kocamemi…"

Atatürk, "Memi"nin "Memo" ve "Memiş" gibi Arapça "Muhammed"den geldiğini söyledi ve ekledi: "Ben sana tam Türkçe bir isim vereyim, Hamdullah'ın tercümesi: Tanrıöver…"

Atatürk, bu ismi kendi eliyle bir kâğıda yazdı, kâğıdı sofranın üstünde duran gümüş bir tasın içine koydu. Bana "Her ikisini yadigârım olarak sakla" dedi."[295]

Necdet Sakaoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver'i konakta ziyaret ettiğini ve Enver Paşa, Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyetimizin kuruluşunda etkili olan kişilerle ilgili anıları dinlediğini ve çok etkilendiğini aktarmaktadır.[296]

Hamdullah Suphi Tanrıöver 10 Haziran 1966 yılında vefat etmiş ve naaşı 12 Haziran Pazar günü Bayezid Camii'nde kılınan cenaze namazı sonrası Merkezefendi'ye defnedilmiştir.[297] Hamdullah Suphi'nin cansız bedenini konakta gören Samet Ağaoğlu şu ifadelerle durumu anlatmaktadır:

"Tanrıöver'i son kez Suphi Paşa Konağı'nda gördüm. Ölmüştü bu sefer. Üst katın tam merdiven karşısına rastlayan camlı salonunda bir masaya uzatmışlar ve beyaz bir çarşafla örtmüşlerdi. Baktım ve birden irkildim."[298]

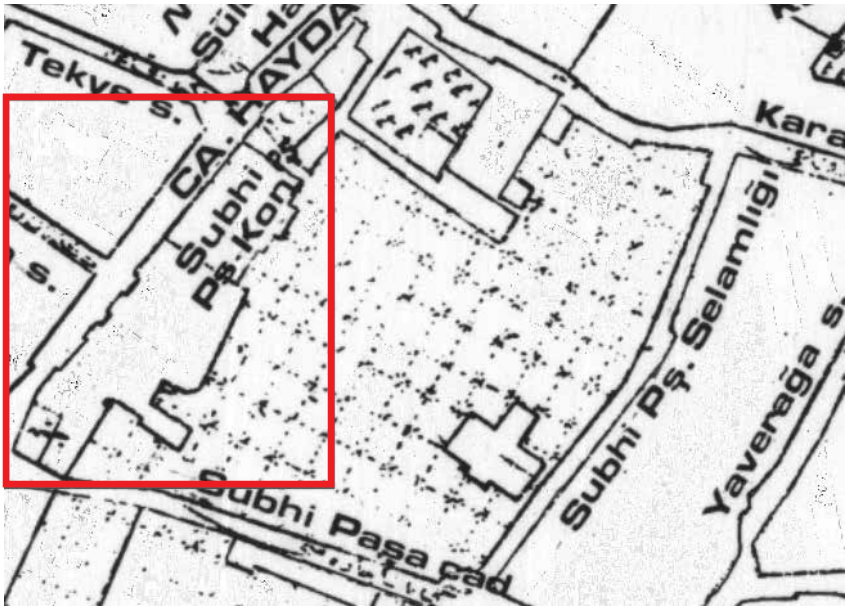
Hamdullah Suphi Tanrıöver Konakta[299]

Abdüllatif Paşa tarafından inşa ettirilen ve Hamdullah Suphi Paşa tarafından uzun bir süre kullanılan Horhor'daki kâgir konak 19. yüzyıldan günümüze ulaşan önemli sivil mimarlık yapılarından biridir.

295 Mustafa Baydar, **a.g.e.**, s. 284.
296 Necdet Sakaoğlu ile yüz yüze yapılan görüşme.
297 Murat Demir, **a.g.t.**, s. 60-61.
298 Samet Ağaoğlu, "Hamdullah Suphi Tanrıöver, **Türk Yurdu Dergisi Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı**, C. 6, S. 2, Şubat 1967, s. 38.
299 Seniha Sami Moralı, **a.g.m.**, s. 73.

Hamdullah Suphi Tanrıöver 1940'lı yıllarda konağı diğer varislerden satın almış ve 1950 yılında Ekrem Hakkı Ayverdi'ye restore ettirmiştir. Tanrıöver'in vefatından dört sene sonra konak rektörlük binası işlevinde kullanmak üzere İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nazım Terzioğlu'nun girişimleriyle 2,5 milyon liraya satın alınmıştır. Rektörlük makamının Beyazıt'a taşınmasıyla birlikte konak İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı kullanımına tahsis edilmiştir. 1976 yılında hayatını kaybeden Prof. Dr. Nazım Terzioğlu'nun anısına konağın bir odası 1986 yılında Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Kütüphanesi'ne çevrilmiştir.[300] Yakın zamanda restorasyonu tamamlanan konak günümüzde İlahiyat Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa, Sultan II. Mahmud dönemi Sadaret Kethüdası Hadi Efendi'den aldığı ahşap konağın 1845 yılında şarklı misafirin nargilesinden düşen ateşin sebep olduğu yangınla harap olması üzerine yerine İtalyan mimara kâgir konak inşa ettirmiştir. Sedad Hakkı Eldem kaleme aldığı kitapta yapının 1865 yılında inşa edildiğini ifade etmektedir.[301] Konağın Horhor Caddesi'ne bakan kapısında ise Miladi 1854, Hicri 1271 ifadeleri yazılıdır. Konak, Abdüllatif Suphi Paşa'nın devlet adamlığı görevi nedeniyle bir idari yapı olarak da düşünülebilir. İçi değerli mobilya ve sanat eserleriyle dekore edilmiştir. Türk Ocağı'nın bazı toplantılarına ev sahipliği yapan kâgir konak geleneksel Türk ev mimarisinde yaygın bir şekilde kullanılan orta sofalı eyvanlı plan tipte yapılmıştır. Odalar eyvanlar aracılığıyla sofaya açılmaktadır. Merkezde bulunan dikdörtgen sofa ve iki uzun kenarda karşılıklı yapılan eyvanlardan meydana gelen odalardan oluşmaktadır.

Ayverdi Haritası'nda Abdüllatif Suphi Paşa Konağı[302]

300 Selin Gener Deniz, **Abdüllatif Suphi Paşa Konağı Restorasyon Projesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 9.
301 Sedad Hakkı Eldem, **Türk Evi Osmanlı**, C. 2, TAÇ Vakfı Yayınları, İstanbul 1984, s. 266.
302 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.

Pervititch Haritası'nda Abdüllatif Suphi Paşa Konağı[303]

Konağın asıl cephesi Horhor Caddesi'ne bakmaktadır. Caddeye açılan kapı kullanılmamaktadır. Giriş cephesi günümüzde bahçeye bakan cephedir.

Bodrum kat üzerinde yükselen ve iki katlı olan kâgir yapının bahçeye bakan cephesi tasarım biçimiyle Ampir Üslubun özelliklerini göstermektedir. Sade tasarıma sahip cephenin katları silmelerle ayrılmıştır. Yapının giriş açıklığı kademeli cephenin ortasında dışa taşkın bölümde yer almaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı bahçe cephesinin eski görünümü[304]

303 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.
304 Sedad Hakkı Eldem, **a.g.e.**, 1984, s. 266.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı (İlahiyat Fakültesi Dekanlığı) bahçe cephesinin günümüzdeki görünümü

Yapıya geçişi sağlayan dikdörtgen çerçeveli kapı açıklığının her iki yanında birer tane yuvarlak kemerli pencere bulunmaktadır. Girişin üstünde yer alan çıkma madeni konsolların üzerinde yükselmektedir. Bu bölümde yer alan balkonun her iki yanında yuvarlak kemerli pencere ile ortada sağır yuvarlak kemer bulunmaktadır. Bu cephe her iki yandan pilastırlarla sınırlandırılmıştır. Pencerelerin üzerinde yer alan yatay dikdörtgen pano da İstanbul Üniversitesi'nin logosunun yanında "İlahiyat Fakultesi" ifadeleri yer almaktadır. Giriş açıklığına her iki yandan mermer basamaklarla ulaşılmaktadır. Merdivenler demir korkuluklara sahiptir. Merdivenin altında bodrum katına ulaşan demir korkuluklu açıklık bulunmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı bahçe cephesi

Cephede görülen diğer pencereler dikdörtgen çerçeveli olup söveler kademeli bir tasarıma sahiptir. Yapı eğimli bir arazide bulunduğu için cephenin sol tarafında yer alan ve bodrum kattaki mutfağa açılan dikdörtgen çerçeveli kapı ve solunda üç pencere bulunmaktadır. Pencereler madeni baklava desenli korkuluklara sahiptir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı bahçe cephesinden bodrum kat açıklıkları

Yapının Horhor Caddesi'ne bakan asıl cephede kademeli düzen tekrar edilmiştir. Yapının bulunduğu arazinin eğiminden dolayı ön cephede iki katlı olarak gözüken yapının arka cephesi üç katlıdır. Cephenin orta bölümünde yer alan üst kat pencereleri yuvarlak kemerlidir. Cephedeki diğer pencereler dikdörtgen çerçevelidir. Üst kat cephe köşeleri pilastırlarla sınırlandırılmıştır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı cadde cephesinin eski görünümü[305]

305 Sedad Hakkı Eldem, **a.g.e.**, s. 266.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı cadde cephesinin görünümü

Konağın caddeye açılan kapısı merkezde bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli bir niş içine yerleştirilen kapı dikdörtgen çerçevelidir. İki yandan pilastırlarla sınırlandırılmıştır. Pilastırların kademeli başlığında yumurta dizisi görülmektedir. Soldaki pilastırın başlığında Miladi 1854, soldaki pilastırın başlığında Hicri 1271 yılı yazılıdır. Kapının lentosunda ise soldaki kartuş içinde "Abdüllatif Suphi", sağdaki kartuşta "Paşa Konağı" yazılıdır. Kartuşların ortasında ise mermerden yapılmış elips bulunmaktadır. Latin harfleriyle yazılan bu ifadeler Cumhuriyet'in ilanından sonra yazılmış olmalıdır. Cumhuriyet'in ilanından önce bu yerde muhtemelen aynı ifadelerin Osmanlıcası yazılıydı. Harf İnkılabından sonra değiştirilmiş olmalıdır. Kapının alınlığında demir parmaklıklar yerleştirilmiştir. Yuvarlak kemerin alınlığında kabartma tekniğinde yapılmış akantus yaprağı bulunmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı cadde cephesindeki kapısı

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı kapı üstünden detay

Günümüzde aktif olarak kullanılan kapıdan yapıya girildiğinde giriş holüyle ulaşılan orta sofa ile muhdes duvarlarla sınırlandırılmış eyvanlar yer almaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı zemin kat sofası

Sofanın üzerini örten ahşap tavanda çıtalardan geometrik formlar yapılmıştır. Uzun tavanda üç adet ahşaptan elips form içine sınırlandırılmış manzara betimlemesi yer almaktadır. İlk betimlemede doğadan geriye doğru dağların yer aldığı bir sahne yansıtılmıştır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı zemin kat sofası tavan kalem işi uygulamalarından detay

İkinci sahne daha zengindir. Solda deniz kıyısında bir şehir bulunmaktadır. Ortada taş bir köprü ve sahnenin sağına doğru binalar yerleştirilmiştir. En sağda yer alan binanın üzerinde ışınsal düzenlemeleri hatırlatan çizgiler görülmektedir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı zemin kat sofası tavan kalem işi uygulamalarından detay

Üçüncü sahnede ise yine doğadan manzara resmi tekrar edilmiştir. Resmin sağ tarafında kulübe tarzı bir yapı ve ağacın üzerinde yer alan kuş figürü dikkat çekmektedir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı zemin kat sofası tavan kalem işi uygulamalarından detay

Orta sofada günümüzde İlahiyat Fakültesi'nde görevli öğretim üyeleri tarafından hazırlanan kitapların teşhir edildiği ayaklı bir camekân bulunmaktadır.

Abdüllatif Suhi Paşa Konağı zemin kat sofası

Zemin katta bulunan eyvanlar bölünerek odalara ayrılmıştır. Odaların tavanları ahşaptır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı zemin kat odalarından biri

Zemin katta bulunan önemli bölümlerden biri hamamdır. Hamam bölümü iç içe geçmiş üç birimden oluşmaktadır. Hamam ulaşımı sağlayan dikdörtgen çerçeveli kapının söveleri ve lentosu mermerdendir. Lentonun sövelerle kesiştiği bölgeler bitkisel motiflerle belirgin hale getirilmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı hamam bölümü

Günümüzde ofis işlevinde kullanılan hamamın zemini ve beden duvarları belirli bir seviyeye kadar mermer kaplıdır. Hamamda yer alan akantus tepeliklere sahip elips formlu mermerden ayna taşı ve girland motiflerine sahip su haznesi dönem özellikleri göstermektedir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı hamam bölümünde yer alan çeşme

Hamamın yuvarlak kemerli külhan bölümü bodrum katta bulunmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı hamam bölümünün bodrum katta yer alan külhanı

Zemin katta sofanın solunda bulunan ahşap basamaklardan oluşmuş merdivenle alt kata ve üst kata çıkış sağlanmaktadır. Üst kat asıl yaşam alanı oldu için çift kollu merdivenle çıkılmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı zemin kat merdiven sistemi

Alt kat günümüzde konferans salonu, mutfak, çok amaçlı salon ve bazı derslerin verildiği birimlere ev sahipliği yapmaktadır. Birimler ahşap pasalı tavanla örtülüdür.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı'nın bodrum katı

Bu bölüme zemin kattan inen merdivenlerin dışında Horhor Caddesi'ne açılan kapıdan da ulaşılabilir. Kot farkından dolayı bu kat caddeye açılmaktadır. Kapının masif ahşap kanatları bulunmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı caddeye açılan kapının içeriden görünümü

Zemin kattan üst kata çıkışta ahşap merdiven yuvarlak kemerli kapıya ulaşmaktadır. Kapının her iki yanında yuvarlak kemerli pencere bulunmaktadır. Merdiven sahanlığının üst örtüsü döneminin üslubunu yansıtan kalem işi uygulamalarla zenginleştirilmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı'nın üst kat kapısı

Tavanın formuna göre yapılan kompozisyonun merkezinde içinde akantus motiflerinin yer aldığı dairesel bir alan ve etrafında yine akantus motiflerinin bulunduğu beyzi bir form yer almaktadır. Beyzi form daha geniş bir form ile kuşatılmıştır. Bu geniş formun içinde bitkisel motiflerin yer aldığı baklava desenlerinden oluşan kompozisyonlar bulunmaktadır. Beyzi formun köşe bentlerinde içinde akantus ve kıvrık dal motiflerinin yer aldığı üçgen formla sınırlandırılmış kompozisyonlar yer almaktadır. Tavanın bordürleri aralarında bitkisel motiflerin yer aldığı konsol benzeri çıkıntılar ve gerisinde yumurta dizilerden oluşmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat merdiven sahanlığı tavanında kalem işi uygulamaları

İkinci kat sofası ve eyvanları döneminin en güzel örnekleri olarak kabul edilen tavan süslemeleriyle zenginleştirilmiştir. Zemin katta olduğu gibi bu katta da eyvanlar muhdes duvarlarla odalara ayrılmıştır. Kapı ve pencere formları tamamen yuvarlak kemerlidir. Kapı ve pencereleri sınırlandıran yivli pilastırların başlıkları iyon sarmalları ve akantus yapraklarının yer aldığı kompozit biçimlidir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofası

Sofanın köşesinde bulunan orijinal çini sobanın yüzeyinde kare içinde C-S kıvrımlı düzenlemeler yer alır. Kaide üzerinde yükselen sobanın tepesinde yer alan taçlık kısmı yoğun bitkisel motiflerden oluşmaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofasında yer alan çini soba

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofasında yer alan çini sobadan detay

Tavanın merkezinde kare içinde yer alan akantus yaprakları ve kıvrık dallardan oluşan bitkisel motifler simetrik bir tasarım içinde işlenmiştir. Karenin etrafında daire içinde bitkisel motiflerin yer aldığı daha geniş bir kare ile sınırlandırılmıştır. Etrafta yer alan geniş bordürde pastel renklerden akantus yapraklarından bir sıra tekrar edilmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofa tavanı detayı

Tavanın geri kalan bölümleri geometrik formlar içinde yer alan akantus, rumi, kıvrık dal ve sepet içinde bahar açmış çiçeklerin yer aldığı motiflerle zenginleştirilmiştir. Tavanın kapı üzerine denk gelen bölümlerine çeşitli çalgı aletlerinin ve çelenklerin yer aldığı kompozisyon işlenmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofa tavanı detayı

Tavanın beden duvarlarına inen bölümünde iç bükey tarzda yapılmış korniş ve altında akantus yapraklarından oluşan bordür bulunmaktadır. Bordürün altında ise birbirleriyle bağlantılı kıvrık dal ve akantus yapraklarından oluşan kompozisyonlar bulunmaktadır. Kompozisyonun arasında yer alan kartuşlar içinde çeşitli natürmort betimlemeleri işlenmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofa tavanı korniş detayı

Kapı ve pencerelerin tepeliklerinde yer alan kompozisyonlar dikkat çekicidir. Pencere üzerinde yer alan kompozisyonda simetrik bir tasarım söz konusudur. Ortada yer alan dairesel motifin her iki yanında vazodan çıkan bitkisel motifler tekrar edilmiştir. Kapı üzerinde yer alan motifte ise kıvrık dal ve bahar açmış çiçekler simetrik biçimde renkli olarak işlenmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofa tavanı korniş detayı

Kapı ve pencereleri ayıran gövdesi yivli pilastırların kompozit başlıkları günümüzde yaldızlıdır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat sofasında sütun başlığı detayı

Bu katta yer alan odaların her birinde döneminin en güzel örnekleri içinde sayılabilecek tavan süslemeleri bulunmaktadır. Bu tavan süslemelerinden en dikkat çekici olanı günümüzde İlahiyat Fakültesi Dekanı tarafından kullanılan büyük odanın tavanında yer almaktadır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon (Dekanlık Makam Odası) tavan süslemesi

Tavanın süslemeleri iç içe geçmiş beyzi formlardan gelişmektedir. Tavanın merkezinde yer alan beyzi form içinde etrafı girland motifleriyle kuşatılmış bitkisel motifler yer almaktadır. Girland motiflerinin etrafında simetrik olarak yerleştirilen çiçek buketleri birbirleriyle bağlantılıdır. Beyzi formun etrafı içinde bitkisel süslemelerin bulunduğu perde motifi benzeri desenlerle çevrilmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon tavan süslemesinden detay

Kompozisyonun gerisinde çiçek açmış bahar dallar, güller, üzümler, kıvrımlı hatlara sahip bitkisel motifler, madalyonlar içinde çiçek motifleri, akantus motifleri ve çiçek motifine benzetilen ejderha figürleri görülmektedir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon tavan kalem işi uygulamalarından detay

Kompozisyonun dışında yer alan bölümde iri akantus yapraklarından oluşan motifler ve ortalarında sekiz tane çokgen madalyonlar içinde kuş figürleri işlenmiştir. Madalyonların etrafında altın yaldızlı bitkisel motifler, altında ise çiçek motifleri bulunmaktadır. Orantılarıyla dikkat çeken kuş figürlerinde papağan, ağaçkakan, kartal, güvercin, kuğu, ördek gibi türler işlenmiştir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon tavan kalem işi uygulamalarından detay

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon tavan kalem işi uygulamalarından detay

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon tavan kalem işi uygulamalarından detay

Tavanın köşe bentlerinde Avrupalı devlet armasını hatırlatan kompozisyon yer almaktadır. Kanatlarını açmış mitolojik anka kuşunun pençelerinde gülle bulunmaktadır. Arkasında ise mızraklar, kılıç kabzaları, balta ve sadak gibi savaş aletleri görülmektedir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon tavan kalem işi uygulamalarından detay

Anka kuşunun gerisinde yer alan bordürlerle tavan süslemesi tamamlanmıştır. Geniş bordürde dikdörtgen panolar içinde akantus yapraklarından oluşan motifler dikkat çekicidir. Panoların arasında yatay hatta yerleştirilmiş yaldızlı düzenlemeler bulunmaktadır. Geride bulunan dar bordürde yaprak açmış kıvrımlı dal düzenlemesi görülmektedir. Beden duvarının tavan ile kesiştiği bölgede ise yapraklardan oluşan beyzi form içinde çiçek motifleri yer almaktadır. Beyzi formlar karşılıklı yerleştirilen akantus yapraklarıyla bağlanmıştır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salon tavan kalem işi uygulamalarından detay

Odada bulunan şömine dikkat çekicidir. Şöminenin sövelerinde kabartma tekniğinde yapılmış ağaç altında kaval çalan muhtemelen çoban figürü bulunmaktadır. Lentoda ise geriye doğru genişleyen mimari yapıların yer aldığı şehir manzarası dikkat çekmektedir.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salonda yer alan şömine

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat ana salonda yer alan şömineden detay

Sofanın sağında bulunan bölüm günümüzde İlahiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı tarafından kullanılmaktadır. Tavan süslemesinde yer alan merkezi kompozisyon diğer tavan süslemelerinden farklıdır. Merkezde iç içe geçmiş sekiz kollu yıldız motifi bulunmaktadır. Yıldızın kolları akantus ve kıvrımlı hatlara sahip bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kompozisyonun merkezinde yer alan avize göbeği yaldızlanmıştır.

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat salonu tavanında kalem işi uygulaması

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat salonu tavanında kalem işi uygulamasından detay

Kompozisyonun etrafında yer alan bordürde birbirleriyle bağlantılı natürmort ve kıvrımlı motifler görülmektedir. Bordürün köşelerinde yer alan kare alanlarda bitkisel motifler ve akantuslar tekrar edilmiştir.

Geride yer alan dar bordürlerde yine akantus yaprakları işlenmiştir. Beden duvarı ile tavanın kesiştiği bölgede iri akantus yaprakları ve bahar açmış çiçek motifleri kıvrık dallarla birlikte işlenmiştir.

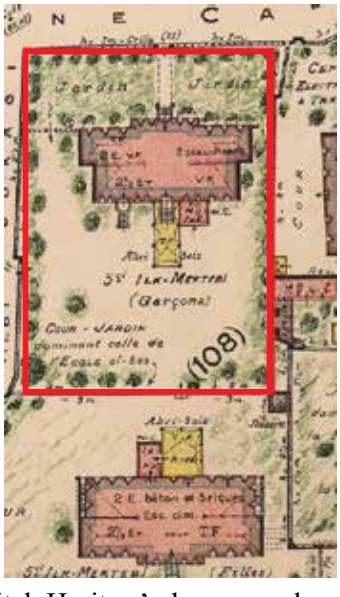

Abdüllatif Suphi Paşa Konağı üst kat salonu tavanında kalem işi uygulamasından detay

Katta bulunan diğer odaların tavan süslemeleri de akantus yaprakları başta olmak üzere çeşitli bitkisel motifler ve natürmort çizimlerinin ön plana çıktığı dönemin üslubunu yansıtan tarzda yapılmıştır.

3.9. Mimarlık Fakültesi Dekanlık Binası (Beşinci Mektep Binası)

Günümüzde Mimarlık Fakültesi Dekanlık Binası olarak kullanılan yapı 20. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilmiş mektep binasıdır. Dönemin tip projesi olan yapı Ulusal Mimarlık üslubunu yansıtan önemli bir örnektir. Pervititch Haritası'nda bahçe içinde gösterilen yapı beşinci mektep binası olarak kayıtlıdır.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[306]

306 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Geniş bir bahçe içinde yer alan yapı bodrum kat üzerine iki katlı inşa edilmiştir. Kâgir yapının cephesi simetrik bir tasarıma sahiptir. Katlar belirgin silmeyle birbirinden ayrılmıştır. Yapının giriş bölümü dışa taşkın biçimde yapılmıştır. Üst kat pencereleri sivri kemerli bir açıklığa sahiptir. Alt kat pencereleri ise giriş bölümünde yuvarlak kemerlidir. Cephenin geri kalan bölumleri ise basık kemerli bir tasarıma sahiptir. İlk kat pencere açıklıkları demir parmaklıklarla örülmüştür. Cephedeki fugalı tasarım yapıya hareketlilik sağlamıştır. Üst kat pencerelerini ayıran pilastırlar da fugalıdır. Yapının eğimli çatısı kiremit örtülüdür. Cephede dışa taşkın yapılan düz saçaklar dönem üslubunun ayrıntılarındandır. Yapının giriş açıklığı cephenin merkezinde yer almaktadır. Basamaklarla ulaşılan girişin üzerinde yer alan pencere genişliği diğer pencerelere göre fazladır. Bu pencere altında yer alan iki yandan küçük pilastırla sınırlandırılan kartuşta "Mimarlık Fakültesi" yazılıdır.

Yapının günümüzdeki genel görünümü

Yapının cephe detayı

Yapıya geçişi sağlayan ahşap kanatlarda bulunan tokmak ve bitkisel süslemesi madeni işçiliği açısından önemlidir.

Yapının kapı kanadından detay

Yapının birimleri ahşap kapı kanatlarına sahiptir. Zeminin büyük bir kısmı desenli karosimanlardan oluşmaktadır. Üst kata çıkışı sağlayan taş merdivenler korkuluklarla sınırlandırılmıştır.

Yapının iç mekândan görünümü

3.10. Mimarlık Fakültesi ve Diş Hekimliği Fakültesi Ek Binası (Kupon Dairesi)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ve Diş Hekimliği Fakültesi Ek Binası olarak kullanılan binanın ilk inşa tarihi ve işlevi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Alman Mavileri Haritası'nda Kupon Dairesi olarak işlenmiştir. Yapının yan tarafında bulunan ve İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kullanılan binanın Maliye Nezâreti'ne (Eczacılık Fakültesi) bağlı bir yapı olarak inşa edildiği bilinmektedir. Yapının tavan süslemelerinde görülen kalem işi uygulamaları Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün iç mekânında yer alan kalem işi uygulamalarıyla benzerlik göstermektedir. Muhtemelen bu yapı da Maliye Nezâreti'nin kullanımına yönelik inşa edilmiş yapılardan biridir.

Alman Maileri Haritası'nda yapının konumu[307]

Pervititch Haritası'nda ise Arşiv Binası olarak kayıtlı olup yapının işlevi belirtilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[308]

307 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.
308 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Bodrum kat üzerinde yükselen ve dört katlı olan kâgir yapıya giriş cephenin ortasında yer alan taş lento ve sövelerle sınırlandırılan açıklıktan sağlanmaktadır. Zemin katta yer alan ahşap pervazlara sahip pencereler demir parmaklıklarla örulmuştur. Katlar arası geçiş silmelerle belirgin hale getirilmiştir.

Yapının genel görünümü

Yapının iç mekân beden duvarları ve tavanı kalem işi uygulamalarla zenginleştirilmiştir.

Yapının iç mekândan görünümü ve kalem işi uygulamalar

Tavan kartuşlara ayrılmıştır. Kartuşların uç noktalarında kıvrık dal, yaprak, çiçek, kıvrımlı hatlar ve palmet motiflerinden oluşan kompozisyonlar yer almaktadır.

Yapının tavanında yer alan kalem işi uygulamalar

Beden duvarlarında oluşturulan çerçevelerin köşebentleri benzer tasarımlara sahiptir. Simetrik olarak yerleştirilen kompozisyonlar duvarlarda tekrar edilmiştir.

Yapının beden duvarında yer alan kalem işi uygulamalar

Üst kata çıkışı sağlayan merdiven duvarlarının üst bölümlerinde kalem işi uygulamalartekrar edilmiştir. Alt bölümlerde ise mermer taklidi kalem işi uygulamaları yapılmıştır.

Yapının üst kata çıkışı sağlayan merdiveni ve mermer taklidi kalem işi uygulamaları

İkinci kattan üst kata çıkış korkuluklara sahip ahşap basamaklardan oluşan merdivenle sağlanmıştır. Çatı katını örten ahşap tavanda kalem işi uygulamaları bulunmamaktadır.

Yapının son kat tavan düzenlemesi

Yapının arkasında Osmanlı dönemine ait taş oda ve sarnıç kalıntısı yer almaktadır. Bu alana ulaşım günümüzde bu binadan ya da yan tarafta bulunan Hemşirelik Fakültesi binasından sağlanmaktadır. Tuğladan yuvarlak kemerli pencere ve kapı açıklıklarının takip edildiği yapının beden duvarları moloz taştır.

Yapının arkasında bulunan taş oda ve sarnıç kalıntısı

3.11. Siyasal Bilgiler Fakültesi[309] (Kışla-yı Hümâyun/Bekir Ağa Bölüğü)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak kullanılan yapı son dönem Osmanlı dünyasında tevkifhane olarak kullanılmış ve Tevkifhane Müdürü Binbaşı Bekir Ağa'dan dolayı zamanla "Bekir Ağa Bölüğü" olarak anılmaya başlanmıştır.

Bekir Ağa'nın hayatına dair detaylı bilgiyi oğlu Ahmet Hamdi Tanyeli tarafından kaleme alınan iki makalede takip edebilmek mümkündür.[310] Bu makaleler Reşad Ekrem Koçu yönetiminde hazırlanan ansiklopedi maddesinde "*zalim zindancı olan babasını Aydın zeybekleri arasında çıkmış bir kahraman olarak göstermeye çalışmıştır.*" ifadeleriyle yorumlanmıştır.[311]

Bekir Ağa, Bahçıvan oğlu Mustafa ile Tireli Gülsüm Kadın'ın çocuğu olarak 1817 yılında Aydın'da dünyaya gelmiştir. 17 yaşında güçlü ve kuvvetli bir delikanlı olarak çevresinde şerrinden çekilen biri olmuştur. 20 yaşında katil olmuş ve dağlarda eşkıyalık yapmaya başlamıştır. Girdiği bir çatışma sırasında yaralanmış ve annesi tarafından iyileştirilmiştir. Annesi suçlu oğlunun kolluk kuvvetlerine teslim olmasını istemiştir. Annesinin sözünü tutan Bekir Ağa 21 yaşında teslim olmuş ve Aydın'ın Bayındır kazasından İstanbul'a sevk olmuştur. İstanbul'da suçlarından bağışlanmış ve Rumeli sınırına

309 Fakültenin kuruluş adı "Siyasal Bilimler Fakültesi"dir. Fakülteden mezun olan öğrencilerin Kaymakamlık sınavlarına girebilmesi için, Fakültenin adı ilgili kanun ile uyumlu hale getirilerek 22 Mayıs 1986 tarihli bir yasayla "Siyasal Bilgiler Fakültesi" olmuştur.

310 Ahmet Hamdi Tanyeli, "Meşhur Bekir Ağa ve Bölüğü", Tarih Hazinesi, S. 3, 1950; Ahmet Hamdi Tanyeli, "Meşhur Bekir Ağa ve Bölüğü", **Tarih Hazinesi**, S. 4, 1951, s. 192-195

311 Anonim, "Bekir Ağa (Binbaşı)", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, Tan Matbaası, İstanbul 1958, s. 2425.

asker olarak tayin edilmiştir. Savaşlarda göstermiş olduğu cesaretiyle ün salmış, kısa zamanda ünlenmiştir. Çavuş ve Totrakan muharebelerinde gösterdiği fedakârlıklar neticesinde Teğmen rütbesine terfi edilmiştir. Girit isyanını bastıran ekibin içinde yer almış ve devlet adamları tarafından takdir edilmiştir. Yarbay Hüseyin Avni (Sonradan Hüseyin Avni Paşa) isyan sırasında asilere karşı göstermiş olduğu başarılardan Bekir Ağa'yı kendi bölüğüne almış ve İstanbul'a dönüşte beraberinde getirmiştir. Yarbay Hüseyin Avni'nin etkisiyle yıldızı parlamaya başlayan Bekir Ağa, 1870 yılında 2. Alay'ın 4. Tabur, 2. Bölük kumandanlığına getirilmiştir.

Sultan Abdülaziz devrinde İstanbul'a gelecek Rus Grandükü'nün heyetinde yer alan Kazak kökenli iri cüsseli süvarilerin bulunduğu haberi alınınca bu askerlere karşılık seçkin ve yetenekli askerlerden oluşan ayrı bir bölük kurulması istenmiştir. Bu bölüğün başına binbaşı rütbesiyle Bekir Ağa getirilmiş ve bölüğe zamanla "Bekir Ağa Bölüğü" denilmiştir. Maiyetindeki askerleri eğitme konusunda meziyet kazanan Bekir Ağa'ya Serasker tarafından "Birinci ordu dahilinde arzu ettiği tarzda çalışmaya mezundur" yetkisi verilmiştir. Yetkiyi alan ve sanki uzun yıllardır bu işi bekleyen Bekir Ağa zaman kaybetmeden İstanbul'daki askeri birlikleri gezmiş, iki yüz kişi seçmiştir. Seçtiği kişilerden oluşturduğu bölüğünü Harbiye Nezâreti'nin arkasında yer alan yapıya yerleştirmiştir. Yarı karanlık olan yapının alt kısmını da hapishaneye çevirmiştir. Boylu poslu ve geniş omuzlu olan Bekir Ağa askerlerinin kendisi gibi heybetli görünmesini istemiş ve bazılarının göğüslerine pamuk koydurmuştur. Bu durumu Serasker duymuş ve Bekir Ağa'nın kabarık göğsünü işaret ederek "*Ağa, pamukların ziyadesiyle belli oluyor*" demiştir. Bekir Ağa, hemen ceketinin düğmesini açarak göğsünde pamuk ya da bir başka şey olmadığını göstermiştir. Bu durum üzerine Serasker "*Maşallah! Allah seni padişaha, millete bağışlasın…*" demiştir. Bekir Ağa Bölüğü Rus Grandükü'nün İstanbul'a gelişinde düzenlenen törende tertip, nizam ve düzenleriyle göz doldurmuştur. Padişah tarafından bölüğün Selamlık Resm-i Âlisi'ne tayin edilmesi ve İstanbul'un emniyetini sağlamaları irade edilmiştir. Yeni görevleriyle Bekir Ağa Bölüğü ününe ün katmış ve komutanlarının ölümünden sonra dahi pek çok siyasi olayda yer almıştır.

Binbaşı Bekir Ağa[312]

312 Anonim, **a.g.m.**, 1958, s. 2425.

Bekir Ağa Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa'nın Gazi Osman Paşa'nın İkinci Seraskerliği töreninde beklediği saygıyı bulamamış ve Serasker tarafından azarlanmıştır. Tören sırasında gücenen ve gururu incinen Bekir Ağa törenden sonra emekliliği için dilekçe vermiştir. Serasker tarafından Sultan II. Abdülhamid'e arz edilen isteğine "*Ben onu tam maaş ve tam tayinle tekaüt ettim. Evinde istirahat etsin; yalnız ayda bir defa makama gelsin. Hapishanedeki haşerat bilsinler ki, Bekir Ağa başlarındadır!*" kaydı konulmuştur. İrade-i Seniye kaydına rağmen dört yıl inzivaya çekilen Bekir Ağa kendini alkole vermiştir. Yılların yenemediği vücudunu alkol yenmiştir. Vefatından beş gün önce Harbiye Nezâreti'nde görevli paşa ve subay dostlarıyla helalleşmiştir. Bölüğünde esir hayatı yaşayan ayakları prangalı tutuklular da istekleri üzerine arabalarla getirilmiş ve Bekir Ağa ile kucaklaşmışlardır. Ölümünden yarım saat önce eşi Emine Hanım ve 1958 yılında vefat eden oğlu kitapçı Ahmet Ahmet Hamdi Tanyeli ile helalleşen Bekir Ağa 12 Ekim 1887 yılında vefat etmiştir.[313]

İstanbul'un hapishaneleri içinde ayrı bir yeri olan Bekir Ağa Bölüğü her dönemin muhalif siyasetçilerinin ve askerlerinin tutuklandığı bir yer olmuştur. Harbiye Nezâreti'nin arkasında yer alan bölüğün hapishaneye çevrilmesi Sultan Abdültaziz döneminin son yıllarında gerçekleşmiştir. Bu bölüme Bekir Ağa Bölüğü sonradan verilmiş olup asıl adı "İstanbul Muhafızlığı Dairesi" olarak bilinmektedir. Binbaşı Bekir Ağa 1870-1887 yılları arasında bölüğün başında görev almıştır. Suçlu kabul edilen ordu mensupları, gazeteciler, aydınlar ve bürokratlar bu bölüğe kapatılmış, rivayete göre işkencelere tabi tutulmuştur. Okuması ve yazması olmayan Bekir Ağa'dan sonra yerine Salim Bey geçmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte yönetimde söz sahibi olan İttihat ve Terakki'nin girişimleriyle bölükte tutuklular serbest bırakılmıştır. Ancak bu kez İttihat ve Terakki yönetimine muhalif olanlar tutuklanıp Bekir Ağa Böluğu'nde hapis hayatı yaşamaya başlamıştır. 1918 yılında İttihat ve Terakki'nin yönetimden düşmesiyle birlikte bu sefer parti mensupları ve savaş sanıkları tutuklanıp Bekir Ağa Bölüğü'ne getirilmiştir. Bölükteki siyasi tutuklular mütareke döneminde Malta'ya sürgüne gönderilmiş ve İstanbul'u işgal eden düşman güçlerine direnen ya da düşman askerleri tarafından sakıncalı görülenler tutuklanarak bölüğe getirilmiştir.

19-20 yaşlarındayken Gizli Cemiyet üyesi olarak tevkif edilen ve Divan-ı Harbde yargılanmak üzere Bekir Ağa Bölüğü'ne gönderilen Süleyman Sırrı Efendi bölüğü "*masum ve günahsız vatandaşların can çekişen iniltilerini sağır ve dilsiz duvarları ile sarmış uğursuz bir bina*" olarak aktarmaktadır. Süleyman Sırrı Efendi kolları ters çevrilip dayak yemiş ve koğuşa tekmelerle atılmıştır. Askerler içeri attığı kişileri vatan haini gibi ifadelerle suçlamıştır. Suçlu kabul edilen kişilerin ağzı burnu kan içinde, ayakları iri zincirlerle bağlı, ağlayarak sürünerek imdat etmiştir. Süleyman Sırrı Efendi bölükte görevli olan askerlerin suçlu gördüklerini falakaya yatırdıklarını ve en az sekiz sopa attıklarını ifade etmektedir.[314] Dayak atan iri cüsseli kişiler Arnavutluk'ta isyan edip cezalarını gardiyanlık ile idare-i örfiye hapishanesinde geçirenlerdir.[315] Ancak aynı yazar koğuşta şarkılar söylediklerini, taklitler yaparak eğlendiklerini ve kendilerini döven gardiyanlarla dost olduklarını da belirtmiştir. Gardiyanların

313 Ahmet Hamdi Tanyeli, **a.g.m.**, s. 192-195.; İhsan Birinci, "Binbaşı Bekir Ağa ve Bölüğü", **Hayat Tarih Mecmuası**, C. 1, S. 11, İstanbul 1976, s. 92-93.

314 Süleyman Sırrı'nın detaylı gözlemleri için bkz: Süleyman Sırrı, **Bekirağa Bölüğünde, Orada Neler Gördüm?**, Hukuk Matbaası, İstanbul 1330.

315 Muzaffer Esen, "Bekirağa Bölüğü", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, Tan Matbaası, İstanbul 1958, s. 2427.

cahilliklerine dem vurup tiyatro ve orta oyunu gibi sahne oyunlarını oynadıklarını ifade etmiştir. Süleyman Sırrı Efendi'nin karanlık ve işkence ortamından tiyatro ve orta oyunu oynama noktasına getirdiği anıları Muzaffer Esen tarafından tezatlık olarak kabul edilmiştir.[316] Necdet Sakaoğlu da bu yazıları gerçek dışı olarak kabul etmiş ve tutuklu askerlerin hapishanenin ikinci katındaki geniş odalarda kaldığını, uşakları ya da emir erleri vasıtasıyla evlerinden yemek getirttiklerini, alt kattaki koğuşlarda kalan tutukluların ise bölgedeki bakkaldan peynir, ekmek aldırıp yediklerini ifade etmektedir.[317]

1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet sonrası yönetimde söz sahibi olan İttihat ve Terakki'nin devlet yönetiminde söz sahibi olduğu dönemde bölükte tutulan pek çok masum kişi Müdür Salim Bey'in idaresinde işkencelere maruz kalmıştır. Salim Bey mahkûmların el ve ayak tırnaklarını söktürdüğü için "Tırnakçı Salim" olarak nam salmıştır.

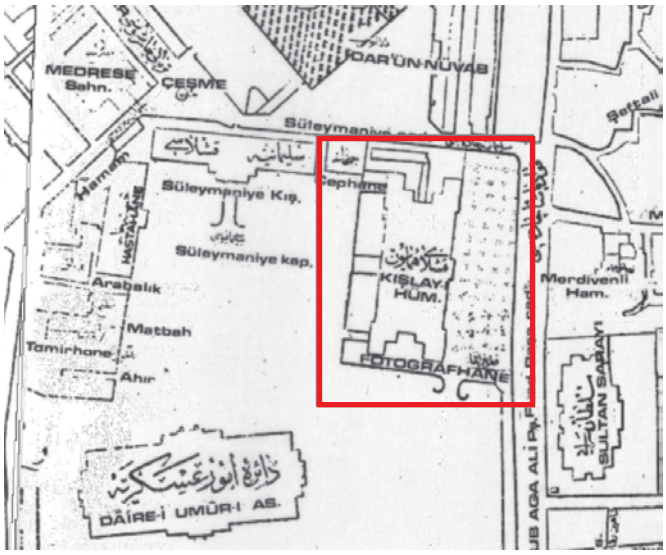
Son dönem Osmanlı siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan Bekir Ağa Bölüğünde hapis hayatı yaşayan meşhur kişilerden bazıları şunlardır:

Eski Sadrazam Said Halim Paşa, Eski Şeyhülislam Musa Kazım Efendi ile Hayri Efendi, Meclis-i Mebusan Eski Reisi Halil (Menteşe), Ayan Meclisi Eski Reisi Rıfat, Eski Hariciye, Nâzırı Ahmed Nesimî, Adliye Nâzırı İbrahim, Maârif Nâzırı Şükrü, Mebus Hüseyin Cahit (Yalçın), Midhat Şükrü (Bleda), Ağaoğlu Ahmed, İsmail Canbolat, Salah Cimcoz, Kara Kemal, Emanuel Karasu, Hasan Fehmi, Celal Nuri (İleri), Mehmed Emin (Yurdakul), Yunus Nadi vb.[318]

Bekir Ağa Bölüğü 1841-1843 yılları arasında Gaspare Fossati tarafından inşa edilmiştir.[319] Hastane olarak tasarlanan yapı Hassa Ordusu Komutanlığı ve Bölüğü olarak bir süre kullanılmış, 1870 yılında Askeri Tevkifhane'ye dönüştürülmüştür. Konu hakkında önemli araştırmalar yapan Cengiz Can yapının modern anlamda mimarlık eğitimi görmüş bir mimar tarafından inşa edilen ilk yapılardan biri olması nedeniyle önemli olduğunu vurgulamaktadır.[320]

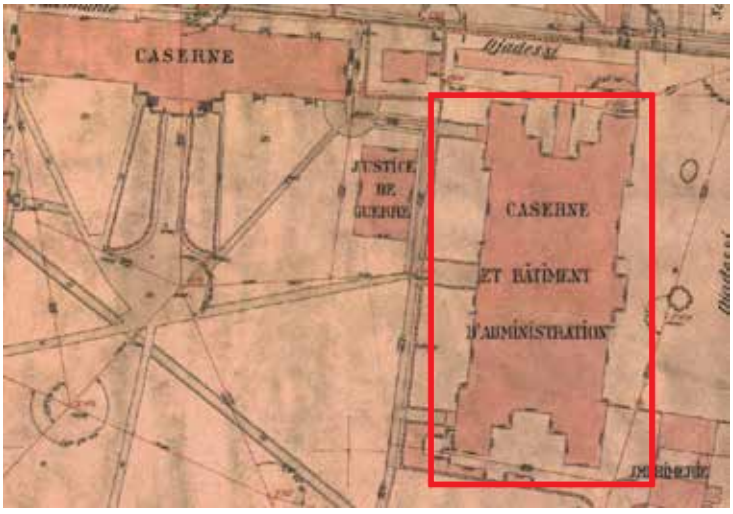
Yapı 1875-1872 tarihli Ayverdi Haritası'nda "Kışlay-ı Hümâyun" ve "Fotoğrafhane" olarak kayıtlıdır.[321]

316 Muzaffer Esen, **a.g.m.**, s. 2428.
317 Necdet Sakaoğlu, "Bekirağa Bölüğü", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 127.
318 Necdet Sakaoğlu, "Bekirağa Bölüğü", s. 127.
319 Cengiz Can, **İstanbul'un Yabancı ve Levanten Mimarları**, Arketeon, İstanbul 2020, s. 69
320 Cengiz Can, **İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993, s. 142.
321 Ayverdi Haritaları hakkında detaylı bilgi için bkz: Gülberk Bilecik, **a.g.t.**

Ayverdi Haritası'nda Kışla-yı Hümâyun[322]

1913-1914 tarihli Alman Mavileri Haritası'nda ise kışla ve yönetim binası olarak kayıtlıdır.

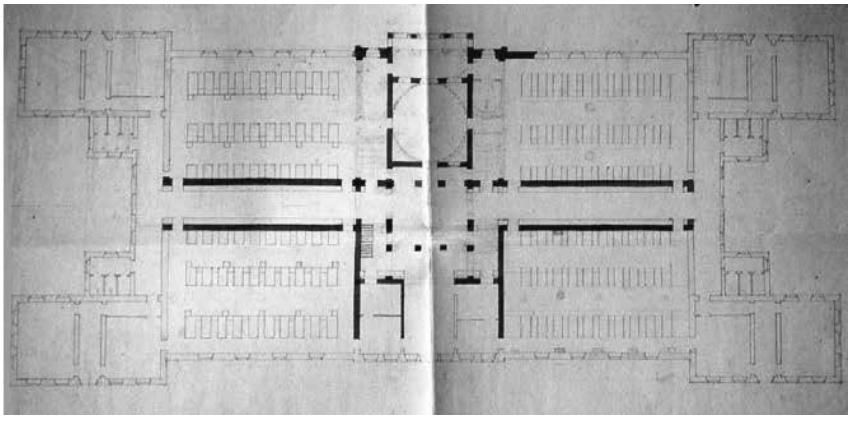

Alman Mavileri Haritası'nda Kışla-yı Hümâyun[323]

1922 yılına kadar hapishane olarak kullanılan yapı Cumhuriyet'in ilanından sonra bir süre işlevsiz kalmıştır. 1933 yılında üniversite reformuyla kurulan İstanbul Üniversitesi'nin Tıp Fakültesi'ne tahsis edilmiştir. 1974 yılında Tıp Fakültesi'ndeki kliniği olmayan kürsüler Çapa'da bulunan yerleşkeye taşınmıştır. 1979 yılında onarımlar geçiren yapı aynı sene içinde kurulan Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne tahsis edilmiştir.[324]

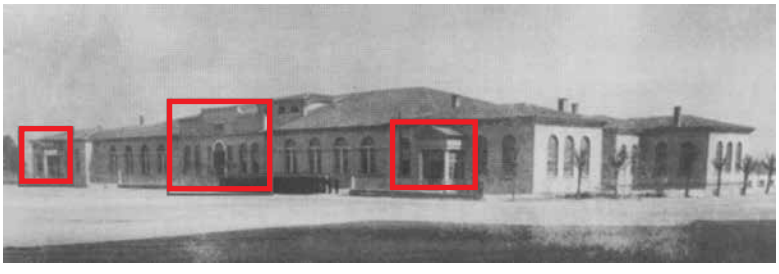
322 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.
323 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası
324 Gülce Şahin, **Bab-ı Seraskeri Hastanesi (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi) Yapısında Kullanılan Farklı Dönem Tuğlalarının Karakterizasyonu ve Koruma Önerileri**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s. 29-30.

Yığma kâgir olan yapı dikine dikdörtgen planlı olup özgün kurgusu ihtiyaca yönelik yapılan bölümler ve çatı arasına kat ilavesiyle bozulmuştur. Eğimli bir araziye inşa edilen yapı iki katlı olarak inşa edilmiştir. Eğimden dolayı doğu cephesi iki katlı, batı cephesi tek katlı görülmektedir. Geleneksel Türk ev plan tipine göre inşa edilen yapı orta sofalı tasarıma sahiptir.[325] Sofaya bağlanan sağ ve sol koridorlarla birimlere ulaşılmaktadır. Yapının özgün planı günümüzde İsviçre Bellinzona Cantonale Arşivi'nde bulunmaktadır.[326]

Kışla-yı Hümâyun'un Fossati'ye ait özgün planı[327]

Özgün plana göre yapının batı cephesinde merkezde yer alan girişin yanı sıra cephenin en sağında ve en solunda çıkma yapan bölümlerin merkezinde birer giriş daha olmak üzere toplam üç giriş bulunmaktadır. Söz konusu açıklıklar eski fotoğraflardan takip edilebilir. Ortadaki girişin üzerinde yer alan alınlıkta kitabe ve üzerinde tuğra bulunmaktadır. Sağ ve sol yönde bulunan girişler ise dışa taşkın, sütunlar tarafından taşınan üçgen alınlıklı biçimde tasarlanmıştır. Fossati'nin özgün planında bu girişler sadece açıklık olarak belirtilmiştir. Cephede görülen pencereler yuvarlak kemerlidir. Yapının eğimli çatısı kiremitlerle kaplıdır.

Kışla-yı Hümâyun'un eski görünümü[328]

325 Sedad Hakkı Eldem, **İstanbul Anıları-Boğaziçi Anıları**, Alarko Eğitim Tesisleri Yayınları, İstanbul 1979, s. 152.
326 Elgün Poçan, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi/Bekir Ağa Bölüğü Mimari Değerlendirmesi ve Koruma Sorunları**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 57.
327 Elgün Poçan, **a.g.t.**, s. 57.
328 Gülce Şahin, **a.g.t.**, s. 26.

Yapının doğu cephesi batı cephesine benzer bir tasarıma sahip olsa da en önemli fark asıl giriş kapısındadır. Doğu cephesinin merkezinde yer alan dışa taşkın giriş bölümü dört sütun tarafından taşınan üçgen alınlıklı bir tasarıma sahiptir. Bu girişin önünde bahçe tasarımı dikkat çekicidir.

Kışla-yı Hümâyun'un doğu cephesi önünde yer alan bahçe[329]

Yapının kısa kenarlarını oluşturan kuzey ve güney kısımları kademeli bir tasarıma sahiptir. Katları ayıran silmelerin belirgin olduğu cephede yer alan pencereler yuvarlak kemerlidir.

Kışla-yı Hümâyun'un güney cephesi[330]

329 Salt Araştırma, Ülgen Ailesi Fotoğraf Arşivi TASUH2753.
330 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.

Yapının orta biriminin aydınlatılması için sonradan yapılan çatı feneri 1884 yılından önce kaldırılmıştır.[331] Fossati'nin yangın kulesinden yapıyı çizdiği resimde yapının çatı feneri görülmektedir.

Kışla-yı Hümâyun'un üst örtüsünde yer alan çatı feneri[332]

Kışla-yı Hümâyun'un üst örtüsünde yer alan çatı feneri[333]

Yapı İstanbul Üniversitesi'ne devredilince ihtiyaca binaen yapının kuzey ve güney bölümlerinde gerçekleştirilen müdahaleler sırasında çeşitli eklemeler yapılmıştır. Yapının günümüzdeki planı orijinal planından kısmen farklıdır. Eski fotoğraflardan takip edilebilen yuvarlak kemerli pencereler de değiştirilmiştir. Kuzey ve güney cephelerde görülen kademeli tasarım sonradan yapılan eklerle özgün durumunu kaybetmiştir. İç mekânda ahşap döşemeler betonarme olarak değiştirilmiştir. Bodrum ve zemin katta bölücü muhdes duvarlarla fakültenin işlevine yönelik mekânlar elde edilmiştir. Bu değişikliklerin yapının Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak kullanımından önce geçirdiği onarım sırasında yapıldığı düşünülmektedir.[334]

331 Cengiz Can, **a.g.t.**, s. 144.
332 Necdet Sakaoğlu, "Bekirağa Bölüğü", s. 127.
333 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
334 Elgün Poçan, **a.g.t.**, s. 69.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 2009 yılında görünümü[335]

2015 yılında başlatılan ve 8 Aralık 2018 yılında tamamlanan restorasyon çalışmasında yapının özgün duvarları ve plan şeması yeniden ortaya çıkarılmıştır. Restorasyon sırasında yapıya eklenen muhdes duvarlar, betonarme ekler ve asma katın tamamı kaldırılmıştır.[336]

Yapının günümüzde pencereleri orijinal halinde olduğu gibi yuvarlak kemerli olup pervazlar ahşaptır.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin günümüzdeki görünümü

Yapı batı cephesinden tek katlı doğu cephesinden eğimden dolayı iki katlı olarak algılanmaktadır. Batıdaki girişin üzerine iki yandan kavisli tepelik son restorasyon sırasında eklenmiştir.

335 Elgün Poçan, **a.g.t.**, s. 56.

336 Yapı üzerindeki tarihsel değişimler, tuğlaların biçimleri ve son restorasyon sırasında yapılan önemli değişiklikler hakkında detaylı bilgi için bkz: Gülce Şahin, **a.g.t.**

Siyasal Bilgiler Fakültesi batı cephesi girişi

Cephenin ortasında dışa taşkın, kaide üzerinde yükselen dört sütun tarafından taşınan üçgen alınlıklı giriş bölümü yer almaktadır. Eski fotoğraflardan da takip edilebilen bu bölüm yapıya ihtişam kazandırmıştır. Girişin üstünde korkuluklu balkon bulunmaktadır. İki katlı olan cephede katlar silmelerle ayrılmıştır. Üst kat pencereleri yuvarlak alt kat pencereler dikdörtgen çerçevelidir. İnşa edildiği dönem, inşa eden mimar ve üçgen alınlıklı tasarımıyla yapı Avrupai tarzda neoklasik üslubu yansıttığı söylenebilir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi doğu cephesinin genel görünümü

Siyasal Bilgiler Fakültesi doğu cephesi girişi

Yapının özgün planında olmayan kuzey ve güney cephedeki ekler yapının mimarisine uygun olacak şekilde değiştirilmiştir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi kuzey cephesinde bulunan ek yapı

Yapının iç mekânı özgün dokusunu koruyarak fakülte işlevine uygun olacak şekilde onarılmıştır.

Siyasal Bilgiler Fakültesi zemin kat orta alan

Siyasal Bilgiler Fakültesi Ali Fuat Başgil Amfisi

Siyasal Bilgiler Fakültesi ikinci kat

Siyasal Bilgiler Fakültesi asma kat

4. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ ENSTİTÜ BİNALARI

4.1. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Sivil Mimarlık Örneği)

Günümüzde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından kullanılan yapı yeniden inşa edilen sivil mimarlık örneklerinden biridir. Ahşap yapı Pervititch Haritası'nda takip edilebilir. İlk inşa tarihi bilinmemekle birlikte 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarına ait tescilli bir yapı iken zamanla yıpranmış ve 2000'li yılların başında yeniden elden geçirilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[337]

Kâgir bodrum kat üzerinde yükselen yapı ahşaptan üç katlıdır. Bodrum pencereleri yuvarlak kemerlidir. Zemin kat ve üst kat giyotin pencereleri ise dikdörtgen çerçeveli olup tepelikleri dikkat çekicidir. Yapının ön cephesi giriş kat hizası üzerinden dışa taşkın iki katlı çıkması bulunmaktadır. Söz konusu çıkma kapı açıklığının her iki yanında bulunan ahşap konsollara oturmaktadır.

337 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının ön cephesi

Yapının yan cephesinin ortasında zeminden çatı katı seviyesinin üzerine çıkan çıkma bulunmaktadır. Çıkmayla birlikte cephede kademeli bir tasarım elde edilmiştir. Ahşap çerçeveli giyotin pencereler cephede takip edilebilir. Çıkmanın solunda tuğladan baca bulunmaktadır.

Yapının yan ve arka cepheleri

Yapının kapı açıklığına iki kollu mermer merdivenlerden ulaşılmaktadır. Kapı sahanlığının tavanı ahşap çıtalardan yapılan geometrik motiflerden oluşan bir kompozisyona sahiptir.

Yapının giriş sahanlığı tavanı

Yapıya girince ulaşılan sofa bölümünün zemini mermer, üstü ahşap pasalı tavandır. Yapının içinde bulunan odaların kapıları ahşap kanatlardan oluşmaktadır.

Yapının zemin kat sofası

Yapıdaki bazı birimlerin ahşap tavanlarında farklı kompozisyonlar görülmektedir. Sofanın solunda yer alan odanın tavanı ahşap çıtalardan oluşan başta baklava desenleri olmak üzere çeşitli geometrik motiflerden oluşan kompozisyona sahiptir.

Yapıda ahşap tavan tasarımı

Yapının bodrum katına inen merdivenler mermer, üst katlarına ulaşımı sağlayan merdivenler ise ahşaptır. Merdivenler korkuluklarla sınırlandırılmıştır.

Yapıda üst kata çıkışı sağlayan merdiven

4.2. İslam Tetkikleri Enstitüsü (Kuyucu Murad Paşa Medresesi)

17. yüzyıl medrese merkezli Osmanlı külliyelerinden Kuyucu Murad Paşa Külliyesi'nin medresesi bir süre Zooloji Müzesi ve çeşitli sanat etkinlikleri için kullanılmıştır.[338] 1987 yılından 2021 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı Güzel Sanatlar Bölümü olarak işlevlendirilmiştir.[339] Medrese, 2021 yılının aralık ayından itibaren İstanbul Üniversitesi İslam Tetkikleri Enstitüsü tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Külliyenin banisi Hırvat asıllı Kuyucu Murad Paşa'nın doğum tarihi bilinmemektedir. Devşirme usulüyle saraya alınmış ve Enderun'da yetişmiştir. Maktul Mahmud Paşa'nın kethüdası olarak Mısır beylerinden olmuştur. Safeviler'le yapılan savaşta gece karanlığına kadar süren çarpışmalar sırasında geriye çekilirken atıyla birlikte derin kuyuya düşmüş ve esir alınmıştır. Bir süre Alamut Kalesi'nde esir hayatı yaşamıştır. Osmanlı-Safevi Antlaşmasıyla esir hayatından kurtulmuştur.[340] Kıbrıs, Halep, Yemen, Karahisar-ı Şarkî, Diyarbakır, Anadolu ve Rumeli beylerbeyi olarak görev yapmıştır. 1606 yılında sadrazam olup Anadolu'da eşkıyalarla mücadele etmiştir. Hasta olduğu vakit bile eşkiyaları tahtırevanda takip etmiş ve cezalandırmıştır.[341] Maktulleri kuyuya attığından dolayı "kuyucu" lakabını aldığı ifade edilmektedir.[342] Safeviler'le yapılan savaşta kuyuya düşmesinden dolayı bir süre esir hayatı yaşamasından dolayı "kuyucu" lakabı da verilmiş olabileceği söylenmektedir.[343] Mustafa Cezar "kuyucu" lakabı için her iki hadiseyi de beyan edip asıl sebebinin maktulleri kuyuya atmasından dolayı verildiğini ifade etmiştir.[344] 1611 yılında Diyarbakır'da vefat etmiş ve naaşı Çermik sahrasına defnedilmiştir. Bir süre sonra vasiyetinde istediği gibi naaşı Vezneciler'de inşa ettirdiği külliyesinde bulunan türbeye getirilmiş ve tasavvuf erbabının da bulunduğu merasimle defnedilmiştir.[345]

Kuyucu Murad Paşa Külliyesi 17. yüzyılın medrese merkezli külliyelerinden biridir.[346] Eski Odalar olarak da anılan Yeniçeri Kışlaları'nın yakınına inşa edilmiştir.[347] Vezneciler Caddesi üzerinde, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi önünde yer alan külliyenin kesin inşa tarihi bilinmemekle birlikte Murad Paşa'nın vefatından kısa bir süre önce inşa edildiği düşünülebilir. Külliye; medrese, dershane-mescit, türbe, sebil, sıbyan mektebi ve dükkânlardan oluşmaktadır. Külliyeyi inşa eden mimarın kim olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Sedefkâr Mehmed Ağa'nın olabileceği düşünülmektedir.[348]

338 Zerrin Köşklü, **17. ve 18. Yüzyıl Osmanlı Medreselerinin Tipolojisi I**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1999, s. 49
339 Mübahat Kütükoğlu, **a.g.e.**, s. 143.
340 Ömer İşbilir, "Kuyucu Murad Paşa", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 507-508.
341 Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, (Haz. Nuri Akbayar), C. 4, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 1996, s. 1116.
342 Peçevi İbrahim Efendi, **Peçevi Tarihi**, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 109.
343 İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 3, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1950, s. 95.
344 Mustafa Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı**, C. 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 1746
345 Abdulkasim Gül, **Kuyucu Murad Paşa**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2015, s. 104.
346 İstanbul'daki medrese merkezli külliyeler hakkında geniş bilgi için bkz: Mert Ağaoğlu, Fatih Sarımeşe, "Nefs-i İstanbul'un Medrese Merkezli Külliyeleri", **Osmanlı Sanatı'na Dair Denemeler**, Cinius Yayınları, İstanbul 2018, s. 4-66.
347 Wolfgang Muller-Wiener, **a.g.e.**, s. 362.
348 Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Kuyucu Murad Paşa Külliyesi", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı**: 14, İstanbul 1998, s.42; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Kuyucu Murad Paşa Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 26, Ankara 2002, s. 509.

Alman Mavileri Haritası'nda Kuyucu Murad Paşa Medresesi[349]

Pervititch Haritası'nda Kuyucu Murad Paşa Medresesi[350]

Medreseye, cadde üzerindeki dükkânlar arasında bulunan basık kemerli bir kapıyla girilmektedir. Medresenin oturduğu üçgen alandan dolayı düzgün olmayan dikdörtgen planlı avlusu üç yönden sivri kemerli revaklarla kuşatılmıştır.

Günümüzde Kuyucu Murad Paşa Medresesi avlusu

349 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.
350 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Revakların üzeri kubbeyle örtülmüştür. Dershane-mescid önünde yer alan revakta ise aynalı tonoz kullanılmıştır. Revak sisteminin arkasında bulunan yamuk avluyu L şeklinde kuşatan öğrenci bulunmaktadır. Uzun kolda on, kısa kolda dört olmak üzere toplam on dört hücre vardır. Kare planlı hücrelerin üzeri geçişleri pandantiflerle sağlanan kubbeyle örtülmüştür.

Kuyucu Murad Paşa Medresesi revak sistemi

Güneydoğu köşede yer alan dershane-mescit birimi de kare planlı üzeri pandantiflerle geçişi sağlanan kubbe ile örtülmüştür. Kıble cephesinde yer alan iki sıra pencere türbeye bakmaktadır. Aynı cephede yer alan mermerden yapılmış mihrap nişi sağa kaydırılmış olup sade bir görünüme sahiptir. Dershane-mescidin kubbe eteğinde palmet motiflerinden oluşan bir dizi kalem işi uygulaması bulunmaktadır.

Kuyucu Murad Paşa Medresesi dershane-mescit kubbesi

Kuyucu Murad Paşa Medresesi dershane-mescit kubbe kalem işi uygulamalarından detay

Dershane-mescit birimine bitişik şekilde inşa edilen Kuyucu Murad Paşa Türbesi kare planlı olup günümüzde üzeri pandantiflerle geçişi sağlanan kubbeyle örtülüdür. Türbenin giriş cephesi ikiye ayrılmıştır. Sol bölümde külliyenin sebili sağ bölümde ise türbeye geçişi sağlayan kapı açıklığı bulunmaktadır. Açıklığın önünde yer alan üç birimli revağın orta birimi yanlara göre daha geniş tutulmuş ve giriş aksı güçlendirilmiştir.

Kuyucu Murad Paşa Türbesi ve Sebili

Türbeye geçişi sağlayan açıklık basık kemerlidir. Kemerin üzerinde celî sülüs hatla yazılmış ayet kitabesi bulunmaktadır. Türbede Kuyucu Murad Paşa'nın yanı sıra Abaza Mehmed Paşa ile Cigalzâde Sinan Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa medfundur.[351]

Türbe girişinin yanında bulunan ve türbeye bitişik olan dışa taşkın mermer sebil beş cephelidir. Fen Fakültesi ile külliye arasında kalan yol bir zamanlar ayrı bir sokak olarak kullanılmaktaydı. Zamanla bu yol fakülte sınırlarına dâhil edilmiştir. Bu nedenle sebil "köşebaşı sebili" işlevinden ayrılmıştır.[352] Sebilin cephesi mukarnas başlıklara sahip sütunlarla ayrılmıştır. Cephelerde görülen metal şebekeler geometrik kompozisyonlardan oluşmaktadır. Sebilin içinden türbeye bakan dua (hacet) penceresi bulunmaktadır.

Kuyucu Murad Paşa Sebili

Cadde üzerinde dükkânlar üzerinde yükselen kare planlı sıbyan mektebinin üzeri kubbeyle örtülüdür. Külliyenin caddeye bakan on üç adet dükkânı beşik tonozla örtülmüştür.

Medresenin avlusu son restorasyon çalışmalarında çelik konstrüksiyon ve cam ile örtülmüştür. Avlu günümüzde Enstitü'nün kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

351 Ahmet Vefa Çobanoğlu, **a.g.m.**, s. 510.

352 İzzet Kumbaracılar ilk baskısı 1938 yılında çıkan eserinde Kuyucu Murad Paşa Sebili için "… iki yolun ortasında …" ifadesini kullanmıştır. Bkz: İzzet Kumbaracılar, **İstanbul Sebilleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 30.

Kuyucu Murad Paşa Medresesi avlu üst örtü sistemi

Kuyucu Murad Paşa Medresesi avlu üst örtü sistemi

4.3. Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Sivil Mimarlık Örneği)

Günümüzde Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından kullanılan yapı yeniden inşa edilen sivil mimarlık örneklerinden biridir. Pervititch Haritası'nda yapı kâgir üzerine ahşap olarak işlenmiştir. Yapı muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Zaman içinde harap olan yapı 2000'li yılların başında yeniden inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[353]

Bodrum kat üzerinde yükselen yapı günümüzde üç normal kat ve bir çatı katından oluşmaktadır. Bodrum kat pencereleri yuvarlak kemerlidir. Cephedeki diğer pencereler dikdörtgen çerçeveli olup giyotindir. Yapının ortasında geriye alınmış giriş açıklığı bulunmaktadır. Sol tarafta zemin kat üzerinde yükselen iki kat boyunca devam eden çıkma yer almaktadır. Söz konusu çıkma iki yandan madeni konsollara oturmaktadır. Bodrum ve çıkmanın altındaki bölüm kâgirdir. Yapının girişine kavisli mermer basamaklarla ulaşılmaktadır. Giriş sahanlığını örten tavan ile cephedeki çıkmanın alt tavanında ahşap çıtalardan yapılmış baklava desenleri görülmektedir. Yapının çatı katı orta eksende yer almaktadır. Eğimli bir çatıyla örtülü çatı katının caddeye bakan iki adet küçük penceresi vardır.

353 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının ön cephesi

Eğimli bir araziye inşa edilen yapının sağ cephesinde ikinci kat seviyesinde yükselen ikinci çıkma bulunmaktadır.

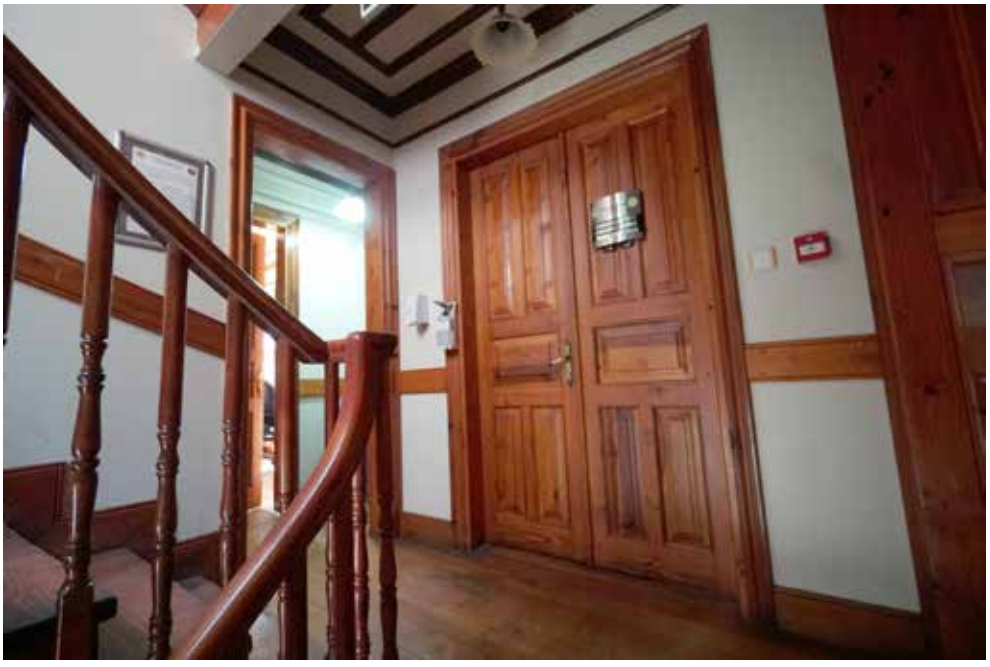
Yapının yan cephesi

Yapının girişi sofaya açılmaktadır. Sofanın zemini mermer olup üstü ahşap pasalı tavanla örtülüdür. Yapının birimleri ahşap kapı kanatlarına sahiptir. Üst kata çıkış ahşap basamaklardan oluşan merdivenlerle sağlanmaktadır.

Yapının iç mekândan görünümü

Yapının koridorları ve odaları ahşap pasalı tavanla örtülmüştür.

Yapının iç mekândan görünümü

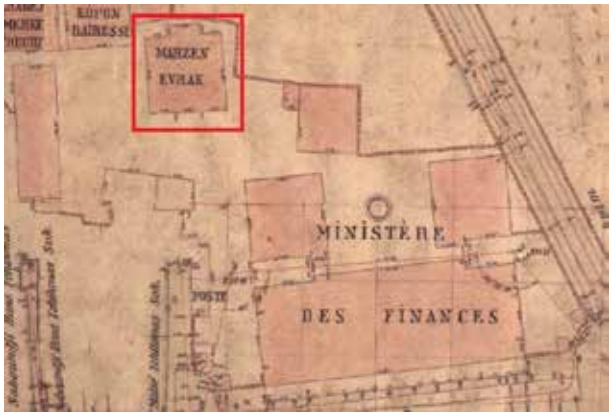
Bodrum kat düz tavana sahip olup zemini mermerle kaplanmıştır. Günümüzde enstitünün arşivi olarak kullanılmaktadır.

Yapının bodrum katı

4.4. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Evrak Hazinesi)

Günümüzde Eczacılık Fakültesi tarafından kullanılan konak Osmanlı döneminde Maliye Nezâreti işlevinde kullanılmıştır. Konağın arka kısmında bulunan ve günümüzde Sosyal Bilimler Enstitüsü olarak kullanılan yapı 1913-1914 tarihli Alman Mavileri Haritası'nda Evrak Hazinesi olarak kayıtlıdır. Yapı muhtemelen Maliye Nezâreti'ne ait evrakların kayıt altına alındığı ve muhafaza edildiği depo olarak kullanılmıştır.

Alman Mavileri Haritası'nda yapının konumu[354]

354 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte bakanlıklar Ankara'ya taşınmıştır. Evrak Hazinesi binası da Maliye Bakanlığı'na devredilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivleri tarafından 1985 yılında devralınmış ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. 1999 depremi sırasında yapının ağır hasar alması nedeniyle arşivi muhafaza etmek amacıyla binadan çıkarılmıştır. 2000 yılına Milli Emlak'a devredilen yapı restore edilmiştir ve günümüzde İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kullanılmaktadır. Resmi adres kayıtlarında Devlet Arşivleri Binası olarak anılmaktadır.

Yapının ön cephesi[355]

Zemin üstü üç normal kat ve bir çatı katından oluşan yapının ön cephesinde katlar kademeli silmelerle belirgin bir şekilde ayrılmıştır. Cephenin ortası ve her iki yanı pilastırlarla hareketlendirilmiştir. Demir korkuluklara sahip zemin kat pencereleri dikdörtgen çerçeveli olup ahşap pervazlıdır. Üst kat pencereleri basık kemerlidir.

355 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.

Yapının zemin ve üst kat pencere sistemi[356]

Binanın çatısını oluşturan üçgen alınlık Avrupai neoklasik üslubu hatırlatmaktadır. Alınlığın merkezinde kademeli elips alanın ortasında Hattat Sami tarafından çekilmiş, altın yaldızlı el-Gazi mahlaslı Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası yer almaktadır. Tuğranın altında Hicri 1314 (Miladi 1896-1897) yazılmıştır. Bu tarih yapının Sultan II. Abdülhamid döneminde yeniden inşa edildiğine ya da müdahaleler gördüğüne işaret etmektedir. Tuğranın her iki yanında simetrik olarak altı kollu yıldız biçiminden oluşan çatı katı pencereleri bulunmaktadır.

Yapının ön cephe alınlığından detay[357]

356 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.
357 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.

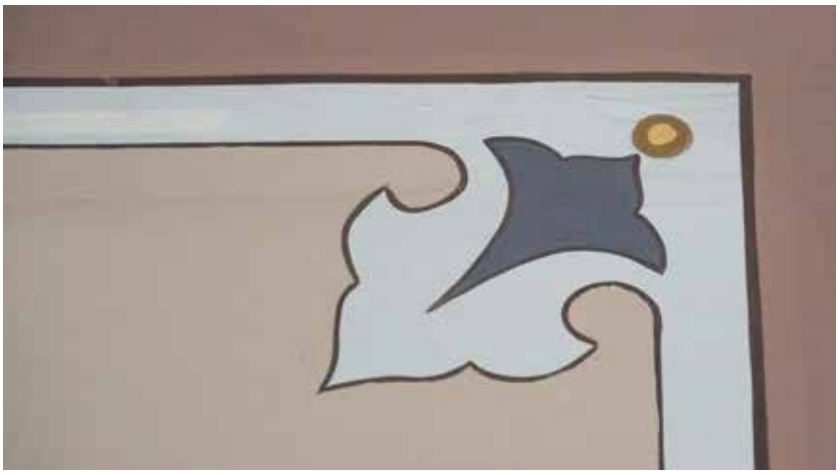
Yapının içinde orta birim tavanları, beden duvarları, koridorlar, merdivenler, odaların tavanları ve beden duvarları kalem işi uygulamalarla süslenmiştir. Kompozisyonlar birbirlerine yakın detaylara sahip olup renklerde farklılıklar görülmektedir.

Zemin kat tavanında yer alan gri ve beyaz tonların hâkim olduğu kalem işi uygulamalarda kartuşla birbirlerinden ayrılmış alanların orta kısımlarında merkezde dairesel bir motif bulunmaktadır. Bu motifin her iki yanında rumi, kıvrık dal ve palmet motifleri yürek motifini hatırlatan bir düzenlemeyle yerleştirilmiştir.

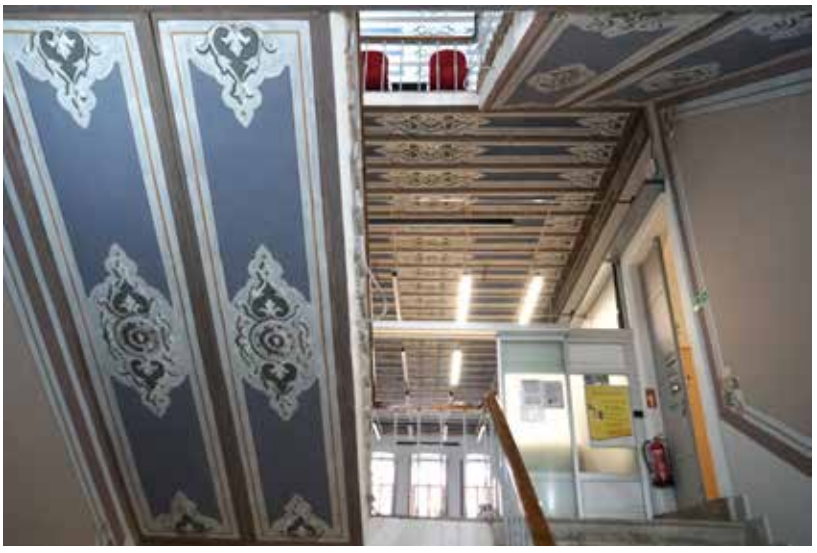
Yapının iç mekân kalem işi uygulamasından detay

Beden duvarlarında ise çerçeveler oluşturulmuş ve çerçevelerin köşebentlerine palmet motifleri yerleştirilmiştir.

Yapının iç mekân kalem işi uygulamasından detay

Üst kata çıkışı sağlayan merdivenlerin altı da tavan süslemelerine benzer kompozisyonlarla zenginleştirilmiştir. Kartuşlar içinde yer alan ana kompozisyonun merkezinde şemse motifi içinde ortada dairesel alt ve üst yönde yürek motifleri görülmektedir. Yanlarda yer alan bitkisel motiflerle kompozisyon tamamlanmıştır. Kartuşun uç kısımlarında yürek motifleri tekrar edilmiştir.

Yapının iç mekân kalem işi uygulamaları

Merdiven sahanlıklarında ve beden duvarlarında yer alan kalem işi uygulamalarda farklı kompozisyonlar yer almaktadır. İç içe çerçevelerin köşebentlerinde geometrik düzenlemeler ile palmet ve akantus yaprakları görülmektedir.

Yapının iç mekân kalem işi uygulamasından detay

Üst katlarda yer alan odalarda farklı bir kompozisyon görülmektedir. Kartuşlara ayrılan bölümlerin uç kısımlarında palmet, rumi ve kıvrık dal gibi motiflerden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Kompozisyonun uç kısımlarında yer alan palmet motifleri karşılıklı işlenmiştir. Renk açısından yeşil, bordo ve mavi renkleri ön plana çıkmaktadır. Tavanı ayıran kiriş bölümünde ise patates baskısı gibi bir sıra bitkisel motiflerden oluşan süsleme yer almaktadır.

Yapının iç mekân kalem işi uygulaması

Yapının çatı katı günümüzde derslik ve konferans salonu olarak kullanılmaktadır. İki yana eğimli üst örtü tuğladan yapılmış büyük kemerler tarafından taşınmaktadır.

Yapının çatı katı

Yapının çatı katından pencere detayı

4.5. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Seyyid Hasan Paşa Medresesi)

18. yüzyıl medrese merkezli Osmanlı külliyelerinden Seyyid Hasan Paşa Medresesi 2000'li yılların başında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü ve Kültür Bakanlığı İslam Ansiklopedisi Yayım Müdürlüğü tarafından kullanılmıştır.[358] Günümüzde ise İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından kullanılmaktadır.

Külliyeyi inşa ettiren Seyyid Hasan Paşa Giresun'un önemli bir merkezi olan Şebinkarahisar'da dünyaya gelmiş, Yeniçeri Ocağı'nda yetişmiştir. 1738 yılında Yeniçeri Ağası, 1739 yılında vezir olmuştur. Sultan I. Mahmud'un ihsanıyla 1743 yılında sadrazam olmuştur. Üç yıl boyunca Sadrazamlık görevini sürdüren Seyyid Hasan Paşa 1746 yılında azledilmiş ve Rodos'a sürülmüştür.[359] Azledilme sebebi hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte narh işlerindeki dikkatsizliği ile iaşe konusunda yaşanan sıkıntıları önleyememesi ileri sürülmektedir. Ayrıca dönemin kızlar ağası Hafız Beşir Ağa ile olan anlaşmazlığı da azledilme sürecine etki etmiş olabilir.[360] Bir yıldan az bir süre Rodos'ta sürgün hayatı yaşayan Seyyid Hasan Paşa Sultan I. Mahmud tarafından affedilmiş olacak ki 1747 yılında İçel'e 1748 yılında ise Diyarbakır'a vali olmuştur.[361] Aynı sene içerisinde Diyarbakır'da vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir.[362]

Seyyid Hasan Paşa Külliyesi'nin büyük bir bölümü Vezneciler'de, II. Bayezid Hamamı'nın arkasında yer almaktadır. Medrese, sebil, çeşmeler, han, sıbyan mektebi, fırınlar ve dükkânlardan oluşan külliye, Paşa'nın sadrazamlığı döneminde 1745 yılında dönemin Başmimarı Mustafa Ağa tarafından inşa edilmiştir.[363]

358 Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.e.**, s. 147.
359 Mehmed Süreyya, **a.g.e.**, C.2, s. 643-644.
360 Fikret Sarıcaoğlu, "Hasan Paşa, Seyyid", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 340.
361 Mehmed Süreyya, **a.g.e.**, C.2, s. 644.
362 Şevket Beysanoğlu, **Diyarbakır'da Gömülü Meşhur Adamlar**, Neyir Matbaası, 1985, s. 79.
363 Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Seyyid Hasan Paşa Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 60.

Alman Mavileri Haritası'nda Seyyid Hasan Paşa Medresesi'nin konumu[364]

Külliye aslında iki ayrı yapılar topluluğundan oluşmaktadır. Han, çeşmelerden iki tanesi ve fırınlar Ordu Caddesi üzerinde yer almaktadır. Bu yapılar inşa edilirken Paşa azledildiği için bir süre inşa faaliyetleri yarım kalmıştır. Sultan I. Mahmud'un ihsanıyla 1747 yılında han tamamlatılmış ve padişah kendi vakfına kaydettirmiştir; ancak Hasan Paşa adı değiştirilmemiştir.

Seyyid Hasan Paşa Medresesi'nin genel görünümü

Medrese doğu cephesinin kirpi saçak altında 18. yüzyılın en güzel örneklerinden olan iki yandan tek şerefeli minarelerle sınırlandırılmış bir kuş evi/sarayı bulunmaktadır. Minarelerden dolayı cami maketi gibi gözüken kuş evi özellikle serçe vb. küçük kuşların faydalanması için yapılmıştır. Cephesindeki geometrik süslemeler ve kademeli konsol çıkıntısı Osmanlı dünyasının ince sanat anlayışını yansıtmaktadır.

364 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Seyyid Hasan Paşa Medresesi doğu cephesinde kuş evi/sarayı

Medrese bir sıra taş iki sıra tuğladan oluşan almaşık duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Üstte çift sıra kirpi saçakla kuşatılan yapının cephesinde yer alan pencereler kesme taştan dikdörtgen çerçeveli olup tuğladan yapılmış sivri kemerli alınlıklara sahiptir. Medreseye geçiş yuvarlak kemerli kapı ile sağlanmaktadır. Kapının üzerinde yer alan Şair Ni'met'e ait 1745 tarihli kitabe Hocazade Seyyid Ahmed tarafından yazılmıştır.

Kitabe şu şekildedir:

"*Şehinşâh-ı sipihr-evreng Sultan-ı Sikender-fer*
Cihan-dâr-ı muzaffer Hân Mahmûd-ı güzîn-ecdâd

O sultân-ı kerem-ver bende-perver ma'delet-güster
Muvaffakdır umurunda be-lutf-i Hayy-ı bî-endâd

Husûsâ kim değil mi hüsn ü tevfîk-i Hüdâvendî
Getirdi sadra bir böyle vezîr-i bâhirü'l-es'âd

Cenâb-ı Hazret-i Seyyid Hasan Paşa-yı dânâ-dil
Hudâ hulk-ı hasenle zât-ı pâkin eylemiş îcâd

Zamân-ı adl ü dâd-ı devletinde ol kerem-kârın
Zemîn reşk-âver-i bağ-ı İrem halk-ı cihân dil-şâd

Husûsa râh-ı Hak'da sarf idüb nakdine himmet
Sebîl ü mekteb ü dârü'l-ulûm-ı nev edip bünyâd

Hulâsâ tayy edip tomâr-ı nazmı Ni'metâ şimdi
Şürû' eyle duâ-yı bânî-i hayra odur mu'tâd

Dedim itmâmına tebrik edip bu beyt-i garrâyı
Ki her mısrâı bir târih-i nev tarh u behîn-inşâd

Sebîl-i sâf u dil-cû müzeyyen tarz ile mekteb
Mükemmel medrese yaptı Hasan Paşa mübârek bâd 1158"[365]

365 Mehmet Samsakçı, Murat Ali Karavelioğlu, **a.g.e.**, s. 335.

Seyyid Hasan Paşa Medresesi'nin kitabesi

Medresenin iç avlusuna basamaklarla ulaşılmaktadır. Giriş bölümünün üzerinde yer alan ve kemerle avluya açılan birim medresenin diğer birimlerine göre daha yüksek tutulmuştur. Güneyde medresenin kare planlı üzeri kubbeyle örtülü dershane-mescit birimi bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli kapının üzerinde ayet ve hadisin yer aldığı altın yaldızlı celi sülüs harflerle yazılmış kitabe yer almaktadır.

Seyyid Hasan Paşa Medresesi dershane-mescit birimi

Kitabenin hadis bölümünü "*Beşikten mezara kadar bilgiyi arayın*" ifadeleri oluşturmaktadır. Osmanlı eğitim yapılarına ait kitabelerde karşımıza çıkan bu ifade Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde de görülmektedir.

Seyyid Hasan Paşa Medresesi dershane-mescit birimi girişi üzerinde yer alan hadis kitabesi

Dershane-mescit bölümünün kıble cephesinde mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrabın üzerinde, kubbeye geçişi sağlayan bölümlerde, kubbe kasnağında ve kubbe göbeğinde dönemin Barok üslubunu yansıtan kalem işi uygulamalarıyla iç mekân zenginleştirilmiştir.

Seyyid Hasan Paşa Medresesi dershane-mescit kubbesi kalem işi uygulamaları

Kubbe göbeğinde merkezde yer alan çok kollu yıldızın etrafında dairesel alan olacak şekilde siyah zemin üzerine beyaz sülüs harflerle İhlas Sûresi yazılmıştır. Sureyi kuşatan bordürde iç içe geçmiş bitkisel motiflerden oluşan kompozisyonlar görülmektedir. Kubbe kasnağında ise siyah zemin üzerine beyaz sülüs harflerle Nur Sûresi yazılmıştır.

Kubbeye geçiş bölümlerinde ise dairesel alan içinde, siyah zemin üzerine beyaz sülüs harflerle Allah, Muhammed, dört halifenin adı, Hasan ve Hüseyin yazılmıştır. Yazıların etrafında kıvrımlı hatlarıyla dikkat çeken motifler görülmektedir. Mermer taklidi kalem işi uygulamasıyla süslenen sivri kemer içinde yer alan tromplar dilimlere ayrılmıştır. Her dilimde benzer tasarıma sahip kompozisyonlar görülmektedir. Klasik dönemdeki salbekli şemse motifini hatırlatan kompozisyonların ortasında elips şeklinde madalyon bulunmaktadır. Madalyonun etrafında C-S motifleri ve kıvrık dallar görülmektedir. Madalyon hem alttan hem üstten çizgilerle yine kıvrımlı hatlara sahip motiflere bağlanmaktadır.

Seyyid Hasan Paşa Medresesi dershane-mescit üst örtü sistemi kalem işi uygulamalarından detay

Külliyenin köşede bulunan dışa taşkın sebiline üç basamakla ulaşılmaktadır. Sebilin gövdesi sütunlarla beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler girift bitkisel kompozisyona sahip dökme madeni şebekelerle örülmüştür. Her bölümde beş su verme açıklığı bulunmaktadır. Bölümleri ayıran akantus yapraklı sütun başlıkları dönemin mimari üslubunu yansıtmaktadır.

Seyyid Hasan Paşa Sebili

Üst bölümde silmelerin arasına Hicri 1158 (Miladi 1745-1746) tarihli ta'lik hatla yazılmış dört satırlık beş kitabe yerleştirilmiştir.

Hattat Hocazade tarafından yazılan kitabe şu şekildedir:

"*Âb-rûy-ı şehriyârân-ı cihân Mahmûd Hân*
Cûy-ı cûd u lütfudur sîr-âb-sâz-ı kâinât

Ahd-i adlinde o şâhenşah-ı İskender-ferin
Sû-be-sû âsâr ile oldu müzeyyen şeş-cihât

Sîyyemâ ol Hüsrev-i dehrin vezîr-i azâmı
Hazret-i Seyyîd Hasan Paşa-yı memdûhu'l-sıfât

Ol Hidivv-i mekremet-cûya Hudâ tevfîk edip
Etdi ihyâ nîce hayrât-ı hisân-ı bâkıyât

Yapdı ez-cümle bu dil-cû nev sebîl-i dil-keşi
Kim zülâl-i cûdının evsafıdır kand-i nebât

Selsebîl-i cennet-âsâ âb-ı Kevser-zâsının
Nûş iden dil-teşne âb-ı Hızra etmez iltifât

Tarh-ı zîb-efzâsını seyr eyleyip evsâfta
Cüst ü cû etdi velî çok şâir-i şîrîn-nikât

Lîk Ni'met nazm-ı rengîn-i letâfet-bahşile
Böyle vasf etmek sana mahsus mahz-ı vâridât

Sâhibü'l-hayrı hatâdan hıfz edip ikbâl ile
Haşre dek âsâr-ı hayrâtı bula yâ Rabb sebât

Âbı geldikte dedim tebşir edip târîhini
Mâ Hasan Paşa sebîlinden gel iç âb-ı hayât
1158"[366]

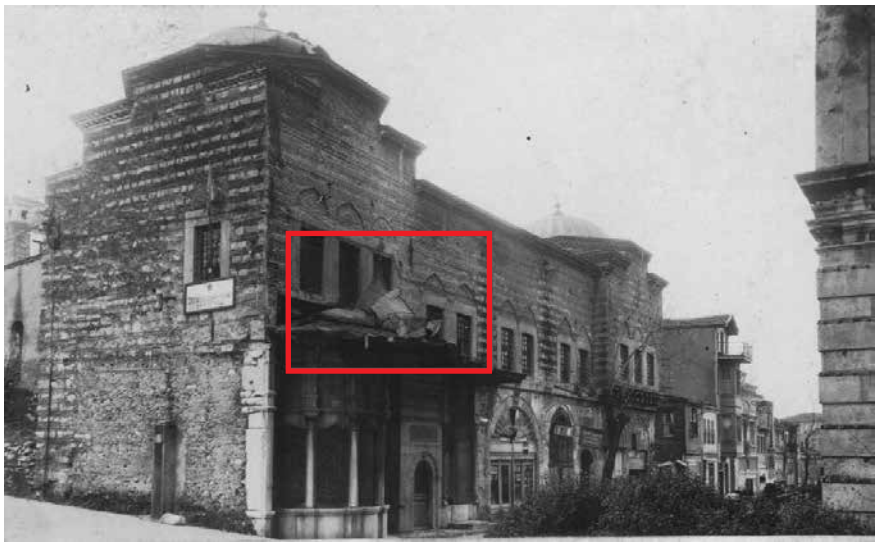

Seyyid Hasan Paşa Sebili kitabeleri ve geniş saçağı

Kitabelerin aralarında ise içi bitkisel motiflerle şekillenmiş altın yaldızlı klasik salbekli şemse motifi bulunmaktadır. Sebilin üstünü örten dalgalı geniş saçak Barok üslubun belirgin özelliğini yansıtmaktadır. Saçakta bulunan kalem işi uygulamalarında bordür niteliğinde iç içe geçmiş bitkisel motiflerden oluşan bir kompozisyon görülmektedir.

Sebilin üst örtü sisteminde yer alan ancak günümüze ulaşmayan kurşun kaplı süs kubbesi eski fotoğraftan takip edilebilmektedir.

366 Ömer Faruk Şerifoğlu, **Su Güzeli İstanbul Sebilleri**, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s. 67

Seyyid Hasan Paşa Sebili üst örtü sisteminin eski görünümü[367]

Günümüzde sebilin üstü kurşun kaplı çatıyla örtülüdür.

Seyyid Hasan Paşa Sebili üst örtü sisteminin günümüzdeki görünümü

367 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

Sebilin içine sağ tarafta yer alan yuvarlak kemerli kapı açıklığından ulaşılmaktadır. Ayrıca bu kapıdan üst katta yer alan mektebe de çıkılmaktadır. Kapının üzerinde yatay dikdörtgen formlu üç tane hadis kitabesi bulunmaktadır. Kitabelerin etrafı altın yaldızlı bitkisel motifli çerçeve ile sınırlandırılmıştır.

Seyyid Hasan Paşa Sebili'nin kapısı

Kapının sağında yer alan çeşme dönemin Barok anlayışını yansıtan önemli bir örnektir. Mermer malzemeden yapılmış çeşme iki yandan yivli başlıklara sahip sütunlarla sınırlandırılmış nişin içine yerleştirilmiştir. İki yandan kavisli bir geçiş yapan nişin merkezinde yer alan çeşme iki yandan yüksek ve yivli kaideler üzerinde yükselen zarif sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Çeşmenin ayna taşı kıvrımlı hatlara sahiptir. Ayna taşının üst hizasında istiridye kabuğu motifi görülmektedir. Bu bölümün üzerinde C-S kıvrımlarına sahip kemer bulunmaktadır.

Seyyid Hasan Paşa Çeşmesi

Kemerin üzerinde yer alan kitabe iki yandan sütuncelerin üzerinde yükselen pilastırlarla sınırlandırılmıştır. Celî sülüs kitabede şu ifadelere yer verilmiştir:

"*Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât*

Sadr-ı a'zam Es-Seyyid Hasan Paşa"[368]

Kitabenin üzerinde yer alan bir diğer celî sülüs kitabede ise:

"*Maşallah Sene 1158*" ifadeleri yer almaktadır.

368 İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Çeşmeleri I: İstanbul Ciheti**, C. 1, Maarif Matbaası, İstanbul 1943, s. 176.

Seyyid Hasan Paşa Çeşmesi kitabeleri

İktisat Fakültesi ek binasının Bozdoğan Kemeri Caddesi yönündeki çevre duvarının pahlı köşesinde bir çeşme yer almaktadır. Bu çeşmeyi Seyyid Hasan Paşa'nın eşi inşa ettirmiştir.[369] Ailenin bu bölgede bir konağı ve üst tarafta konağa ait olduğu düşünülen bir hamam kalıntısı olduğu bilinmektedir.[370]

Sadrazam Seyyid Hasan Paşa'nın eşi Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi adıyla bilinen çeşme 1745 yılında inşa edilmiştir.[371] Çeşme Ümmü Gülsüm Hatun Vakfiyesi'ne kayıtlıdır. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü kayıtlarında Halkalı sularına bağlı bir çeşme olduğu görülmektedir.[372]

369 Çeşme Seyyid Hasan Paşa'nın eşine ait bir hayrat olduğu için bu bölümde incelenmesi uygun görülmüştür.
370 Ayşe Denknalbant, vd., **a.g.m.**, s. 12.
371 Tanju Cantay, "Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi", **Tarih ve Toplum Dergisi**, S. 129, Eylül 1994, s. 181.
372 F. Deniz Özden, "Tanıtım Yapısı Bağlamında Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi", **Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S. 32, 2017, s. 79-88.

Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi

Sivri kemerli çeşmenin alınlığında yer alan müsenna tarzda yazılmış celi sülüs ayet kitabesinde:

"*Ve mine'l-mâi külle şey'in hayy*"[373] ifadeleri yazılıdır.

Kitabenin altında yer alan Hicri 1158'in son rakamı düşmüş ve yapılan son restorasyon çalışmasında tamamlanmamıştır.

Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi'nin kitabesi

373 Enbiya Sûresi. 30. Ayet. Anlamı: Her canlıyı sudan yarattık.

Taş işçiliğiyle Barok üslubu yansıtan çeşmenin kitabe altında yer alan yatay dikdörtgen bölümde simetrik olarak yan yana yerleştirilmiş iki adet büyük rozet bulunmaktadır. Rozetlerin tepesi akantus yapraklarıyla sona ermiştir. Rozetlerin arasında ve her iki yanda başlıklara sahip küçük pilastırlar kullanılmıştır.

Çeşmenin ayna taşı C-S kıvrımlı hatlara sahip kemerle sınırlandırılmıştır. Kemer ince, zarif hatlara sahip sütuncelere oturmaktadır. Kemerin köşebentleri akantus yapraklarıyla zenginleştirilmiştir. Günümüzde aktif olarak kullanılmayan çeşmenin kurna bölümü boştur. Yalak kısmı ise zemin seviyesi altında kalmıştır.

Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi'nin ayna taşı

Çeşmede görülen insan sureti hakkında çeşitli rivayetler vardır. Hatta bazı metinlerde Hz. Ali'ye ithaf edilen suretin çeşmeye işlendiği ve Alevilik inancının pekiştirildiği yönünde bilgiler kayıtlara geçmiştir.[374]

4.5.1. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ek Bina (Sivil Mimarlık Örneği)

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün ek binası olarak kullanılan yapı yeniden inşa edilen yapılardan biridir. Ahşap yapının varlığı Pervititch Haritası'ndan takip edilebilir. 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiş olmalıdır.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[375]

Kâgir temel üzerinde yükselen yapı üç katlıdır. Zemin katın cephesinin ortasında yer alan giriş kapısına beş basamaklı merdivenden ulaşılmaktadır. Kapının her iki yanında pencere açıklıkları bulunmaktadır. Yapının ikinci kat seviyesinden başlayan çıkma saçak bölümüne kadar yükselmektedir. Çıkma bölümünde ikinci kat ve üçüncü kat silmeyle ayrılmıştır. Katlarda bulunan ikişer giyotin pencere ahşap çerçevelidir. Çıkmanın solunda cephe pencereleri bulunmaktadır.

374 Detaylı bilgi için bkz: Tanju Cantay, s. 181.
375 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının genel görünümü

Yapının içinde zemin ahşaptır. Üst örtü ahşap pasalı tavandan oluşmaktadır. Üst kata korkulukla sınırlandırılmış ahşap merdivenden sağlanmaktadır. Merdivenlerin kavisli tasarım iç mekân tasarımına zenginlik katmıştır.

Yapının iç mekândan merdiven sistemi

4.6. Uluslararası Soykırım ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Enstitüsü (Sivil Mimarlık Örneği)

İstanbul Üniversitesi Uluslararası Soykırım ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Enstitüsü olarak kullanılan ahşap yapı rekonstrüksiyon yapılardan biridir. Üç normal kat ve bir çatı katından oluşan yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilir. İlk inşasının 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarında tamamlandığı söylenebilir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[376]

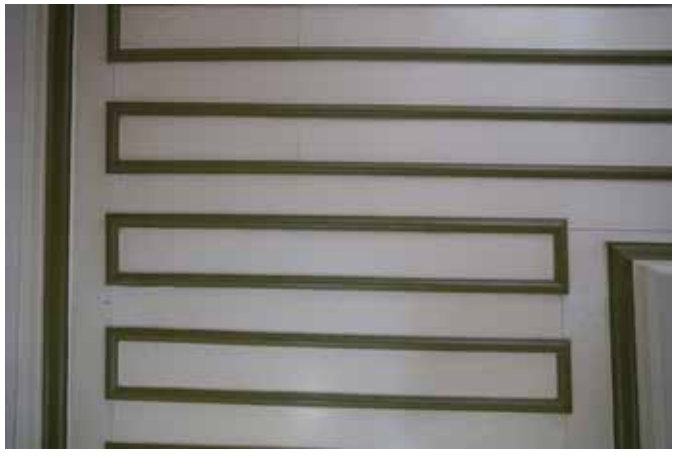
Yapıya giriş günümüzde arka bahçe tarafından sağlanmaktadır. Sol köşede bulunan kapı açıklığı dar dikdörtgen çerçevelidir. Kapının yanında yer alan giyotin pencereler demir parmaklıklara sahiptir. Üst katlar yan yana yerleştirilmiş üçer pencere bulunmaktadır. Çatı katında ise iki pencere görülmektedir.

376 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının günümüzde giriş cephesi

Yapının içinde yer alan birimler ahşap kapı kanatlarına sahiptir. Üst örtü ise ahşap pasalı tavanlarla sağlanmıştır.

Yapının iç mekândan ahşap tavan detayı

Üst katlara çıkışı korkuluklara sahip ahşap merdivenle sağlanmaktadır.

Yapının iç mekândan üst kata çıkışı sağlayan merdiven

Çatı katı çift meyilli ahşap pasalı tavanla örtülmüştür.

Yapının çatı katı

Yapının caddeye bakan cephesinin sağ köşesinde iki basamakla ulaşılan ahşap kapı bulunmaktadır. Günümüzde aktif olmayan kapının kanatlarındaki işlemeler dikkat çekicidir. Kapının iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş dar pencereleri vardır. Sağ taraftaki pencerenin yanında iki tane normal ölçülerde giyotin pencere görülmektedir. Zemin kattaki pencereler demir parmaklıklara sahiptir. Üst katlarda geçişler silmelerle belirgin hale getirilmiştir. İkinci kat seviyesinde başlayan ve konsollara oturan iki katlı çıkma çatı katına kadar uzanmaktadır. Çıkmanın katları dişli silmelerle ayrılmıştır. Çıkmanın çatısı üçgen biçimde sona ermektedir. Yapının çatı katında iki adet dikdörtgen çerçeveli pencere bulunmaktadır. Üst örtü eğimli çatıyla sona ermektedir. Cephede görülen pencerelerin ve kapı açıklığının ahşap tepelikleri benzer tasarıma sahip olup dikkat çekicidir.

Yapının caddeye bakan cephesi

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
1453

5. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ MESLEK YÜKSEKOKUL VE BÖLÜM BİNALARI

5.1. Adalet Meslek Yüksekokulu

5.1.1. A Blok (Sivil Mimarlık Örneği)

Günümüzde Adalet Meslek Yüksek Okulu A Blok Binası olarak kullanılan ahşap sivil mimarlık örneği yeniden inşa edilen yapılardan biridir. İlk inşa tarihi kesin bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[374]

Su basman üzerinde yükselen yapı dört katlıdır. Yapının caddeye bakan cephesinin merkezinde dikdörtgen çerçeveli kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapının her iki yanında yer alan pencerelerin yanındaki kademeli konsollara oturan çıkma ikinci kat seviyesinden dışa taşkın olup üç katlıdır. Cephede görülen pencereler dikdörtgen çerçevelidir. Pencerelerin çerçeveleri belirginleştirilmiştir. Yapının dışa taşkın düz saçakları küçük konsollarla desteklenmiştir.

374 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının günümüzde giriş cephesi

Yapının yan cephelerinde de konsollara oturan çıkmalar bulunmaktadır. Arka cephesinde ise cephenin iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş çıkmalar yer almaktadır. Sol yan cephenin çıkmasının yanına yangın merdiveni yerleştirilmiştir.

Yapının yan cephesi

Geleneksel Türk ev mimari planına sahip olan yapının birimleri ortada yer alan sofanın etrafında şekillenmiştir. Zemin desenli karosimanlarla kaplanmıştır. Sofa ve birimlerin üstü ahşap pasalı tavanla örtülmüştür.

Yapının zemin kat döşemesi ve ahşap tavanı

Yapıda bulunan birimlerden birinin ahşap tavanı

5.1.2. B Blok (Sivil Mimarlık Örneği)

Günümüzde Adalet Meslek Yüksekokulu'nun B blok binası olarak kullanılan sivil mimarlık örneği de yeniden inşa edilen yapılardan biridir. Kâgir bodrum üzerinde yükselen ahşap yapı iki katlıdır. Yapının giriş açıklığı sol köşede yer alan dikdörtgen çerçevelidir. İkinci katın cephe ortasında yer alan çıkma konsollar tarafından desteklenmiştir. Çıkma köşelerden yivli pilastırlarla sınırlandırılmıştır. Yapının bodrum pencereleri yuvarlak kemerlidir. Zemin ve üst kat pencereleri dikdörtgen çerçevelidir.

Yapının giriş cephesi

Yapının iç birimleri sofa etrafında şekillenmektedir. Birimler ahşap pasalı tavanla örtülüdür. Sofa zemini ahşap, birimlerde desenli karosimanlar görülmektedir. Yapının ikinci kata çıkışı sağlayan merdivenler ahşap olup korkuluklarla sınırlandırılmıştır.

Yapının iç mekândan görünümü

5.2. Enformatik Bölümü (Sivil Mimarlık Örneği)

Veznecilerde bulunan kâgir konak günümüzde İstanbul Üniversitesi Enformatik Bölümü tarafından kullanılmaktadır. Konağın girişinde karşılıklı olarak yerleştirilmiş Kütahya çinilerinden yapılmış kompozisyon bulunmaktadır. Kütahya çinilerinin son dönem Osmanlı mimarisinde ve erken Cumhuriyet devrinde kullanıldığı bilinmektedir. Pervititch Haritası'nda kâgir konağın varlığı takip edilmektedir. Konak muhtemelen 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[375]

375 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının eski görünümü[376]

Bodrum kat üzerinde yükselen yapı üç katlı olup kademeli bir cephe tasarımına sahiptir. Bodrum kat pencereleri dikdörtgen çerçevelidir. Fugalı tasarıma sahip zemin katın pencereleri içe içe geçmiş kademeli dikdörtgen çerçevelerden oluşmaktadır. Caddeye bakan büyük pencerenin önünde küçük bir balkon düzenlemesi yer almaktadır. Yapının cephesinde iki adet çıkma bulunmaktadır. İkinci kat seviyesinde başlayan çıkmalar çatıya kadar ulaşmaktadır. Çıkmaların oturduğu konsollar yivli bir düzenlemeye sahiptir. Geniş çıkmanın ikinci kat seviyesinde ortada dikdörtgen çerçeveli bir pencere, yanlarda dar dikdörtgen çerçeveli pencereler bulunmaktadır. Aynı pencere sistemi üçüncü katta tekrar

376 Reha Günay, **a.g.e.**, s. 253.

edilmiştir. Yapının köşesinde bulunan ve küçük olan çıkmada ise bir dikdörtgen çerçeveli pencere sistemi bulunmaktadır. Çıkmaların pencere altları dikey hatlarla hareketli hale getirilmiştir. Üçüncü katta ise pencere altları ve yanları dikey ve yatay hatlarla hareketlendirilmiştir. Çıkmaların arasında bulunan pencereler dışa taşkın üç köşeli balkonlara sahiptir.

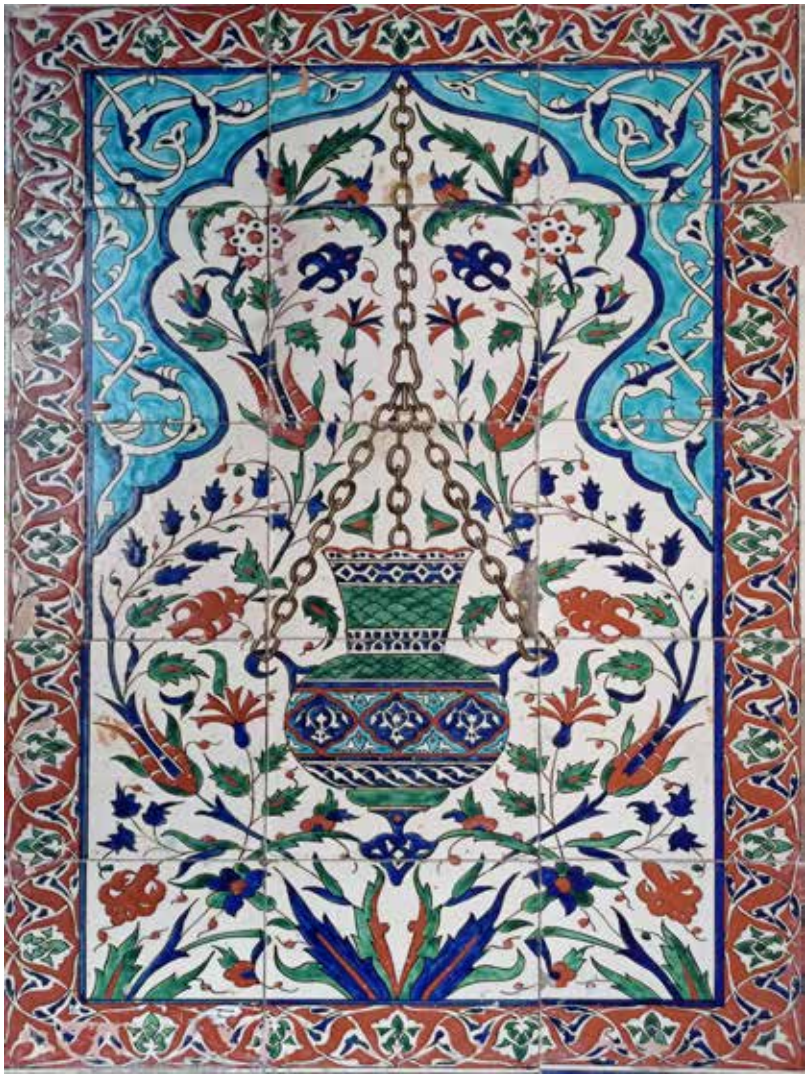
Yapının ön cephesi

Yapının arka cephesinde ikinci ve üçüncü kat seviyesinde birer balkon bulunmaktadır.

Yapının arka cephesi

Yapının girişi geriye çekilmiş sağ köşede bulunmaktadır. Taş basamaklarla ulaşılan giriş bölümü iki yandan pilastırlarla sınırlandırılmıştır. Üzerine ise kademeli tepelik yerleştirilmiştir. 16 Mart Şehitleri Caddesi'ne bakan büyük çıkma cephenin sağ köşesinde yer almaktadır. Giriş sahanlığının zemini desenli karosimanlardan oluşmaktadır. Kapı açıklığının her iki yanında Kütahya çinilerinden yapılmış kompozisyon bulunmaktadır. Bitkisel motiflerden oluşan bir bordüre sahip olan kompozisyonun ana bölümünde kıvrımlı kemer içine yerleştirilmiş kandil motifi bulunmaktadır. Kemerin köşeleri rumi ve kıvrık dallardan meydana gelen kompozisyona sahiptir. Kandilin etrafı ise lale, yaprak, rumi, kıvrık dal ve bahar açmış dallardan oluşmaktadır.

Yapının girişinde bulunan Kütahya çinisi

Yapı içinde bulunan birimlerin açıklıkları ahşap kapı kanatlarına sahiptir. Üst katlara taş basamaklardan meydana gelen ve demir korkuluklara sahip merdivenlerle çıkılmaktadır. Merdiven sahanlıkların zeminleri desenli karosimanlardan oluşmaktadır.

Yapının iç mekânında merdiven sistemi

Yapının üçüncü katında, arka cepheye bakan odada bulunan, çerçeveleri çinilerden meydana gelen şömine dikkat çekicidir. Simetrik tasarıma sahip kompozisyonda bitkisel motifler ön plana çıkmaktadır.

Yapının üst katında bulunan çini süslemeli şömine

Arka cepheye bakan balkonun duvarında duvara açılan kare formlu nişe yerleştirilmiş çininin merkezinde elips içinde yer alan celi sülüs ile yazılmış besmele bulunmaktadır. Elips formun etrafı kıvrık dal, rumi ve palmet motifleriyle zenginleştirilmiştir.

Yapının arka cephesine bakan balkonda bulunan çini besmele kitabesi

5.3. Güzel Sanatlar Bölümü (Sivil Mimarlık Örneği)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü tarafından kullanılan kâgir temel üzerinde yükselen ahşap yapı yeniden inşa edilen yapılardan biridir. İlk inşa tarihi kesin bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[377]

Üç katlı yapıya günümüzde arka cephede yer kapıdan girilmektedir. Üç basamakla ulaşılan yapının dar dikdörtgen girişi cephenin ortasına yakın bir yere yerleştirilmiştir. Girişin sağında iki tane dikdörtgen çerçeveli demir parmaklıklara sahip pencere bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü kat seviyesinde de üçer tane ahşap dikdörtgen çerçeveli giyotin pencere görülmektedir.

377 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının günümüzdeki giriş cephesi

Yapının girişinde yer alan bölümün zemini desenli karosimanlarla kaplıdır. Orta alan ve odaların zemini ile tavanı ahşaptır. Üst kata çıkışı sağlayan ahşap merdiven korkulukla sınırlandırılmıştır.

Yapının iç mekânında üst kata çıkışı sağlayan merdiven

Yapının çıkmasından görünüm

Yapının caddeye bakan cephesinin sağ köşesinde ikinci giriş bulunmaktadır. Bu kapı günümüzde aktif değildir. Kapının yanında biri dar ve ince diğerleri normal üç pencere bulunmaktadır. Pencereler demir parmaklıklara sahiptir. İkinci katta bulunan çıkmanın caddeye bakan cephesinde simetrik olarak yerleştirilmiş pencereleri vardır.

Yapının caddeye bakan cephesi

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
1453

6. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN TARİHİ MERKEZ VE ARAŞTIRMA MERKEZİ BİNALARI

6.1. Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (Vezneciler Kapısı Kolluk Kuvveti Birimi)

Harbiye Nezâreti döneminde Vezneciler Kapısı'nın iç tarafında, kapıya bitişik bir şekilde inşa edilen ve dönemin kolluk kuvvetleri tarafından kullanılan birim günümüzde Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak hizmet vermektedir. Yapı simetrik bir cephe tasarımına sahiptir. Ortada pilastırlarla sınırlandırılan dikdörtgen çerçeveli kapı açıklığı bulunmaktadır. Kapının üzerinde sivri kemerli bir alınlık yerleştirilmiştir. Kapının her iki yanında kademeli sivri kemerli pencere açıklıkları vardır. Ahşap pervazlara sahip pencereler demirden parmaklıklara sahiptir.

Yapının ön cephesi

Yapının horasan harcıyla moloz taş ve almaşık duvar tekniğinin görüldüğü iç beden duvarları günümüzde sıvasızdır.

Yapının içinden görünüm

6.2. Gözlemevi Uygulama Araştırma Merkezi

İstanbul Üniversitesi Gözlemevi astronomi alanında eğitim alan talebelerin pratiklerini güçlendirmek için inşa edilmiştir. Merkez Kampüsün içinde doğu yönde, Mercan'a açılan kapıya yakın yerde bulunmaktadır. Yapının inşası için aynı sene içinde İstanbul Üniversitesi'ne Heyet Enstitüsü ve Kandilli Rasathanesi Müdürü olarak davet edilen Prof. Dr. Erwin Finlay-Freundlich'in önerisiyle 1934-1936 yılında Arif Hikmet Holtay tarafından tasarlanmıştır.[378] 1935 yılında temelleri atılmış ve Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi inşaatı aynı sene içerisinde tamamlamıştır.[379]

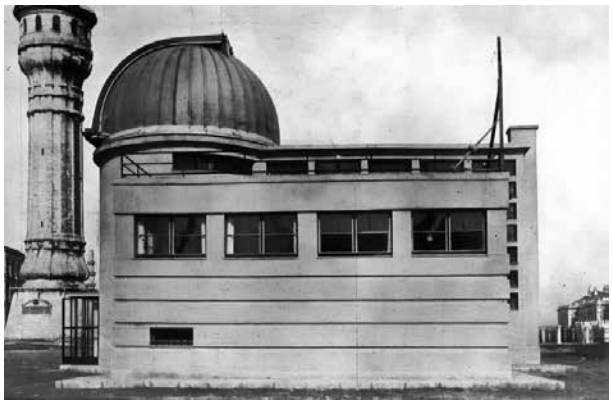

Gözlemevi inşa edilirken[380]

378 Arif Hikmet Holtay, "İstanbul Üniversitesi Observatoryumu", **Arkitekt**, S. 4/64, 1936 s. 97-102.

379 Hüseyin Menteşe, vd., **Kuruluşundan Günümüze İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü 1933-2000**, İstanbul 2002, s. 5.

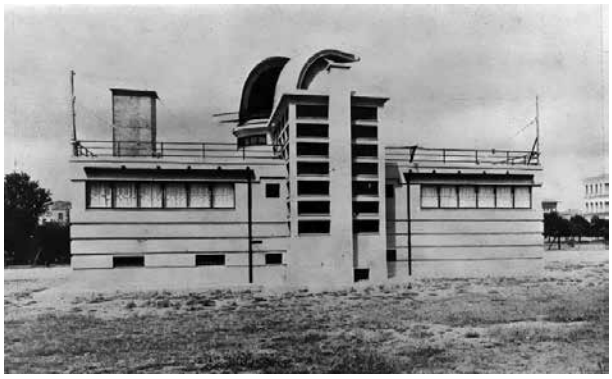
380 Hüseyin Menteşe, vd., **a.g.e.**, s. 7.

Gözlemevi'nin eski görünümü[381]

Gözlemevi'nin eski görünümü[382]

Gözlemevi'nin eski görünümü[383]

Cumhuriyet'in ilanından sonra inşa edilen ilk gözlemevi olması nedeniyle önemlidir. Betonarme sistemde inşa edilen yapının malzemesinden kaynaklanan olanaklar sayesinde geniş mekânlar elde edilmiştir.

381 Arif Hikmet Holtay, **a.g.m.**, s. 102.
382 Arif Hikmet Holtay, **a.g.m.**, s. 99.
383 Arif Hikmet Holtay, **a.g.m.**, s. 99.

Dairesel planlı olan gözlem kulesi bakır kubbeli silindirik bir kütle içinde yer almaktadır. Teleskop ile gökyüzünden 360 derece gözlem yapılabilmesi için ahşap kubbe biçimli çatı açılır-kapanır sisteme sahiptir.

Gözlemevi'nin günümüzdeki görünümü

Gözlemevi kubbesi

Gözlemevi kubbesindeki teleskop

Üç katlı yapının asıl girişi gözlem kulesinden sağlanmaktadır. Girişten ulaşılan koridor birimlere ulaşımı sağlamaktadır. Seminer ve dersler için ayrılan odalar, görevliler için ayrılan odalar ve araştırmacılar için hazırlanan kütüphane birimi bulunmaktadır.

Tasarımı gerçekleştiren Mimar Arif Hikmet Holtay Bauhaus akımını yakından takip etmiştir.[384] Gözlemevi de Bauhaus üslubunda inşa edilmiştir. Yapıda yatay pencere bantları ve köşe dönen pencereleri dikkat çekmektedir. Gözlemevi zamanla ihtiyaca cevap vermediği için ek binalarla genişletilmiştir. Ek binaların tasarımı da Mimar Arif Hikmet Holtay tarafından yapılmıştır. 1956 yılında temeli atılan binalar 1958 yılında tamamlanmıştır. Sonraki yıllarda ek binaların arka tarafına niteliksiz yeni yapılar inşa edilmiştir.

Gözlemevi ve etrafındaki yapılar[385]

2017 yılında İstanbul Üniversitesi ve E.C.A iş birliği ile yapının içine planetaryum açılmıştır. 25 Aralık tarihinde hizmete açılan planetaryum ELGİNKAN Holding Yönetim Kurul Başkanı Gaye Akçen ve konukların teşrifleriyle hizmete girmiştir. Türkiye'de bir üniversite birimi içinde kurulmuş, eğitim-öğretim ve halka açık etkinlikler için kullanılacak ilk 4K çözünürlüklü planetaryumudur. 39 koltuk kapasitesiyle üniversite öğrencilerine ve halka açık olan planetaryum güncel teknoloji sistemiyle laboratuvar olarak çalışmaktadır.

384 Zeynep İrem Küreğibüyük, **Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı Bağlamında Arif Hikmet Holtay**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2011, s. 143.

385 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.

Planetaryuma açılan kapı

Planetaryum

6.3. Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi Anabilim Dalı

Adalet Meslek Yüksekokulu'nun arkasında bulunan yapı günümüzde İstanbul Üniversitesi Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi Anabilim Dalı tarafından kullanılmaktadır. İlk inşa tarihi kesin bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[386]

Bodrum kat üzerinde yükselen ve iki katlı olan yığma yapı ahşap kaplamalıdır. Yapının ön cephesinin sağ köşesinde üç basamakla ulaşılan, ahşap kanatlara sahip giriş açıklığı bulunmaktadır. Girişin her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş dar pencereler vardır. Cephenin solunda yan yana yerleştirilmiş üç adet ahşap çerçeveli giyotin pencere bulunmaktadır. Pencerelerin yanlarına yerleştirilen kıvrımlı ahşap konsollar ikinci kat seviyesinde yer alan çıkmayı taşımaktadır. Çıkma cephesinde görülen üçlü pencere sistemi zemin kat pencereleriyle uyum içindedir.

Yapının ön cephesi

386 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının solunda yer alan bahçeye moloz taşlardan örülen duvardaki açıklıktan ulaşılmaktadır. Yapının sol cephesinde bodrum kata ait iki adet tuğladan yuvarlak kemerli pencere açıklığı görülmektedir. Zemin kat seviyesi moloz taşlardan oluşan örgüye sahiptir. Sağ tarafta pencere açıklığı solda ise günümüzde işlevsiz olan kapı açıklığı bulunmaktadır. Üst katın sol köşesinde tuğladan baca seviyesi takip edilebilmektedir.

Yapının yan cephesi

Yapının arka cephesinde sağ alt köşede duvar örgüsü takip edilebilmektedir. Cephenin ortaya yakın yerinde ahşaptan dar bir kapı açıklığı ve yanında demir parmaklıklara sahip bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır.

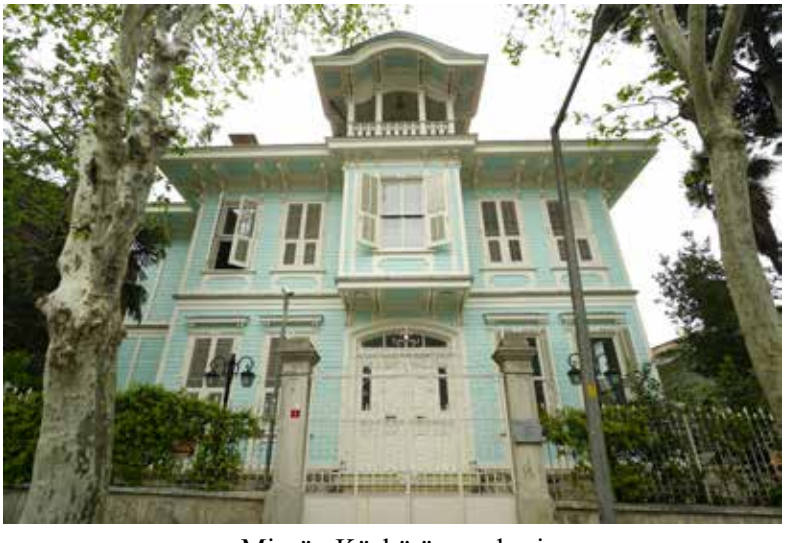
Yapının arka cephesi

6.4. Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi (Mirgün Köşkü)

Emirgan'da bulunan ve İstanbul'un en güzel köşklerinden biri olan Mirgün Köşkü 1985 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağışlanmıştır. 2010 yılında İstanbul İl Özel İdaresi tarafından başlatılan restorasyon çalışmaları 2012 yılında tamamlanmıştır. Söz konusu tarihten itibaren İstanbul Üniversitesi Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi (OMAR) tarafından kullanılmayan başlanmıştır.

Köşkün inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 19. yüzyılda yapıldığı düşünülen köşkün mimarı olarak Alexandre Vallaury'nin adı geçmektedir.[387] Emirgan bölgesinin adını nereden aldığına yönelik çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan biri de Sultan IV. Murad devrine aittir. 1635 yılı seferinde Revan Kalesi'ni koruyan Emir Gûne Osmanlı ordusu karşısında direnemeyeceğini anlamış ve savaşmadan kaleyi teslim etmiştir. Bu durumdan memnun olan Sultan IV. Murad, Emir Gûne'nin vatanında hain olarak ilan edilip katledilmesinin önüne geçmek için yanında İstanbul'a getirmiş ve vezirlik rütbesi verip adını Yusuf olarak değiştirmiştir. Nişancı Feridun Bey'in bahçesi Yusuf Paşa'ya bağışlanmış ve o döneme kadar Feridun Bey Bahçeleri olarak anılan semt halk arasında zamanla Emirgûne Bahçesi, Mirgün Bahçesi ve Mirgün olarak anılmaya başlanmıştır. Bu isim sonradan Emirgan'a evrilmiştir. Mirgün Köşkü'nün adı Ressam Ahmet Mirgün'den gelmektedir. Köşkü 1985 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağışlayan Ahmet Mirgün'ün soyunun Emir Gûne ile bağlantısı kesin olarak bilinmemektedir.[388]

Sokaktan çevre duvarıyla ayrılan arka tarafa doğru genişleyen bir bahçenin içinde yer almaktadır. Taş temel üzerine ahşap karkas köşkün sokağa bakan ön cephesi ihtişamlı görünümüyle bölgedeki en önemli yapılardan biridir. Ön cephenin yanları geriye alınmış giriş ekseni belirgin bir hale getirilmiştir.

Mirgün Köşkü ön cephesi

387 Kamile Tırak Hızal, Ayşe Dilek Doğu, "Tarihi Ahşap Binalarda Odun Teşhisinin Önemi: Mirgün Köşkü Örneği", **5. International Furniture Congress**, 2018.

388 A. Dilek Doğu, "Ahşabı Tanımak", **Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi**, S. 16, 2016, s. 64.

Köşk katlar arası silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Dikdörtgen çerçeveli pencereleri ahşap kafesli kepenklere sahiptir. Cephe ortasında yer alan yuvarlak kemerli kapı açıklığının üzerinde yer alan çıkma zarif konsollar tarafından taşınmaktadır. İkinci kat seviyesi geniş saçaklarla tamamlanmıştır. Üst katta bulunan çatı katı geriye çekildiği için net bir şekilde görülmemektedir. Çatı katında bulunan ve ikinci kat çıkmanın üzerinde yer alan balkon dalgalı saçakla örtülmüştür. Balkonu sınırlandıran korkuluklar ince ve zarif detaylara sahiptir. Korkuluk üzerinde yer alan pilastırların taşıdığı dalgalı kemer geometrik motiflerle zenginleştirilmiştir.

Mirgün Köşkü balkon detayı

Köşkün yan cepheleri kademeli bir tasarıma sahiptir. Kot farkından dolayı yan cephelerin kat sayısında farklılık göze çarpmaktadır. Taştan yapılan zemin kat pencereleri kilit taşı belirgin olacak şekilde kemerlerle sınırlandırılmış ve demir parmaklıklarla örülmüştür.

Mirgün Köşkü yan cephesi

Köşkün bahçeye bakan arka cephesi dört katlıdır. Kademeli cephenin solunda yer alan balkonlar Boğaziçi'ni gören manzaraya sahiptir. Aynı tasarıma ve mimari detaylara sahip olan balkonlar korkuluklarla sınırlandırılmıştır. Kemerler dilimli bir tasarıma sahip olup üst yüzeyleri geometrik motiflerle zenginleştirilmiştir. Bu görünüm uzaktan balkonun adeta dantel gibi ince işçilikle işlendiği izlenimi uyandırmaktadır.

Mirgün Köşkü arka cephesi

Mirgün Köşkü arka cephe balkon detayı

Köşkün ön cephesinde yer alan simetrik ahşap kapı kanatları işçiliği ve ince detaylarıyla dikkat çekicidir.

Mirgün Köşkü ana kapısı

Giriş sahanlığı tavanında alçıdan yapılmış bitkisel motiflerden oluşan avize göbeği ve etrafında bordür bulunmaktadır.

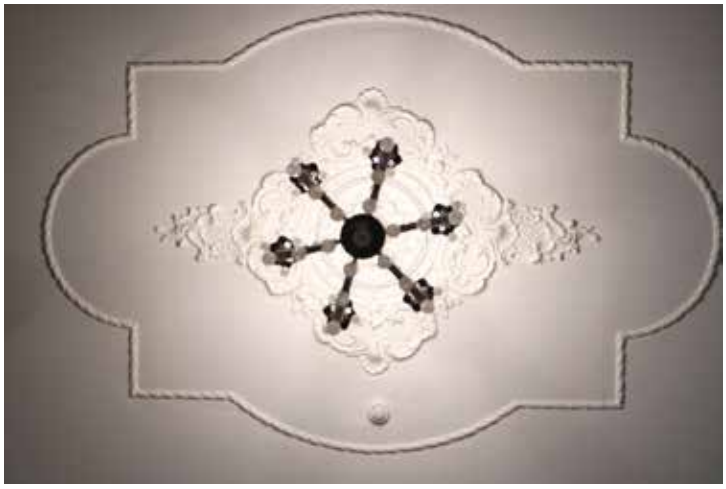

Mirgün Köşkü ana giriş sahanlığı tavan detayı

Köşk içinde yer alan odalar ahşap kapı kanatlarına sahiptir. Giriş kat sofa bölümünün tavanı da alçıdan yapılmış bitkisel motiflerden oluşan kompozisyonlarla bezenmiştir.

Mirgün Köşkü zemin kat sofası

Mirgün Köşkü zemin kat sofa tavan göbeği

Mirgün Köşkü zemin kat sofa tavan süslemesi

Köşkte üst katlara çıkış, ahşap basamaklardan oluşan kıvrımlı merdivenle sağlanmaktadır.

Mirgün Köşkü ahşap merdiven sistemi

İkinci kat sofa bölümünün ahşap tavanı çıtalarla zenginleştirilmiştir. Tavan ile beden duvarlarının kesiştiği bölgede yer alan küçük konsollar hareketlilik sağlamıştır. Katlar arası geçişi sağlayan merdiven ile sofa bölümü ahşap kapılı çokgen bölme ile ayrılmış ve sofa müstakil bir bölüm haline getirilmiştir.

Mirgün Köşkü ikinci kat sofası

Köşkün çatı katı oldukça sadedir. Günümüzde protokol olarak kullanılan bu kat eşsiz Boğaz manzarasıyla misafirlerini ağırlamaktadır.

Mirgün Köşkü çatı katı

Mirgün Köşkü çatı katından Boğaz manzarası

Köşkün bahçe bölümünde bir tane çeşme bir tane de ayna taşı bulunmaktadır. Çevre duvarına bitişik şekilde yapılan çeşmenin ayna taşı ve tepeliği dikkat çekicidir. Ayna taşı dikdörtgen çerçeveli olup köşeleri rozet motifleriyle zenginleştirilmiştir. Rozetler birbirine kıvrımlı hatlarla bağlanmıştır. Ayna taşının üzerinde yer alan tepelikte büyük bir akantus yaprağının altında perde motifinin yer aldığı bir düzenleme görülmektedir.

Mirgün Köşkü bahçesinde yer alan duvar çeşmesi

Klasik dönem özelliği taşıyan ve kıvrımlı bitkisel motiflerle zenginleştirilen ayna taşı ise bahçe merdivenlerinin yanında yer alan kurnayla birlikte kullanılmaktadır. Ayna taşının önünde bir tane de çeşme yalağı bulunmaktadır.

Mirgün Köşkü bahçesinde çeşme ayna taşı ve yalak

Bahçede ayrıca gövdesi yukarıya doğru daralan bir kuyu bileziği yer almaktadır.

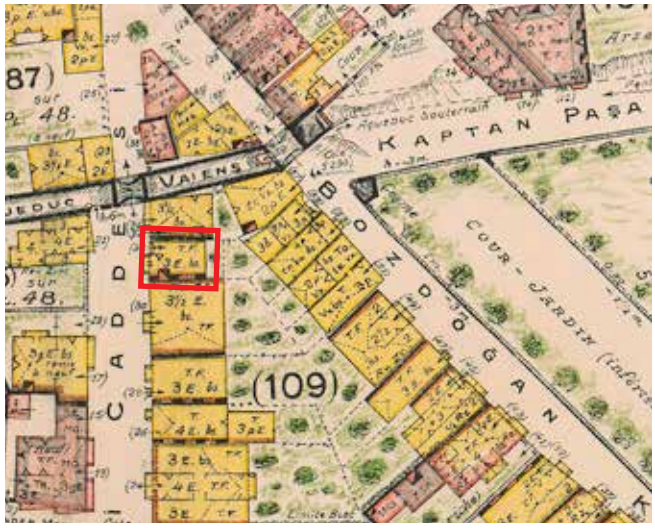

Mirgün Köşkü bahçesinde kuyu bileziği

6.5. Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

6.5.1. Müdürlük Binası (Sivil Mimarlık Örneği)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından kullanılan kâgir temel üzerinde yükselen ahşap yapı yeniden inşa edilen yapılardan biridir. İlk inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[389]

389 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Bodrum kat üzerinde yükselen üç katlı yapının günümüzdeki girişi arka cephenin merkezinde yer almaktadır. Kapının yanında dikdörtgen çerçeveli demir parmaklıklara sahip bir pencere bulunmaktadır. Yapının ikinci kat seviyesinden çatı hizasına kadar uzanan çıkması vardır. Çıkmada yer alan giyotin pencereler dikdörtgen çerçevelidir. Düz saçaklar çıkma hizasında ileriye doğru genişlemiştir. Saçaklar çıkmanın pencere üstünde yer alan küçük konsollar tarafından taşınmaktadır.

Yapının günümüz giriş cephesi

Yapının içinde yer alan korkuluklara sahip ahşap basamaklardan oluşan kavisli merdivenlerden üst kata ulaşılmaktadır.

Yapının iç mekânında üst kata geçişi sağlayan merdiven

Birimlerin kapıları ahşap kanatlardan oluşmaktadır. Üst örtü ise pasalı ahşap tavandır.

Yapının iç mekânından görünüm

Yapının caddeye bakan cephesinin sol köşesinde iki basamakla ulaşılan içeriye alınmış kapısı bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli kapı işlemeli kanatlara sahiptir. Kapının her iki yanında ahşaptan dikdörtgen çerçeveli, demir parmaklıklara sahip giyotin pencere bulunmaktadır. İkinci kat seviyesinde başlayan çıkma, çatı hizasında son bulmaktadır. Çıkmayı taşıyan konsollar zemin kat pencere aralarına yerleştirilmiştir. Çıkmanın tavanında iç içe geçmiş baklava deseni görülmektedir. Cephede katlar silmelerle ayrılmıştır. Yapının arka cephesinde olduğu gibi düz saçaklar çıkma hizasında ileriye doğru genişlemiştir. Saçaklar çıkmanın pencere üstünde yer alan küçük konsollar tarafından taşınmaktadır. Cephedeki pencerelerin altında bulunan dalgalı tasarım ve uçlarında yer alan küçük palmetler cephede hareketlilik sağlamıştır.

Yapının caddeye bakan cephesi

6.5.2. Ek Bina 1 (Sivil Mimarlık Örneği)

Bozdoğan (Valens) Kemeri'ne bitişik inşa edilen ahşap yapı İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından kullanılmaktadır. Kâgir temel üzerinde yükselen ahşap yapı yeniden inşa edilen yapılardan biridir. İlk inşa tarihi kesin bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[390]

Bodrum kat üzerinde yükselen ve dört katlı olan ahşap yapının aktif kullanılan giriş kapısı arka cephededir. Zemin kat cephesinin ortasında yer alan ve ahşap kanatlara sahip olan giriş açıklığının her iki yanında ahşap çerçeveli giyotin pencere açıklıkları bulunmaktadır. Pencereler demir parmaklıkla örülmüştür. Üst katlar arası geçişler silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Üst örtü dışa taşkın düz saçakla tamamlanmıştır.

Yapının günümüzde giriş cephesi

390 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının içinde katlar arası geçişler korkuluklara sahip ahşap basamaklardan oluşan merdivenle sağlanmaktadır. Üst örtü pasalı ahşap tavandan oluşmaktadır. Birimlerin kapıları ahşap kanatlarla örtülmüştür.

Yapının iç mekânında üst kata çıkışı sağlayan merdiven

Yapının caddeye bakan cephesinde kapı açıklığı sağ köşede bulunmaktadır. Kapının yanında iki tane simetrik ahşap çerçeveli pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencerelerin üzerinde ikinci kat silmesi görülmektedir. İkinci kat pencerelerinin üzerinde çatı katına kadar yükselen çıkma bulunmaktadır. Çıkmayı taşıyan üç konsol ikinci kat pencerelerinin yanlarında yer almaktadır. Arka cephede olduğu gibi üst örtü dışa taşkın düz saçakla tamamlanmıştır.

Yapının caddeye bakan cephesi

6.5.3. Ek Bina 2 (Sivil Mimarlık Örneği)

Ek Bina 1'in karşısında yer alan ve Bozdoğan (Valens) Kemeri'ne bitişik inşa edilen ahşap yapı İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi Ek Binası olarak kullanılmaktadır. Kâgir temel üzerinde yükselen ahşap yapı yeniden inşa edilen yapılardan biridir. İlk inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[391]

Bodrum kat üzerinde yükselen yapı iki katlıdır. Cephenin ortasına yakın bir yere açılan ahşap kanatlara sahip giriş kapısına üç basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Cephede ahşaptan dikdörtgen formlu giyotin pencereler görülmektedir. Kat arası geçişler silmeyle belirgin hale getirilmiştir. Üst örtüyü tamamlayan dışa taşkın saçak düz formludur.

Yapının ön cephesi

391 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

6.6. Uluslararası Öğrenci Merkezi (Süleymaniye Taş Odaları)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Merkezi olarak kullanılan yapı grubu aslında Süleymaniye Taş Odaları'dır. Süleymaniye Külliyesi'nin az bilinen yapı grubudur.[392] Süleymaniye Külliyesi'nin inşaatında görevli kişilerin konakladığı yapılar olarak bilinmektedir.[393] Taş Odalar Süleymaniye Vakfiyesinde geçmektedir. Bu nedenle Mimar Sinan tarafından 1550-1557 yılları arasında inşa edilen külliye ile birlikte inşa edilmiş olmalıdır.[394]

Pervititch Haritası'nda Süleymaniye Taş Odaları'nın konumu[395]

Taş odalar iki katlıdır. Alt kat dükkân, üst kat odalardan oluşmaktadır. Dükkânlar bölme duvarlar ve aralarda yer alan hücrelerden oluşmaktadır. Taş odalardan baştakinin yanında yer alan kalıntı Bozdoğan Su Kemeri'nin son bölümü olan su terazisidir. Bozdoğan Kemeri'nin sona erdiği bu alanda su terazisi ile künk sisteminden suyun Süleymaniye Külliyesi'ne taşındığı anlaşılmaktadır

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından İstanbul Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı koordinatörlüğünde, İstanbul İl Özel İdaresi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul 2010 Ajansı'nın katkılarıyla 2012 yılında restore edilen taş odalar aynı sene içerisinde İstanbul Üniversitesi'nin hizmetine sunulmuştur. Restorasyon çalışmasından sonra taş odaların altındaki dükkânlar çeşitli işlevlerle kullanılmaya başlanmıştır. Taş odalar ise günümüzde İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak sanat atölyesi, araştırma ve uygulama merkezi ve etüt salonu gibi işlevlerle kullanılmaktadır.

392 Uğur Tanyeli, Süleymaniye Külliyesi Konusunda Bilinenlere Bir Katkı, **Tarih ve Toplum Dergisi**, S. 87, İstanbul 1991, s. 28.

393 Nurten Gülşan, **Süleymaniye Camii Konumunun Analizi ve Şehre Bağlantısının Kurulmasında Bir Tasarım Önerisi**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, s. 91.

394 Banu Kadriye Kırmacı, **Süleymaniye Taş Odaların İncelenmesi ve Yeniden Kullanım Önerisi**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 18.

395 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Süleymaniye Taş Odaları'nın genel görünümü

Bitişik nizamda inşa edilen taş odalar dikdörtgen planlıdır. Dikdörtgen çerçeveli bir kapı ile pencereye sahip olan taş odaların üzeri kurşun kaplı tonozla örtülüdür. İçerde yer alan ocaklar dışarıya tuğladan yapılmış bacaklar şeklinde yansımaktadır. Odaların saçak kısmı kesintisiz devam eden tuğladan yapılmış kademeli kirpi saçaklardan oluşmaktadır.

Süleymaniye Taş Odaları'nın üst örtü sistemi

Süleymaniye Taş Odaları'nın genel görünümü

6.7. Uygulama ve Araştırma Merkezi Türk Bezeme Sanatları Atölyesi (Sivil Mimarlık Örneği)

İstanbul Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu'nun arkasında bulunan yapı günümüzde İstanbul Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Merkezi Türk Bezeme Sanatları Atölyesi tarafından kullanılmaktadır. İlk inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte yapının varlığı Pervititch Haritası'nda takip edilebilmektedir. Muhtemelen 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[396]

Günümüzde bahçe duvarına bitişik olan yapı iki katlıdır. Sağ köşede yer alan giriş açıklığı ahşap kanatlardan oluşmaktadır. Girişin solunda iki adet simetrik olarak yerleştirilmiş, demir parmaklıklara sahip ahşap çerçeveli giyotin pencere bulunmaktadır. Üst kat diagonal hat şeklinde yapılmıştır. İkinci katta dikdörtgen çerçeveli ahşaptan üç adet giyotin pencere bulunmaktadır.

Yapının genel görünümü

396 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının içinde birimlerin kapı açıklıkları ahşap kanatlara sahiptir. Üst örtü pasalı ahşap tavandır. Üst kata çıkış ahşap basamaklardan oluşan merdivenle sağlanmaktadır.

Yapının üst katına çıkışı sağlayan merdiven

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
1453

7. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NE BAĞLI MÜZELER, SANAT EVLERİ VE TARİHİ KOLEKSİYON BİNALARI

7.1. Beyazıt Kulesi Anıt Müzesi (Beyazıt Yangın Kulesi)

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kulesi Anıt Müzesi ismiyle İstanbul'u kuş bakışı izlemek isteyenlerin ziyaret ettiği kule İstanbul silüetinin önemli yapılarından biridir.

Yangın Kulesi'nin tarihi 18. yüzyıla dayanmaktadır. Sultan III. Ahmed devrinde İstanbul'un yangınlarıyla mücadele edilmesi için Tulumbacılar Ocağı kurulmuştur. Küçükpazar civarında çıkan yangının rüzgârın etkisiyle kısa sürede Süleymaniye'ye doğru genişlemesiyle Yeniçerilerin Ağakapısı'nda bulunan sarayları yanmıştır. Yangının çıkış noktasını hızlıca fark etmek ve müdahalede bulunmak için Ağakapısı'na ahşaptan yangın kulesi inşa edilmiştir. 1774 yılında çıkan yangında ilk kule yanmıştır. Yerine tekrardan ahşaptan yapılan kule ise Sultan II. Mahmud'un almış olduğu karar sonucu 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kaldırılırken yıktırılmıştır. Kulenin yıktırılmasından kısa bir süre sonra İstanbul'da büyük bir yangın çıkmıştır. Yangınlara müdahale noktasında yeni bir yangın kulesinin inşa edilmesi elzem olmuştur. Yeni kulenin yeri için Bâb-ı Seraskerî'nin talimhane avlusuna karar verilmiştir. 1826 yılında ahşaptan yapılan kule kısa bir süre sonra yanmıştır. Yanan kulenin yerine 1828 yılında günümüze ulaşan kâgir kule inşa edilmiştir.

Ayverdi Haritası'nda Yangın Kulesi[397]

Alman Mavileri Haritası'nda Yangın Kulesi[398]

397 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.
398 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Yangın Kulesi'nin eski görünümü[399]

Yangın Kulesi'nin eski görünümü[400]

399 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
400 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

Yangın Kulesi[401]

Kulenin mimarı hakkında araştırmacılarda yakın zamana kadar fikir birliği yoktu. Pars Tuğlacı kulenin 1828 senesinde yeniçeri yandaşları tarafından yakıldığını ve 1828 senesinde Ermeni kökenli Senekerim Balyan adlı mimar tarafından tekrar inşa edildiğini ifade etmektedir.[402] Selman Can çalışmalarında kulenin Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi tarafından yapıldığını tespit etmiştir.[403] Yangın Kulesi kâgir bir temel üzerinde küfeki taştan gövde ve kürsüye sahip, meşe döşeme ve merdivenli dört kat küre ve bir kat manzara balkonlu (gözetleme katı) olacak şekilde planlanmıştır. Ayrıca yangın kulesinin tepesinin kurşun kaplı bir külah ile örtüleceği hesaplanmıştır. Bir yıl içinde tamamlanan yeni kulenin kitabesi Keçecizade İzzet Molla tarafından hazırlanmış ve hattı Yesarizade Mustafa İzzet tarafından yazılmıştır. Söz konusu kitabede şu ifadelere yer verilmiştir:

"*Hak bu kim Sultân Mahmûd'un sarây-ı şevkete*
Bir nazîri gelmemiştir olalı dünyâ binâ

Bânî-i endişesi tecdîd kıldı devletin
Köhne bünyân-ı cihânı etmede hâlâ binâ

401 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.
402 Pars Tuğlacı, **a.g.e.**, s. 86.
403 Selman Can, **a.g.e.**, s. 102.

Eyleyüp serasker-i lâhık nezâret hüsnüne
Onu ma'nen eyledi güya iki paşa bina

Revzen-i eflâkden baktıkça zîr-i pâyine
Kaldı kendi kaddine hayrette bu bâlâ binâ

Olmasa zerrîn külahı âsümana minneti
Arz eder mi zer âlemle kevkeb-i zehrâ binâ

Dâr-ı mülki itmesün bu kulleye muhtâc Hakk
Zînet içün etmiş olsun şâh-ı mülk-ârâ binâ

Kulle-i eflâk durdukça o şâhın eylesün
Zirve-i çerhe esâs-ı şevketin Mevlâ binâ

Sanki tâk-ı çerhe yazdım İzzetâ târîhimi
Kıldı Hân Mahmûd-ı Adlî kulle-i vâlâ binâ
1224"[404]

Kitabenin üstünde Hattat Haşim imzalı, Sultan II. Mahmud'un "Adlî" mahlaslı tuğrası yer almaktadır.

Yangın Kulesi'nin kitabesi

1849 senesinde yangın kulesinin üzerinde yer alan kurşun kaplı külah yerine sekizgen planlı üç kat ilave edilmiştir. Sultan II. Abdülhamide devrinde, 1889 senesinde ise demir bayrak direği eklenmiştir.

Kule, kesik piramit biçimli kaidenin üzerinde yükselmektedir. Kaide ile gövde arasında armudi formlu düzenleme minarelerin pabuç bölümünü hatırlatmaktadır.

404 Mehmet Samsakçı, Murat Ali Karavelioğlu, **a.g.e.**, s. 660.

Yangın Kulesi'nin pabuç kısmı

Bu bölümde başlayan kaval silmeler köşk bölümüne kadar devam etmektedir. Gövde bölümünde bulunan küçük dikdörtgen pencerelerle köşke çıkışı sağlayan basamaklar aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çanak şeklinde yapılan köşkün yuvarlak kemerli pencereleri bulunmaktadır.

Yangın Kulesi'nin köşk kısmı

Köşkün üst bölümünde kademeli bir şekilde yükselen üç katlı gözetleme bölümü yer almaktadır. Bu bölümde yer alan pencereler yuvarlaktır. Pencere aralarında silme gibi düzenlenen yivli tasarımlar dikkat çekmektedir. Gözetleme bölümü etrafında yürüme yolu olarak yapılmış balkonların korkulukları taş işçiliğiyle ön plana çıkmaktadır.

Yangın Kulesi'nin üst bölümü

Kulenin 1997 yılında yapılan restorasyon çalışması sırasında köşk bölümünü örten tonozda kalem işi uygulamalar ortaya çıkarılmıştır.[405] Kalem işi uygulamalarınhangi tarihte yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte 19. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı söylenebilir.[406] Köşkün pencere aralarına kalem işinden yapılmış siyah ve gri tonlarda korint başlıklı sütunlar yerleştirilmiştir. Başlığın üzerinde akantus yaprakları görülmektedir. Pencerelerin üzerinde ise kemer hattını takip eden bitkisel kompozisyonlu tepelikler yerleştirilmiştir.

Yangın Kulesi'nin köşk bölümünde yer alan kalem işi uygulamalar

Tonozda yer alan hayali betimlemede geriye doğru uzanan dağlarla derinlik verilmeye çalışılmıştır. Kompozisyonda kulenin kendisine de yer verilmesi betimlemenin İstanbul merkezli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

405 Tarkan Okçuoğlu, "Bayezıt Yangın Kulesi'nin Gözetleme Katında Bulunan Duvar Resimleri", **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan**, İstanbul 2001, s. 89.

406 Mustafa Çağhan Keskin, "On Dokuzuncu Yüzyıl Osmanlı İç Mekan Bezemesinde Beyaz Zemin Üzerine Siyah-Gri Kalemişi Uygulaması", **Sanat Tarihi Defterleri**, S. 15, 2012, s. 38.

Yangın Kulesi'nin köşk bölümünde yer alan kalem işi uygulamalarından detay

İlk inşasından 20. yüzyılın ortalarına kadar yangın gözetleme kulesi işleviyle kullanılan kulede tulumbacılar gündüzleri sepet ve bayrak kullanarak birbiriyle iletişim sağlamıştır. Geceleri ise fener kullanmışlardır. Çok fazla yangına maruz kalan İstanbul üç bölgeye ayrılmıştır. Her bölgenin ayrı sembolü vardır. İstanbul, Eyüp ve Yeşilköy'e kadar Rumeli banliyösü gündüz kulenin iki yanında ikişer sepet olacak şekilde dört sepet, gece ise kırmızı fener; Beyoğlu ve Boğaz'ın Rumeli yakası için bir tarafında tek diğer tarafında iki sepet olacak şekilde üç sepet, gece ise beyaz fener, Üsküdar ve Boğaz'ın Anadolu yakası için ise gündüz iki tarafta birer sepet olacak şekilde iki sepet, gece de yeşil fener kullanılmıştır. Daha sonraları aynı anda birden fazla yangın çıkmasında sepetlerin karışacağından dolayı işaret bayraklarının kullanımına karar verilmiştir. Sepetten sonra ilk bayrak yangın kulesinin tepesindeki direğe, ikinci bayrak ise ufki direğe çekilmiştir. İstanbul, Eyüp ve Yeşilköy'e kadar Rumeli banliyösü için kırmızı, Beyoğlu ve Boğaz'ın Rumeli yakası için sarı, Üsküdar ve Boğaz'ın Anadolu yakası için yeşil bayrak tercih edilmiştir.[407]

Günümüzde ise yangın kulesi üzerinde yer alan ışıklandırmalarla hava durumunun nasıl olacağını kendisini izleyenlere sunmaktadır. Kulede mavi ışık yanıyorsa havanın açık olacağı, sarı yanıyorsa sisli olacağı, yeşil yanıyorsa yağmurlu olacağı ve kırmızı yanıyorsa havanın karlı olacağına işaret etmektedir.

407 Reşat Ekrem Koçu, "Bayazıt Yangın Kulesi", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul 1960 s. 2269-2270.

Yangın Kulesi'nin köşk bölümünden manzara

7.2. Feyhaman Duran Kültür ve Sanat Evi (Sivil Mimarlık Örneği)

Cumhuriyet döneminin önemli ressamlarından Feyhaman Duran eşiyle birlikte yaşadığı Hattat Hilmi Efendi Evi'ni 1962 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamıştır. Söz konusu tarihten itibaren ev, üniversite tarafından kültür ve sanat evi olarak kullanılmaktadır.

Pervititch Haritası'nda Feyhaman Duran Evi'nin konumu[408]

Ressam ve hattat olan Feyhaman Duran 1886 yılında Rüsamet Emaneti'nde çalışan Enderunlu Şair Süleyman Hayri Bey'in ve Fatma Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Genç yaşta

408 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

annesini kaybeden Feyhaman Bey annesinin vasiyeti üzerine Mekteb-i Sultani'de eğitim almıştır. [409] Burada Ressam Şevket Dağ, Tevfik Fikret, Viçen Arslanyan Efendi gibi isimlerin öğrencisi olmuştur. 1908 yılında mektebi bitirdiğinde Bâbıâli'de kâtip olarak işe başlamış; ancak bu durum kısa sürmüştür. Kısa bir süre sonra mezun olduğu Mekteb-i Sultani'ye atanmış ve bir zamanlar ders aldığı Hattat Tahsin Bey'in yerine ders vermiştir. Güzel sanatlara meraklı olan Mısırlı Abbas Halim Paşa'nın kızının resmini fotoğraftan bakarak yapmıştır. Feyhaman Bey Paşa'nın takdirlerini kazanmış ve Paris'e gönderilmiştir. Paris'te 1911-1913 yılları arasında Academie Julian'da Jean Paul Laurens Atölyesi'ne kaydolmuş ve dönemin meşhur akımlarından izlenimcilik akımında resimler yapmaya başlamıştır.[410] Dünya Harbi'nin başlaması üzerine İstanbul'a dönmüştür. Sergilere önem veren Feyhaman Bey Mekteb-i Sultani'de yapılan sergilere ve Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin sergilerine katılmıştır. Harp Mecmuası dergisine savaş resimleri yapmıştır. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde 1919 yılında Usul-i Tersime dersleri vermiş ve bir süre okulda müdürlük yapmıştır.[411] 1922 yılında öğrencisi Güzin Hanımla evlenmiştir. 1923 yılında Türk Ressamlar Cemiyeti'nin yönetim kurulu üyeliğine seçilen Feyhaman Bey[412], 1926 yılında Sanayi-i Nefise Birliği, 1929'da Güzel Sanatlar Birliği adlarını alan dernekte vefatına kadar yöneticilik yapmıştır. 1939 yılında İbrahim Çallı, Ayetullah Sümer ve İsmet İnönü'nün portrelerinin yapılması için Ankara'ya davet edilmiştir.[413] II. Dünya Savaşı sırasında Topkapı Sarayı'nda yer alan eserlerin bir kısmı Niğde'ye taşınmış ve saray ziyarete kapatılmıştır. Bu durumu fırsata çeviren Feyhaman Duran Eşi Güzin Hanım ile birlikte Topkapı Sarayı'nın birimlerini tuvale aktarma fırsatı bulmuştur. 1951 yılında emekli olan Feyhaman Duran 1970 yılında vefat etmiştir.[414] Feyhaman Duran'ın kabri Edirnekapı Sakızağacı Mezarlığı'nda Süheyl Ünver'in kabrinin yanındadır.

1962 yılında Feyhaman Duran ve eşi Güzin Duran'a ait ev aslında Güzin Duran'ın büyükbabası Hattat Yahya Hilmi Efendi'ye aittir. Yahya Hilmi Efendi'nin oturduğu dönemlerde söz konusu ev "Yahya Hilmi Efendi Evi" olarak tanınmıştır. Sonraları Feyhaman Duran ve Güzin Duran tarafından kullanılan ev 1962 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağışlanmıştır. İstanbul Üniversitesi'nden pek çok öğretim üyesi Feyhaman Duran'ın yakın dostuydu. Evde sık sık sohbet meclisleri oluşturulmuş fikir alışverişinde bulunulmuştur.[415]

Ev Feyhaman Duran ve eşi Güzin Duran'ın yaşadığı haliyle içindeki koleksiyon ve eşyalarıyla günümüze gelebilmiştir.[416]

409 İsmail Hikmet Ertaylan, "Ünlü Portre Ressamlarımızdan Feyhaman Duran", **Hayat Tarih Mecmuası**, C. 1, S. 6, İstanbul 1970, s. 10.

410 Fatih Elcil, Feyhaman **Duran ve Koleksiyonu Hatlarının Çağdaş Türk Resmine Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, s. 235

411 Muhteşem Giray, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl**, Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi, İstanbul 1983, s. 55.

412 Anonim, "Ünlü Ressamımız Feyhaman Duran", **Hayat Tarih Mecmuası**, C. 1, S. 1, İstanbul 1966, s. 77.

413 Fatih Elcil, "Feyhaman", **Atatürk Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınları, Çevrimiçi Yayın. Bkz: www.ataturkansiklopedisi.gov.tr

414 Selin İpek, "Feyhaman Duran'ın Topkapı Sarayı'ndaki Tablolarında Yeni Tespitler", **Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi**, S. 20, İstanbul 2021, s. 42.

415 Gül İrepoğlu, Şahika Turan, Ara Altun, M. Baha Tanman, **İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilim ve Sanat Merkezi Resim Galerisi Katalog**, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilim ve Sanat Merkezi Yayınları, İstanbul 2004, s. 252.

416 Ayrıca bkz: Gül İrepoğlu, **Feyhaman Duran**, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul 1986.

Üç katlı ahşaptan yapılan ev çevre duvarıyla sınırlandırılmış bir bahçe içinde yer almaktadır. Evin cephesindeki dikdörtgen çerçeveli pencereler giyotindir. Bahçeye bakan cephede yer alan kapı üzerindeki giriş saçağının üzeri kiremitle örtülüdür.

Yapının giriş cephesi

Günümüzde restorasyonu devam eden evin iç mekân tasarımı ve düzeni hakkında Gönül Cantay makalesinde önemli bilgiler aktarmaktadır.[417] Günümüzde bahçede Bizans devrine ait sütun başlıkları teşhir edilmektedir.

Yapının bahçesinde bulunan Bizans devrine ait sütun başlığı

Bahçe açıklığının yanında yer alan duvar çeşmesi tepelikli görünümü, zarif burmalı sütunceleri, kademeli kemer tasarımı ve çokgen su haznesiyle dikkat çekicidir.

417 Gönül Cantay, "Ressam Feyhaman Duran", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VI. Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler (10-12 Mayıs 2002)**, İstanbul 2003, s. 182-187.

Yapının bahçe duvarında yer alan çeşme

Bu çeşmenin karşısında yer alan duvarda akantus yaprağından oluşan tepeliği ve C-S kıvrımlı hatlarıyla bir çeşme aynalığı yer almaktadır. Bu aynalığın üzerinde kare formlu küfi hatla yazılmış pano vardır.

Yapının bahçe duvarında bulunan çeşme ayna taşı

Evin bahçesinde Feyhaman Duran'ın 1930'larda yaptırdığı iki katlı kâgir bir atölye bulunmaktadır.

Yapının karşısında bulunan iki katlı atölye

7.3. II. Bayezid Türk Hamam Kültürü Müzesi (Sultan II. Bayezid Hamamı)

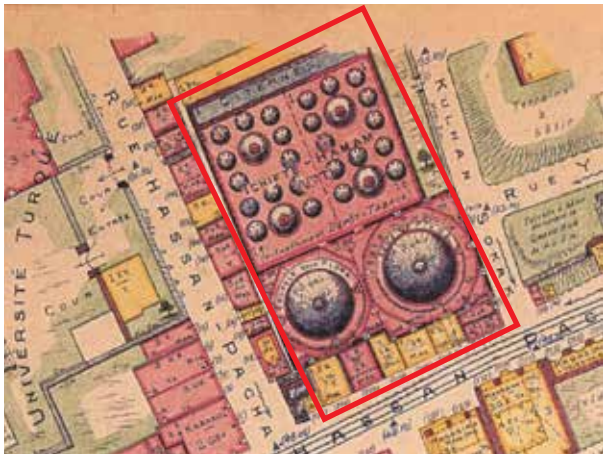
Bayezid Külliyesi'nin parçası olan hamam İstanbul Üniversitesi bünyesinde "II. Bayezid Türk Hamam Kültür Müzesi" adıyla 2015 yılında yapılan bir törenle hizmete açılmıştır.

1500-1505 yıllarında Sultan II. Bayezid'in hanımı Gülbahar Hatun'un Trabzon'da bulunan vakfına gelir sağlaması için inşa edilmiştir.[418] İstanbul'un en büyük hamamlarından biri olup hem kadınlar hem erkeklere hizmet veren bir çifte hamamdır. Sultan III. Ahmed'in tahttan indirilmesine yol açan ayaklanmayı başlatan Arnavut asıllı Patrona lakaplı Halil bu hamamda tellaklık yaptığından Patrona Hamamı olarak da bilinmektedir. Patrona Halil Arkadaşlarıyla birlikte organize ettiği ve 1730 yılında Bayezid Camii önünden başlayan isyan girişimi Osmanlı tarihinde Lale Devri olarak adlandırılan dönemi bitirmiştir.[419]

418 Mehmet Nermi Haskan, **İstanbul Hamamları**, Turing Yayınları, İstanbul 1995, s. 56.
419 Detaylı bilgi için bkz: Ahmet Refik Altınay, **Lale Devri**, Hilmi Kitaphanesi, İstanbul 1932.

Patron Halil ve Muslu Beşe[420]

Pervititch Haritası'nda Bayezid Hamamı[421]

1955-1957 yıllarında tramvay caddesinin genişletilmesi sırasında hamamın zemin seviyesinin altına inilmiş ve kapı altında başka temeller ortaya çıkartılmıştır.[422] Bizans döneminde meydanda yer alan Theodosius Anıtı'nın bir kısmı Bayezid Külliyesi inşa edilirken yıktırılmıştır. Anıtın bazı parçaları Bayezid Hamamı'nın temelinde kullanılmıştır. Temelde bir kısmı kırılmış mermerden kabartma tekniğinde yapılmış asker figürlerinin yer aldığı parçalar görülmektedir.[423] Bugün net bir şekilde görülen bu parçalardan birkaç tanesi İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne nakledilmiştir.

420 Abülkadir Özcan, "Patrona İsyanı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 191.
421 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.
422 Semavi Eyice, "Beyazıt Hamamı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 53.
423 Emin Sezer, "Târih İçinde İstanbul Bâyezid Meydanı ve Çevresi", **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, C. 20, S. 4, İstanbul 1991, s. 49.

Bayezid Hamamı temelinde Bizans devrine ait figürlü mermer malzemeler

Eski fotoğraflardan hamamın etrafında mahalle dokusu olduğu ve hamama bitişik yapıların inşa edildiği takip edilebilir. Ayrıca hamamın üst örtü sisteminin bakımsız olduğu ve yoğun nebat etkisine maruz kaldığı söylenebilir.

Bayezid Hamamı'nın eski görünümü[424]

424 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

Bayezid Hamamı'nın eski görünümü[425]

Bayezid Hamamı kadınlar bölümünün eski görünümü[426]

1950'li yıllarda hamamın onarımı için çeşitli girişimler yapılmışsa da restorasyon çalışması 1964 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. 1970 yılında hamamın planetaryuma dönüştürülmesi gündeme gelmiştir. Semavi Eyice hamamın planetaryum yerine kütüphane ve okuma salonuna dönüştürülmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Dönemin Rektörü Prof. Dr. Nazım Terzioğlu bu dönüşüm için uğraşmış ve hamamın 1973 yılında onarılmasını sağlamıştır. Ancak Terzioğlu'nun rektörlükten ayrılmasından dolayı dönüşüm istenildiği gibi gerçekleşmemiştir. Bir süre ne olacağına karar verilemeyen hamamın "İstanbul Üniversitesi Sergi Evi" olarak kullanılması düşünülmüş; ancak çabalar başarısız olmuştur. 2002 yılında İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi arasında imzalanan protokolle hamamın restorasyon çalışmaları ve sonrasında yeniden işlev kazanması için çalışmalara başlanmıştır. 2010 yılında hamamın üniversiteye bağlı sosyal ve kültürel bir merkez olarak işlev kazanması uygun görülmüştür. 2011 yılında ise hamamın müze olarak kullanılması hedeflenmiştir. Alınan son kararla birlikte hamam 2015 yılında "II. Bayezid Türk Hamam Kültür Müzesi" adıyla hizmete açılmıştır.[427]

425 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

426 Mehmet Nermi Haskan, **a.g.e.**, s. 57.

427 Kemal Kutgün Eyüpgiller, Tuğba Barlık Vardı, Serda Torus, "II. Bayezid Hamamı "Türk Hamam Kültürü Müzesi" Restorasyon Uygulamasının Uzun Öyküsü (2002-2015)", **Vakıf Restorasyon Yıllığı: Restorasyon, Konservasyon, Arkeoloji, Sanat Tarihi**, S. 16, İstanbul 2018, s. 9.

Hamamın erkekler ve kadınlar bölümü yan yanadır. Caddeye bakan erkekler bölümüne ait soğukluk kısmında yer alan kapıya kot seviyesinin yükselmesinden dolayı 1957 yılında yapılan çift kollu merdivenle ulaşılmaktadır.[428] Dış taşkın taç kapı eyvan tarzında yapılmıştır. Silmeli çerçeveye alınmış sivri kemerli alınlıkta basık kemerli giriş açıklığı bulunmaktadır. Kapının her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş nişler yer almaktadır. Bu bölüm kare planlı olup üzeri tek bir kubbeyle örtülmüştür. Kubbenin tepesinde yer alan aydınlık feneriyle gün ışığından faydalanılmaya çalışılmıştır.

Bayezid Hamamı'nın caddeye bakan cephesi (erkekler bölümü kapısı)

Soğukluk bölümünden sonra gelen ılıklık kısmı üç kubbeyle örtülmüştür. Sıcaklık bölümü ise dört eyvanlı olup köşelerde halvet hücreleri bulunmaktadır. Hamamın kadınlar bölümünün soğukluk kapısı Edebiyat Fakültesi'ne bakmaktadır.

Bayezid Hamamı'nın yan cephesi (kadınlar bölümü kapısı)

428 Mehmet Nermi Haskan, **a.g.e.**, s. 56.

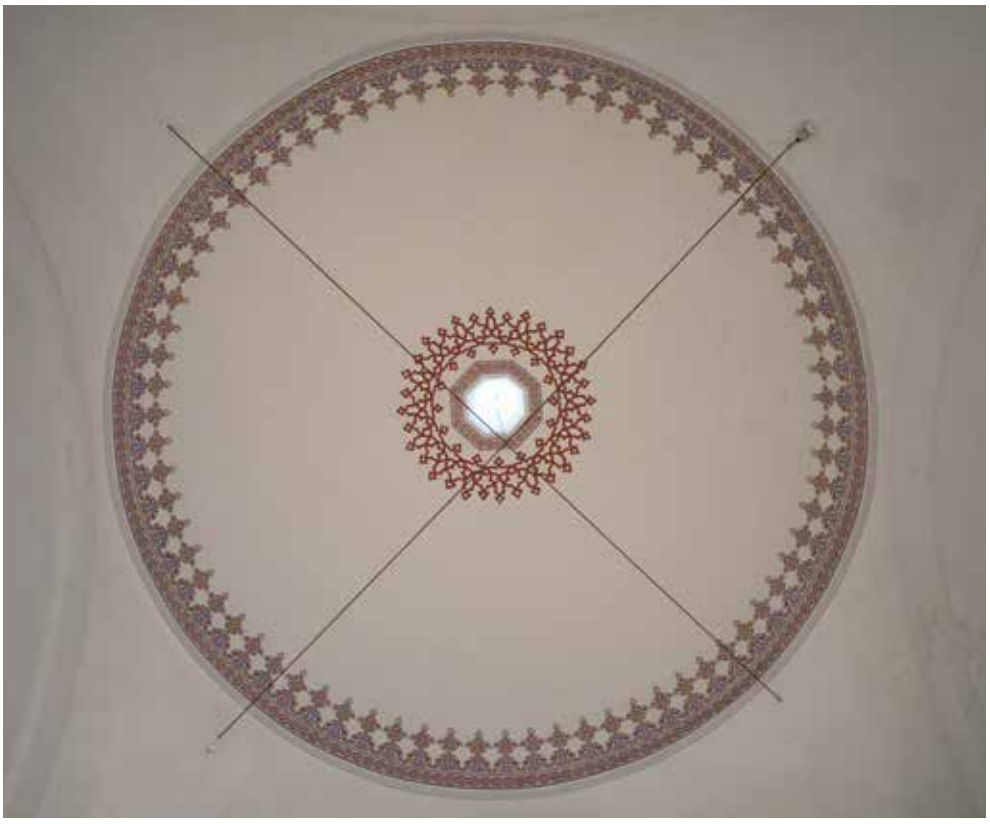
Cephenin ortasında kapı eyvan tarzında yapılmış olup sivri kemerle sınırlandırılan basık kemerli kapı açıklığı bulunmaktadır. Soğukluk bölümü kare planlı olup üzeri tek bir kubbeyle örtülüdür. Erkeklerin soğukluk bölümüne göre daha küçüktür. Ilıklık ve sıcaklık bölümleri ise erkeklerle aynıdır. Hamamın arkasına enine yerleştirilen külhan boydan boya uzanmaktadır.

Günümüzde kadınlar bölümünden hamama girildiğinde müzenin başlangıç noktasına ulaşılmaktadır. Bu alanın ortasında kademeli havuz tasarımına sahip selsebil yer almaktadır. Müzede çalışanlar için duvarlara bitişik iki katlı ahşap sistem ayrılmıştır.

Bayezid Hamamı erkekler bölümünün soğukluk birimi günümüzde müzenin başlangıç noktası

Bu bölümü örten kubbenin merkezinde yer alan aydınlık fenerinin etrafı kalem işi uygulamalarıyla süslenmiştir. Kubbe kasnağında palmet dizileri yer almaktadır.

Bayezid Hamamı erkekler birimi soğukluk kısmını örten kubbe kalem işi uygulamaları

Günümüzde kadınlara ait ılıklık ve sıcaklık bölümlerinde çeşitli arkeolojik eserler teşhir edilmektedir.

Bayezid Hamamı erkekler birimi ılıklık kısmı ve teşhir edilen mimari parçalar

Zemin tamamen mermerle kaplanmıştır. Beden duvarları da belirli bir seviyeye kadar mermerle kaplanmış olup bu seviyenin üstünde bordürlerle sınırlandırılan palmet dizileri görülmektedir.

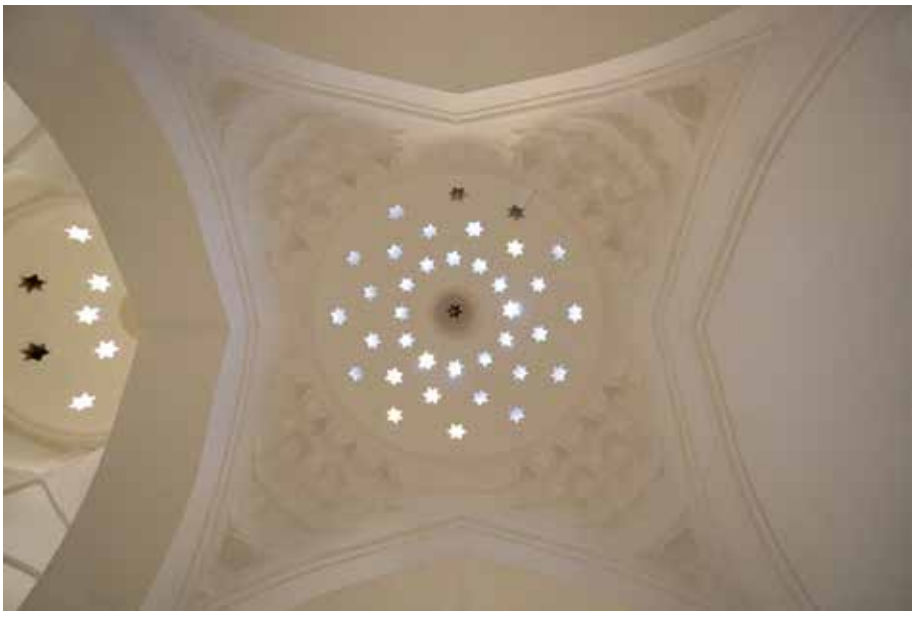

Bayezid Hamamı erkekler birimi ılıklık kısmı ve teşhir edilen mimari parçalar

Bayezid Hamamı erkekler birimi ılıklık kısmı duvar süsleme detayı

Hamamın erkekler birimi ılıklık kısmını örten kubbelerde yer alan altı kollu yıldız biçimli pencereler iç mekânı aydınlattığı gibi kubbenin gökyüzü misali bir görünümüne işaret etmektedir. Orta birimi örten kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde mukarnaslı tasarımlar dikkat çekicidir.

Bayezid Hamamı erkekler birimi ılıklık kısmı kubbe detayı

Günümüzde kadınlar sıcaklık bölümünden erkeklere ayrılan sıcaklık bölümüne geçiş sağlanmaktadır. Erkekler bölümünde de Osmanlı'da hamam kültüründe görülen bazı eşyaların teşhiri camekânlar içinde sağlanmaktadır.

Bayezid Hamamı kadınlar birimi sıcaklık kısmı ve teşhir edilen parçalar

Erkeklere ait sıcaklık bölümünün orta alanını örten kubbe kasnağında kademeli mukarnas dolgular yer almaktadır. Kubbeye geçiş elemanı olan pandantiflerde rumi ve kıvrık dal gibi klasik motiflerden oluşan kompozisyonlar görülmektedir.

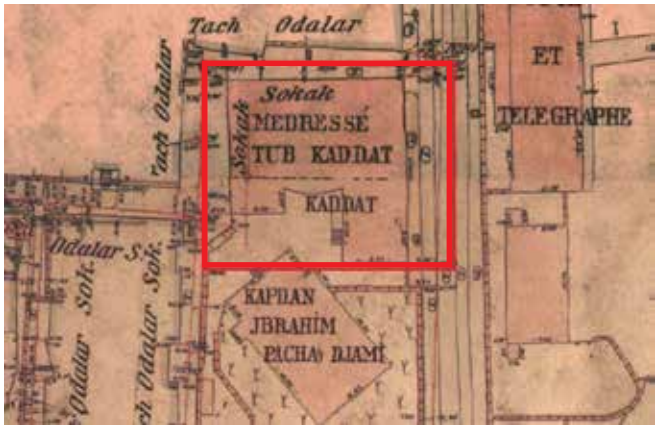

Bayezid Hamamı kadınlar birimi sıcaklık kısmı kubbe detayı

7.4. Nadir Eserler Kütüphanesi (Medresetü'l Kuzat)

Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa Camii'nin yanında yer alan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi aslında Osmanlı Devleti'nin son döneminde kadı ve vekillerinin yetiştirilmesi için açılmış Medresetü'l-Kuzat'tır.

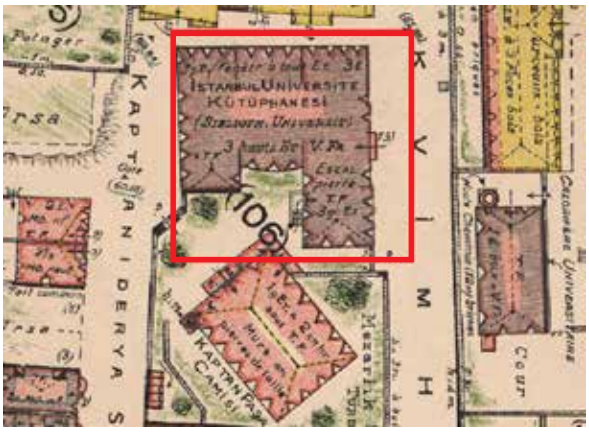
Bu alanda eğitim veren ilk yapı 1854 yılında Muallimhane-i Nüvvab adıyla açılmıştır. 1884 yılında Mekteb-i Nüvvab adını alan bu okul 1908 yılında Mekteb-i Kuzat, 1910 yılında ise Medresetü'l-Kuzat adını almıştır. 1910 yılında aldığı bu yeni isimle eğitim programı yenilenmiş ve öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır. Günümüzde Nadir Eserler Kütüphanesi olarak kullanılan yapı Ulusal Mimarlık Dönemi mimarlarından Mimar Kemaleddin Bey tarafından 1910-1911 yıllarında tasarlanmış, 1913 yılında inşa edilmiştir. Medreselerin kapatılmasından sonra Dârülfûnuna devredilen yapı kütüphaneye çevrilmiştir.[429]

Alman Mavileri Haritası'nda Nadir Eserler Kütüphanesi (Medresetü'l Kuzat)[430]

429 Yıldırım Yavuz, "Medresetü'l-Kuzat", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 326.

430 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Pervititch Haritası'nda Nadir Eserler Kütüphanesi (Medresetü'l Kuzat)[431]

İhtişamlı görünüme sahip olan yapı bodrum üzeri üç katlı olup kırma çatıyla örtülüdür. Simetrik cephe tasarımında Ulusal Mimarlık Dönemi özelliklerini yansıtan mimari ve süsleme detayları takip edilebilir.

Nadir Eserler Kütüphanesi'nin genel görünümü

431 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Nadir Eserler Kütüphanesi'nin ön cephesi

Merkezde bulunan sivri kemerli girişin ahşap kapı kanatları ve alınlıkta ahşap çıtalı düzenlemesi bulunmaktadır. Kapının her iki yanında neredeyse kapı ile aynı ölçülere sahip sivri kemerli pencereler simetrik bir biçimde yerleştirilmiştir. Kapının ve pencerelerin üzerinde üçlü sivri kemer bulunmaktadır.

Nadir Eserler Kütüphanesi'nin giriş açıklığı ve pencereleri

Giriş aksını vurgulayan kemerlerin üzengi altlarında palmet ve rumi motiflerinden oluşan kompozisyonlar görülmektedir. Kemerlerin arasında ise etrafı altın yaldızlı gülbezek motifleri yerleştirilmiştir. Kemer ve motiflerin üst bölümünde yatay dikdörtgen panolar halinde hazırlanmış üç kitabe bulunmaktadır. Ortadaki kitabe Hattat Nûrî (Korman) tarafından yazılmıştır. Kitabede celî sülüs yazı türüyle altın yaldızlı "*İstanbul Dârülfünun Kütüphanesi (Hicri) 1340 (Miladi 1924)*" ifadeleri yazılmıştır.

Sağ ve sol tarafta yer alan kitabeler Hattat Ömer Vasfi Efendi tarafından yazılmıştır. Sağ taraftaki kitabede Nisa Sûresi'nin 58. Âyetinin bir bölümü, sol tarafta yer alan kitabede ise Hicri 1331 Miladi 1913 tarihli "*Kadâu bi'l-hakki min akva'l-ferâiz*"[432] ifadeleri yazılıdır. Kitabenin tarihi ve anlam derinliği yapının özgün kitabesi olduğunu göstermektedir. Ortadaki Miladi 1924 tarihli kitabenin ise yapının Dârülfünuna tahsis edilmesinden sonra yerleştirilmiştir. Kitabelerde bir diğer önemli nokta ise yazıların başına ve sonuna yerleştirilen rumi, kıvrık dal ve palmet motiflerinden oluşan bitkisel kompozisyonlardır. Bu kompozisyonlar Ulusal Mimarlık Dönemi anlayışını yansıtan önemli detaylar olarak kabul edilebilir.

Nadir Eserler Kütüphanesi'nin "İstanbul Dârülfünun Kütüphanesi" kitabesi

Nadir Eserler Kütüphanesi'nin ayet kitabesi

Nadir Eserler Kütüphanesi'nin Hicri 1331 tarihli kitabesi

432 Adalet ile hüküm vermek Allah'ın emirlerinin en güçlüsüdür.

Kapı ve her iki yanında yer alan pencereler dıştan kademeli silmeyle çerçevelendirilmiştir. Orta aksın dışında ilk katın yan pencereleri de simetrik bir tasarıma sahip olup sivri kemerli üç pencereden oluşmaktadır. Yapının ilk kat pencerelerinin hepsi dökme demirden parmaklıklara sahiptir.

Yapının giriş aksına denk gelen merkez bölümde ikinci kat pencereleri geniş dikdörtgen çerçeveli olup sivri kemerli alınlıklara sahiptir. Yan pencereler ise dar dikdörtgen çerçeveli olup sivri kemerli alınlıklıdır. Üçüncü kat pencerelerinde ise sivri kemerli alınlık bulunmamaktadır. Cephedeki katlar arası geçiş silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Giriş aksı hizasında yer alan pencereler ile yan pencereler iki kat boyunca yerleştirilen pilastırlarla ayrılmıştır. Üçüncü kat pencere üzerlerinde zikzak desenlerinden oluşan alçı friz süsleme detayı olarak dikkat çekicidir. Üst örtü saçağına destek veren demir konsollar giriş aksı pencere aralarına ve pencereleri ayıran pilastırlara yerleştirilmiştir.

Nadir Eserler Kütüphanesi cephe detayı

Yapının ahşap kapı kanatlarında yer alan küçük rozetler madeni sanat açısından önemlidir. Kapıdan içeri girildiğinde basamakların üstünde kaide üzerinde yükselen silindik gövdeli mukarnas başlıklı sütunlar tarafından taşınan üç sivri kemerli açıklık bulunmaktadır. Sütunların yanında yer alan mermerden yapılmış küçük korkuluklar ise dönem üslubunu yansıtan sivri kemerli açıklıklara sahiptir.

Nadir Eserler Kütüphanesi zemin kat

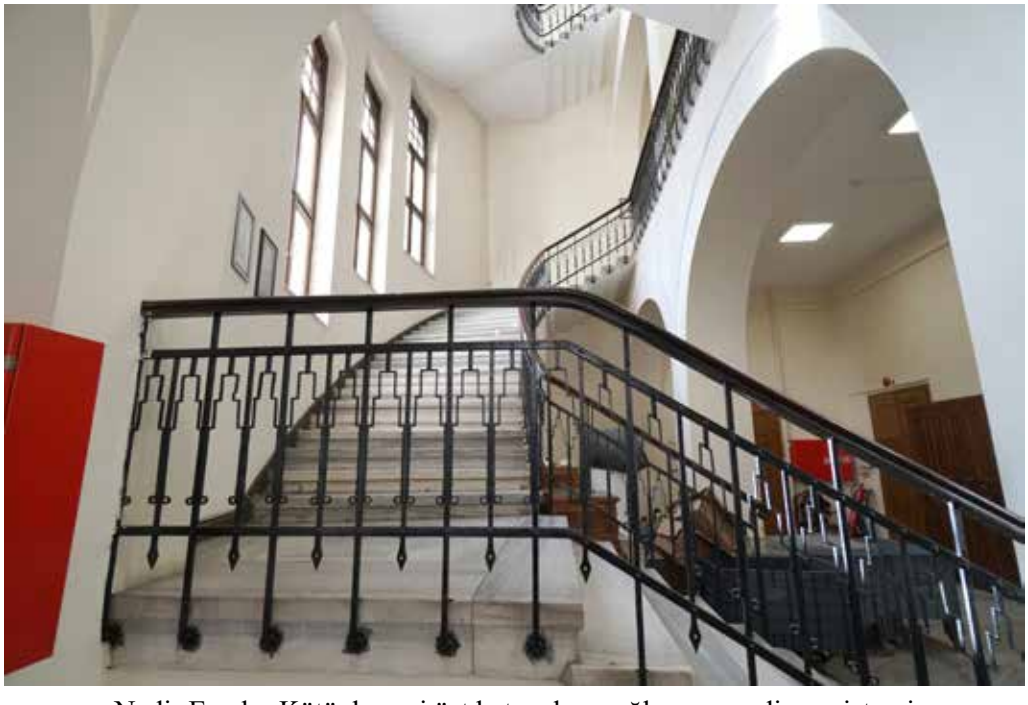

Nadir Eserler Kütüphanesi zemin kat sütun başlığı detayı

Nadir Eserler Kütüphanesi zemin kat korkuluk detayı

Sağ tarafta iki dershane odası, sol tarafta ise bir oda ve lavabolar bulunmaktadır. Merkezde yer alan demir korkuluklara sahip kavisli mermer basamaklardan oluşan merdiven üst kata ulaşımı sağlamaktadır.

Nadir Eserler Kütüphanesi üst kata çıkışı sağlayan merdiven sistemi

Üst kat zemini de desenli karosimanlardan oluşmaktadır. Üst kat koridorda ahşap kitaplıklar bulunmaktadır. Nadir eserlerin bulunduğu çalışma salonunda bulunan ahşap mobilyalar dikkat çekicidir. Girişin karşısında bulunan bölümde Osmanlı Devleti arması kompozisyonu bulunmaktadır.

Nadir Eserler Kütüphanesi çalışma odası

7.5. Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi

Edebiyat Fakültesi bünyesinde bulunan Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi 1 Temmuz 2019 yılında ziyarete açılmıştır. Ülkemizde Arkeoloji Bölümü'nün kurulduğu ilk üniversitelerden biri İstanbul Üniversitesi'dir. Arkeoloji Bölümü'nün kurulmasıyla birlikte teorik eğimin yanı sıra çok sayıda kazı ve yüzey araştırmalarıyla birlikte arkeolojik bilgi üretimine katkı sunulmuştur. Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi'nin ana kaynağını, Halet Çambel tarafından kurulan "Prehistorya Anabilim Dalı Koleksiyonu" meydana getirmektedir. 1940'lı yıllardan Ankara Müzesi'nden bağış olarak alınan parçalardan ve ülkemizin çeşitli bölgelerinde yapılan kazılardan çıkan bulgulardan bir koleksiyon oluşturulmuştur. Arkeolojik kazılarla birlikte koleksiyon zenginleştirilmiştir. Yurtdışından gelen parçalarla koleksiyon Türkiye'nin en kapsamlı arkeolojik malzeme örneklemesi niteliğini kazanmıştır. Koleksiyonda yer alan malzemelerin çoğu teşhir edilebilecek nitelikte olmayan; ancak arkeolojik karşılaştırma malzemesi olarak kullanılan çömlek parçaları, yontma taş ve hammadde örneklerinden meydana gelen laboratuvar malzemeleridir. 1961 yılında fişlerle envanteri tutulan ve 1985 yılında ise Mehmet Özdoğan tarafından tescillenen Prehistorya/Tarih Öncesi Anabilim Dalı Koleksiyonunun bir bölümü ile Edebiyat Fakültesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi, Klasik Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi, Hititoloji anabilim dalları ile Sanat Tarihi ve Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım bölümlerine ait arkeolojik malzemelerin bir kısmı bir araya getirilmiştir. 2013 yılında Mehmet Özdoğan tarafından "İstanbul

Üniversitesi Arkeoloji ve Kültür Tarihi Müzesi" statüsünü kazanan parçalar 2019 yılından itibaren Edebiyat Fakültesi'nin iç avlusuna inşa edilen yapıda "İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi" adıyla ziyaretçilerini beklemektedir.[433]

Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi üstten görünümü

Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi girişi

433 İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi Bilgi Notu.

Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi içerden genel görünüm

Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi'nde teşhir edilen fosil örnekleri

8. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN DİĞER TARİHİ BİNALARI VE GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN SÜLEYMANİYE KIŞLASI

8.1. İktisat Fakültesi Ek Binası (Bizans Kalıntıları ve Osmanlı Taş Odaları)

2 Ekim 2018 yılında açılan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ek Bina 1'in arkasında Bizans devrine ait kalıntılar ve Osmanlı dönemine ait taş oda kalıntıları bulunmaktadır. Bölgeyi gösteren Alman Mavileri Haritası'nda "Taş Odalar" ifadesi takip edilebilir.

Alman Mavileri Haritası'nda Taş Odaların ve Bizans kalıntılarının konumu[433]

Pervititch Haritası'nda ise bölgede ahşap bir konağın kalıntısı ve arkasında bir başka ahşap yapı bulunmaktadır. İki yapı arasında kalan ağaçlıklı bölüm taş odaların bulunduğu alandır.

Pervititch Haritası'nda Taş Odaların ve Bizans kalıntılarının konumu[434]

İktisat Fakültesi Ek Bina I'in inşaatı sırasında İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından gerçekleştirilen temizlik sondajı ve kazı çalışmalarıyla günümüze ulaşmayan konağa ait olan taş odalar açığa çıkarılmıştır.

433 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.
434 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Kalıntıların üstten görünümü

Kalıntının içten görünümü

Dikdörtgen planlı olan ve üzeri tonozla örtülü olan yapı muhtemelen 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Osmanlı arkeolojisi açısından Süleymaniye çevresinin modernleşme öncesi konutlarının önemli bir hatırası olan kalıntı günümüzde koruma altındadır. Taş odaların alt seviyesinde Bizans devri duvar kalıntıları ortaya çıkarılmıştır.

Kalıntıdan detay

Kalıntıdan detay

8.2. Kreş ve Gündüz Bakımevi (Sivil Mimarlık Örneği)

Pembe Ev olarak da bilinen yapı günümüzde İstanbul Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı Beyazıt Kreş ve Gündüz Bakımevi olarak kullanılmaktadır. Bodrum kat üzerinde yükselen ve üç katlı olan bina betonarme sistemde inşa edilmiştir. Pervititch Haritası'nda yapının bulunduğu alanda kâgir üzerinde yükselen ahşaptan yapılmış bir yapı görülmektedir. Bu bina yıkılmış ve yerine günümüze ulaşan betonarme bina inşa edilmiştir.

Pervititch Haritası'nda yapının konumu[435]

Tescilli olan yapının geriye alınmış giriş açıklığı cephenin ortasında yer almaktadır. Cephede görülen kemerli pencere açıklıkları demir parmaklıklara sahiptir. Zemin kat pencere açıklıklarının yanlarında pencere formlarıyla aynı tasarıma sahip yüzeysel nişler bulunmaktadır. Yapının simetrik üst kat cephe tasarımı geniş ve düz saçaklardan aşağıya doğru inen kemerli sistemle ikiye ayrılmıştır. Kemerli sistem içinde pencereler ve pencerelerin aralarında pencere formunda yapılmış yüzeysel nişler yer almaktadır.

Yapının ön cephesi

435 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.

Yapının içinde katlar arası geçiş ahşap basamaklardan oluşan korkuluklu merdivenle sağlanmaktadır.

Yapının üst kata çıkışı sağlaya merdiveni

8.3. Süleymaniye Kışlası (Sarı Kışla/Bekir Ağa Bölüğü)

İstanbul Üniversitesi'nin Süleymaniye Kapısı üzerinde yükselen; ancak günümüze ulaşmayan yapı "Süleymaniye Kışlası-Sarı Kışla" ya da "Bekir Ağa Bölüğü" olarak bilinmektedir. Yapının Bekir Ağa'nın makamının bulunduğu komutanlık binası gibi kullanıldığı düşünülebilir.[436] Bu durum Topkapı Sarayı'nın ilk kapısı olan Bâb-ı Hümâyun'un üzerine inşa edilen ancak günümüze ulaşmayan ahşap yapıyı hatırlatmaktadır. Padişahın seyir terası olarak da kullandığı ahşap yapının farklı dönemlerde kolluk kuvvetleri tarafından da kullanıldığı bilinmektedir.[437]

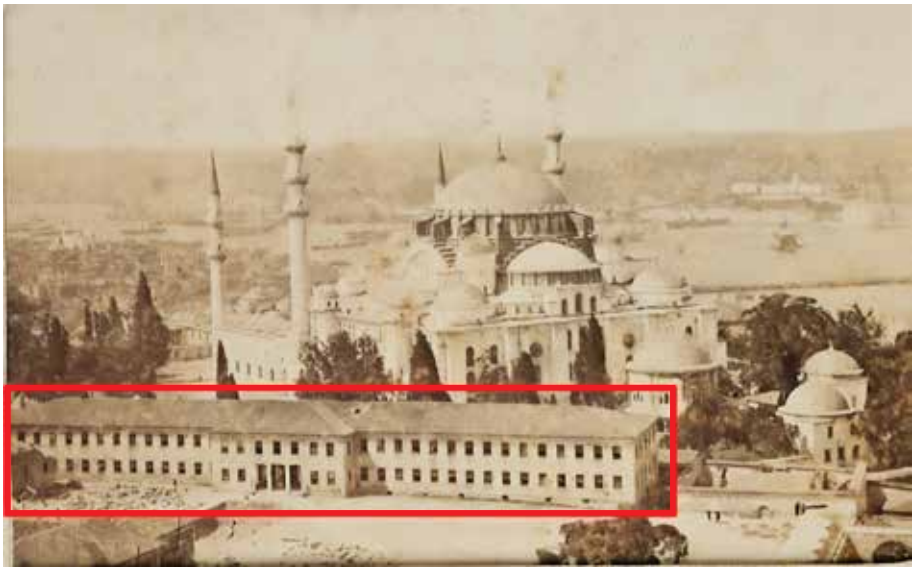
Günümüze ulaşmayan yapı 1826 yılında Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin yönetilmesi için inşa edilmiştir.[438]

Eski fotoğraflardan yapının dış mekân mimarisi hakkında fikir sahibi olunabilir. 19. yüzyılın ortasına ait görüntüde söz konusu yapı iki katlı, kırma çatıyla örtülüdür. Yapının giriş bölümü dışa taşkın bir şekilde yapılmıştır. Cephede görülen pencere açıklıkları dikdörtgen çerçevelidir. Kapı açıklığına gelecek bölümde iki adet silindirik gövdeli kâgir sütun görülmektedir.

436 Tarihçi yazar Necdet Sakaoğlu ile yüz yüze yapmış olduğumuz görüşmede Süleymaniye Kapısı üzerine inşa edilen; ancak günümüze ulaşmayan yapının Binbaşı Bekir Ağa tarafından idari bir yapı olarak kullanıldığı ifade edilmiştir.

437 Detaylı bilgi için bkz: H. Canan Cimilli, **Topkapı Sarayı'nın Anıtsal Kapılarının İşlev ve Sembolizm Açısından İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

438 Gülberk Bilecik, **a.g.t.**, s. 124.

19. yüzyılın ortasında Süleymaniye Kışlası'nın görünümü[439]

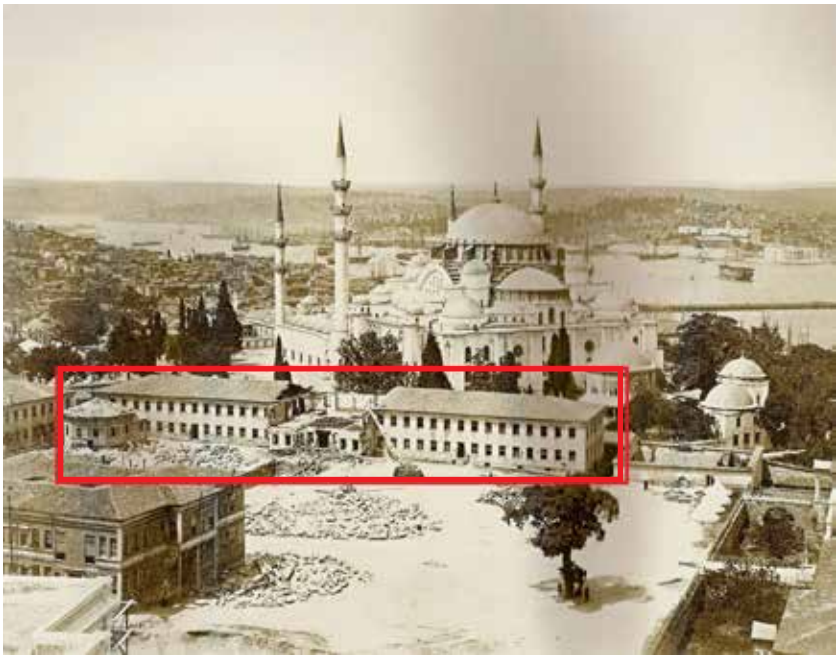
Yapının sağ tarafında yer alan çevre duvarıyla sınırlandırılmış, üstü açık alan ise cephaneliktir. 1827 yılında Kırımlı Mahmud Ağa'nın başmimarlığı döneminde yapılmıştır.[440]

19. yüzyıl ortasında cephaneliğin görünümü[441]

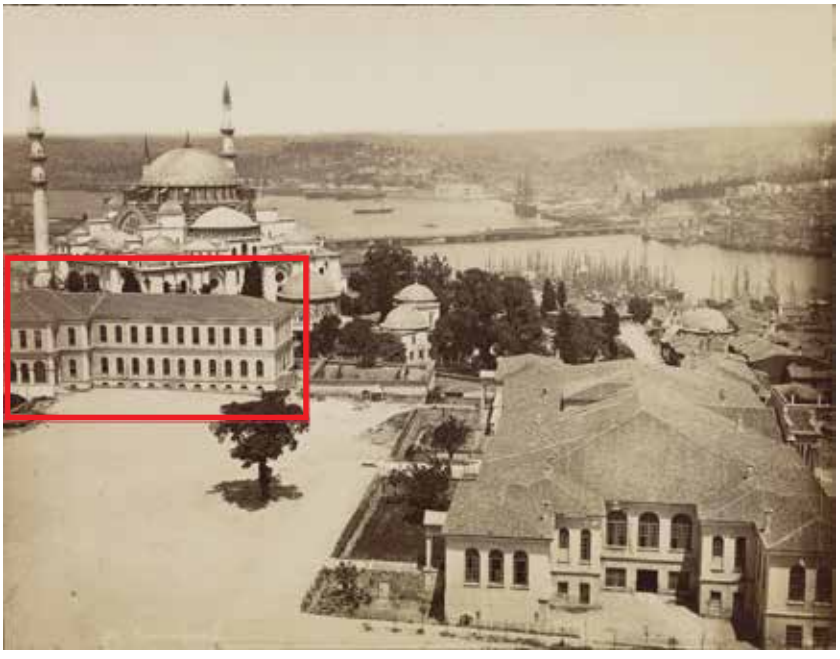
Tarihi net olarak bilinmeyen bir fotoğrafta yapı yıkılmaya başlanmıştır. Haliç'in Hayratiye Köprüsü'nün yerinde olmasından dolayı 1872 öncesine tarihlendirilebilir.[442]

439 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
440 Selman Can, **a.g.t.**, s. 65.
441 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
442 Hayratiye Köprüsü için bkz: Anonim, "İstanbul Köprüleri Ne zaman ve Nasıl Yapıldı?", **Tarih ve Edebiyat Mecmuası**, C. 16, S. 10, İstanbul 1980, s. 78-81.

1872 öncesi Süleymaniye Kışlası'nın yıkımı[443]

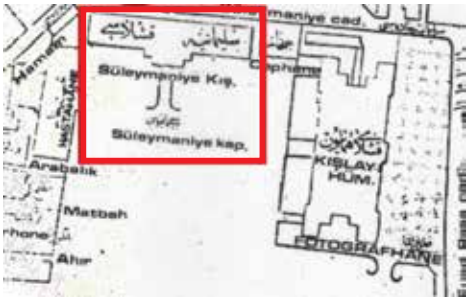
1869 yılına ait bir diğer fotoğrafta yıkılan yapı yerine inşa edilmiş yeni yapı görülmektedir. Bu fotoğraftan yola çıkarak eski yapının en geç 1868 yılında yıktırıldığı söylenebilir.

1869 yılında Süleymaniye Kışlası'nın görünümü[444]

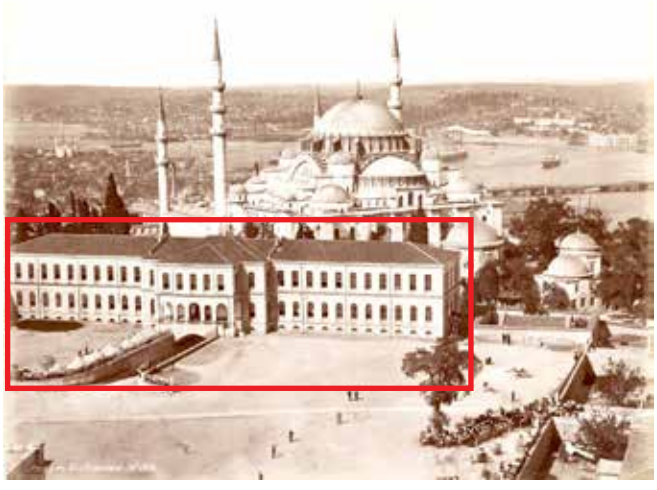
443 İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.
444 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

Yapı, 1875-1882 yılları arasına ait Ayverdi Haritası'nda "Süleymaniye Kışlası" olarak kayıtlara geçmiştir.

Ayverdi Haritası'nda Süleymaniye Kışlası[445]

1880'lere ait fotoğrafta Harbiye Nezâreti'ni Süleymaniye'ye bağlayan kapı ve kapı üzerinde yükselen yeni yapı net bir şekilde görülmektedir. Bu durumdan dolayı yeni yapının 1870'li yıllarda yapıldığı söylenebilir. Yeni kışla fotoğraflardan bodrum kat üzerinde yükselen iki katlı bir yapı olarak görülmektedir. Yapının üstünü örten eğimli çatısı kiremit kaplıdır. Bodrum katını gün ışığından faydalanıp aydınlatmak için yuvarlak kemerli açıklıklara yer verilmiştir. İlk kat pencere açıklıkları hafif sivri kemerlidir. Ahşap pervazlar fotoğraflardan belli olmaktadır. Üst kat pencere açıklıkları ise hafif yuvarlak kemerlidir. Cephede katlar arası geçiş kademeli silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Yapının girişi Süleymaniye Kapısı'na ulaşılan yuvarlak kemerin üzerine denk gelmektedir. Giriş cephesi kademeli bir tasarıma sahip olup öne doğru çıkma yapmıştır. Kapı açıklığına her iki yandan basamaklarla ulaşılmaktadır. Bu bölümün birinci kat hizası bir büyük bir küçük yuvarlak kemerli revaklı tasarımıyla dikkat çekicidir. Yapının cephaneliğe bakan dar cephesinde basamaklarla çıkılan bir kapı açıklığı bulunmaktadır.

1880'lerin sonunda Süleymaniye Kışlası'nın görünümü[446]

445 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Ayverdi Haritası.
446 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Krt_011132.

19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarında yapının giriş cephesi önünde yer alan bölümde peyzaj düzenlemesi sırasında dikilen ağaçların büyüdüğü görülmektedir.

19. yüzyıl sonuna doğru Süleymaniye Kışlası[447]

1913-1914 yıllarına ait Alman Mavileri Haritası'nda kışla olarak kayıtlıdır.

Alman Mavileri Haritası'nda Süleymaniye Kışlası[448]

Süleymaniye Kışlası işgal yıllarında bir süre Fransız askerleri tarafından kullanılmıştır.[449] Askerlerin talim yaptığını gösteren eski bir fotoğraftan anlaşıldığı üzere yapının giriş bölümünde yer alan revaklardaki kemerlerin üzengi taşlarındaki çıkıntılar at nalı kemeri hatırlatmakla birlikte Oryantalist üslubu akıllara getirmektedir.

İşgal yıllarında Fransız askerleri Süleymaniye Kışlası önünde talim yaparken[450]

447 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi Krt_011130.
448 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.
449 Harbiye Nezâreti ve çevresindeki yapıların kullanımında İngiliz-Fransız rekabeti yaşanmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Nur Bilge Criss, **a.g.m.**, s. 79-88.
450 Atilla Oral, **a.g.e.**, s. 333.

Kışlanın giriş kemeri üzerine Fransız General Franchet D'esperey adının yazdığı bir tabela yerleştirilmiş olması dikkat çekicidir.

Süleymaniye Kışlası girişi üzerinde yer alan tabela[451]

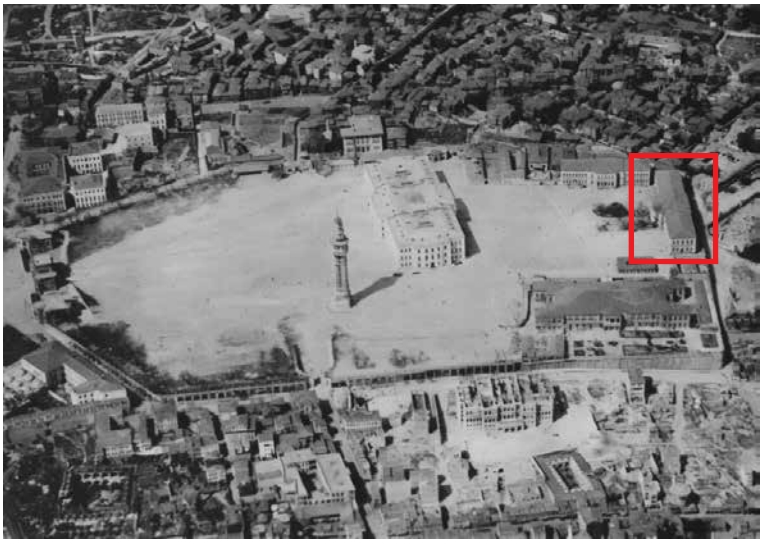

İşgal yıllarında düşman askerleri Süleymaniye Kışlası avlusunda talim yaparken[452]

1922'den sonra harap durumda olan Süleymaniye Kışlası boşaltılmış ve Harbiye Nezâreti ile birlikte İstanbul Üniversitesi'ne verilmiştir. Üniversite reformu sonrası (1936) yapının tamir edilemekte olduğunu gösteren bir fotoğraf eskiistanbul adlı internet sitesinin Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi adlı bölümünde yer almaktadır.

451 Atilla Oral, **a.g.e.**, s. 332.
452 Atilla Oral, **a.g.e.**, s. 337.

1950 öncesi hava fotoğrafında yapının sınırları ve etrafındaki binalar net bir şekilde görülmektedir.

1950 öncesi hava fotoğrafında Süleymaniye Kışlası'nın görünümü[453]

Yüzyılın ortasında rektörlük binasının arkasına Hukuk Fakültesi ve İktisat Fakültesi inşa edilmiştir. Bu inşadan sonra Süleymaniye Kapısı üzerinde yükselen yapının varlığı eski fotoğraflardan takip edilebilir.

20. yüzyıl ortasında Süleymaniye Kışlası'nın görünümü[454]

Cumhuriyet devrinde Yüksek Öğretmen Okulu ve Halkevi Talebe Yurdu olarak kullanılan yapının yan bölümleri kesilmiştir. Ortada kalan bölüm bir süre laboratuvar olarak kullanılmış ve sonrasında tamamen yıkılmıştır.[455]

453 Salt Araştırma, Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi TSHEPA03502001.
454 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
455 Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 44.

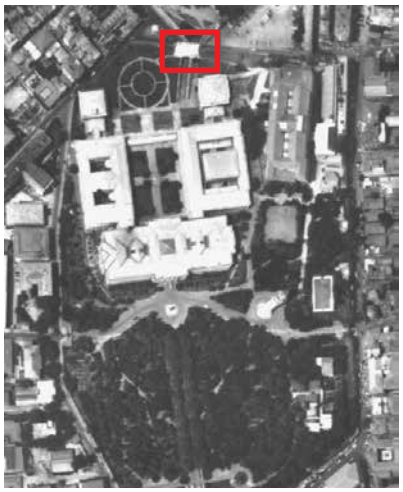

Süleymaniye Kışlası'nın yıkımı sonrası alanın görünümü[456]

1970'li yıllara ait fotoğrafta Süleymaniye Kapısı[457]

456 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.
457 Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

1982 yılına ait hava fotoğrafında Süleymaniye Kapısı[458]

Kışlanın yıktırılması sonrası kapının üst bölümü teras alanı olarak tasarlanmıştır. Günümüzde Süleymaniye ve Haliç manzarasını seyretmek isteyen kişilerin uğrak noktalarındandır.

Günümüzde kampüs içinden Süleymaniye Kapısı

458 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Haritası Fotoğraf Arşivi.

Günümüzde Süleymaniye Kapısı üzerinde teras alanı

8.4. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı (İbrahim Efendi Konağı)

İstanbul Üniversitesi bünyesinde yeniden inşa edilen yapılardan biridir. Günümüzde İstanbul Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı olarak kullanılan yapı aslında 19. yüzyılda inşa edilen İbrahim Efendi Konağı'dır. Alman Mavileri Haritası'nda konağın kız çocukları için mektep olarak kullanıldığı görülmektedir.

Alman Mavileri Haritası'nda İbrahim Efendi Konağı'nın konumu[459]

459 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Alman Mavileri Haritası.

Geniş bir bahçe içinde yer alan konak Pervititch Haritası'nda kâgir üzeri ahşap olarak işlenmiştir.

Pervititch Haritası'nda İbrahim Efendi Konağı'nın konumu[460]

Eski fotoğraflardan yapının yıkımından önceki görünümü kısmen takip edilebilmektedir. 1880'lere ait bir fotoğrafta yapının eğimli kiremit kaplı bir çatıyla örtülü olduğu ve taştan yapılmış bacalara sahip olduğu görülmektedir. Caddeye bakan cephesinde ve yan cephelerde beş köşeli çıkması olduğu izlenebilmektedir. Cephede dikdörtgen çerçeveli giyotin pencereler vardır.

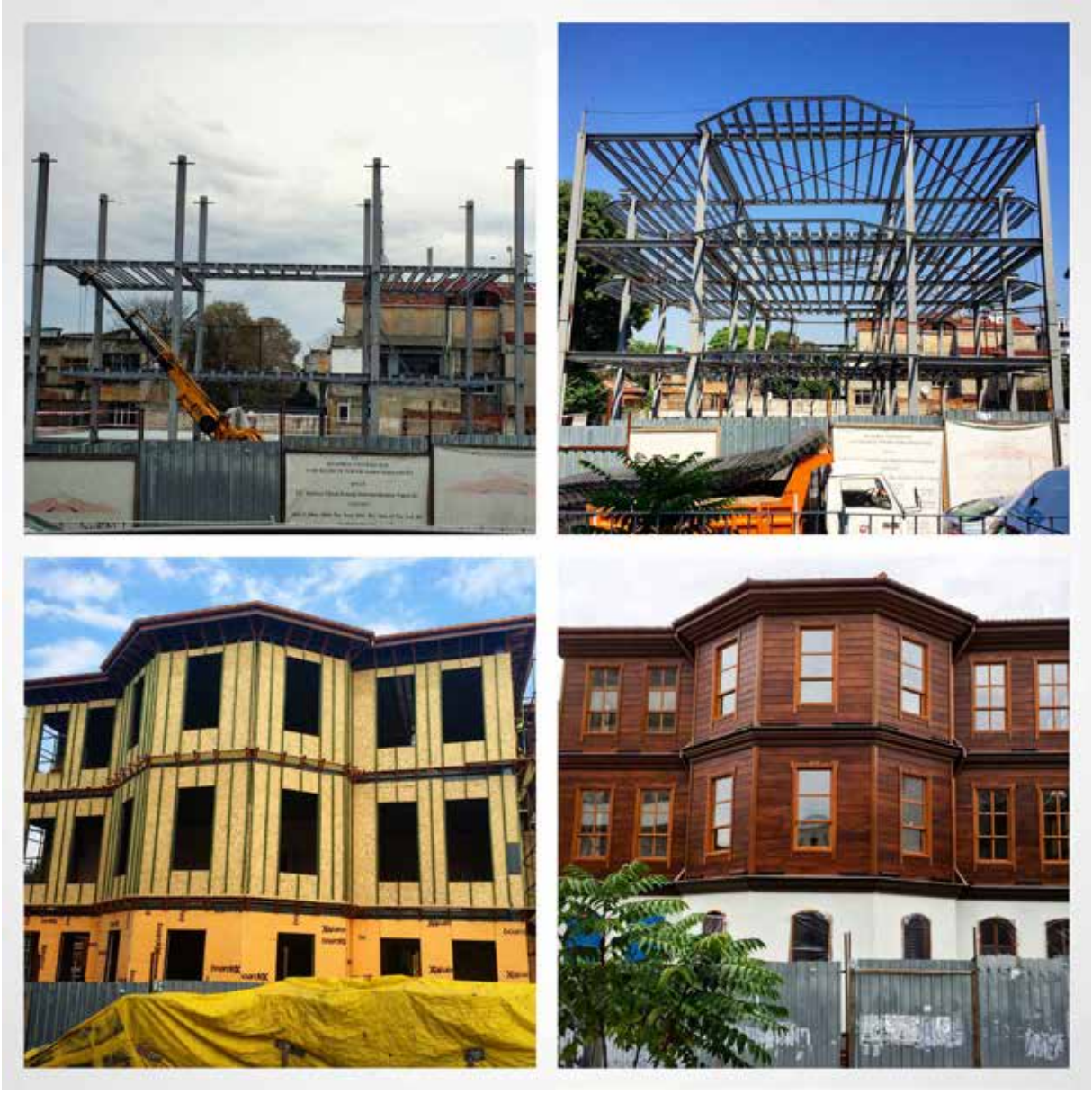
İbrahim Efendi Konağı'nın 1880'lerde görünümü[461]

İbrahim Efendi Konağı haremlik ve selamlık bölümleri ve orta sofalı plan tipiyle geleneksel Türk ev mimarisi plan düzlemini yansıtan önemli bir yapıdır.

460 Fatih Belediyesi Kent Rehberi, Pervititch Haritası.
461 İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.

1945 yılında mektep olarak kullanılmaya devam eden yapı 1945-1950 yılları arasında sebebi bilinmeyen bir şekilde yıkılmıştır.

Yapı, eski görsellerden ve haritalarda yer alan bilgilerden; ayrıca benzer plan tasarımına sahip örneklerden faydalanılarak yakın zamanda yeniden inşa edilmiştir. Temel kazısı sırasında vaktiyle buradaki konağa ait bir su deposunun alt kısmına ait kalıntılar ortaya çıkmıştır. Günümüzde çelik konstrüksiyon ile yapılan konağın cephesi doğal ahşap malzemeyle kaplanmıştır.

İbrahim Efendi Konağı'nın yeniden inşa süreci[462]

462 Bems İnşaat & Çelik Fotoğraf Arşivi.

Geniş bir bahçe içinde yer alan yapı iki bodrum kat üzerinde yükselen zemin ve iki normal kattan oluşmaktadır. Yapının bodrum ve zemin kat cephesi taşla kaplanmıştır. Üst katlar ise ahşapla kaplanmıştır. Ahşap katlar arasında geçiş kademeli silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Alt kat pencereleri kemerli bir tasarıma sahiptir. Üst kat giyotin pencereleri ise dikdörtgen çerçevelidir. Yapının caddeye bakan cephesi ve her iki yan cephesinde zeminden üst kat sınırına kadar çokgen çıkmalar bulunmaktadır. Mimari açıdan çıkmalar cephede hareketlilik sağlamıştır. Yapının çatısı eğimli kiremitle örtülüdür. Saçak bölümü ahşaptan olup kademeli bir tasarıma sahiptir.

İbrahim Efendi Konağı'nın görünümü

İbrahim Efendi Konağı'nın caddeye bakan cephesi

Kot farkından dolayı yapının ahşap kanatlara sahip giriş kapısına basamaklarla ulaşılmaktadır.

İbrahim Efendi Konağı'nın giriş açıklığı

Zemin kat sofa etrafına yerleştirilen odalardan meydana gelmektedir. Odaların kapıları ahşap kanatlardan meydana gelmektedir. Sofanın zemini desenli karosimanlarla kaplıdır.

İbrahim Efendi Konağı'nın zemin katı

Üst kata çıkışı sağlayan mermer merdivenler ahşap korkuluklarla sınırlandırılmıştır.

İbrahim Efendi Konağı'nın merdiven sistemi

İkinci kat sofasının zemini ahşaptır. Sofanın üstü çokgen formlu kubbeciklerle örtülüdür. Kasnaklarda yer alan dikdörtgen pencerelerle gün ışığından faydalanılmaktadır. İki örtünün arasına modern avize yerleştirilmiştir.

İbrahim Efendi Konağı'nın ikinci kat sofa alanının üst örtü sistemi

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
1453

SONUÇ

İstanbul Üniversitesi'nin temelleri fetihten sonra Zeyrek Camii'nde başlayan eğitimle atılmıştır. Fatih Külliyesi'nin inşasından sonra Zeyrek Camii'ndeki eğitim Fatih Medreselerine taşınmış ve bu durum 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. 19. yüzyılın reformları içinde eğitim kurumlarına ayrıca önem verilmiş ve Dârülfünun girişimlerinde bulunulmuştur. Bu durum Cumhuriyet'in ilanından sonra da bir süre devam etmiştir. 1933 yılında gerçekleşen Üniversite Reformu ile Darülfünundan üniversiteye geçilmiş ve İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

Ülkemizin en köklü olarak nitelendirilebilecek üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi'nin bünyesinde çok sayıda tarihi yapı bulunmaktadır. Bu çalışmada üniversite bünyesinde yer alan tarihi yapıların tarihçeleri, mimari ve süsleme özellikleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında ilk olarak üniversitenin merkez kampüsü olan Beyazıt Kampüsü ve içinde yer alan başta Rektörlük Binası olan Harbiye Nezâreti ve diğer yapılar işlenmiştir. Merkez kampüsün içinde yer alan başta köşkler olmak üzere tarihi kapılar ve çevre duvarındaki devşirme malzemelerin bir kısmına da yer verilmiştir.

İstanbul Üniversitesi'ne ait on bir fakültede tarihi yapılar kullanılmıştır. Bu yapılar içinde sivil mimarlık örnekleri içinde önemli bir yere sahip olan devlet adamlarına ait konaklar bulunmaktadır.

Üniversite bünyesinde yer alan tarihi enstitüsü binaları içinde sivil mimarlık örneklerinin küçük ölçekli medrese merkezli külliyeler de bulunmaktadır. Klasik üslupta inşa edilen Kuyucu Murad Paşa Külliyesi 17. yüzyıla, Barok üslup özellikleri yansıtan Seyyid Hasan Paşa Külliyesi ise 18. yüzyıla ait önemli yapılardır.

İstanbul Üniversitesi'nin meslek yüksekokul ve bölüm binaları içinde sivil mimarlık örnekleri yer almaktadır. Merkez ve araştırma merkezi binaları içinde ise sivil mimarlık örneklerinin yanı sıra köşk ve taş odalar gibi çeşitli yapı türlerinin bulunması dikkat çekicidir.

Köklü geçmişine uygun bir şekilde İstanbul Üniversitesi'nin kendine özgü müzeleri bulunmaktadır. İstanbul'un silüetinde önemli bir yere sahip olan Beyazıt Yangın Kulesi, Lale Devri'nin kaderini belirleyen Sultan II. Bayezid Hamamı ve İstanbul Üniversitesi'nin ilgili bölümleri tarafından teşhir edilecek eserlerin toplandığı Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi yükseköğretim kurumlarına örnek olabilecek müzelerdendir. Son dönem Osmanlı dünyasında kadıların eğitildiği Medresetü'l Kuzat Binası ise Nadir Eserler Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Cumhuriyet devrinin önemli ressamlarından Feyhaman Duran'ın evi ise sanatçının adıyla anılan kültür ve sanat evi olarak hizmet vermektedir.

İktisat Fakültesi'ne ait ek bina bünyesinde yer alan Bizans dönemine ait kalıntılar ile Osmanlı devri taş odaları iyi bir şekilde muhafaza edilmiş ve hem öğrencilerin hem de dışarıdan meraklıların hizmetine sunulmuştur.

İstanbul Üniversitesi'ne ait Vezneciler ve Süleymaniye bölgesinde yer alan sivil mimarlık örneklerinin büyük bir kısmı orijinal olmayıp aslına uygun bir şekilde yeniden inşa edilen (rekonstrüksiyon) yapılardır. Söz konusu yapılar tescilli eser oldukları için çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Bu yapılardan biri günümüzde Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı olarak kullanılan İbrahim Efendi Konağı'dır.

Bir dönem merkez kampüsün Süleymaniye Camii'ne açılan kapısı üzerinde yükselen Süleymaniye Kışlası tarihsel geçmişiyle hem Osmanlı hem de Cumhuriyet devri için önem arz etmektedir. Günümüze ulaşmayan yapının eski fotoğraflarındaki kronolojik bir değerlendirme yapılmış ve hem tarihi hem de mimari özellikleriyle işlenmiştir.

İstanbul Üniversitesi bünyesinde yer alan tarihi yapılar üniversitenin doğuşu ve erken dönemlerindeki gelişiminin aşamalarını temsil ettiği gibi kentin geçmişi için bir referans noktası durumundadır.

Ülkemiz yükseköğretim kurumları arasında lokomotif görevi üstlenen İstanbul Üniversitesi, bünyesinde yer alan tarihi yapılar aracılığıyla kendisine yüklenen tarihi misyonun farkındadır. İstanbul Üniversitesi, bilgiyi korumak, araştırmak, geliştirmek ve gelecek nesillere ulaştırmak kapsamındaki görevlerinin dışında bünyesinde yer alan somut kültür mirası koruyan, kullanan ve gelecek nesiller için geliştirerek muhafaza eden bir kurum olma görevini de kendine görev edinmiştir. Ülkemizin en köklü üniversitesi, köklü bir kent dokusunun da temsilcisi ve emanetçisi olmuştur.

Bilimsel araştırma olanakları ve deneyimli akademik kadrosuyla İstanbul Üniversitesi "**Tarihten Geleceğe Bilim Köprüsü**" sloganı doğrultusunda gençlerimiz, geleceğimiz ve ülkemiz için eğitim ve öğretim hayatına doludizgin bir şekilde devam etmektedir.

KAYNAKÇA

ABDURRAHMAN ŞEREF, "Fuad Paşa'nın Konağı Nasıl Maliye Dairesi Oldu?", **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası**, I/3, İstanbul 1326, s. 129-136.

ACAR, İrfan C., **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

AĞAOĞLU, Mert, Fatih Sarımeşe, "Nefs-i İstanbul'un Medrese Merkezli Külliyeleri", **Osmanlı Sanatı'na Dair Denemeler**, Cinius Yayınları, İstanbul 2018, s. 4-66.

AĞAOĞLU, Samet, "Hamdullah Suphi Tanrıöver, **Türk Yurdu Dergisi Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı**, C. 6, S. 2, Şubat 1967, s. 33-38.

AHMED LÜTFÜ, **Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, (Yay. Haz. Münir Aktepe), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

AK, Mahmut, Fahameddin Başar, **İstanbul'un Fetih Günlüğü**, Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2015.

AKBAŞ, Turgut, **Osmanlı İstanbul'unda Bâyezid Meydanı ve Tarihi Çevresi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

AKSÜT, Ali Kemali, **Sultan Aziz'in Mısır ve Avrupa Seyahati**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1944.

AKYILDIZ, Ali, "Subhi Paşa, Abdüllatif", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 450-452.

AKYÜREK, Göksun, **Bilgiyi Yeniden İnşa Etmek Tanzimat Dönemi Osmanlı Mimarlığı**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.

ALKAN, Mehmet Ö., "En Doğru Bildiğimizden Kuşkulanmak – 7 İstanbul Üniversitesi'nin İlk Logoları", **Toplumsal Tarih**, S. 212, Ağustos 2011, s. 60-65.

ALTINAY, Ahmet Refik, **Lale Devri**, Hilmi Kitaphanesi, İstanbul 1932.

ALTUN, Ara, "Bâb-ı Seraskerî", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 364365.

ANAR, Turgay, **Hafıza ve Miras Fatih'in Edebiyat Durakları**, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2022.

ANONİM, "Bekir Ağa (Binbaşı)", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, Tan Matbaası, İstanbul 1958, s. 2425-2426.

ANONİM, "İstanbul Köprüleri Ne zaman ve Nasıl Yapıldı?", **Tarih ve Edebiyat Mecmuası**, C. 16, S. 10, İstanbul 1980, s. 78-81.

ANONİM, "İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Fakülteleri Ek Binaları Proje Müsabakası", **Arkitekt**, S. 191-192, s. 255-273.

ANONİM, "Ünlü Ressamımız Feyhaman Duran", **Hayat Tarih Mecmuası**, C. 1, S. 1, İstanbul 1966, s. 77.

ANONİM, "Yusuf Kâmil Paşa", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C. 2, Yapı Kredi Yayınları, s. 684-685.

ANONİM, **Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul Üniversitesi 1973**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1973.

ANONİM, **Geleceğe Yön Veren Dünya Üniversitesi İstanbul Üniversitesi 2009-2012**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.

ANONİM, **Şehbâl Dergisi**, S. 5, Rumi 15 Mayıs 1325 (Miladi 28 Mayıs 1909).

ARDIÇOĞLU, Rüya, Aysel Uslu, "Meydanların Morfolojik Değişimi: Beyazıt Meydanı Örneği", **"Değişkent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu 31 Ekim – 2 Kasım 2018 Bildiriler Kitabı**, 2018, s. 589-609.

ARSLANBOĞA, Kadir, "Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Kızı Prenses Zeynep Hanım'ın Bilinmeyen Para Vakfı", **İktisadi ve İdari Bilimlerde Güncel Araştırmalar**, Karadağ 2020, s. 89-99.

ARTAN, Tülay, "Eski Saray", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 204-205.

ASLANAPA, Oktay, **İstanbul Üniversitesi: Kuruluş, Tarihçe, Teşkilat ve Öğretim Üyeleri 1453-1981**, C. 1, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983.

ATA, Ferudun, Ömer Çalık, "Geçmişten Günümüze Fetih Kutlamaları ve İstanbul Fetih Cemiyeti", **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 23, 2020, s. 55-98.

ATASEVEN, Asaf, "Bezm-i Alem Valide Sultan Gureba Hastahanesinde Son Yıllardaki Gelişmeler", **I. Türk Tıp Tarihi Kongresi 17-19 Şubat 1988 Kongreye Sunulan Bildiriler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 261-265.

ATASOY, Nurhan, **540. Yılında İstanbul Üniversitesi Atatürk ve İstanbul Üniversitesi**, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, İstanbul 1993.

ATASOY, Nurhan, **Silahşör Tarihçi Matematikçi Nakkaş Hattat Matrakçı Nasuh ve Menazilnamesi**, Masa Yayınları, İstanbul 2014.

AYTEKİN, Mesut, "Asırlık Çınar", **İstanbul Üniversitesi Bilim Kültür ve Sanat Dergisi**, S. 8, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 2012, s. 58-65.

AYVAZOĞLU, Beşir, **Dersaadet'in Kalbi Beyazıt**, Heyamola Yayınları, İstanbul 2009.

BAŞAR, Erdoğan, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.

BATUR, Afife, "Bezm-i Alem Gureba-i Müslimin Hastanesi Ek Yapıları Mimar Kemaleddin Bey Tasarımları", 2010 **Vakıf Medeniyeti İstanbul Yılı ve Vakıflar Haftası Etkinlikleri**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2011, s. 118-123.

BATUR, Afife, "Darülfünun Binası", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 562.

BAYDAR, Mustafa, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul 1968.

BAYRAM, Sadi, "Bezm-i Âlem Valide Sultan Gurebâ-i Müslimin Hastahanesi", **Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 2001, s. 79-95.

BAYTOP, Turhan, **Eczacı Mektebi Tarafından Kullanılan Binalar**, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, C 3, S. 2, İstanbul 2002, s. 1-12.

BERK, Süleyman, "Bâb-ı Seraskerî Üzerindeki Kitâbelerin Serencâmı", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 31, 2014, s. 105-130.

BEYOĞLU, Süleyman, "Kâmil Paşa, Yûsuf", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 283-284.

BEYSANOĞLU, Şevket, **Diyarbakır'da Gömülü Meşhur Adamlar**, Neyir Matbaası, 1985.

BİLECİK, Gülberk, "Ayverdi Haritası'nın Işığında Dâire-i Umûr-ı Askeriye ve Bağlı Yapıları", **Turkish Studies=Türkoloji Araştırmaları: International Periodical fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 13, S. 3, 2018, s. 137-161.

BİLECİK, Gülberk, **Ayverdi Haritası'nın Işığında XIX. Yüzyılda İstanbul'un Tarihi Yarımadası'nda İnşaat Faaliyetleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004.

BİLSEL, Cemil, **İstanbul Üniversitesi Tarihi**, Kenan Matbaası, İstanbul 1943.

BİLSEL, Fatma Cânâ, "Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e Çağdaş Şehir Düşüncesi ve İstanbul Planlaması", **Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi**, C. 8, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş Yayınları, İstanbul 2015, s. 496-535.

BİRİNCİ, İhsan, "Binbaşı Bekir Ağa ve Bölüğü", **Hayat Tarih Mecmuası**, C. 1, S. 11, İstanbul 1976, s. 92-93.

BÜYÜKSEÇGİN, İsmail, **İstanbul Tarihi Yarımada'da Osmanlı Dönemi Topoğrafya-Yerleşim İlişkisi ve Büyük Konutların Gelişim Süreci Üzerine Bir Değerlendirme (1453-1920)**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019.

BÜYÜKSEÇGİN, İsmail, İstanbul Tarihi Yarımada'da Osmanlı Dönemi Yerleşim", **Art Sanat**, S. 15, 2021, s. 61-92.

CAN, Cengiz, "Harbiye Nezareti Binası", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 550-551

CAN, Cengiz, **İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993.

CAN, Cengiz, **İstanbul'un Yabancı ve Levanten Mimarları**, Arketeon, İstanbul 2020.

CAN, Selman, **Bilinmeyen Aktörleri ve Olayları ile Son Dönem Osmanlı Mimarlığı**, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2010.

CAN, Selman, **Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002.

CANSEVER, Turgut, **İslam'da Şehir ve Mimari**, Timaş Yayınları, İstanbul 2016.

CANSEVER, Turgut, **İstanbul'u Anlamak**, Timaş Yayınları, İstanbul 2008.

CANTAY, Gönül, "Ressam Feyhaman Duran", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VI. Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler (10-12 Mayıs 2002)**, İstanbul 2003, s. 182-187.

CANTAY, Tanju, "Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi", **Tarih ve Toplum Dergisi**, S. 129, Eylül 1994, s. 180-181.

CEZAR, Mustafa, **Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı**, C. 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

CEZAR, Mustafa, **Osmanlı Başkenti İstanbul**, EKAV Yayınları, İstanbul 2002.

CHAMBERS, Richard L., "Ottoman-Egyptian Relations and Keçecizade Mehmed Fuad's Mission to Egypt 1852", **Les Provinces Arabes et Leurs Sources Documentaires a I'Epoque Ottomane: Partie Fraçaise et Anglaise = El-Vilayetü'l-Arabiyye ve Mesadır Vesaikaha fi'l-Ahdi'l-Osmani**, Tunus 1984, s. 135-140.

CİMİLLİ, H. Canan, **Topkapı Sarayı'nın Anıtsal Kapılarının İşlev ve Sembolizm Açısından İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

CRİSS, Nur Bilge, "Müttefik İşgali Altındaki İstanbul'dan Bir Kesit: 1918-1920 Yıllarında İngiliz-Fransız Rekabeti ve İdari Sorunlar", **OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C. 1, S. 1, Ankara 1990, s. 79-88.

ÇELİK, Gözde, **İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

ÇELİK, Zeynep, **19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul**, (Çev. Selim Deringil), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa "Kuyucu Murad Paşa Külliyesi", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi,** Sayı: 14, İstanbul 1998, s. 37-43.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa, "Kuyucu Murad Paşa Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 26, Ankara 2002, s. 509-510.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa, "Seyyid Hasan Paşa Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 60-62.

ÇOBANOĞLU, Ayşe Denknalbant, Ü. Melda Ermiş, vd., "İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nde Bulunan Taş Eserler", **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 25, 2016, s. 1-46.

DANİŞMEND, İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 3, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1950.

DEMİR, Murat, **Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Eğitim ve Kültür Anlayışı**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

DEMİRHAN, Bahar, **Zeynep Kâmil Hastahanesi Restorasyon Projesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

DENİZ, Selin Gener, **Abdüllatif Suphi Paşa Konağı Restorasyon Projesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

DEVELİOĞLU, Burhanettin, "Hamdullah Suphi ile 55 Sene", **Türk Yurdu Dergisi Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı**, C. 6, S. 2, Şubat 1967, s. 10-17.

DOĞU, A. Dilek, "Ahşabı Tanımak", **Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi**, S. 16, 2016, s. 59-71.

DÖLEN, Emre, Nuran Yıldırım, **Darülfünun'dan Günümüze Üniversite Yayıncılığı ve Yaşamı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2003.

DÖLEN, Emre, **Türkiye Üniversite Tarihi -2 Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünun'u (1922-1933)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

DUKAS, **İstanbul'un Fethi Dukas Kroniği 1341-1462**, (Çev. V. Mirmiroğlu), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2013.

DURAK, Sümeyra, "Sultan Abdülaziz'in Mısır Seyahati'ne Dair Bir Kaynak Kitap: "Voyage du Sultan Abdulaziz de Stambul Au Caire", **Milli Saraylar: Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi**, S. 7, Ankara 2011, s. 175-187.

ELCİL, Fatih, "Feyhaman", **Atatürk Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınları, Çevrimiçi Yayın.

ELCİL, Fatih, Feyhaman **Duran ve Koleksiyonu Hatlarının Çağdaş Türk Resmine Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

ELDEM, Sedad Hakkı, **İstanbul Anıları-Boğaziçi Anıları**, Alarko Eğitim Tesisleri Yayınları, İstanbul 1979.

ELDEM, Sedad Hakkı, **Türk Evi Osmanlı**, C. 2, TAÇ Vakfı Yayınları, İstanbul 1984.

ELDEM, Sedad Hakkı, **Türk Evi Plan Tipleri**, Pulhan Matbaası, İstanbul 1954.

EMECEN, Ferudun, **Fetih ve Kıyamet 1453**, Timaş Yayınları, İstanbul 2018.

ERGİN, Osman Nuri, **İstanbul'da İmar ve İskân Hareketleri**, Eminönü Halkevi, İstanbul 1938.

ERGİN, Osman Nuri, **Mecelle-i Umûr-ı Belediye**, C. 2, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1995.

ERGİN, Osman Nuri, **Türk Maarif Tarihi 1-4**, Eser Matbaası, 1977.

ERGÜLER, Meltem, **Sedad Hakkı Eldem Binalarının Analizi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.

ERGÜN, Mustafa, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1978.

ERSİN, Özlem, **İstanbul Beyazıt'taki Theodosius Forumu Geç Antik Dönemden Osmanlı Dönemi'ne Kadar Forum ve Yapılarının Değişimi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet, "Ünlü Portre Ressamlarımızdan Feyhaman Duran", **Hayat Tarih Mecmuası**, C. 1, S. 6, İstanbul 1970, s. 10-15.

ESEN, Muzaffer, "Bekirağa Bölüğü", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, Tan Matbaası, İstanbul 1958, s. 2426-2429.

ETKER, Şeref, Feza Güergun, Abdullah Köşe, "Zeynep-Kamil Hastanesi'nin Kuruluşu ve Vakfiyesi", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, C. 5, S. 2, 2004, s. 1-37.

EYİCE, Semavi, "Beyazıt Hamamı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 52-54.

EYİCE, Semavi, "Fatih Camii ve Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 244-249.

EYİCE, Semavi, "İlk Kuruluştan Türk Devrinin Başlarına İstanbul", **İstanbul Armağanı Fetih ve Fatih**, İBB Kültür İşleri Daire Baikanlığı, İstanbul 1995, s. 11-35.

EYİCE, Semavi, "Tarihi Mezarlardan Notlar IV-Keçecizade Fuad Paşa'nın Mezarı", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, Ağustos 1973-1974, s. 304-313.

EYİCE, Semavi, "Tauri Forumu", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 225-227.

EYİCE, Semavi, "Theodosius I Anıtı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 262-263.

EYİCE, Semavi, "Zeyrek Kilise Camii", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortan Yayınları, İstanbul 1994, s. 555.

EYÜPGİLLER, Kemal Kutgün, Tuğba Barlık Vardı, Serda Torus, "II. Bayezid Hamamı "Türk Hamam Kültürü Müzesi" Restorasyon Uygulamasının Uzun Öyküsü (2002-2015)", **Vakıf Restorasyon Yıllığı: Restorasyon, Konservasyon, Arkeoloji, Sanat Tarihi**, S. 16, İstanbul 2018, s. 6-25.

FOSSATİ, Gaspare, **Aya Sofia Constantinople**, Londra 1852.

GENCAL, Osman Ali, **Ulusal Mimari Proje Yarışmalarının İzinden Türkiye'de Mimarlık**, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

GİRAY, Muhteşem, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl**, Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi, İstanbul 1983.

GÖKTAŞ, Sevince Bayrak, **Meydan**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

GÜL, Abdulkasim, **Kuyucu Murad Paşa**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2015.

GÜLŞAN, Nurten, **Süleymaniye Camii Konumunun Analizi ve Şehre Bağlantısının Kurulmasında Bir Tasarım Önerisi**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

GÜMÜŞSOY, Emine Atılgan, **Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa (1815-1869)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006.

GÜNAY, Reha, **İstanbul'un Kaybolan Ahşap Konutları**, YEM Yayınları, İstanbul 2014.

GÜNERGUN, Feza, Sevtap Kadıoğlu, "İstanbul Üniversitesi'nin Yerleşim Tarihçesi Üzerine Notlar", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, 8/1, 2006, s. 135-163.

GÜRKAN, Kâzım İsmail, **Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi Tarihçesi**, Özışık Matbaası, İstanbul 1967.

GÜRKAN, Kâzım İsmail, **İstanbul Üniversitesi'nin Başlangıcı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1953.

HACALOĞLU, Yücel, **Türk Ocakları Yeniden Kuruluyor (1949-1993)**, Türk Yurdu Yayınları, İstanbul 1993.

HACALOĞLU, Yücel, **Türk Ocakları'na Dair Bazı Vesikalar (1912-1995)**, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1995.

HASKAN, Mehmet Nermi, **İstanbul Hamamları**, Turing Yayınları, İstanbul 1995.

HASOL, Doğan, "Kent Meydanlar Beyazıt Meydanı Bugünkü Haline Nasıl Geldi? **İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Dergisi**, S.63, 2014, s. 9-36.

HIZAL, Kamile Tırak, Ayşe Dilek Doğu, "Tarihi Ahşap Binalarda Odun Teşhisinin Önemi: Mirgün Köşkü Örneği", **5. International Furniture Congress**, 2018.

HOLTAY, Arif Hikmet, "İstanbul Üniversitesi Observatoryumu", **Arkitekt**, S. 4/64, 1936 s. 97-102.

İBNÜLEMİN AHMET TEVFİK," Zeyneb Hanım", **Yeni Tarih Dünyası**, C. 2, S. 12, 1954, s. 522-525.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Darülfünun", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 559-562.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Dârülfünun", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 8, İstanbul 1993, s. 521-525.

İPEK, Selin, "Feyhaman Duran'ın Topkapı Sarayı'ndaki Tablolarında Yeni Tespitler", **Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi**, S. 20, İstanbul 2021, s. 41-57.

İREPOĞLU, Gül, **Feyhaman Duran**, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul 1986.

İREPOĞLU, Gül, Şahika Turan, Ara Altun, M. Baha Tanman, **İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilim ve Sanat Merkezi Resim Galerisi Katalog**, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilim ve Sanat Merkezi Yayınları, İstanbul 2004.

İŞBİLİR, Ömer, "Kuyucu Murad Paşa", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 507-508.

KAFESÇİOĞLU, Çiğdem, **Constantinopolis/Istanbul: Cultural Encounter Imperial Vision and the Construction of the Ottoman Capital**, Pennsylvania State University Press, 2010.

KAPCI, Hikmet Zeki, **Darülhayr-i Âli**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2019.

KARAPİLEHVARİAN, Nuran, "Bezmîâlem Valide Sultan'ın Gureba-i Müslimin Hastahaneleri", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III Tebliğler**, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 297-303.

KARLIDAĞ, Yaprak, Vedia Dökmeci, "Meydanlar: Beyazıt Meydanı ve Çevre Düzenlemesi Kentsel Tasarım Proje Yarışması", **Mimarlık ve Dekorasyon**, No: 101, Ağustos 2001, s. 58-68.

KAYA, Önder, **Cumhuriyet'in Vitrin Şehri İstanbul**, Küre Yayınları, İstanbul 2010.

KAYRA, Cahit, **İstanbul Mekanlar ve Zamanlar**, Ak Yayınları, 1990.

KESKİN, Mustafa Çağhan, "On Dokuzuncu Yüzyıl Osmanlı İç Mekân Bezemesinde Beyaz Zemin Üzerine Siyah-Gri Kalemişi Uygulaması", **Sanat Tarihi Defterleri**, S. 15, 2012, s. 37-58.

KIRKBAŞ, Rabia Rana, **Bir Şehir, Bir Meydan, Bir Mimar: Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022.

KIRMACI, Banu Kadriye, **Süleymaniye Taş Odaların İncelenmesi ve Yeniden Kullanım Önerisi**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

KIZILTOPRAK, Süleyman, "Zeynep-Kâmil Hastanesi'nin Kurucusu Prenses Zeynep Hanım: Hayat ve Hayratı", **Üsküdar Sempozyumu II 12-13 Mart 2004 Bildiriler**, C. 2, İstanbul 2005, s. 622-628.

KOCAMEMİ, Fazıl Bülent, **Baba, Oğul, Torun: Devletin Zirvesinde Üç İsim: Abdurrahman Sami Paşa. Abdüllatif Suphi Paşa. Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ekinoks Yayıncılık, İstanbul 2009.

KOCAMEMİ, Fazıl Bülent, **Bir Türk Ailesinin 450 Yıllık Öyküsü**, Ötüken Neşriyat, Ankara 2005.

KOÇU, Reşat Ekrem, "Bayazıt Yangın Kulesi", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul 1960 s. 2264-2273.

KODAMAN, Bayram, "II. Abdülhamid Devrinde Eğitim ve Öğretim", **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, C. 12, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 455-490.

KONYALI, İbrahim Hakkı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, C. 1, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2021.

KÖPRÜLÜ, Orhan F., "Fuad Paşa, Keçecizade", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 202-205.

KÖŞKLÜ, Zerrin, **17. ve 18. Yüzyıl Osmanlı Medreselerinin Tipolojisi I**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1999.

KUBAN, Doğan, "Beyazıt", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 180-188.

KUBAN, Doğan, **Osmanlı Mimarisi**, YEM Yayınları, İstanbul 2021.

KUMBARACILAR, İzzet, **İstanbul Sebilleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

KÜÇÜK, Cevdet, "Murad V", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, s. 183-185.

KÜÇÜK, Cevdet, "Mehmed V", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 418-423.

KÜÇÜKOSMANOĞLU, Gülberk Gizem, **İstanbul Üniversitesi Profesörler Evi Restorasyon Projesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

KÜREĞİBÜYÜK, Zeynep İrem, **Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı Bağlamında Arif Hikmet Holtay**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

MEHMED SÜREYYA, **Sicill-i Osmanî**, (Yay. Haz. Nuri Akbayar), C. 2, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 1996.

MEHMED SÜREYYA, **Sicill-i Osmani**, (Yay. Haz. Nuri Akbayar), C. 4, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 1996.

MENTEŞE, Hüseyin, vd., **Kuruluşundan Günümüze İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü 1933-2000**, İstanbul 2002.

MERİÇ, Rıfkı Melül, "Beyazıt Câmii Mimârı, II Sultan Bâyezıd Devri Mimarları ile Bazı Binaları, Beyazıt Câmii ile Alâkalı Hususlar, Sanatkârlar ve Eserleri", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi**, S. 2, Ankara 1957, s. 4-76.

MORALI, Seniha Sami, "Hamdullah Suphi ve Türk Ocakları", **Hayat Tarih Mecmuası**, S. 2, Mart 1969, s. 1969, s. 71-77.

MÜLLER-WİENER, Wolfgang, **İstanbul'un Tarihsel Topografyası**, (Çev. Ülker Sayın), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

NASIR, Ayşe, **Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1991.

NASÛHÜ'S-SİLÂHİ (MATRAKÇI), **Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i 'Irakeyn-i Sultân Süleymân Hân**, (Yay. Haz. Hüseyin G. Yurdaydın), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976.

OKÇUOĞLU, Tarkan, "Bayezıt Yangın Kulesi'nin Gözetleme Katında Bulunan Duvar Resimleri", **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan**, İstanbul 2001, s. 89-92.

ORAL, Atilla, **İşgalden Kurtuluşa İstanbul/İşgal İstanbul'u, 1918-1923**, Demkar Yayınları, İstanbul 2013.

ÖNDEŞ, Osman, Erol Makzume, **Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Bâb-ı Seraskerî", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 364.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Patrona İsyanı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 189-192.

ÖZDEN, F. Deniz, "Tanıtım Yapısı Bağlamında Ümmü Gülsüm Hatun Çeşmesi", **Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S. 32, 2017, s. 79-88.

ÖZGEN, Hüseyin Murat, **Anadolu'da Roma Dönemi Takları ve Tak Biçimli Kent Kapıları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009.

ÖZLÜ, Nilay, "Fossati Biraderler"**, Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler" III**, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 61-76.

ÖZSOMER, Dilara Zeynep, **II. Ulusal Mimarlık Dönemi Bağlamında İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi İnşa Süreci**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Keçecizade Fuat Paşa**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988.

ÖZYILDIRAN, Güler, "Anıt Heykel ve Mimarlık: Yavuz Görey'in Burdur Anıtları", **Akdeniz Sanat Dergisi**, C. 15, S. 27, 2021, s. 39-62.

PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ, **Peçevi Tarihi**, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

POÇAN, Elgün, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi/Bekir Ağa Bölüğü Mimari Değerlendirmesi ve Koruma Sorunları**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

SAKAOĞLU, Necdet, "Bekirağa Bölüğü", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 127-128.

SAKAOĞLU, Necdet, "İstanbul Üniversitesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortan Yayınları, İstanbul 1994, s. 247-249.

SAKAOĞLU, Necdet, "Keçecizadeler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 514-516.

SAMSAKÇI, Mehmet, Murat Ali Karavelioğlu, **Kitabelerin Kitabı Fatih**, Fatih Belediyesi Yayınları, İstanbul 2016.

SANER, Turgut, **19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında Oryantalizm**, Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1998.

SARICAOĞLU, Fikret, "Hasan Paşa, Seyyid", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 339-40.

SARIMEŞE, Fatih, "Suriçi'nde Bulunan 19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinden Alem Örnekleri", **Art-Sanat**, S. 19, 2023, s. 481-516.

SARINAY, Yusuf, **Türk Ocaklarının Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

SAYLAN, Gürkan Fırat, "İstanbul'un Resmen İşgali (16 Mart 1920)", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 11, S. 41, 2014, s. 17-40.

SERARSLAN, Halim, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1995.

SEZER, Emin, "Târih İçinde İstanbul Bâyezid Meydanı ve Çevresi", **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, C. 20, S. 4, İstanbul 1991, s. 35-53.

SIRRI, Süleyman, **Bekirağa Bölüğünde, Orada Neler Gördüm?**, Hukuk Matbaası, İstanbul 1330.

SİLER, Abdurrahman, **Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünun (1863-1933)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1992.

ŞAHİN, Gülce, **Bab-ı Seraskeri Hastanesi (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi) Yapısında Kullanılan Farklı Dönem Tuğlalarının Karakterizasyonu ve Koruma Önerileri**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

ŞAHİN, Pınar, **XIX. Yüzyıl İstanbul Şehir Dokusunda Saray Kadınlarının Etkisi**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2021.

ŞEHSUVAROĞLU**,** Bedîî, "Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 1, İstanbul 1967, s. 41-51.

ŞERİFOĞLU, Ömer Faruk, **Su Güzeli İstanbul Sebilleri**, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1995.

TANIŞIK, İbrahim Hilmi, **İstanbul Çeşmeleri I: İstanbul Ciheti**, C. 1, Maarif Matbaası, İstanbul 1943.

TANJU, Bülent, "Sedad Hakkı Eldem: Bir Katalog Denemesi", **Sedad Hakkı Eldem II Retrospektif**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2009, s. 29-285.

TANMAN, M. Baha, "Zeyneb Hanım Konağı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 549-550.

TANYELİ, Ahmet Hamdi, "Meşhur Bekir Ağa ve Bölüğü", **Tarih Hazinesi**, S. 3, 1950.

TANYELİ, Ahmet Hamdi, "Meşhur Bekir Ağa ve Bölüğü", **Tarih Hazinesi**, S. 4, 1951, s. 192-195.

TANYELİ, Uğur, Süleymaniye Külliyesi Konusunda Bilinenlere Bir Katkı, **Tarih ve Toplum Dergisi**, S. 87, İstanbul 1991, s. 28-34.

TEVETOĞLU, Fethi, **Hamdullah Suphi Tanrıöver (Hayatı ve Eserleri)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

TOPRAK, Nurcan, **Hattat Kazasker Mustafa İzzet Efendi ve Eserleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.

TUĞLACI, Pars, **Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesinin Rolü**, Yeni Çığır Kitabevi, 1993.

TUNA, Işıl, "1950-1960 Yılları Arasında İstanbul'da Kentleşme ve İmar Faaliyetlerine Genel Bakış", **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 20, 2009, s. 393-409.

TUNCER, Akın, Osmanlı **Seraskeri Binası ve Seraskeri Köşkleri Dekorasyonu Üzerine Bir Araştırma**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

TURSUN BEY, **Tarih-i Ebü'l-Feth**, (Çev. Mertol Tulum), Ketebe Yayınevi, İstanbul 2020.

UÇMAN, Abdullah, "Tanrıöver, Hamdullah Suphi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 574-575.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

ÜNVER, Süheyl, "Bir Zamanın Reisül Uleması Ardından", **Onar Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 931-938.

ÜSTÜN, Berna, **Sedat Hakkı Eldem'in Mimarlık Anlayışı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme**, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1993.

VAKİT GAZETESİ, 2 Mart 1942.

VERZONE Paolo, **IL Tetrapilo Aureo Contributo Alla Topografia Dell'antica Constatinopoli**, Accademia Nazionale Dei Lincei, Roma 1956.

YAVUZ, Yıldırım, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Sağlık Kuruluşları", **ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**, C. 8, No. 2, 1988, s. 123-142.

YILDIRIM, Nuran, "Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi", **Vakıf Kuran Kadınları**, Ankara 2019, s. 201-239.

YILDIRIM, Nuran, "Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi", **Vakıf Kuran Kadınlar, Vakıflar Genel Müdürlüğü-Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi-Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi 11 Mayıs 2018 Bildiriler**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2019, s. 201-240.

YILDIRIM, Nuran, **İstanbul'un Sağlık Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

YILDIRIM, Yavuz, "Medresetü'l-Kuzat", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s. 326-327.

YÜKSEL, İ. Aydın, "Türk Mimarî Tarihi Araştırmacılığı ve Ekrem Hakkı Ayverdi", **Vakıflar Dergisi**, S. 20, Ankara 1988, s. 483-487.

Diğer Kaynaklar

Bems İnşaat & Çelik Fotoğraf Arşivi.

Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

Elif Kurumehmet Fotoğraf Arşivi.

Fatih Belediyesi Kent Rehberi.

Hayri Fehmi Yılmaz Fotoğraf Arşivi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.

İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Arşivi.

İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi Bilgi Notu.

İstanbul Üniversitesi Yıldız Albümleri Fotoğraf Arşivi.

Salt Araştırma Edhem Eldem Fotoğraf Arşivi.

Salt Araştırma Fotoğraf Arşivi.

Salt Araştırma Ülgen Ailesi Fotoğraf Arşivi.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi Fotoğraf Arşivi.

www.ataturkansiklopedisi.gov.tr